

m3.do
tr.000
iç MEKAN

2

*Türkiye'de
Modern
İç Mekanlar
Sempozyumu*

BİLDİRİ VE POSTER ÖZETLERİ

Türkiye’de Modern İç Mekanlar Sempozyumu - 2

**13-14 Haziran 2022
Yaşar Üniversitesi**

BİLDİRİ VE POSTER ÖZETLERİ

Etkinlik Sorumlusu

Gülnur Ballice, Yaşar Üniversitesi, docomomo_tr İç Mekan Komitesi Üyesi

Derleyenler

Ebru Karabağ, Yaşar Üniversitesi
Özge Başağaç, Yaşar Üniversitesi

Kitap Tasarımı

Özlem Ölçer

Görsel Editör

Gamze Eneş

İletişim

<https://docomomo.yasar.edu.tr>
docomomo.icmekan2022@yasar.edu.tr

Bu kitapta yer alan tüm yazıların dil, bilim ve hukuk açısından sorumluluğu yazarına aittir.

DÜZENLEME KURULU

Gülnur BALLİCE (Sempozyum Başkanı), Yaşar Üniversitesi
Özge BAŞAĞAÇ, Yaşar Üniversitesi
Ebru KARABAĞ, Yaşar Üniversitesi
Burkay PASİN, Yaşar Üniversitesi
Eda PAYKOÇ ÖZÇELİK, Yaşar Üniversitesi
Sergio TADDONIO, Yaşar Üniversitesi
Zeynep TUNA ULTAV, Yaşar Üniversitesi

DÜZENLEME KURULU YARDIMCILARI

İrem Deniz AKÇAM, Yaşar Üniversitesi
Cemre ÇUBUKÇUOĞLU, Yaşar Üniversitesi
Selin GÜNGÖR, Yaşar Üniversitesi
Özüm KARADAĞ, Yaşar Üniversitesi
Begüm Sena ÖNAL, Yaşar Üniversitesi
Müge SEVER, Yaşar Üniversitesi

DANIŞMA KURULU

T. Elvan ALTAN, docomomo_tr Temsilcisi / Komite Üyesi
H. Meltem GÜREL, Yaşar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dekanı
Deniz HASIRCI, docomomo_tr İç Mekan Komite Yürütücüsü / Üyesi, ISC/ID Üyesi
Pınar SEZGİNALP ÖZÇETİN, docomomo_tr İç Mekan Komite Üyesi
Umut ŞUMNU, docomomo_tr İç Mekan Komite Yürütücüsü / Üyesi
Zeynep TUNA ULTAV, docomomo_tr İç Mekan Komite Yürütücüsü / Üyesi

BİLİM KURULU

T. Elvan ALTAN, Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Hande ATMACA ÇETİN, İzmir Ekonomi Üniversitesi
Deniz AVCI HOSANLI, Haliç Üniversitesi
Tevfik BALCIOĞLU, Arkin Yaratıcı Sanatlar ve Tasarım Üniversitesi
Gülnur BALLİCE, Yaşar Üniversitesi
Nilüfer BATURAYOĞLU YÖNEY, Mustafa Kemal Üniversitesi
Gülsüm BAYDAR, Yaşar Üniversitesi
Efsun EKENYAZICI GÜNEY, Bahçeşehir Üniversitesi
Meltem ERANIL, Yaşar Üniversitesi
H. Meltem GÜREL, Yaşar Üniversitesi
Deniz HASIRCI, İzmir Ekonomi Üniversitesi
Ebru KARABAĞ, Yaşar Üniversitesi
Ebru OMA Y POLAT, Yıldız Teknik Üniversitesi
Lale ÖZGENEL, Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Burkay PASİN, Yaşar Üniversitesi
Eda PAYKOÇ ÖZÇELİK, Yaşar Üniversitesi
Yıldız SALMAN, İstanbul Teknik Üniversitesi
Pınar SEZGİNALP ÖZÇETİN, Özyeğin Üniversitesi
Umut ŞUMNU, Başkent Üniversitesi
Güliz TAŞDEMİR, TED Üniversitesi
Hande TULUM OKUR, Bahçeşehir Üniversitesi
Zeynep TUNA ULTAV, Yaşar Üniversitesi
Funda UZ, İstanbul Teknik Üniversitesi
Ahenk YILMAZ, Yaşar Üniversitesi

TÜRKİYE’DE MODERN İÇ MEKANLAR SEMPOZYUMU - 2

docomomo_tr Türkiye’de Modern İç Mekanlar Sempozyumu 2, Yaşar Üniversitesi’nin ev sahipliğinde, 13-14 Haziran 2022 tarihlerinde çevrimiçi olarak gerçekleşmiştir.

Modern iç mekan, Türkiye’de modern hareketin sosyal, kültürel, sanatsal, estetik ve ideolojik yönlerinin daha iyi kavranması için çok boyutlu ve çok disiplinli bir problem alanı sunar. Bu alan, kimi zaman iç mekanın fiziksel sınırları içinde kimi zaman da bu sınırları aşan kentsel, bölgesel ve küresel bağlamlarda modernist söylem ve temsillerle kendini gösterir. İç mekan tasarımı modern mekansallığı, ideolojiyi ve estetiği tecrübe etmeyi ve anlamayı sağlayan önemli bir pratiktir. Dolayısıyla, modern olarak nitelenen tasarım elemanlarının ve iç mekan öğelerinin incelenmesi, tartışılması ve yayılması bu söylem ve temsilleri genişletip derinleştirmek için önemli bir rol oynamaktadır.

Modern iç mekanın değerinin takdir edilmesi, anlaşılması ve korunması derinlemesine yapılacak araştırmalar ve kapsamlı tartışmalarla sağlanabilir. Günlük yaşamda ve tüketimde modernlik, mahremiyet, verimlilik, ekonomi, konfor ve güzellik gibi kavramların tartışılması bu bağlamda önemlidir. Modernitenin iç mekanda deneyimlenmesini ortaya çıkarmak ve korunmasını teşvik etmek için çok disiplinli araştırmaları ve farklı araştırma yöntemlerini ele almak gerekmektedir.

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de modern hareketin kamusal ve özel iç mekanları nasıl şekillendirdiğini gösteren ve derinlemesine araştırılmayı bekleyen birçok vaka mevcuttur. Şüphesiz, bu alanda yakın tarihimize ışık tutan her güncel çalışma modernist söylem ve hareketin kodlarını biraz daha çözmemize ve kültürel belleğimizi zenginleştirip gelecek kuşaklara aktarmamıza olanak sağlayacaktır. Aynı zamanda, iç mekanlar sanatsal katkıların birleşimiyle birlikte, bir dönemin kültürel durumunu ve bir çağın ruhunu anlamak için olağanüstü kaynaklar sunmaktadır.

docomomo_tr İç Mekan Komitesi tarafından, Yaşar Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü ev sahipliğinde 2022 yılı Haziran ayında ikincisi düzenlenecek olan Türkiye’de Modern İç Mekanlar Sempozyumu, Türkiye’de modern iç mekan üzerine yürütülen güncel araştırmalar için disiplinlerarası bir paylaşım ortamı oluşturmayı hedeflemektedir.

İÇİNDEKİLER

01. İÇ MEKAN TASARIMCILARI

Bilge Ekin İnan

Modernizmin Nabzını İç Mekanda Tutmak:

Halit Femir'in İç Mekan Çalışmaları .2

Gürkan Okumuş, Gökhan Okumuş

Femir-Akozan Mimarlığını İç Mekan Tasarımlarında Okumak .8

Zeynep Tuna Ultav, Deniz Hasırcı, Melis Örnekoğlu Selçuk

İçmimar-Sanatçı İşbirliği Kapsamında

Fikret Tan'ın Modern İç Mekanları .14

Hülya Yavaş, Şengül Has

Ara Mekanı "İşaretleyen" Elemanları Erken Dönem Zeki Sayar

Yapılarında Aramak .22

02. İÇ MEKAN TEMSİLLERİ: YAZILI MEDYA

Alara Demirci Canbulat, Umut Şumnu

Ünlüler ve İç Mekanlar:

Ses Dergisi "Artistler ve Evleri" Dizisinin İncelenmesi .30

Merve Yücetürk

Erken Cumhuriyet Dönemi Mobilya Tasarımları:

Sürelî Yayınlar Üzerinden Bir İnceleme .36

Deniz Dokgöz

Modern Mobilya Algısını Karikatürlerden Okumak: Kübik Yaşam .44

Damla Göre

Salon Hayatı: Süs Mecmuası (1923-24) ve Osmanlı Türkçesi

Sürelî Yayınlarda Bir Mimari Aktör Olarak Kadın .50

03. İÇ MEKAN TEMSİLLERİ: MEDYA VE SİNEMA

Su Kardelen Erdoğan, Hikmet Eldek Güner, Gaye Birol

Yeşilçam Gözünden Kuşadası Tusan'a Bakmak .58

Sena Abdulmelik, Selcan Erbay, Sude Pamuk, Deniz Hasırcı

Türk Modern Eğlence Mekanlarında Mobilya:

Kronolojik Bir Okuma .62

Büşra Kara, Büşra Balaban

1960'lar Halit Refiğ Sinemasında Konut Mekanı Okuması:

Evcilik Oyunu Filmi ve Sadıkoğlu Villası .68

Beril Gök

Modern Ev Temsilleri Üzerinden Mimari Mekan

Çözümlemesi: İstanbul Sadıkoğlu Villası .76

04. KONUTTA İÇ MEKAN 1: EVSELLİK

Güliz Öktem Taşdemir

Medyalaşmış İç Mekan:

Evselliğin Kurucusu Olarak Radyo ve Analojisi .82

Sevinç Alkan Korkmaz

Pariante Konutu: Karnavallar Ve Evin Kamusal Hali .88

Diğdem Angın

Erken Cumhuriyet Konutları Hakkında Bir İnceleme:

Konut İçi Mekanları Cinsiyet Rollerini Üzerinden Okumak .94

05. KÜLTÜREL MİRAS OLARAK İÇ MEKAN: YENİDEN İŞLEVLENDİRME

Dilay Özcan, Özge Cordan

Modern Mirasın Sürdürülebilir Yeniden Kullanımı:
Ankara Saraçoğlu Mahallesi Örneği .102

**Lale Özgenel, T. Elvan Altan, Cihat Çağlar,
Deniz Hasırcı, Umut Şumnu, Zeynep Tuna Ultav**

Ankara Çubuk 1 Barajı Atatürk Evi Kabul Salonu İç Mekan Projesi .110

Ayşe Cansu, Selva Başçı

Hasanpaşa Gazhanesi'nden "Müze Gazhane"ye:
İç Mekanın Dönüşümünü Kalıcı Sergi
Alanları Üzerinden Okumak .116

06. KONUTTA İÇ MEKAN 2: ISLAK MEKANLAR VE HİJYEN

Gizem Güler Nakıp, Eda Paykoç Özçelik, Gülnur Ballice

Türkiye'de Modern İç Mekanı Konut Banyoları Üzerinden
Okumak: İzmir-Karşıyaka Apartmanları (1965-1975) .124

Bahar Soykan Berber

1950'lerden 1970'lere Türk Mutfağının Değişen Tipolojisi:
İstanbul, İzmir ve Ankara'dan Örneklerle Kıyaslanması .130

Cansu Değirmencioğlu

"Hava, Güneş ve Mikrop" Cumhuriyetin İlk Yıllarında
Verem Mücadelesi ve Sıhhi Ev Tartışmaları .136

07. KÜLTÜREL MİRAS OLARAK İÇ MEKAN: CUMHURİYET MİRASI

Sena Tuğcu, Gülay Usta

Erken Cumhuriyet Dönemi Konutlarında İç Mekan Kurgusu .144

Beyza Çermikli, Çağla Gümüşçü

Florya Atatürk Deniz Köşkü;
Dıştan-İçe Bütüncül Bir Mekansal Okuma .150

Deniz Avcı Hosanlı

Cumhuriyet'in İlk On Yılında Heybeliada Sanatoryumu: Değişen
Mekansal Kurgular ve Modernleş(tiril)en İç Mekanlar .156

08. KAMUSAL İÇ MEKAN: TURİZM

Ceylan Gezer Çatalbaş, Hande Tulum Okur

Uludağ'da Kış Kültürü, Dünü ve Bugünü .164

Olgun Üzer

Mimar Özden Egel'in Modern İç Mekan Tasarımlarının
Olimpos Oteli Örneğinde Değerlendirilmesi .170

Hacer Başarır

Kuzey Kıbrıs'ta Modern Kültür Mirasını Korumak:
1974 Öncesi Turizm Yapıları İç Mekanları .176

09. KAMUSAL İÇ MEKAN: EĞİTİM

Kübra Çeber

Ankara'da Gizli Kalmış Bir Değer: Ankara
Sanat Okulu ve Mobilya Üretimleri .182

Begüm Sena Önal

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Eğitim İç Mekanları:
Gazi İlk Mektebi Örneği, İzmir .188

Hafız Muhammad Ahmed Nadeem, İrem Hıdır

Üniversite Eğitim Yapılarında Modern İç Mekan:
Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Binası .194

10. KONUTTA İÇ MEKAN 3: BELGELEMELER

Hande Tulum Okur

Modern İç Mekana İlişkin bir Okuma: Perihan
ve Gündüz Gökçe Evi .202

Efsun Ekenyazıcı Güney

Bir Modern Konut İç Mekanı; Muammer Gerekli Evi .208

Bengi Şentürk, Gülnur Ballice, Eda Paykoç Özçelik,

Gizem Güler Nakıp

Modern İç Mekanın Konut Yapılarındaki Yansımaları:
Ferah Apartmanı, Karşıyaka, İzmir .214

11. KAMUSAL İÇ MEKAN: SOSYAL KÜLTÜREL 1

Şeyma Sarıbekiroğlu

İnşasından Günümüze İzmir Karaca Sineması ve
Kültürel Miras Değerleri .222

Ayşe Nur Tür

İç Mekan Bağlamında Modern Mimari Mirasın Korunması:
Kavaklıdere Sineması Örneği .228

Hamdi Doğruer

İç Mekan Tasarım Tarihi Çerçevesinde Türkiye'deki Tiyatro
Dekorlarının Tarihine Bir Bakış: Küçük Tiyatro Örneği .234

12. KAMUSAL İÇ MEKAN: TİCARİ VE ENDÜSTRİYEL

Sena Hande Emre

Türkiye'de Modern Ofis:
Grünberg İş Merkezi ve Chemical Mitsui Bank .242

Yaren Kurt, Gülnur Ballice, Eda Paykoç Özçelik, Gizem Güler Nakıp

Kamusal İç Mekanda Modernizmin İzleri:
Havuzlubey Çarşısı, Kemeraltı, İzmir .248

Özge Başağaç

Modern Denizcilik Kültür Mirası ve Hareketli Mekanlar:
Türkiye'nin Denizaltıları .254

13. KAMUSAL İÇ MEKAN: SOSYAL KÜLTÜREL 2

İbrahim Anıl Durmaz

Ankara'da Batılı Anlamda Sosyalleşme, Buluşma ve Yeme-İçmenin
Mekanı: Ulus ve Kızılay Akman Boza ve Pasta Salonu **.262**

Mustafa Kemal Yurttaş

Bir 'Ofis Müze'nin Zamansallığı Üzerine Altermodern Bir
Okuma Denemesi: Borusan Contemporary **.268**

Melis Yıldırım

1950-1980 Yılları Arasında Türkiye'de Değişen Sergileme Kavramını
Modern İç Mekanlar Üzerinden Okumak: Sanat Galerisi Örnekleri **.274**

POSTER ÖZETLERİ

Cansu Değirmenciöglü, Deniz Avcı Hosanlı

Taksim Belediye Gazinosu İç Mekanları **.282**

Canay Tunçer Yıldırım

Opera Onur Çarşısı **.286**

Deniz Avcı Hosanlı, Cansu Değirmenciöglü

Heybeliada Sanatoryumu, Tevfik İsmail Gökçe Kadınlar
Pavyonu, Yemek Salonu İç Mekanları **.290**

Hasan Altan, Huriye Gürdallı

Oğuz Ramadan Korhan Evi **.294**

Fulya Melis Akbay

Yüzen Evler **.298**

Klaris Roditi

Yıldız Sineması **.302**

Yağmur Saburlu

S. Ferit Şifa Eczanesi **.306**

Zilan Çaçan

Diyarbakır Tren Garı **.310**

ÖZGEÇMİŞLER **.315**

01
İÇ MEKAN
TASARIMCILARI

MODERNİZMİN NABZINI İÇ MEKANDA TUTMAK: HALİT FEMİR'İN İÇ MEKAN ÇALIŞMALARI

Bilge Ekin İnan

İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Mimarlık Bölümü

ÖZET

Sağladığı imkanlarla toplumun yaşam kalitesini arttıran modern iç mekanlar; gündelik hayatın geçtiği mekanlara nüfuz ederek modernin içselleşmesinde¹ rol almıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında, el emeğine dayalı üretim alanının ve bezemeli tasarımların geride bırakıldığı; dekoratif sanatlar içinde, iç mimarının çağın gerekliliği olan yeni bir uzmanlık olduğu ifade edilmiştir.^{2 3} İç mekânlarda işlevsel, sade, modern ve seri üretim teknikleri ile yapılmış mobilya; aydınlatma elemanları; endüstriyel malzeme ve dekorasyondan arındırılmış yüzeylerden oluşan repertuar, yeni bir yaklaşımın habercisi olmuşken; mimaride geniş açıklıkların kullanımı ile iç mekânların daha çok doğal ışık alması sağlanmıştır.^{4 5} Estetik zevkin yeniden kurulmasının yanında, modernizmin teknolojiye olan inancı doğrultusunda, iç mekânlara işleve yönelik teknik donanımlar kurulması önemsenmiştir.

Yapılı çevrede hızlı değişen ve kısa sürede yenilenen iç mekân tasarımının geçiciliği, tarihinin yazımında belli kısıtlamaları doğurur. Mimarlık tarihçisi, yaşadığı güne kalmayan, dolayısıyla da gözlemleyemediği tasarımları; fotoğraflar, yazılı kaynaklardaki mekân tasvirleri ve o dönemin tanıklarının anlatımları üzerinden analiz etmek zorunda kalır.⁶ Özellikle dönemin mimarlık alanında başta gelen ve uzun soluklu yayını olan *Arkitekt* dergisi, dönemin iç mekânlarını temsil eden fotoğraflar içerdiği için bu alanda önemli bir kaynaktır.

Çalışma, Halit Femir'in iç mekân tasarımlarının modernleşme ve modernleşmenin tasarımlara yansımaları çerçevesinde, üretimlerin dönemin dinamikleri ve mimarın formasyonu bağlamında yorumuna odaklanmaktadır. Yöntem olarak, *Arkitekt* dergisi başta olmak üzere arşiv belgelerindeki görsel ve yazılı belgeler; iç mekânın kurucu öğeleri ile analiz edilmiştir. Böylece mimarın üretimleri içinde iç mekân tasarımlarındaki genel eğilimler modernizm açısından taşıdıkları anlamlar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1910 yılı Girit Resmo doğumlu, 44 yıllık yaşamına iç mekân tasarımından şehir planlamaya kadar yapılı çevrenin farklı ölçeklerinde ürünler sığdırmış olan Halit Femir, üretken bir mimardır.⁷ 1941 senesinden ölümüne kadar liseden ve Güzel Sanatlar Akademisi'nden arkadaşı Feridun Akozan ile çalışan Halit Femir'in mesleki kariyerinde iç mekân projeleri önemli yer tutmaktadır; arşiv belgeleri ışığında mimarın 30'u aşkın projesinin yarısının

ŞEKİL: SELİM SÜTER EVİ'NDE SALONUN İÇ MEKAN TASARIMI,
Kaynak: Femir, Halit ve Akozan, Feridun. "Selim Süter Evi", *Arkitekt* Dergisi.

bu alanda olduğu görülmektedir.⁸ Femir’in iç mekan tasarımlarını eğitimi ve Avrupa’da yaptığı stajlar büyük ölçüde yönlendirmiştir.⁹

Mimarın 1938 yılında, İzmir Uluslararası Fuarı’nda İzmir kent tarihinin sunulduğu *Dünkü İzmir Bugünkü İzmir Yarınki İzmir* pavyonu düzenlemesi, kariyerinin en erken dönemlerinden beri iç mekana yönelik çalıştığını göstermektedir.¹⁰ Bu alanındaki üretimlerinin çoğu, ticari kuruluşlar için küçük ofis yapıları ve dönemde yeni oluşmaya başlayan Türk burjuva sınıfı için tasarladığı konut iç mekanları olmuşken; nitelikli ve özel çalışmalara da imza attığı bilinmektedir. En bilinen yapısı olan ve İstanbul’un varlıklı kesimine hitap eden Ortaköy’deki Lido Yüzme Havuzu (1943-1944) için prestijli iç mekanlar tasarlamıştır; gazino mekanının duvarlarında Bedri Rahmi Eyüboğlu imzalı duvar resimlerine yer vermesi, Türkiye’de mimarlık sanat birlikteliklerinin erken örneklerinden biri olması bakımından önem taşımaktadır.¹¹ Ayrıca, ortağıyla, 1951 yılında Atlas Pasajı’nın birinci katındaki Küçük Sahne ve aynı yıl aynı yapının zemin katındaki Yapı Kredi Beyoğlu şubesinde; prestij iç mekanları gerçekleştirmişlerdir.¹²¹³ Dönemde, Cumhuriyet’in ileriye gitme coşkusunu anlamlarının yüklü olan elektrikli aydınlatmanın¹⁴ Ortaköy’deki villa ve küçük ofis yapılarında yenilikçi formlarda kullanıldığı gözlemlenmektedir.

Halit Femir’in konut mekanlarının çoğunda, yüzey kaplamaları için doğal malzemeler seçmesi, bezemesiz, sade yüzey ve mobilyalar tercih etmesi, malzeme ve renk kullanımları ile mekanda zenginlik sağlaması, belirli tasarım çizgisini sürdürdüğünü göstermektedir. Mimar, 1937 yılında, dayısı Emin Vafi’ye ait Ortaköy’deki Vafi Korusu’nda tasarladığı villa iç mekanını doğa içindeymiş hissini oluşturan öğeler ile kurgulamıştır.¹⁵

Femir’in iç mekan çalışmalarının bir özelliği de yenilikçi malzeme kullanımınıdır. Dönemde konut iç mekanında yaygın olarak kullanılmayan mantar döşemeyi erken bir tarihte -1937’de- Ortaköy’de tasarladığı villada uygulamış ve ithal bir malzeme olan çeloteks ısı ve ses yalıtım malzemesini projelerinde kullanmıştır.¹⁶¹⁷¹⁸ Ofis yapılarının çoğunda banko, tavan ve duvar kaplaması olarak ahşap veya ahşap görünümlü yapay malzeme tercih etmiştir. Ayrıca mimar, kullanılagelen malzemelerin kullanım biçimlerini de genişletmiştir. Mesela, Mehmet Aker Villası’nın tavanları hasır ve ahşap kaplamalı olarak gerçekleşmiştir.¹⁹

Halit Femir’in İş Bankası, Yapı Kredi için banka şubesi; ANTAŞ ve SAS firmaları için seyahat acentası tasarımları kariyerinin 1950 sonrası döneminde yoğunluk kazanır. Projelerin bir kısmı yapıların mekanlarında yenileme, katların yeniden düzenlenmesi ve strüktür eklenerek yapının güçlendirilmesi çalışmalarını da kapsamaktadır; Yapı Kredi Beyoğlu Şubesi, İş Bankası Beyoğlu Şubesi ise diğerlerinden farklı olarak tarihi binalardadır.²⁰²¹ Küçük ofis yapılarının iç mekan tasarımında bankoyu, mekanı kuran etkin bir öge olarak kullanması ve işlevsel alan gerekliliklerine göre eğrisel hatlarda biçimlendirilmesi; mekamlarda havalandırma ve ısıtma tesisatları, evrak asansörü, tavana gömülü aydınlatma elemanları benzeri teknik donanım düşünmesi özellikleri öne çıkmaktadır.²²

Çalışma kapsamında, mimarın iç mekan çalışmalarının onun formasyonu ile yakından ilişkili olduğu anlaşılmıştır. İç mimarlığın henüz bir mesleki alan olarak belirginleşmediği dönemde mimarların çoğu iç mekan tasarlamaktaydı; bu konudaki temel bilgileri iç mimari atölyesini içeren Güzel Sanatlar Akademisi’ndeki mimari eğitiminde edindiği düşünülmektedir.²³²⁴²⁵ Ayrıca iç mekan çalışmalarında Avrupa stajlarının etkisi, üretimin bazı detaylarında ve malzeme seçiminde kendini ortaya koymaktadır. Femir’in modern

ve geleneksel kimlik ikileminin sürdüğü atmosferde modern çizgiden ödün vermediği; Halit Femir’in iç mekanları, yenilikçi malzeme kullanımı, modern ve yeni mobilya kullanımı, teknolojik imkanları kullanma özellikleriyle belirginleşmektedir. Lido Yüzme Havuzu iç mekanında sanat eserlerine yer verilmesi, Ortaköy’deki villa ve Mehmet Aker Villası mekanın algılanma biçimlerine yönelik kaygıları ile modernde insan psikolojisi ve anlam odaklı tasarım arayışının erken çabaları olarak değerlendirilebilir. Bunun yanında iç mekanların işverenlerinin kimlikleri (konut tasarımları için varlıklı sınıf, küçük ofis yapıları için ise ticari kuruluşlar), II. Dünya Savaşı sonrasındaki ekonomik gelişmelerinin iç mekan tasarımını yönlendirmesi açısından da veriler sağlar.

Anahtar kelimeler:

Modernleşme, banka iç mekanı, konut iç mekanı, Halit Femir, Feridun Akozan.

Notlar

- 1 “Modernin içselleşmesi” ifadesi, konut mekanlarının tasarımındaki modernleşmeyi ifade etmek için Umur Şumnu tarafından kullanılmıştır. Umur Şumnu, “Türkiye’de İçmimarlık: Modern Mimarlığın ‘İç’selleştirilmesi,” *Türkiye’de İçmimarlık ve İçmimarlar* içinde, der. Umur Şumnu (İstanbul: TMMOB İçmimarlar Odası, 2014), 7.
- 2 İsmail Hakkı, “Yeni Tazyinî San’at,” *Arkitekt Dergisi*, no.23-24, (1932): 336-33.
- 3 Marie Louis Süe, “Tezyinî Sanat,” *Arkitekt Dergisi*, no.131-132, (1941): 262-264.
- 4 Sibel Bozdoğan, *Modernizm ve Ulusun İnşası Erken Cumhuriyet Türkiye’sinde Mimari Kültür* (İstanbul: Metis, 2015), 230.
- 5 Ege Kaya, ve Meltem Eti Proto, Erken Cumhuriyet Döneminde Süreli Yayınlarda Mobilya (Asri Evin Modern Mobilyaları), *Aydın Sanat*, no.3, (2016): 65-73.
- 6 Özge Cordan, kişisel görüşme, 11 Aralık 2019.
- 7 Şevki Vanlı, “Kayıplarımız: Halit Femir,” *Arkitekt Dergisi*, no.273-274, (1954): 142-143.
- 8 Bilge Ekin İnan, “Halit Femir’in (1910-1954) Hayatı ve Mimarlığı” (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2020), 36.
- 9 Feridun Akozan, “H. Femir’i Kaybettik,” *Arkitekt Dergisi*, no. 273-274 (1954): 141.
- 10 Halit Femir, “İzmir Vilayet Pavyonu: Dünkü İzmir, Bugünkü İzmir, Yarınki İzmir,” *Arkitekt Dergisi*, no.105-106 (1939): 208-211.
- 11 Bedri Rahmi Eyüboğlu, *Resim Yaparken* (İstanbul: Bilgi, 1995), 236.
- 12 Halit Femir, ve Feridun Akozan, “Küçük Sahne,” *Arkitekt Dergisi*, no.231-231, (1951a): 52-54.
- 13 Halit Femir, ve Feridun Akozan, “Yapı ve Kredi Bankasının Beyoğlu’nda Yeni Şubesi,” *Arkitekt Dergisi*, no.231-232, 49-51, (1951b): 49-51,65.
- 14 Cansu Değirmencioğlu. “Cumhuriyet’in İlk Elli Yılında Elektrik Aydınlatması ve Mimarlık,” Elektrik ve İstanbul içinde, ed. Ahmet Bozkurt (İstanbul, Seçil Ofset, 2021), 299-317.
- 15 Halit Femir, “Ortaköy’de Bir Villa,” *Arkitekt Dergisi*, no. 85 (1938): 14-15.
- 16 A.g.e., 14-15.
- 17 Femir ve Akozan, 1951a, 52-54.
- 18 Halit Femir, “Lido Yüzme Havuzu,” *Arkitekt Dergisi*, no.155-156 (1944): 244-249.
- 19 Halit Femir, ve Feridun Akozan, “Bay Mehmet Aker Villası,” *Arkitekt Dergisi*, no.227-228, (1950b): 214-217.
- 20 Femir ve Akozan, 1951b, 49-51, 65.
- 21 Halit Femir, ve Feridun Akozan, “Türkiye İş Bankası Beyoğlu Şubesinin Yeni Binası,” *Arkitekt Dergisi*, no.255-256-257-258, (1954): 51-56.
- 22 İnan, “Halit Femir’in (1910-1954) Hayatı ve Mimarlığı,” 111.
- 23 Maruf Önal, “Maruf Önal,” *Yapı’dan Seçmeler 7, Anılarda Mimarlık* içinde, ed. Sedat Acar (İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi: 1995): s. 66.
- 24 Orhan Safa, “Orhan Safa,” *Yapı’dan Seçmeler 7, Anılarda Mimarlık* içinde, ed. Sedat Acar (İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi: 1995): s. 82.
- 25 Hülya Femir Akdoğu kişisel arşivi

KAYNAKÇA

Akozan, Feridun. “H. Femir’i Kaybettik,” *Arkitekt Dergisi*, no. 273-274 (1954): 141.

Bozdoğan, Sibel. *Modernizm ve Ulusun İnşası Erken Cumhuriyet Türkiyesi’nde Mimari Kültür*. İstanbul: Metis, 2015.

Eyüboğlu, Bedri Rahmi. *Resim Yaparken*. İstanbul: Bilgi, 1995.

Femir, Halit ve Akozan, Feridun. “ANTAŞ Yolcu Bekleme Salonu,” *Arkitekt Dergisi*, no. 221- 222, (1950a): 98-99.

Femir, Halit ve Akozan, Feridun. “Bay Mehmet Aker Villası,” *Arkitekt Dergisi*, no.227-228, (1950b): 214-217.

Femir, Halit ve Akozan, Feridun. “Küçük Sahne,” *Arkitekt Dergisi*, no.231-231, (1951a): 52-54.

Femir, Halit ve Akozan, Feridun. “Selim Süter Evi,” *Arkitekt Dergisi*, no.219-220 (1950c): 45-50.

Femir, Halit ve Akozan, Feridun. “Türkiye İş Bankası Beyoğlu Şubesinin Yeni Binası,” *Arkitekt Dergisi*, no.255-256-257-258, (1954): 51-56.

Femir, Halit ve Akozan, Feridun. “Türkiye İş Bankası Küçük Ajans Binaları,” *Arkitekt Dergisi*, no.269-270-271-272, (1953): 26-31.

Femir, Halit ve Akozan, Feridun. “Yapı ve Kredi Bankasının Beyoğlu’nda Yeni Şubesi,” *Arkitekt Dergisi*, no.231-232, (1951b): 49-51, 65.

Femir, Halit. “İzmir Vilayet Pavyonu: Dünkü İzmir, Bugünkü İzmir, Yarınki İzmir,” *Arkitekt Dergisi*, no.105-106 (1939): 208-211.

Femir, Halit. “Lido Yüzme Havuzu,” *Arkitekt Dergisi*, no.155-156 (1944): 244-249.

Femir, Halit. “Ortaköy’de Bir Villa,” *Arkitekt Dergisi*, no. 85 (1938): 14-15.

Femir, Halit. “SAS Büroları,” *Arkitekt Dergisi*, no.261-262 (1953): 129-131.

Değirmencioğlu, Cansu. “Cumhuriyet’in İlk Elli Yılında Elektrik Aydınlatması ve Mimarlık.” *Elektrik ve İstanbul* içinde, ed. Ahmet Bozkurt, 299-317. İstanbul: Seçil Ofset, 2021.

Hülya Femir Akdoğu kişisel arşivi

İnan, Bilge Ekin. “Halit Femir’in (1910-1954) Hayatı ve Mimarlığı.” Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2020.

İsmail Hakkı. “Yeni Tazyinî San’at,” *Arkitekt Dergisi*, no.23-24, (1932): 336-33.

Kaya, Ege ve Eti Proto, Meltem. Erken Cumhuriyet Döneminde Süreli Yayınlarda Mobilya (Asri Evin Modern Mobilyaları), *Aydın Sanat*, no.3, (2016): 65-73.

Önal, Maruf. “Maruf Önal.” *Yapı’dan Seçmeler 7, Anılarda Mimarlık* içinde, ed. Sedat, 62-77. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi: 1995.

Safa, Orhan. “Orhan Safa.” *Yapı’dan Seçmeler 7, Anılarda Mimarlık* içinde, ed. Sedat Acar, 78-99. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi, 1995.

Süe, Marie Louis. “Tezyinî Sanat,” *Arkitekt Dergisi*, no.131-132, (1941): 262-264.

Şumnu, Umut. “Türkiye’de İçmimarlık: Modern Mimarlığın ‘İç’selleştirilmesi.” *Türkiye’de İçmimarlık ve İçmimarlar* içinde, der. Umut Şumnu, 7-10. İstanbul: TMMOB İçmimarlar Odası, 2014.

Vanlı, Şevki. “Kayıplarımız: Halit Femir,” *Arkitekt Dergisi*, no.273-274, (1954): 142-143.

FEMİR-AKOZAN MİMARLIĞINI İÇ MEKAN TASARIMLARINDA OKUMAK

ŞEKİL: YAPI VE KREDİ BANKASI BEYOĞLU ŞUBESİ ÖZGÜN
MERDİVEN VE AYDINLATMA ELEMANLARI, *Kaynak:* Femir, Halit ve Feridun Akozan.
“Yapı ve Kredi Bankasının Beyoğlu’nda Yeni Şubesi.” *Arkitekt*, 03-04/231-232 (1951): 49-51, 65.

Gürkan Okumuş

İstanbul Topkapı Üniversitesi, İç Mekan Tasarımı Programı

Gökhan Okumuş

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

ÖZET

Halit Femir ve Feridun Akozan’ın dönemin mimarlık ortamı ve Akademi’deki eğitimcilerin birlikte çalışma geleneği çerçevesinde bir araya gelişi, ortaya çıkardıkları projelerin temelini oluşturmaktadır. Dönemin mimarlık pratiğindeki iş birliği kültürü birçok ortaklığa sahne olurken Femir-Akozan gibi birçok ikilinin de mimarlıkta kolektif bir üretim ve yaklaşım olarak ortaya çıkmasına olanak tanımıştır. İkili, 1942-1954 yılları arasında on iki yıl süren ortaklık sürecinde, çeşitli yapı tipolojilerinden mimarlık ve tasarım pratiğindeki farklı yaklaşımlara, anıt projesinden, iç mekan tasarımına, restorasyon ve tarihi dokuda yeni tasarım projesinden, banka, kişisel villa, konut, sanayi ve endüstri yapısı, seyahat acentası gibi çeşitli işlevlerdeki birçok yapıya kadar farklı konularda birçok kentte çalışma üretmiştir.¹ Bu mimari üretim yelpazesi içinde mimarların iç mekan tasarımlarında da modern-yenilikçi-özgün bir yaklaşım sergilemesi dikkat çekici bir noktadır. Halit Femir’in ve Feridun Akozan’la, ortaklıkları süresince tasarlamış oldukları yapılara ait *Arkitekt Dergisi*’ndeki 1950, 1951, 1953, 1954, 1969 yıllarına ait ilgili yayınlarda özellikle iç mekan kompozisyonlarına ve özelliklerine yer verilmektedir.

Sanat birikimi ve mesleki teknik bilginin bir arada edinildiği bu dönemde, mimarın şehir planlama, iç mekan gibi farklı ölçeklerde üretim gerçekleştirebilecek birikime sahip olması hedeflenmiş, farklı ölçeklerdeki üretimlerle birlikte yapıyı tasarlama kültürü oluşmuştur. Bu çerçevede iç mekan tasarımında da etkin bir şekilde çalışan ikili, mobilya tasarımları ve iç mekan detaylarındaki malzemelerin modernist bir dilde tasarımcı tarafından tasarlanmasını önemli görmüşlerdir. Femir’in 1941-44 yılları arasında gerçekleştirdiği ve en bilinen bireysel uygulamalarından biri olan Lido Yüzme Havuzu’nda yalıtım amacıyla kullandığı çağdaş malzeme kaplaması ve arkadaşı Bedri Rahmi Eyüboğlu’nun ilk duvar resimlerini yapının iç mekanında gerçekleştirmiş olması ikilinin devam eden süreçte birlikte yürüteceği çalışmalarda iç mekan kurgusuna vereceği önem için bir örnek oluşturur.² Ayrıca, söz konusu yapı, İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan ve Türkiye’de 50’li yılların ortasından başlayarak özellikle 1960-80 arasında görülen mimarlık-sanat/mimar-sanatçı işbirliği/plastik sanatlar sentezi yaklaşımının göstergesi niteliğindedir.

Mimari proje ve uygulamasını ya da iç mimari düzenlemesini gerçekleştirdikleri her yapıyı en küçük detayına kadar planlayan ikilinin iç mekandaki elemanların üretim sürecine

kadar ilgilendiği söylenebilir. Farklı yapı türleri için farklı materyaller kullanan mimarlar, malzeme kaplamaları, mobilya, halı, koltuk, sandalye, dolap, kumaş çeşidi/rengi/dokusu ve diğer eşyalar noktasında titizlikle çalışmış ve mekansal estetik değerini ön planda tutarak seçimleri bu doğrultuda gerçekleştirmişlerdir.³ Bununla birlikte, iç mekan kompozisyonu ve elemanların kullanım biçimleri işlevsel ve rasyonel ilkeler çerçevesindedir. Her bir yapı türünün ihtiyaçları doğrultusunda iç mekan organizasyonunu oluştururken farklı elemanları uyum içerisinde bir arada kullandıkları söylenebilir. Bu durum, mimarların çok boyutlu ve derin bir malzeme bilgisine sahip olduklarını da gösterir niteliktedir. Bütüncül bir tasarım yaklaşımıyla kurguladıkları mimariyi iç-dış birlikteliği çerçevesinde ele alan ikili, tasarımlarındaki modern ve yalın ifadeyi malzeme, aydınlatma elemanı, döşeme gibi iç mekan unsurlarında da sürdürmüş ve desteklemiştir.⁴

Femir-Akozan ortaklığının iş birlikleri süresince en çok uygulamasını gerçekleştirdiği yapı türü konuttur. Tasarlamış oldukları tüm konutların iç mekan kurgularını da kendileri gerçekleştiren mimarların modern çizgilere sahip, yalın bir dil kullanmayı tercih ettiği söylenebilir.⁵ İç mekan tasarımında ve mobilya vb. iç mekan elemanlarının imalat süreçlerinde de etkin olarak rol alan Femir-Akozan, konutların iç mekan tasarımında, sade/doğal/yalın malzeme ve yüzeyleri kullanmayı tercih etmiş, iç mekandaki algı ve psikolojik etkinin de tasarım yaklaşımlarında önemli bir etken olduğunu dile getirmiştir.⁶ İkilinin bu konudaki yaklaşımları, modernist dilde ancak geleneksel sivil mimariden etkiler taşıyan mobilya tasarımları ve iç mekan detayları üretmek doğrultusundadır. Ayrıca iç mekan tasarımı ve yaklaşımlarında, malzeme, yapı teknolojisi ve teknik ekipmanların da modern dilde tasarlanmasına özen göstermişlerdir. Bir diğer önemli yenilik sayılabilecek unsur da mekansal kurgudaki farklı renk ve doku arayışıyla oluşturulan desen modelleri olmuştur. Mimarlar, duvar-tavan-zemin kaplaması, mobilya bölümleri, oturma birimlerinin kaplama çeşitliliği gibi birçok alanda iç mekan tasarımı gerçekleştirmiştir.⁷ Bu noktada, zemin döşemelerinde kullanılan seramik, mermer, linolyum malzemeler, İtalyan Mozaik ile kaplanan duvarlar, merdiven ile birlikte düşünülerek tasarlanan aydınlatma elemanları, modern ve çağdaş mobilyalar gibi çok çeşitli ve çok yönlü sanatsal ve estetik bir mekan yaratma çabası, kullanılan malzemelerin birbiri ile olan uyumu çerçevesinde bir tasarım yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸

Femir-Akozan ikilisinin mimarlık üretimlerinde göze çarpan uygulamalardan bir diğeri de mevcut yapılarının yenilenmesi/düzenlenmesi ve iç mekan tasarımlarının gerçekleştirilmesi gösterilebilir. SAS Ankara ve İstanbul Büroları, Antaş Uçak Yolcu Bekleme Salonları, Türkiye İş Bankası Beyoğlu Şubesi ve Ajans Yapıları, Yapı ve Kredi Bankası Beyoğlu Şubesi ve Küçük Sahne projelerini mevcut bir yapının düzenlenmesi, fonksiyonel ve iç mekan kurgusunun değişmesi çerçevesinde gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışmalarda, modernist dilin geleneksel ile birlikteliği ve sentezi üzerine kurulu yaklaşımın iç mekanda da etkisini hissettirdiği görülmektedir. Vanlı, bu konuda ikilinin iç mekanlarının işlevsel olarak çok doğru bir şekilde bir araya getirildiğini vurgulamakta, kendilerine has bir dilde tasarlanan plan ve mekan organizasyonundaki iç mekan elemanlarının tasarımında detaylı çalışma ve özene dikkat çekmektedir.⁹

Bu çalışma, Türkiye’de modern mimarlığın gelişimine büyük katkılar sunmuş olan ikilinin mimari üretimlerinin iç mekan tasarım yaklaşımlarını iki tür örnek kategorisine odaklanarak okumayı hedeflemektedir. Konut ve ticari yapı türündeki, yapıyla birlikte iç mekan tasarımlarını üstlendikleri örnekler birinci, mevcut yapılarda iç mekan

tasarımları ve kompozisyonlarına yönelik projeler de ikinci kategoriyi oluşturmaktadır. Birinci kategoride, Bursa’da Mehmet Aker Villası (1948), İstanbul’da Şenesenevler Yapı Kooperatifi (1950), Bursa’da Selim Süter Evi (1950), İş Bankası Balat Ajansı (1952), SAS Ankara ve İstanbul Büroları (1953) gibi örnekler, ikinci kategoride ise Yapı ve Kredi Bankası Ajansı (1950), İş Bankası Şişli Ajansı (1952), İş Bankası Kazlıçeşme Ajansı (1952), İş Bankası Şehremini Ajansı (1952), İş Bankası Beyoğlu Şubesi (1953) gibi yapılar yer almaktadır. Yöntem olarak yapıların çevresiyle kurduğu ilişki ve iç mekana yansımaları irdelenmekte, iç mekan tasarımı, özellikleri, organizasyonu, plan şeması ve kurgusu, iç mekana ilişkin mimari elemanlar ve özel mobilyalar, malzeme ve teknolojik gelişmeler gibi parametrelere dayanarak değerlendirmeler sunulmaktadır. Bu yöntemle seçilen örnekler üzerinden çalışma, Femir-Akozan iş birliğinin özgün mimarlık ve tasarım yaklaşımını iç mekan ölçeğinde irdelemeyi ve dönemiyle kurduğu referansları sunmayı sağlamaktadır. Tüm bu çalışmalar yazarların daha önce bu konuda 2015-2021 yılları arasında hazırlamış oldukları araştırmaların¹⁰ da katkılarıyla arşiv çalışmaları ile gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler:

Halit Femir, Feridun Akozan, modern mimarlık, iç mekan tasarımı.

Notlar

- 1 Şevki Vanlı, “Kayıplarımız: Mimar Halit Femir,” *Arkitekt*, 07-08/273-274 (1954): 142-143.
- 2 Halit Femir, “Lido Yüzme Havuzu,” *Arkitekt*, 11-12/155-156 (1944): 244-249
- 3 Halit Femir ve Feridun Akozan, “Küçük Sahne,” *Arkitekt*, 03-04/231-232 (1951): 52-54.
- 4 Gökhan Okumuş ve Gürkan Okumuş, “Bay Selim Süter Evi,” (Docomomo 2015 Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları XI Özet ve bildiri, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Bolu, Aralık 18-19, 2015)
- 5 Gökhan Okumuş ve Gürkan Okumuş, “Tarihi Çevrede “Modern Bir Han’: Bursa Hal ve Çarşı Binaları,” *Betonart, Yapı Okumaları* 1/70 (2021): 78-88.
- 6 Bilge, Ekin İnan, “Halit Femir’in (1910-1954) hayatı ve mimarlığı.” (yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2020).
- 7 Halit Femir ve Feridun Akozan, “Türkiye İş Bankası Küçük Ajans Binaları,” *Arkitekt*, 01-04/255-256-257-258 (1953): 26-31.
- 8 Halit Femir ve Feridun Akozan, “Yapı ve Kredi Bankasının Beyoğlu’nda Yeni Şubesi,” *Arkitekt*, 03-04, 231-232 (1951): 49-51, 65.
- 9 Şevki Vanlı, “Kayıplarımız: Mimar Halit Femir,” *Arkitekt*, 07-08/273-274 (1954): 142-143.
- 10 Gökhan Okumuş ve Gürkan Okumuş, 2015, 2016, 2021.

KAYNAKÇA

Anonim. “Feridun Akozan.” *Arkitekt* 02/334 (1969): 53-58.

Ekin İnan, Bilge, “Halit Femir’in (1910-1954) hayatı ve mimarlığı.” Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2020.

Femir, Halit, Feridun Akozan ve Ahsen Yapanar. “İstanbul Şenesen Evler Yapı Kooperatifi Mahallesi.” *Arkitekt*, 09-10/253-254 (1952): 257-258.

Femir, Halit ve Feridun Akozan. “Antaş Havacılık ve Turizm Anonim Ortaklığı Uçak Yolcu Bekleme Salonları.” *Arkitekt*, 05-06/221-222 (1950): 98-99.

Femir, Halit ve Feridun Akozan. “Bay Mehmet Aker Villası.” *Arkitekt*, 11-12/227-228 (1950): 214-217.

Femir, Halit ve Feridun Akozan. “Bursa’da Bay Selim Süter Evi.” *Arkitekt*, 03-04/219-220 (1950): 45-50.

Femir, Halit ve Feridun Akozan. “Küçük Sahne.” *Arkitekt*, 03-04/231-232 (1951): 52-54.

Femir, Halit ve Feridun Akozan. “Yapı ve Kredi Bankasının Beyoğlu’nda Yeni Şubesi.” *Arkitekt*, 03-04/231-232 (1951): 49-51, 65.

Femir, Halit ve Feridun Akozan. “Türkiye İş Bankası Küçük Ajans Binaları.” *Arkitekt*, 01-04/255-256-257-258 (1953): 26-31.

Femir, Halit ve Feridun Akozan. “Türkiye İş Bankası Beyoğlu Şubesinin Yeni Binası.” *Arkitekt*, 03-06, 269-270-271-272 (1954): 51-56.

Femir, Halit. “Lido Yüzme Havuzu.” *Arkitekt*, 11-12/155-156 (1944): 244-249.

Okumuş, Gökhan ve Gürkan Okumuş. “Bay Selim Süter Evi,” Docomomo 2015 Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları XI Özet ve bildiri, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Bolu, Aralık 18-19, 2015.

Okumuş, Gökhan ve Gürkan Okumuş. “Tarihi Çevrede “Modern Bir Han’: Bursa Hal ve Çarşı Binaları,” *Betonart, Yapı Okumaları*, 1/70 (2021): 78-88.

Vanlı, Şevki. “Kayıplarımız: Mimar Halit Femir,” *Arkitekt*, 07-08/273-274 (1954): 142-143.

İÇ MİMAR-SANATÇI İŞBİRLİĞİ KAPSAMINDA FİKRET TAN'IN MODERN İÇ MEKANLARI

Zeynep Tuna Ultav

Yaşar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

Deniz Hasırcı

İzmir Ekonomi Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi

Melis Örnekoğlu Selçuk

Ghent Üniversitesi, Endüstri Sistemleri Mühendisliği ve Ürün Tasarımı Bölümü

ÖZET

20. yüzyıl iç mekanlarının oluşumunda çoğu zaman vurgulu bir şekilde yer alan mekan-sanat işbirliğinin yoğunluğu, bu işbirliğinin mekandaki ve sosyal yaşamı yönlendirmedeki rolünü anlamak için tarihsel incelemeyi önemli kılmaktadır. Mekansal üretim mimari kabuktan iç mekanı oluşturan tüm öğelere kadar bütüncül bir anlayışla ele alındığında, mimarın tek aktör olarak değerlendirildiği platform, içmimarın ve sanatçının da yer aldığı çoklu bir işbirliğine dönüşmektedir. Mekan-sanat işbirliği bağlamında en yaygın çerçeve mimarlık-sanat sentezi olarak çizilmekte¹ ve 'sentez' bağlamında, aynı alanı paylaşma (heykel-mekan ilişkisi gibi), mimariyi tuval olarak kullanma (duvar resmi-mekan ilişkisi gibi), etki yaratma (vitray gibi renkli elemanların mekansal atmosfere olan etkisi gibi) ve mekan ile sanat eserinin plastik uyumunu içeren dört tür ilişki tanımlanmaktadır.²

Sanat eseri, iç mekan atmosferine, iç mekanın özgünlüğünün oluşturulmasına ve varsa yerele yapılan vurguya katkıları gibi çeşitli mekansal rolleri üstlenmektedir. Modern iç mekan söz konusu olduğunda; sanat eseri, Tulum'un ifadesiyle modernin yalın mekanına zenginlik katar ve onu estetize eder.³ Sanat eserinin yapıya sağladığı özgün katkı, yapının deneyimlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Sanat eseri, ayrıca mekana ruh katarak onu 'yer'e dönüştürmeye katkıda bulunan mekansal öğelerden biri olmakta, modernin evrensel diline karşın yerel sanatçıların özgün sanat gramerleri yapıyla bütünleşerek yapıya yerel dil kazandırmakta ve 'modern' iç mekanın yerel özelliğine katkıda bulunmaktadır.

Mimarlık-sanat işbirliğinin, Arts and Crafts ve Art Nouveau akımları da dikkate alındığında 20. yüzyılın başlarına uzandığı; yüzyıl ortasına kadar Fütüristler, Konstrüktivistler gibi çeşitli avangard akımların ve Bauhaus kuramcılarının manifestolarıyla geliştirildiği; Le Corbusier'in kuram ve uygulamalarında yoğun olarak yer aldığı ve savaş sonrası dönemde (*postwar*) ise yoğun uygulamaları olduğu görülmektedir.⁴ "Sanat sentezi" kavramı, 1940'larda modern mimariyi yenileme ve geliştirme arayışında öncü bir ilke haline gelmiş; özellikle resim ve heykel ile entegrasyon, mimariyi ve insanları yakınlaştırmayı amaçlamıştır.⁵ 1952'de Andre Bloc'un *Gesamtkunstwerk* fikri kapsamında mimarlık-sanat sentezini hayata geçirmek üzere Fransa'da kurmuş olduğu Grup Espas, uluslararası etkiyle birçok coğrafyaya ilham kaynağı olmuştur.⁶ 1950'li yıllar Türkiye'si'nin globalleşme

ŞEKİL: SEVİNÇ PASTANESİ, İZMİR, 1970'LER,

Kaynak: Fikret Tan Arşivi.

anlamındaki devlet politikaları, mimar ve sanatçıların uluslararası sanat ve mimarlık alanına yüzlerini dönmelerinde daha önce olmadığı kadar etken olmuştur.⁷ Bu bağlamda heykeltıraş Ali Hadi Bara, İlhan Koman ve mimar Tarık Carım'ın 1953 yılında kurup 1955'te resmî manifestolarını açıkladıkları Grup Espas'ın Türkiye şubesinin altını çizmek önemlidir.⁸ Ayrıca, Utarit İzgi, Haluk Baysal, Melih Birsnel, Abdurrahman Hancı, Doğan Tekeli, Sami Sisa, Tuğrul Devres ve Orhan Şahinler gibi mimarların modern yapılarında iç mekanın veya sabit ve hareketli mobilyanın önemli bir parçası haline gelen; Bedri Rahmi Eyüboğlu, Eren Eyüboğlu, Ali Teoman Germaner, Kuzgun Acar, Nedim Günsur, Sabri Berkel, Namık Bayık, Hadi Bara, Şadi Çalık, İlhan Koman, Füreyä Koral, Sadi Öziş, Belma Diren, Sadi Diren, Jale Yılmabaşar, Atilla Galatalı, Beril Anılanmert, Cevat Şakir Kabaağaçlı, Erdoğan Ersen, Nasip İyem, Demet Yersel, Ferruh Başağa, Oya Koçan, Mustafa Pilevneli'nin aralarında bulunduğu dönemin önde gelen sanatçıların eserlerini görmek mümkündür.⁹

Bu çerçevede, çalışmanın amacı 1960-80 arasındaki dönemde üretilmiş olan iç mekanlara içmimar-sanatçı işbirliği bağlamında bakmak ve bu işbirliğine ilişkin yaklaşımları tarihsel perspektifte ortaya çıkarmaktır. 1963-2000 yılları arasında, özellikle İzmir'de önemli içmimarlık üretim pratiği olan ve sergileme birimleri ve acente, konaklama tesisi, konut, mağaza, ofis ve yeme-içme-eğlence iç mekanları olmak üzere yaklaşık 300'ü aşkın eser verdiği belirtilen yüksek içmimar Fikret Tan'ın (1937-2000)¹⁰, geç 1960'lar ve 1970'li yıllarda daha çok İzmir'deki modern içmimarlık uygulamalarına bu anlamda bakmak, döneme farklı açıdan ışık tutacaktır. Çalışmada, Fikret Tan üretimleri özelinde, "İçmimar-sanatçı işbirliği bir içmimarın imzası niteliğini taşıyacak kadar güçlü bir rol oynayabilir mi?", "Sanat eseri, mekanın atmosferini değiştirebilir, özgün kılar ve yerele referans verir mi?", "İç mekan tasarımı ile sanat ürünleri ile bütünleşebilir mi?" sorularına yanıt aranacaktır.

Çalışmada, literatür taramasına ek olarak izlenen temel yöntem sözlü tarih çalışmasıdır. Bu kapsamda, birlikte çalıştığı sanatçılar ve içmimar ve mimarlardan oluşan iş arkadaşlarından oluşan toplam 13 kişi ile sözlü görüşme gerçekleştirilmiştir.¹¹ Görsel malzemeler için yerinde fotoğraflayarak belgelemeye ek olarak, Fikret Tan'ın kişisel arşivine, DATUMM - Dokümantasyon ve Arşivleme Türkiye'de Modern Mobilya arşivine¹² ve sözlü görüşmelerin gerçekleştirildiği kişilerin arşivlerine başvurulmuştur. Fikret Tan, kendi üslubunu oluşturarak pek çok tasarımcıya örnek olmuş, fakat Türkiye tasarım tarihinde yeterince yer almamış bir içmimardır. İçmimarlık mesleğinin henüz yeterince tanınmadığı yıllarda nitelikli iç mekan ve mobilya tasarım ve uygulamaları ile iç mekan tasarımı konusunda bir içmimarla çalışılması gerektiğinin anlaşılması için iyi bir örnek olmuştur. Devlet Güzel Sanatlar Akademisinden 1967¹³ yılında yüksek içmimar olarak mezun olan Fikret Tan'ın Akademili olma kimliği Akademinin paylaşımcı ruhunu ve üniversite yıllarında Akademinin çeşitli sanat ve tasarım bölümlerini bir arada tutan birleştirici zengin altyapısı sayesinde önemli bir *network*'ü olmuş ve bu ilişkilerini içmimarlığına duvar panoları (seramik, tekstil dokuma, polyester karışumlu rölyef gazbeton, kum, deri panolar); vitraylar ve demir döküm üç boyutlu işler olarak örneklenebilecek çeşitlilikte ve sanatçıların işine ve ustalığına saygı gösterecek biçimde yansıtmıştır (Resim 1-5).

Türkiye'de modern mimarlığın sanatla olan işbirliği, aktörler açısından yapılan incelemelerde daha çok mimarlara ve İstanbul yapılarına odaklanmıştır. Bir içmimarın bu bağlam içinde nerede yer aldığı, bu üretimlere nasıl katkıda bulunduğu ve Fikret

Tan iç mekanları özelindeki içmimari uygulamalarda içmimar sanatçı işbirliğinin nasıl gerçekleştiğini mercek altına almak bu alandaki tarihyazımına katkıda bulunacaktır. Fikret Tan iç mekanları örneği Türkiye'de daha geniş bir coğrafyada yer alan 1960'lar ve 70'lerin içmimar-sanatçı işbirliğini anlamak için de bir örnek oluşturacaktır.

Anahtar Kelimeler:

İçmimar-sanatçı işbirliği, mekan-sanat sentezi, modern iç mekan, Fikret Tan.

Notlar

- 1 Literatür incelendiğinde, Mimarlık sanat işbirliğinde "sentez" dışında kullanılan anahtar kelimelerin genellikle "Entegrasyon", "Sentez", "birlik", "yan yana getirme" ve "kaynaşma" olduğu görülmektedir. Hande Tulum, "Art and Architecture Synthesis in Turkey: From 1950s to 1970s." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, 2018.
- 2 Horacio Torrent, "On Modern Architecture and Synthesis of the Arts: Dilemmas, Approaches, Vicissitudes," *docomomo*, no. 42 (2010): 6-13
- 3 A.g.e
- 4 Christopher Eric Morgan Pearson, "Integrations of Art and Architecture in the Work of Le Corbusier; Theory and Practice from Ornamentalism to the 'Synthesis of the Major Arts.'" Yayınlanmamış Doktora Tezi, Stanford Üniversitesi, 1995.
- 5 Torrent, "On Modern Architecture."
- 6 Gözde Kan Ülkü, "Mimarlık ve Sanat İşbirliği: Brüksel EXPO'58 Türkiye Pavyonu," *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, no. 5 (2019): 497-516.
- 7 Hande Tulum ve Efsun Ekenyazıcı Güney, "Kentsel Bellekte Mimarlık ve Sanat İlişkinin Rolü," *Tasarım ve Bellek Temalı Ulusal Tasarım Sempozyumu*, 2018.
- 8 Tulum, "Art and Architecture Synthesis."
- 9 SALT Araştırma Mimarlık ve Tasarım Arşivi, "Arşivden Çıktı: Türkiye'de Mimar ve Sanatçı İş Birlikleri." Erişim tarihi: 25 Şubat 2022. <https://saltonline.org/tr/2392/arsivden-cikti-turkiyede-mimar-ve-sanatci-is-birlikleri?home>; Kan Ülkü, "Mimarlık ve Sanat İşbirliği"; Tulum, "Art and Architecture Synthesis"; Tuna Ultav, Zeynep, Deniz Hasırcı, Seren Borvalı, Hande Atmaca. *DATUMM Dokümantasyon ve Arşivleme_ Türkiye'de Modern Mobilya* (İzmir: İzmir Ekonomi Üniversitesi, 2016).
- 10 "Form by Fikret Tan 1967," Yayınlanmamış katalog.
- 11 Bu çalışma, İzmir Ekonomi Üniversitesi tarafından desteklenen BAP2019-1 kodlu "Sözlü Tarih Yöntemiyle Türkiye'de Mobilya ve İçmimarlık Tarihini Okumak" başlıklı bilimsel araştırma projesinden elde edilen verilerin bir kısmı kullanılarak oluşturulmuştur. Sözlü görüşme gerçekleştirilen sanatçılar: Heykeltıraş Bihret Mavitan, tekstil ve lif sanatçısı Suhandan Özay Demirkan, sahne ve dekor tasarımcısı ve içmimar Gürel Yontan, Sevim Çizer, Zeki Karcıoğlu. Sözlü görüşme gerçekleştirilen içmimar ve mimar çalışma arkadaşları: Önder Küçükerman, Behrür Vahapoğlu, Ersen Gürsel, Nevzat Sayın, Çınar Bilgin, Levent Baykal, Dürrin Süer Kılıç, Ufuk Tan.
- 12 Zeynep Tuna Ultav, Deniz Hasırcı, Seren Borvalı ve Hande Atmaca, *DATUMM Dokümantasyon ve Arşivleme_ Türkiye'de Modern Mobilya* (İzmir: İzmir Ekonomi Üniversitesi, 2016); datumm.org (Erişim tarihi: 25 Şubat 2022).
- 13 Tan, sınıf arkadaşları Önder Küçükerman ve Ertan Birol ile 1963 yılında İstanbul'da içmimari firmalarını kurarak öğrencilik yıllarında profesyonel tasarım yaşamını başlatmıştır.

ŞEKİL 1: BEYMEN (BUGÜNKÜ ADIYLA ALBEY) MAĞAZASINDA SUHANDAN ÖZAY DEMİRKAN İMZALI KUM-POLYESTER DUVAR PANOSU (SOLDA) VE TEKSTİL DOKUMA DUVAR PANOSU (SAĞDA), İZMİR, 1970'LER, *Kaynak:* Fikret Tan Arşivi.

ŞEKİL 3: BİR KONUT İÇ MEKANINDA SERAMİK DUVAR PANOSU, GÜZELYALI-İZMİR, 1970'LER, *Kaynak:* Fikret Tan Arşivi.

ŞEKİL 2: BİR KUAFÖR İÇ MEKANINDA POLYESTER KARIŞIMLI GAZBETON DUVAR PANOSU, İZMİR, 1970'LER, *Kaynak:* Fikret Tan Arşivi.

ŞEKİL 4: BİR KONUT İÇ MEKANINDA VİTRAY DUVAR SÜSLEMESİ, *Kaynak:* Fikret Tan Arşivi.

KAYNAKÇA

datumm.org. Erişim tarihi: 25 Şubat 2022.

“Form by Fikret Tan 1967.” Yayınlanmamış katalog.

Hasırcı, Deniz, Zeynep Tuna Ultav. “The Multiple Stories Behind the Modern Ceramic Coffee Tables of the Grand National Assembly of Turkey,” *Journal of Design History* 33, no. 3 (2020): 225–242.

Kan Ülkü, Gözde. “Mimarlık ve Sanat İşbirliği: Brüksel EXPO’58 Türkiye Pavyonu.” *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, no. 5 (2019): 497–516.

Pearson, Christopher Eric Morgan. “Integrations of Art and Architecture in the Work of Le Corbusier; Theory and Practice from Ornamentalism to the ‘Synthesis of the Major Arts.’” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Stanford Üniversitesi, 1995.

SALT Araştırma Mimarlık ve Tasarım Arşivi, “Arşivden Çıktı: Türkiye’de Mimar ve Sanatçı İş Birlikleri.” Erişim tarihi: 25 Şubat 2022. <https://saltonline.org/tr/2392/arsivden-cikti-turkiyede-mimar-ve-sanatci-is-birlikleri?home>.

Torrent, Horacio. “On Modern Architecture and Synthesis of the Arts: Dilemmas, Approaches, Vicissitudes.” *docomomo*, no. 42 (2010): 6–13.

Tulum, Hande. “Art and Architecture Synthesis in Turkey: From 1950s to 1970s.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, 2018.

Tulum, Hande ve Efsun Ekenyazıcı Güney. “Kentsel Bellekte Mimarlık ve Sanat İlişkisinin Rolü.” *Tasarım ve Bellek Temalı Ulusal Tasarım Sempozyumu*, 2018.

Tuna Ultav, Zeynep, Deniz Hasırcı, Seren Borvalı ve Hande Atmaca. *DATUMM Dokümantasyon ve Arşivleme_ Türkiye’de Modern Mobilya*. İzmir: İzmir Ekonomi Üniversitesi, 2016.

Yavuz, Ezgi. “Toplumla Yeni Bir Uzlaşma Alanı Tasarlama: Türkiye’de Mimarlığın Sanatla Kurduğu Diyalog.” *Mimarlık*, no. 394 (2017): 56–61.

ŞEKİL 5: GALERİ NUR MAĞAZASI’NDA HEYKELTIRAŞ BİHRAT MAVİTAN’IN DERİ DUVAR PANOSU, İZMİR, 1970’LER,

Kaynak: Fikret Tan Arşivi, Fotoğraf: 2015.

ARA MEKANI “İŞARETLEYEN” ELEMENLARI ERKEN DÖNEM ZEKİ SAYAR YAPILARINDA ARAMAK

Hülya Yavaş

İstanbul Aydın Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi

Şengül Has

İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

ÖZET

Zeki Sayar (1905-2001), yayıncı ve uygulamacı mimar kimliğiyle; erken Cumhuriyet döneminden itibaren Türkiye’de mimarlık ortamının değişiminin tanığı ve aktarıcısı, aynı zamanda bu değişimin aktörlerinden biri olma rolünü üstlenmiştir. Mezun olduğu dönemde Abidin Mortaş, Sedad Hakkı Eldem, Abdullah Ziya Kozanoğlu gibi okul yılları itibariyle yakın olduğu pek çok genç mimarla erken Cumhuriyet dönemi modern mimarlık anlayışını inşa etmeye katkı sunan isimlerden olduğu söylenebilir. “Yeni bir mimarlık kuşağı” olarak hem ulusal, hem uluslararası mimarlık ortamında yer edinmek üzere, özellikle 1931 yılı itibariyle kurucu editörlüğünü üstlendiği Mimar/Arkitekt dergisi ile mimarlık gündeminin uzun soluklu bellek kaydını tutmuş, mimarlık dünyasındaki gelişmelerin Arkitekt dergisi sayesinde yönlendiricisi olmuştur.¹ İlhan Tekeli, Sayar’ın yayıncılık anlamında üretimlerinin yanı sıra yoğunlukla 1930-1940 arası dönemde inşa ettiği yapılarla da mimarlık ortamına katkılar sunduğunu söylemiştir. Sayar’ın inşa edilen mimari üretimlerinde kübik, prizmatik kütle ve yalın bir geometriye sahip cepheler kullandığını; döneminden farklı olarak II. Ulusal Mimarlık olarak yaygınlaşan neo-klasik yerel elemanları kullanma eğiliminde olmadığını belirtmiştir.² Bu çalışma kapsamında; özellikle iç mimarlığın, henüz mimarların düşünce alanına tam anlamıyla girmemiş olduğu erken Cumhuriyet döneminde, dönemin mimarlık anlayışına dair düşüncelerini dergi kanalıyla aktaran Sayar’ın, “dahili mimari” ve “harici mimari” şeklindeki ifade biçimiyle, dönemyapılarının “dahili mimari” yönünden eksikliği konusunda eleştirel tavrını yansıttığı görüşleri önemli bulunmuştur.³ “Dahili” ve “harici” mimarinin ayrı tartışma alanları olarak anılmaya başlandığı bu dönemde, bu iki mimarlık biçiminin birbirine açıldığı ara mekanları işaretleyerek öne çıkan öğeler, bu araştırmanın odaklanmayı hedeflediği alanlardır. Bu iki farklı gerçekliğin birbirine açılmasına dair Slavoj Žižek, binaların içerisi ile dışarıları arasındaki ölçülemezliğe vurgu yapar ve içinde olunan kapalı uzamdan (bina) pencerenin açılmasıyla dışarıya dahil olmanın dramatik etkisinden bahseder. Pencerenin çerçevesiyle kuşatılan içerisi tarafından çevrilen dışarıya “içerideki-dışarı” bakma deneyiminden hareketle, bu karşılıklı sınır ihlali halinde içerisi ile dışarıları arasında kaybolan, görülmez ara uzamları hatırlatır. Bu uzamlarla kurduğumuz dolaysız fenomenolojik ilişkilere değinir.⁴ “İçerisi tarafından çevrilen dışarı” ve “dışarıları tarafından çevrilen içerisi” üzerinden kurulan paralaks bakış, bu araştırma kapsamında mekanda

ŞEKİL: ERKEN DÖNEM ZEKİ SAYAR YAPILARINDA ARA MEKANI “İŞARETLEYEN” ELEMENLER (YAZARLAR TARAFINDAN DÜZENLENMİŞTİR.), Kaynak: bkz. Kaynakça.

bulunan kullanıcıya konumunu hatırlatıcı yardımcı bir araçtır.

Arada oluş kavramının ilk düşünürlerinden Henri Bergson'un, kısıtlanmış ve alışılmış ilişkilerin aksine, hareket ve gelişim mekanı olarak nitelediği ara mekan düşüncesinden hareketle Elizabeth Grosz; mimarlık bağlamında ara mekanı yeni ilişkiler kurabilecek, kurulu düzeni değiştirebilecek ve dönüştürebilecek potansiyeli barındıran bir kavram olarak ele alır. ⁵Mimarlık kuramında farklı dönemlerde birçok düşünürün (Simmel, Eisenmann, Boetgar, Hertzberger) kentsel ve yapısal ölçekte düşünce alanına giren ara mekan, sınırların kurulduğu ve çözüldüğü bir uzamdır. Nitekim mimarlık, birbirinden bağımsız alanlar yaratmak yerine, ara mekanlar aracılığıyla yeni kurgular yaratma amacı güder. Kullanıcının özgürleşmesinin ve mekan kurgusunun zenginleşmesinin önünü açan ara mekanların mimar tarafından nasıl tasarıma dahil edildiği bütüncül mimarlık anlayışı içinde kritik bulunmaktadır.

Zeki Sayar'ın Arkitekt dergisi aracılığıyla mimarlık disiplinini kamusal olanla buluştururken, inşa edilen yapılarının kamusal olanla ilişkisi dikkate değer görülmüştür. Sayar'ın mimari üretimlerini inşa ederken de iç ve dış mekanlar arasında oluşan ara mekanlar, yeni ilişkilerin ve iletişimlerin kurulduğu, sürekliliğin sağlandığı, sınırların çözüldüğü alanlardır. Araştırma kapsamında, kamusal olan (dış) ile konutun kendine özel (iç) mekanı arasındaki gerilim önemsenerken, Zeki Sayar'ın mimari üretimlerinin nispeten daha yoğun olduğu erken dönem konut yapıları incelenmiş, yapıların içi ile dışı arasındaki iletişimi sağlayan ara mekanlardaki yapısal öğeler karakteristik bulunmuştur. Mimarın tasarladığı bu yapısal elemanların, kullanıcıların mekandaki pozisyonuna işaret ettiği ve kullanıcıyı yönlendirdiği düşünülmektedir. Zeki Sayar'ın 4 yapısı üzerinden ara mekanların okuması yapılırken Christian Norberg Schulz'a atıfla; mekansal anlam ve algı için merkez oluşturan, geometrik biçimlenişle yönelim yaratan, süreklilik tanımlayan, yere vurgu yaparak aidiyetlik oluşturan mekansal öğelerden yararlanılmıştır.⁶ Bu ara mekan öğelerinin kullanıcısı ile iletişim kurma ve davranışlara kılavuzluk etme yönleri odağa alınmıştır.

1936 yılında Arkitekt dergisinde yayınlanan ve bugün hala kullanımda olan Cili Kira Evi'nin (Apartmanı) giriş kapısı ile apartman kapısı arasındaki markiz, ara mekanı işaretleme görevi görür ve dışarıyı içeriye, içeriyi dışarıya bulaştırır.⁷ Cili Apartmanı'ndaki markiz, kullanıcıyı içeri yönlendiren, bağlayıcı bir rol üstlenir.

1937 yılında Arkitekt dergisinde yayınlanan, bugün var olmayan, Kalamış'ta Ömer Bey Villası'nın görselinden hareketle, yapıya ince kolonlar arasından girişin ve denize açılan terasın iç ile dış alan arasındaki sınırı çözen ara mekanlar yarattığı görülür.⁸ İnce kolonlarla işaretlenen giriş, yapının içine bir davet sunma, içeriyle bağlantı elemanını işaretleme; manzaraya açılan teras ise dışarıyı yapının içine dahil etme rolü üstlenir.

1940 yılında Arkitekt dergisinde yer alan, bugün hala kullanımda olan Batum Kira Evi ve bugün var olmayan Demir Ağ Kira Evi üzerinden yapılan okumadan ulaşılan ortak sonuçla, cephedeki teraslarda yer alan kolonlar; strüktürel gereklilik olmanın ötesine geçerek gören ve görülenin konumunu işaretler ve içeriyi dışarı açan ara mekanı vurgular. ⁹Dışarıdan bakan bir göz için yapının karakteri hakkında bilgi verirken, ara mekanın kullanıcısı için mekanda konumlanılan bir referans olur. Demir Ağ Kira Evi'nde Batum Kira Evi'nden farklı olarak kapalı camekan teras da tasarım kurgusuna dahildir.¹⁰ Kapalı cam teras, ana cephedeki manzaraya açılan terastan farklı bir ara mekan algısı yaratır.

Burada cam ile kurulan görünmez sınır, ara mekan ile yapının ilişkisini muğlaklaştırır. Ara mekanı işaretleyen ince sütunların yer almadığı bu cephe yönünden(dışarıdan) yapıya bakıldığında, yapının içi ile iletişim kurma, karakter tanımlama işlevlerinin bu cephede kalmadığı görülmektedir.

Bu çalışmada, Zeki Sayar'ın ağırlıklı olarak erken dönem yapılarından 4'ü üzerinden iç ve dış arasındaki geçişken sınırlarda konumlanan ara mekanlar odağa alınmış ve bu mekanların yapısal öğelerle işaretlenmesi konusu irdelenmiştir. Mimarın özgün işaretleme biçimleriyle döneminden farklılaşan yapılarının karakteristik nitelikleri vurgulanmak istenmiştir. Bu yolla Zeki Sayar'ın, döneminin mimarlık ortamında sergilediği modern tavrın, yeni bir okuma eşliğinde öne çıkarılması hedeflenmiştir.

Anahtar kelimeler:

Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı, Zeki Sayar, *Arkitekt* Dergisi, ara mekan.

Notlar

- 1 Batur 2015, 59.
- 2 Tekeli 2012, 125.
- 3 Sayar 1931, 254.
- 4 Zizek 2011, 321.
- 5 Grosz 2001, 93.
- 6 Norberg-Schulz 1979, 10.
- 7 Sayar 1936, 3.
- 8 Sayar 1937, 35.
- 9 Sayar 1940, 241.
- 10 Sayar 1940, 4.

KAYNAKÇA

Batur, Afife “Arkitekt Başyazıları: Bir Dönemin Nabzını Tutmak” *Zeki Sayar ve Arkitekt Tasarlamak, Örgütleme, Belgeleme* içinde, ed. Ali Cengizkan, Derin İnan ve N. Müge Cengizkan, 69-84. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası, 2015.

Grosz, Elizabeth. *Architecture from the Outside: Essays on Virtual and Real Space*. Minnesota: Massachusetts Institute of Technology, 2001.

Norberg-Schulz, Christian. *Genius loci: towards a phenomenology of architecture*. New York: Rizzoli, 1979.

Sayar, Zeki. “Mektep Binalarında Estetik.” *Mimar* 1, no. 8 (1931): 253-254.

Sayar, Zeki. “Cili Kira Evi.” *Arkitekt* 61, no.01 (1936): 1-8.

Sayar, Zeki. “Kalamış’da Bir Villa.” *Arkitekt* 74, no.02 (1937): 33-40.

Sayar, Zeki. “Bir Kira Evi.” *Arkitekt* 119-120, no.11-12 (1940): 241-244.

Sayar, Zeki. “Demir Ağ Kira Evi.” *Arkitekt* 109-110, no.01-02 (1940): 1-5.

Tekeli, İlhan. “Zeki (Selah) Sayar’ın Yaşamı ve Mimarlığının Toplumsal Bağlamı” *Anlatıldıkları ve Anlatamadıklarıyla Yaşam Öyküleri* içinde, 119-158. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2012.

Zizek, Slavoj. “Mimari Paralaks” *Ahir Zamanlarda Yaşarken* içinde, Çev. Erkal Ünal. 303-343. İstanbul: Metis Yayınlar, 2011.

Görsel Kaynakça: Cengizkan, Ali, Derin İnan ve N. Müge Cengizkan, ed. Zeki Sayar ve Arkitekt Tasarlamak, Örgütleme, Belgeleme. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası, 2015.

02
İÇ MEKAN TEMSİLLERİ:
YAZILI MEDYA

ÜNLÜLER VE İÇ MEKANLAR: SES DERGİSİ “ARTİSTLER VE EVLERİ” DİZİSİNİN İNCELENMESİ

Alara Demirci Canbulat

Başkent Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi

Umut Şumnu

Başkent Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi

ÖZET

19. yüzyılla beraber iç mekan düşüncesinde radikal bir kırılma yaşanmıştır. O zamana kadar basitçe dış mekanın karşısı olan iç mekan, içsel bir boyut kazanmış ve kişinin öznelliğinin muhafaza edildiği, biyografik anlamda kişinin bireysel anlatısının kurulduğu bir alana dönüşmüştür¹. “Kendine ait bir oda” yaratma isteğiyle modern insanın mekanla ve nesnelere kurduğu ilişki biçimi değişmiş; iç mekanlar kullanım değerlerinin ötesinde “sahip olunmaya çalışılan” ve “arzulanan” bir değer kazanmıştır. Artık iç mekan evsel alanın dışına taşınmıştır. İç mekan bir şekilde sadece konut kavramı ile değil, dışarıyla da bağdaşmaya başlamıştır². İç mekan artık departmanlı mağazaların reyonlarında, dünya fuarlarında, konut sergilerinde bir arzu nesnesi olarak sergilenmektedir. İnsanlar iç mekanları, evlerinin dışında da görmekte, beğenmekte ve kendi evlerine taşıma isteği duymaktadırlar. İç mekan, bir tüketim aracı haline gelince, kamusal alanda bu ürünlerin sergilenmesi de gün geçtikçe yaygınlaşmıştır. İnsanların gerçek hayatlarının kitle iletişim araçları ile modernize ve idealize edilmiş halleri olan “yaşam tarzları”, kişilerin arzularını, özlüklerini bütünleştiren bir kavram olarak, büyük ölçüde kitle iletişim araçlarının modern iç mekanla ilişkisinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır³. Bu doğrultuda gündelik hayat ve kadın dergileri, moda ve uygun giyim ürünlerinin tanıtımını, iç mekanların bileşenlerini ve eksiksiz iç mekanı içerecek şekilde genişletmiştir. Bu bağlamda, insanların iç mekanlarla konut dışarısında karşılaştığı alanlardan biri de iç mekanların sergilendiği dergiler olduğu farkedilmektedir. Erken modern dönemde dergiler, kullanıcılar için idealize edilmiş bir modern iç mekan sunmakta ve bu iç mekanlara sahip olmak için onları birer arzu nesnesi haline getirerek insanlara tavsiyeler sunmaktadır. Kadın dergileri, moda ve uygun giyim ürünlerinin tanıtımını, iç mekanların bileşenlerini ve eksiksiz iç mekanı içerecek şekilde genişleterek kusursuz iç mekanı da tanıtmış, kullanıcıya yansıtmıştır. Mobilya ve diğer dekoratif ev eşyalarının reklamları ise, ev kadınının iç mekanın tüketicisi olarak hedef alınmasının en açık yolu olmuştur⁴. İkinci Dünya Savaşı ile beraber ise, pop kültürün ve ünlü kültürünün yaygınlaşmasıyla, dergilerde kullanıcılara aktarılan bu tavsiye köşelerinin yerini ünlüler ve ünlülerin evleri üzerinden gerçekleştirilen bir anlatı almaya başlamıştır.

Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası yayımlanan dergilerde karşımıza çıkan Ünlülerin

ŞEKİL: SES DERGİSİ LEYLA SAYAR EVİ,

Kaynak: Agah Özgüç, Belgin Doruk, *Ses Dergisi*, 49, 8-9, 1964.

Evleri dizileri, o zamana kadar daha çok kullanıcısı belli olmayan iç mekanlar üzerinden aktarılan ve bir anlamda modern iç mekanı evrensel bir beğenin parçası olarak sunan yaklaşımın kişiselleştirilmesine ve sahibiyle özdeşleşen bir iç mekan arzusunun oluşmasına yol açmıştır. Modern iç mekanın temsilinde yaşanan bu kırılma dönemin 'atomize olmuş birey' anlayışının uzantısı olarak okunabilir. O zamana kadar daha evrensel ve toplumcu değerler üzerinden kurulan anlatı, bu dönemde bireyselleşmiş, sahibinden soyutlanmış bir modern iç mekan anlayışı sahibi adına konuşan ve sahibinin arzulan hayatını yansıtan bir mekan olmuştur. Pop kültürün etkileri, filmlerde, reklamlarda, dergilerde görülmeye başlanmış, şarkıcılar, oyuncular gibi bir çok ünlü ismin yaşadıkları evler de dönemin modern iç mekan anlayışının getirdiği arzu nesnelere birisi haline gelmiştir. Ünlülerin evlerine, esyalarına, yaşantılarına sahip olma isteğinin yansıtılmasında büyük rol oynayan iletişim araçlarından olan hem "House Beautiful", "Better Homes and Gardens" gibi popüler kültür dergilerinde, hem de "Architectural Digest" gibi mesleki dergilerde, uluslararası kapsamda ünlülerin evlerini konu alarak ünlü kültürünün geliştirilmesinde rol oynamışlardır.

20. yüzyılda dergiler, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de önemli bir kitle iletişim aracı haline gelmiştir. Türkiye'de sinema, müzik, moda gibi farklı sanat dallarının gelişmesiyle ünlü kültürü ortaya çıkmış ve "Hayat", "7Gün", "Ses" gibi dergilere yansımıştır. Dönemin popüler dergilerinden olan "Ses" dergisi de Türk ünlülere sayfalarında sıkça yer vermeye başlamış, yaşantılarını, evlerini konu almıştır. Uluslararası ölçekte "Architectural Digest" gibi dergilerden kapsam olarak farklı olan "Ses" dergisi, "Artistler ve Evleri" dizisi ile bahsedilen dergilere içerik olarak yakın bulunmuştur. Bu araştırmanın Türkiye'deki örnekleri, "Ses" dergisindeki "Artistler ve Evleri" dizisi üzerinden incelenmiştir. Bu araştırmanın amacı, İkinci Dünya Savaşı sonrasında modern iç mekanın temsilinde giderek yaygınlaşan "Artistler ve Evleri" yaklaşımını Türkiye'deki "Ses" dergisindeki dizi üzerinden yorumlamaktır. Bunu yaparken makale ilk olarak, yurtdışındaki örneklerle odaklanmakta, "Architectural Digest" gibi dergilerde yer alan Humphrey Bogart, Sophia Loren, Jayne Mansfield, Anjelica Houston ve Robert Graham gibi ünlülerin evleri üzerinden tarihsel ve kuramsal bir çerçeve çizmeye çalışmaktadır. Araştırma daha sonra "Ses" dergisindeki "Artistler ve Evleri" dizisine yoğunlaşır ve Leyla Sayar, Ayhan Işık ve Zeki Müren'in evleri üzerinden bu anlayışının Türkiye'deki yansımalarını, söylemsel olarak yurtdışı yayınlarla yakınlıklarını ve ayrılıklarını ortaya koymaya çalışır. Aynı dönem aralığında, farklı tarzlara sahip olan bu evler, dergilerde sergilendiğinde insanlarda sahip olma isteği yaratmıştır. Araştırmada, toplumsal bir olgu olarak zevkin, bireylerde estetik yaşantı ve o yaşantının toplumsal yaşamın belirli bir alanında eylemde bulunabilmek için, bireylere ait bir nitelik olduğu, günlük yaşamın önemli bir parçası olan iç mekanın, bir arzu nesnesi olarak, bireylere ait bir tüketim niteliği taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan araştırma, ünlülerin ve evlerinin iç mekanları ve insanların üzerindeki kişiselleştirme etkileri üzerinde bir soru geliştirilerek gerçekleştirilmiştir. Belirlenen hipotez doğrultusunda, çalışma kapsamında uluslararası ve Türkiye ölçeğinde literatür taraması gerçekleştirilerek nicel veri analizi yapılmış, kuramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Analizler sonucunda ise, ünlü kültürü, iç mekan ve kullanıcı arasında ilişki kurulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Ünlü kültürü, iç mekan, pop kültür, Ses dergisi, artist evleri.

Notlar

- 1 Rice, 2007.
- 2 Benjamin, 2004.
- 3 Moran, 2005.
- 4 Sparke, 2008.

KAYNAKÇA

Charles Rice, *The Emergence of the Interior: Architecture, Modernity, Domesticity*, 2007.

Joe Moran, *Reading the Everyday*, London and New York, 131, 2005.

Melek Coşgun, *Popüler Kültür ve Tüketim Toplumu*, Batman University Journal of Life Sciences, Vol:1, No:1, 2012.

Penny Sparke, *The Modern Interior*, 2008.

Rudi Laermans, *Learning to Consume: Early Department Stores and the Shaping of Modern Consumer Culture (1860-1914)*, in *Theory, Culture and Society*, Vol: 4, 79-102, 1993.

Uğur Tanyeli, *Konut Mekanında Modernite Kavgası*, Mimarlık Dergisi, 95/252.

Walter Benjamin, *The Arcades Project*, trans. Howard Eiland ve Kevin Mclaughlin. Cambridge, MA and London, 8, 2004.

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ MOBİLYA TASARIMLARI: SÜRELİ YAYINLAR ÜZERİNDEN BİR İNCELEME

Merve Yüçetürk

İstanbul Galata Üniversitesi, Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesi

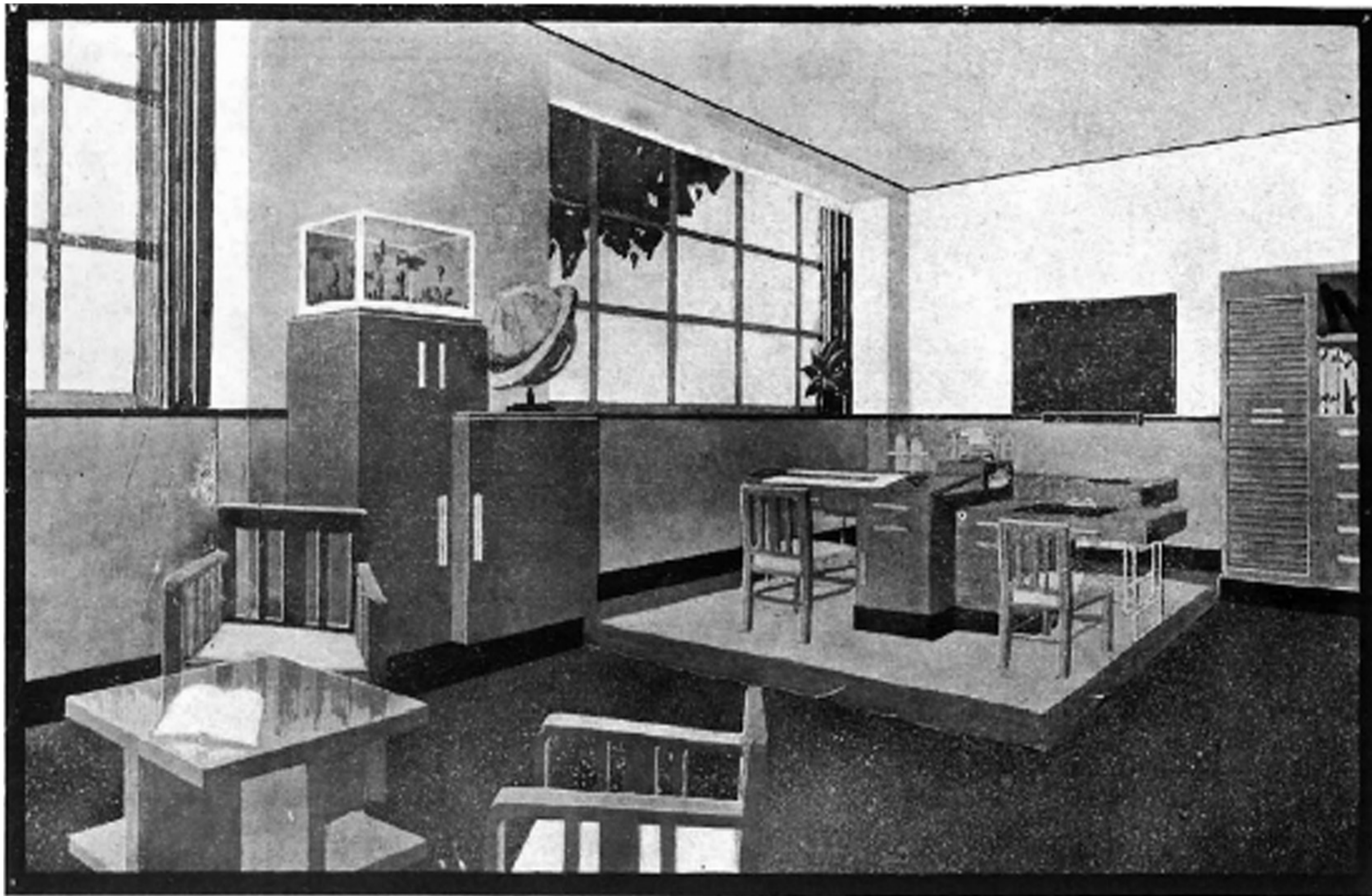
ÖZET

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte toplumsal düzendeki radikal değişimler mekansal bir dönüşümü beraberinde getirmiştir. 1930'lar modernleşme çabalarının ve sonuçlarının en net görüldüğü yıllardır. Bu dönem, yeni bir konut ve onun ideal tefrişinden önce bu konutta yaşayacak ideal, çekirdek aileyi düşünsel ve kuramsal olarak tanımlamıştır.¹ Konutlardaki eski döneme ait mobilyaların hantallığı ve yüzeyselliğinin tersine; kullanışlılık, hafiflik, koruma kolaylığı, süssüz basit geometrik tasarımlara sahip mobilyalar tercih edilmeye başlamıştır. Özellikle İstanbul'da, aile yapısının geniş aileden çekirdek aileye dönmesiyle, mekansal bir değişim süreci başlamıştır. Apartmanlaşma ile birlikte mobilyaların bu mekanlara girme hızı da artmış; bu durum, sadece mekan organizasyonuna değil, aynı zamanda mobilyaların tipolojilerine de yansımıştır. Dönem yayınları, Cumhuriyet sonrası modernist ideolojinin mekana nasıl yansımaları gerektiğine dair görüşlere yer vermiş, gelenekten kopuşu her anlamda desteklemişlerdir; bu süreçte konut mekanı ve barınma kültürü, modernleşmenin en belirgin somutlaşma alanlarından biri olmuştur.²

Dergi ve gazetelerde "asri" olana dair göz alıcı betimlemelerle karşılaşan halkın, bu hayata sahip olma misyonu edinmeye başladığı görülmektedir. Özellikle yabancı film ve basılı yayınlara erişim imkanı daha fazla olan varlıklı kesimler, batılı yaşam tarzına sahip olmayı arzularak gördükleri mobilyaları kendi yaşamlarına uyarlamaya başlamışlardır. Bu dönemde toplumun farklı kesimlerine yönelik birçok süreli yayın çıktığı bilinmektedir.

Makale, Türkiye'nin modernleşme sürecine eşlik eden mekansal dönüşümü, dönemin dinamiklerini göstererek; iç mekan ve özellikle mobilya üzerinden motivasyon, zafiyet ve kırılma noktalarının incelenmesini amaçlamaktadır. Bu kapsamda toplumun farklı kesimlerine hitap eden Yedigün Dergisi'nin 1933-1949, Arkitekt (Mimar) Dergisi'nin 1931-1950 yılları arasındaki sayıları incelemiştir. Çalışmada odak noktası, iki derginin mobilya özelindeki evrimleşme süreçlerindeki farklılıkları stil ve fonksiyon üzerinden okumaktır. Bu süreçte dergi görsellerindeki mobilyalar, Dokümantasyon ve Arşivleme Türkiye'deki Modern Mobilya Tasarımı (DATUMM) sayfasındaki benzer dönem çalışmalarıyla karşılaştırılmıştır.³

Popüler aile ve kadın dergileri, modern mimarının tanıtılmasında önemli bir rol oynamıştır. Modern ev mekanı, hane verimliliği ve hijyen, modern hayat tarzları ve modern

ŞEKİL 1: NİZAMİ BEY. DAHİLİ MİMAR, *Kaynak: Arkitekt*, no:5 (17), 1932.

ev tasarımı hakkındaki resimli yazılar, 1931’de çıkmaya başlayan mimarların mesleki dergisi Mimar’dan önce, ilk kez bu dergilerde yayınlanmıştır.⁴ 1933-1949 yılları arasında haftalık yayınlanan aktüalite dergisi Yedigün, toplumsal hayata dair yazıların yanı sıra “Ev ve Eşya”, “Güzel Eşyalar” gibi moda olan mobilyalarla evlerin nasıl daha modern tarzda döşenebileceğine dair bölümlere de yer vermektedir. 1930’ların sonlarında Emin Necip Uzman haftalık yazılar yazmaya başladıktan sonra, diğer mimarlar da dergiye katkıda bulunmuşlardır. Dergi, halka hitap ettiği için düşük maliyet ve küçük alanlar için tasarım anlayışına özellikle dikkat edilerek ‘Ev ve Eşya’ başlığı altında konut planları vermiş; modern bir evi az maliyetli döşemenin önemi üzerinde durmuştur.

Arkitekt (Mimar), Türkiye’de çıkan ilk mimarlık dergisidir. 1931 yılında Zeki Sayar, Abidin Mortaş ve Abdullah Ziya Kozanoğlu’nun birlikte çıkardığı dergi, 1981 yılına kadar yayın hayatını sürdürmüştür. Dönemin mimarisine dair dünyadaki örnekler üzerinden tartışma yürütülen dergide, iç mekan ve mobilya ile ilgili az sayıda yazı yer almıştır.

Yedigün Dergisi mobilyayı, kıyafetle, aile yapısıyla kısaca bir yaşam biçimi ile bağdaştırarak gündelik hayatı modern yaşamın bir parçası olarak sunar; dergide eleştirel bir dil kullanılmaz. Bunun yerine modernleşme sürecinin gündelik hayata entegrasyonu üzerine odaklanılır. Arkitekt ise alana yönelik bir yayındır. Ağırlıklı olarak mimari ve iç mekan konut düzenlerinin sunulduğu dergide, gelenekselden uzaklaşan konut düzenlerinin oluşturulması için mimari model evlerin tasarımı ve bu model evlerin iç mekanı üzerine önerilerde bulunulmuştur. Mimar Abdullah Ziya’nın 1931 yılında kaleme aldığı “Binanın İçinde Mimar” adlı yazıda, mimarın niteliklerinden ve iç mekan düzeninin nasıl olması gerektiğinden detaylı olarak bahsedilmiştir. Odalarda modüler ve daha az yer kaplayan mobilyaların kullanılması için verilen tavsiyeler de dikkat çeker.⁵

Dergide dönem mobilyalarının formu, işlevi, Türkiye’deki konumu üzerine sert eleştiriler yer almıştır. Derginin okuyucusu, daha çok tüketici değil de üretici sınıf konumunda olduğundan, bu tip eleştirilere rahatlıkla yer verildiği düşünülebilir. Bu duruma örnek olarak, Sedat Hakkı Eldem’in 1931 tarihli “Mobilya” adlı makalesi verilebilir. Makalede Eldem; Türkiye’de inşaat sektöründe olduğu gibi mobilya tasarımında da hala basmakalıp, üzerinde fikir yorulmamış ürünler ortaya çıktığından bahseder.⁶

Arkitekt’e göre modern mobilya, yeniliği temsil ederek muasır medeniyetler seviyesine ulaşmak için önemli bir araç haline gelmiştir. Modern olan her şeyin moda, moda olan her şeyin ihtiyaç kabul edildiği bu dönem ile günümüz konut düzeninin temelleri atılmıştır. Günümüzün hızlı tüketim çılgınlığının kapitalist boyutu o günlerde kendini ideolojik bir biçimde göstermiş ve oluşturulan mekan düzenleri tam benimsenemeyerek bir anlamda dekor görevi görmüştür.

1930’larda Türkiye’nin mobilya serüveninde ilginç bir döneme girilmiştir. Değişimi, eskiden kurtulmak, popüler olanı almak ve uygulamak düşüncesiyle özdeşleştiren üst sınıfın, evden çıkardığı eşyalar alt gelir guruplarının mekan düzeni içinde yerini almış; böylece bu kesime dahil ailelerin konutları da genel anlamda - birkaç adım geriden de olsa - değişim süreci içine girmiştir.⁷ 1940’lı yılların başına kadar devam eden bu değişim mekansal boyutlarıyla değerlendirildiğinde, 1930’lardaki ideolojinin getirdiği ivmenin daha sonra yakalanamadığı görülmektedir. Özellikle 1950’lerden itibaren, yapılaşma hareketlerindeki yoğunluk artsa da iç mekanda hala 1930’lu yıllarda yavaş yavaş oturmaya başlayan düzenin izinin sürdüğü söylenebilir. Bu dönemden sonra toplumsal kalkınma çabalarının

sürdürülmesine rağmen iç mekanlarda bu denli değiştirme çabası görülmemektedir. Bu duruma paralel olarak Yedigün Dergisi’nde 1930’larda neredeyse her hafta çıkan “Ev ve Eşya” gibi köşelerin sayısı azalmış, 1950’lere gelindiğinde dergi, daha magazin ağırlıklı bir içeriğe sahip olmuştur. Aynı 20 yılın içinde Arkitekt’te de mobilya ile ilgili kapsamlı hiçbir yazının çıkmamış olması tesadüf değildir. Bu duruma, 1948’de Arkitekt’de anonim olarak yayımlanan “Mobilya Meselesi” adlı yazıda son 20 yıldır mobilyacılığın Türkiye’de ilerlemediği, bilhassa malzemesizlik sebebiyle yerli mobilyalarımızın bir kaç sene sonra kullanılmaz bir hale geldiği biçiminde yorum yapılmıştır.⁸ Zeki Sayar da bundan iki sene sonra yayınladığı, “Mobilya Meselesi” adlı bir makalesinin ilk cümlesinden itibaren iyi mobilya temininin, bilhassa bizim memleketimizde hemen hemen imkânsız olduğunu dile getirir.⁹ Ancak Cumhuriyet ile özdeşleşen “değişim”in doğal sürekliliği içinde günümüze kadar değişmeyen tek şey, mekan ve mobilyayı “statü göstergesi” olarak görme alışkanlığıdır. Bu nedenle bu mekanlar, saygınlığa hizmet etme kapsamında, dışta bırakmaların en çok belirgin olduğu yerlerdir.¹⁰ Bu durum Türkiye’deki iç mekanın değişimini belki de dergilerde çıkan yazılardan daha fazla etkilemiş bir unsurdur.

Ele alınan dönem içerisinde yayınlanan pek çok derginin aksine Yedigün ve Arkitekt uzun soluklu yayın hayatlarına sahip olarak Türkiye’deki iç mekan algısının değişimine hem tanıklık hem de önderlik etmişlerdir. Bu kuramsal çerçevede, Avrupa’daki modernist mobilya çizgisine yaklaşılmaya çalışılırken yaşanan süreç, iç mekan ve ona paralel giden bir nesne olarak mobilyanın dönüşümü bu iki derginin kaynaklarıyla incelenecektir.

Anahtar Kelimeler

Erken Cumhuriyet Dönemi konut iç mekanı, mobilya, dergi, *Yedigün*, *Arkitekt*.

Notlar

- 1 Yaman 2014, 9.
- 2 Tanyeli 1998, 139.
- 3 “Dokümantasyon ve Arşivleme Türkiye’de Mobilya” Son Güncelleme 4 Mart 2022. <http://datumm.org/tr/mobilya>
- 4 Bozdoğan, 2002, 221.
- 5 Ziya, 1931, 17.
- 6 Eldem, 1931, 273.
- 7 Uzunarslan, 2002, 81.
- 8 Anonim, 1948, 173.
- 9 Sayar, 1950.
- 10 Gürel 2009, 125.

ŞEKİL 2: "EV VE EŞYA", Kaynak: Yedigün Dergisi, 1934.

ŞEKİL 3: "EV VE EŞYA", Kaynak: Yedigün Dergisi, 1934.

ŞEKİL 3-4: KAYA, EGE VE PROTO, MELTEM. "ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE SÜRELİ YAYINLARDA MOBİLYA (ASRİ EVİN MODERN MOBİLYALARI)", Kaynak: Aydın Sanat Dergisi, no:3, 2016. MÜLAYİM, ALİ. "ART DECO MİMARLIĞI VE İÇ MEKAN TASARIMINA YANSIMALARI", Kaynak: İleri Teknoloji Bilimleri Dergisi, no:3, 2017.

ŞEKİL 5: "ASRİ EVİN İÇİ". Kaynak: Yedigün Dergisi, No: 170.

ŞEKİL 6: "KADIN VE MODA", Kaynak: Yedigün Dergisi, 1934.

ŞEKİL 7: "EV VE EŞYA", Kaynak: Yedigün Dergisi, 1934.

KAYNAKÇA

Bozdoğan, Sibel. *Modernizm ve Ulusun İnşası*. Çev. T. Birkan. İstanbul: Metis Yayıncılık, 2002.

Eldem, Sedad Hakkı. "Mobilya", *Arkitekt*, 1931.

Gürel, Meltem. "Bir Saygınlık Stratejisi Olarak Modern Mobilyanın Kullanımı", *Journal of Design History*, 2009.

Karakuş, Gökhan ve Küçükerman, Önder. "Dökümantasyon ve Arşivleme Türkiye'de Mobilya" Son Güncelleme 4 Mart 2022. <http://datumm.org/tr/mobilya>

Mobilya Meselesi, (1948), *Arkitekt*.

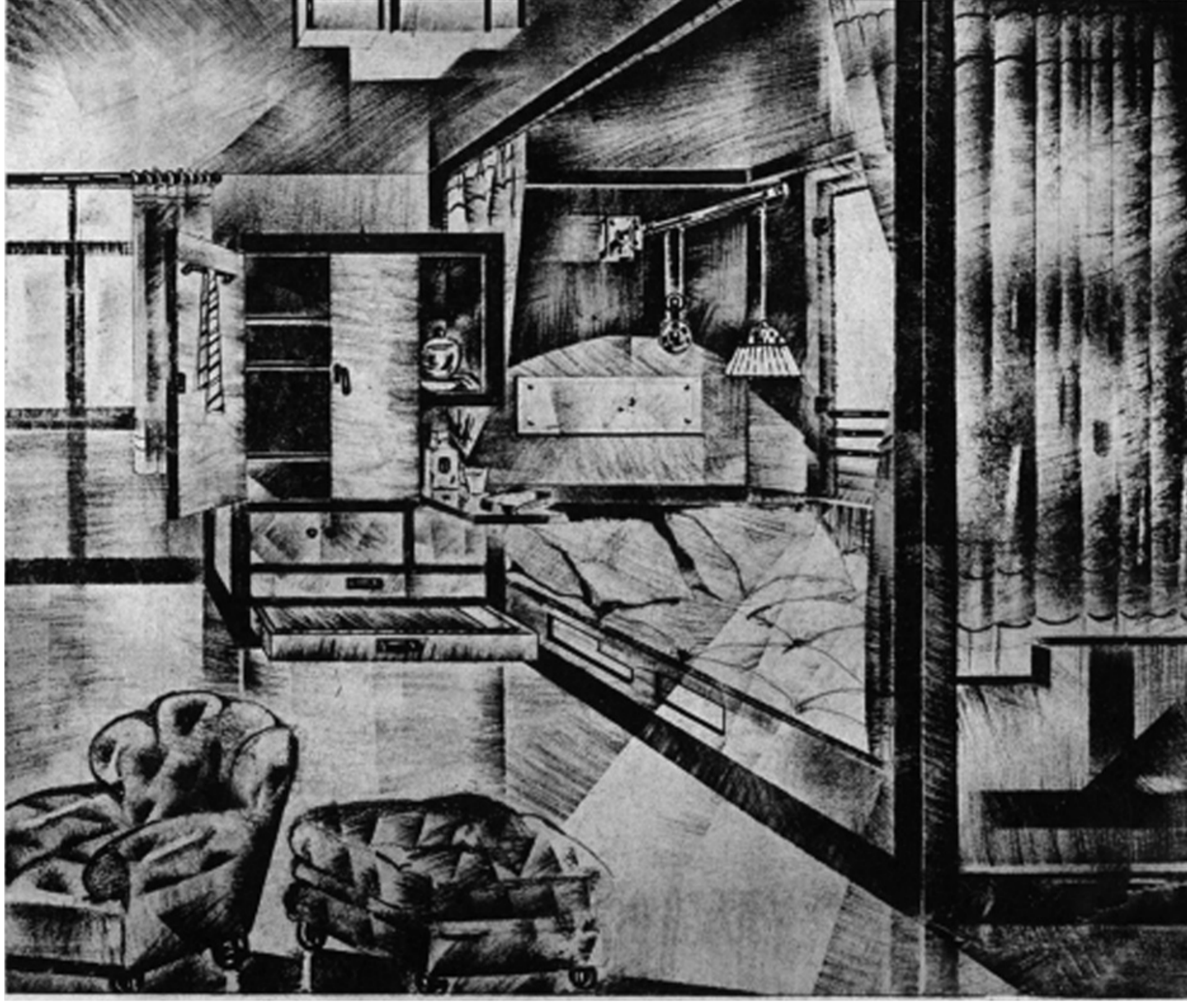
Sayar, Zeki. (1950), "Mobilya Meselesi", *Arkitekt*, no.219-220, 1950.

Tanyeli, Uğur. "*Üç Kuşak Cumhuriyet*", Tarih Vakfı Yayınları, 1998.

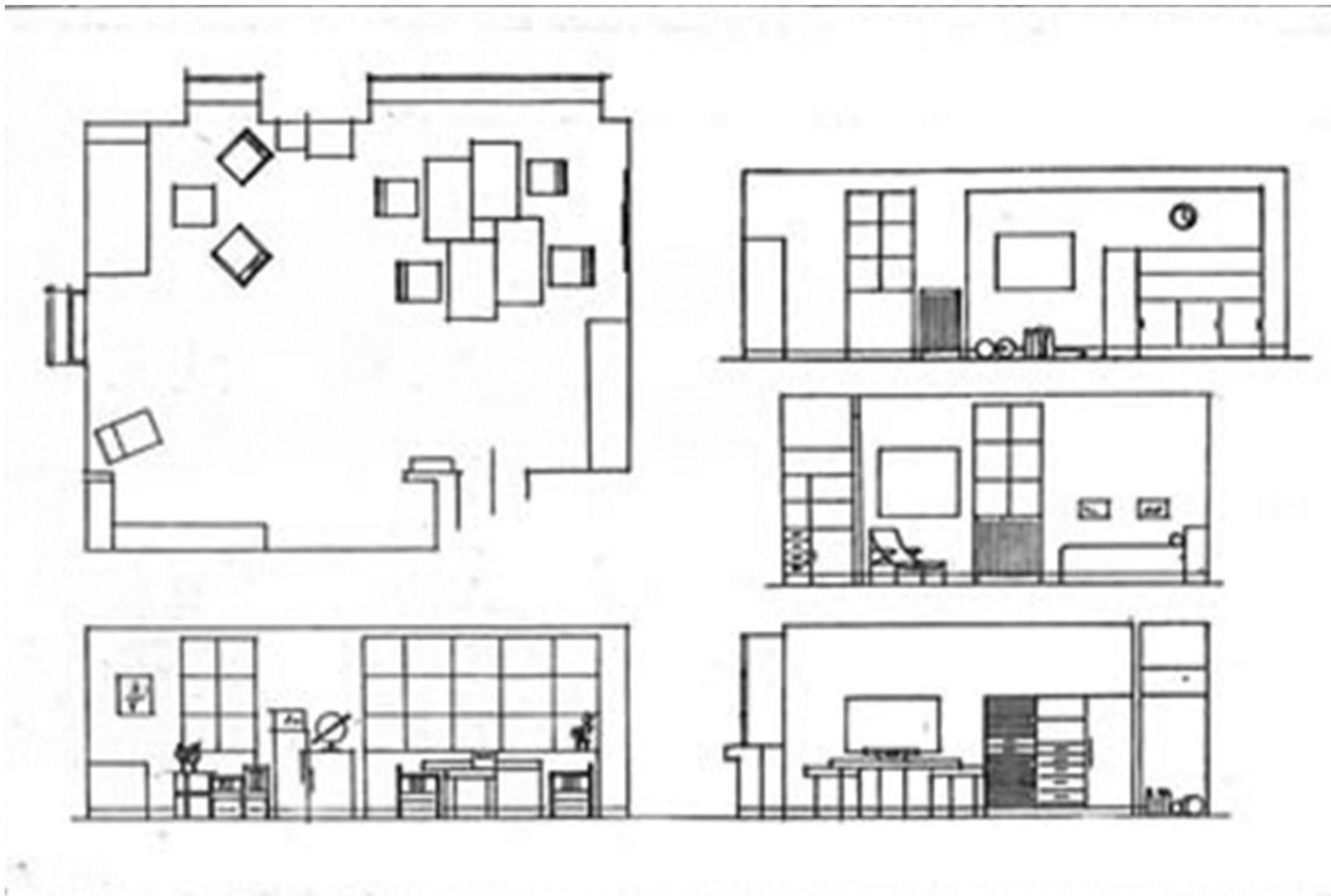
Uzunarslan, Şebnem. (2002). "Erken Cumhuriyet Dönemi Konutlarında Mekan ve Mobilya, Sanatta Yeterlilik Tezi", Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2002.

Yaman, Zeynep Yasa. "Bauhaus ve Söylemleştirilen İç Mekan Anlayışı: Yeni Yaşam, Yeni Dekorasyon, Yeni Mobilya", Ankara, *TMMOB İç Mimarlar Odası*, 2013.

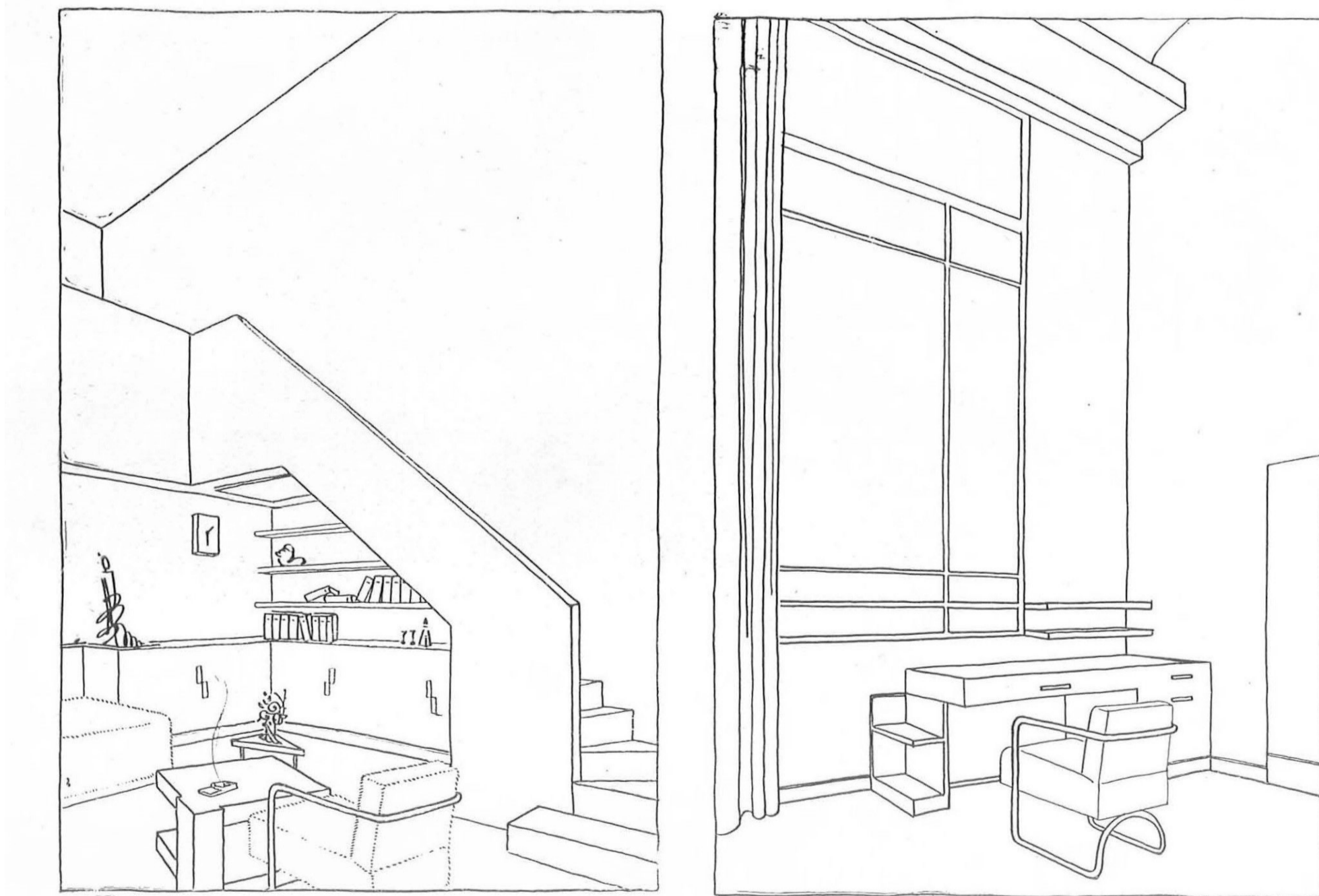
Ziya, Apdullah. "Binanın İçinde Mimar", *Arkitekt*, no.1, 1931.

ŞEKİL 8: ZİYA, APDULLAH. "BİNANIN İÇİNDE MİMAR", *Kaynak: Arkitekt*, no.1, 1931.

ŞEKİL 9: NİZAMİ BEY. DAHİLİ MİMAR, *Kaynak: Arkitekt*, no:5 (17), 1932.

Mimar odası, Dekoratör Nizami

ŞEKİL 10: NİZAMİ BEY. DAHİLİ MİMAR, *Kaynak: Arkitekt*, no:5 (17), 1932.

MODERN MOBİLYA ALGISINI KARİKATÜRLERDEN OKUMAK: KÜBİK YAŞAM

Deniz Dokgöz

Dokuz Eylül Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

ÖZET

Kökleri on yedinci yüzyıla dayanan ve Avrupa'da ortaya çıkan modernlik kavramı, toplumsal yaşam ve örgütlenme biçimi olarak tüm dünyayı etkilemiştir. Modernliğe esas önem kazandıran olgu ise gelenekselden kökten bir kopuşu simgelemesidir. Endüstrileşme, bilim ve teknolojiyi kullanımı, modern ulus-devlet yapılanmaları, kentleşme gibi tüm toplumsal gelişmeler modernleşme kuramının temelini oluşturur. Modernleşme kuramı ile birlikte modern mimarlık düşüncesinin şekillenmesinde önemli bir noktayı genel ekonomik sistem içerisinde gittikçe payı yükselen rasyonalizasyon, endüstrileşme ve standartlaşma oluşturmaktadır. Bu durum belirli bireysel gereksinimlerin azaltılması, çoklu gereksinimlerin ise karşılanması anlamını taşır. Endüstrileşme ile birlikte iki dünya savaşı arasında Avrupa'da ortaya çıkan ucuz işgücü gereksinmesi ve buna bağlı olarak gelişen konut noksanlığı yeni konuta dair seri üretim mantığının önünü açmıştır. Geleneksel yaşamın vazgeçilmez parçası konumundaki çoklu aile bireylerini kapsayan aile kavramı yerine çekirdek ve çalışan ailenin öne çıktığı yeni yaşam tarzı, barındırdığı mekanları da yeniden tarifler. Artık çok odalı köşkler, malikaneler yerlerini optimum metrekarelerde işlevlere göre tanımlanmış küçük konutlara bırakmaya başlamıştır. Dolayısıyla modern mimarlığın konut üzerinden vermiş olduğu mücadele yeni konutun tanımıyla birlikte yeni yaşam alanının tanımıdır aynı zamanda. Öngörülen bu değişim, tekil ve anıtsal üretimler yerine sıradan ve çoğaltılabilir bir tasarım mantığını tetikler. Bu mantık özellikle 1920 sonrası üretim skalası içerisinde düşük gelirli tüketicilerin tüketim normları üzerinden sosyal konut kavramının doğuşuna işaret eder. Konut içindeki yaşamsal pratiklerin yeniden tanımlanması, mutfağın, yaşam alanlarının ve servislerin boyutlandırılması, yönlendirmeleri, bu alanlar için öngörülen sabit ve hareketli mobilya tasarımlarının sunulması yeni yaşam tarzına referans verir. Bu yaşam tarzının dikte ettiği yeni mekansal boyutlandırmalar yapı geometrisinin de tarifini oluşturur. Bu geometrik biçimlenmelerin getirdiği katı formal yapılanma küplerin, dikdörtgenler prizmalarının, silindirelerin belirli kompozisyonlarla bir araya getirildiği yeni modern konutu tarifler. Bu noktada modern konut anlayışının yeni yaşamsal pratiklerini sunduğu konutların geometrik kurgularının kütle biçimlenmesine yansımaları, toplumsal algı ile birlikte "kübik ev" tanımını oluşturur. "Kübik ev" kavramı,

Çocuk - Girmeyeceğim.. Cerrah odasına ben girmem...
Baba - Korkma evladım, korkma!.. Burası cerrah odası değil; kübik döşemeli misafir odası!..

ŞEKİL: CEMAL NADİR GÜLER KARİKATÜRÜ,
Kaynak: Amcabey Dergisi, 1944.

teknoloji, geometri ve yalınlık ilkeleri ile birlikte yeni yaşam alanlarının temiz, steril, yalın olarak tanımlanmasının önünü açar. Konut kütle tektoniğinde yaşanan yalın geometrik değişime paralel olarak iç mekan donatıları da bu değişimin bir parçası olarak yeni yaşamı ve onun yeni gündelik hayatını tanımlar. Donatılar, standart ve seri üretimleri ile “kübik ev” biçimlenmesinin iç mekanında “kübik eşya”lar olarak “kübik yaşam”ı örgütler. Tam da bu noktada yaşam alanlarında meydana gelen köklü değişimin resmi söylemler dışında topluma yansımaları önemli ipuçları barındırır. Toplumsal algıyı daha rahatça okuyabilmemiz içerik ve kurgu olarak topluma kolay ulaşan, kabul gören ve içselleştirilebilen yayınlar ile daha olasıdır. Dolayısıyla resmi yayın organları haricinde popüler kültürün önemli bileşeni olan magazin ve mizah dergileri bu değişimin toplumda yarattığı algıyı kavrayabilmemiz için önemli içerikler sunar. Özellikle mizah dergilerinde yer alan karikatürler yarattığı görsel imgeler ile birlikte varlığını borçlu olduğu muhalif, eleştirel pozisyonları sayesinde diğer görsel sanatların aksine sokaktaki insanın konut ve onun yaşama alanına dair algısını ortaya çıkarır. Bu çalışma modern mimarlığın yaygınlaşmaya başlamasıyla birlikte hem Avrupa’da hem de Türkiye’deki mizah dergileri ve karikatür albümleri üzerinden modern konut anlayışı ve bu anlayışın iç mekana yansımalarının sivil algısal boyutunu yansıtmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler

Modern konut, Kübik ev, modern mobilya, kübik mobilya, kübik yaşam, karikatür, mizah.

KAYNAKÇA

Akcan, Esra. *Çeviride Modern Olan Şehir ve Konutta Türk-Alman İlişkileri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2009.

Anonim. “Dünden bugünden”. *Amcabey*, 1/20 (1943): 3-4

Anonim. “Dünden bugünden”. *Amcabey*, 1/30 (1943): 3-4.

Anonim. “Asri evin içi”. *Yedigün*, 7/170 (1936): 21.

Anonim. “Hayalinizde yaşayan evler, modern bir villa”. *Yedigün*, 8/221 (1937): 22.

Aptullah Ziya. “Binanın içinde mimar”. *Mimar*, 1, (1931a): 14-20.

Aslanoğlu, İnci. *1930’lar Türk Mimarisinde Erken Modernizm*, Cumhuriyet’in Mekanları / Zamanları / İnsanları: Mimarlık Tarih yazımı Üzerine Bir Değerlendirme. Haz., E. A. Ergut ve B. İmamoğlu. Ankara; Dipnot yayınları. 1. bs., 2010.

Ayça, Necmi Rıza. *Akbaba*, 151 (1936): 8.

Bozdoğan, Sibel. (2002). *Modernizm ve Ulusun İnşası Erken Cumhuriyet Türkiye’sinde Mimari Kültür*. Çev., Tuncay Birkan. İstanbul: Metis Yayınları. 1. bs., 2002.

Brummett, Palmira. *İkinci Meşrutiyet Basınında İmge ve Emperyalizm 1908-1911*. Çev., Ayşen Anadol. İstanbul: İletişim Yayınları. 2003.

Cantek, Levent ve Gönenc, Levent. *Muhalefet Defteri Türkiye’de Mizah Dergileri ve Karikatür* İstanbul: YKY Yayıncılık, 2. bs., 2017.

Celal Esat. *Asrın değişmesi mimarinin de değişmesini mucip oldu*, Tereddüd ve tekerrür mimarlık ve kent üzerine metinler: 1873-1960. Haz., Bülent Tanju. İstanbul: Akın Nalça Yayınları. 2007.

Dokgöz, Deniz. *Mimari Tektonik ve Mizah*, Prof. Dr. Ahmet Tuncay Eyüce’ye Armağan: Mimarlık Eğitimi ve Düşüncesine Dair Anılar... Denemeler... Yazılar... Haz., Nilay Ünsal Gülmez; Hikmet Gökmen; Özen Eyüce. İstanbul: Verita Kitap. 2020.

Ghilchik, David Louis. *Punch*, 6/24, (1931): 692.

Ghilchik, David Louis. *Punch*, 5/6, (1931):480.

Gökçe, Ramiz. *Karikatür*, 2/38 (1936): 10.

Gökçe, Ramiz. *Karikatür*, 4/96 (1937): 8.

Güler, Cemal Nadir. *Amcabey*, 3/61 (1944): 2.

Kulak misafiri. “Kübik Mobilya”. *Karikatür*, 1/21 (1936): 8.

Mortaş, Abidin. “Evlerimiz”. *Arkitekt*, 6 (1936): 24-27.

Reynolds, Frank. *Punch*,10/24 (1934): 452.

Robinson, W. ve Heath. Browne, K. R. G. *How to Live in Flat*, U.K: Bodleian Library, 2015.

Samih Saim, “Yeni unsurlar”. *Mimar*, 1 (1931): 133-140.

Sey, Yıldız. “*Cumhuriyet Döneminde Konut*”. 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık. Haz., Yıldız Sey, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1. bs., 1998.

Tekeli, İlhan. *Türkiye’de mimarlığın gelişiminin toplumsal bağlamı*. Modern Türk Mimarlığı Haz., Renata Holod, Ahmet Evin ve Suha Özkan, Ankara: TMMOB Mimarlar Odası, 2007.

Tekeli, İlhan. “Türkiye’nin konut politikaları üzerine”. *Arredamento Mimarlık*, 101, (1998): 70-73

Ural, Orhan. *Karikatür*, 1 (1936): 14.

Uzunarslan, Şebnem. “*Cumhuriyet’in ilkyirmiyılındamimarlıkalanındaki gelişmelerin mekan ve mobilyaya yansımaları*”. Cumhuriyet’in Mekanları / Zamanları / İnsanları: Mimarlık Tarihyazımı Üzerine Bir değerlendirme. Haz., Elvan Altan Ergut ve Bilge. İmamoğlu, Ankara; Dipnot yayınları. 1. bs., 2010

Uzunarslan. Şebnem. “*Bauhaus ve Söylemleştirilen İç Mekan Anlayışı: Yeni Yaşam, Yeni Dekorasyon, Yeni Mobilya*”. Erken Cumhuriyet Döneminde Mobilya. Haz., Umut Şumnu. İstanbul: TMMOB İç Mimarlar Odası, 2013.

Uzunarslan. Şebnem. “*Erken Cumhuriyetin Mobilyaları*”. Erken Cumhuriyet Döneminde Mobilya. Haz., Umut Şumnu. İstanbul: TMMOB İç Mimarlar Odası, 2013.

Ünsal, Behçet. “Kübik yapı ve konfor”. *Arkitekt*, 9 (1939): 60-62.

Ünsal, Behçet. “Zamanımız mimarlığının morfolojik analizi”. *Arkitekt*, 7 (1937): 201-204.

SALON HAYATI: SÜS MECMUASI (1923-24) VE OSMANLI TÜRKÇESİ SÜRELİ YAYINLARDA BİR MİMARİ AKTÖR OLARAK KADIN

Damla Göre

ETH Zurich, Institute of the History and Theory of Architecture (gta)

ÖZET

Linda Nochlin'ın 1971 yılında yönelttiği “Neden hiç büyük kadın sanatçı yok?”¹ sorusunun Türkiye’de modern mimari ve tarih yazımındaki izdüşümü geçerliliğini koruyan bir öneme sahiptir. Belli başlı özneler, estetik kategoriler ve resmi kurumlar üzerinden kurgulanan tarihsel anlatıda mimarlık orta üst sınıfa hitap eden, resmi, kamusal ve erkek egemen bir pratik olarak yer etmiştir. Söz konusu anlatıda kendine yer edinemeyen kadının mimarlık ile ilişkisini irdelemek adına, bu çalışma cinsiyetlendirilmiş bir mecraya; kadın dergilerine odaklanır. Bu dergilerde yer alan adab-ı muaşeret köşeleri, mekan temsilleri, dekorasyon önerileri ve kadın tasvirleri, domestik hayata dair bilgiler vermenin yanı sıra, kadını mimarlık formasyonu olmadan da hanesinde söz sahibi olabilecek mimari aktörler olarak öne çıkarmaktadır.

Kadın ve aile mecmuaları, bilimsel ve akademik içerikli mecmualar kadar döneminin politik anlayışını ve bu anlayışın hem özel hem de kamusal ölçekte yapıyı çevreye yansımalarını sergilemek bakımından önemli tarihsel materyallerdir. Modern iç mekanları kadın dergilerinden okuyan çalışmalar cumhuriyet ideolojisinin etkin bir biçimde aile hayatı ve kadın üzerinden kurgulandığı konusunda hemfikirdir.² Çoğunlukla Harf Devrimi (1928) sonrası döneme tekabül eden dergilere odaklanan bu çalışmalar, bir yandan Türk modernizminin sembolü olmuş asri evi, sert duruşlu, rasyonel bir estetikte, ya da Zeynep Yasa-Yaman’ın ifadesiyle “erkek kübizimde”³ bulunduğunu ortaya koyarken, diğer yandan da hane içinin tasarımıyla Türk modernizmini ötekileştirdiği geçmişinden, Osmanlı hanesinden ayrıştırmaktadır.

Mesleki yayınları ve harf devrimini önceleyen bir tarihte 1923-24 senelerinde çıkarılan Süs Mecmuası, gerek kadınlara yönelik yazılan, gerekse kadınların ele aldığı makalelerde modern iç mekanın hem estetik hem de kronolojik olarak farklı bir boyutunu ortaya koymaktadır. Dergideki makaleler sadelik vurgusu yapıp, nihayetsiz süsü yererken daha geç dönem aile ve kadın dergilerinde gözlemlenebilecek üslupsal dil birliğinin yerine dekorasyonun belli kurallara uymak koşuluyla kişisel zevkin ifadesi olduğunu ileri sürer. Bu anlamda hane tezyinatı ve ev eşyası köşeleri, inkilap ile aynı senelerde basılsa da, cumhuriyetin ideolojik yüklü avangard estetiğinin yerine *Hanımlara Mahsus Gazete* veya *Mahasin* gibi yirminci yüzyıl başından itibaren yaygınlaşmaya başlayan Osmanlıca kadın

ŞEKİL: SÜS MECMUASI NO.42, 1924,

Kaynak: Atatürk Kitaplığı.

dergilerindeki mekan tasvirleri ve söylemler ile benzerlikler taşımaktadır.⁴ Aynı şekilde salon hayatı ve adab-ı muaşeretini köşelerinin de Süs'ü önceleyen kadın dergileriyle ve etiket kitaplarıyla ağız birliği içinde olduğu söylenebilir.⁵ Bu anlamda dergide yer bulmuş salon adabı, şahsi zevk tartışmaları ve ev eşyası gibi maddi kültür nesnelere, geç Osmanlı ile erken cumhuriyet arasındaki mutlak kopuş paradigmasının⁶ aksine modern iç mekan anlayışındaki devamlılıkları göstermektedir.

Çalışmanın amacı:

Çalışmanın birincil amacı makalelerde izlenebilecek ev dekorasyonuna yönelik mikro-müdahaleleri tasnif ederek dönemin zevk, sadelik, ölçülülük gibi kavramlarını, salon mekanı, hayatı, adab-ı muaşeretini üzerinden modern hane tasvirlerini incelemek ve diğer kadın dergilerinin kronolojisi içinde tarihsel olarak konumlandırmaktır. Bu kronolojik bakış, iç mekan anlayışının dergileri şekillendiren aktörler, politik söylemler ve ideolojiler ile iç içe geçip kopuşlar içerse de, diğer yandan da maddi kültür olarak yirminci yüzyıl başından itibaren gözlemlenebilecek bir sürekliliği olduğunu ortaya koymaktadır.

İçeriği 2. Meşrutiyet ve erken Cumhuriyet dönemi ideolojisi arasında bir geçiş dönemi anlayışına işaret eden dergi, kadına gerek şahsi zevki gerekse salon sahibesi olarak evinde çeşitli sorumluluklar yüklemektedir. Bu açıdan, derginin kronolojik tartışmasının ikinci amacı da cinsiyet kimliğini bir tarihsel analiz kategorisi olarak kullanarak kadının bu geçiş döneminde nasıl bir özne ve mimari aktör olarak öne çıkarıldığını anlamaya çalışmaktır.

Çalışmanın yöntemi:

Bugün bizde de bir salon hayatı başlamış ve kadın erkek arasında içtimai münasebet çoğalmıştır. Bilhassa bu durum, hayat-ı cereyanları içinde Avrupa'da cârî olan usul ve adeti -ki bizce yeni hayatımızda mâye-i tatbik (uygulamanın aslı) olmak üzere harfi harfine mutâ' olması (itaat etmesi) zarurettir- Süs kariyelerine tarif ve îdâ' etmek faydalı zannediyorum. (Anonim, Süs Mecmuası No. 23, 1923)

Çalışma kendini "haftalık edebi ve hanım mecmuası" olarak tanımlayan Süs Mecmuası'nı tarayarak metinsel ve görsel olarak iç mekan tarihinin gelişimi açısından yeni bir okumaya tabi tutar. Dergideki makaleler, hane içinde, özellikle modern sosyal hayatın bir ibaresi olarak görülen salonun gerektirdiği adab-ı muaşeret kuralları, hane tezyinatı ve şahsi zevkin tezyinattaki rolü konuları etrafında verilen tavsiyelerden oluşmaktadır. İlk olarak, *kendi hanesinin tasarımcısı olarak kadın* bölümünde söz konusu tavsiyeler zincirini irdelemek adına görsellerle desteklenen makalelerdeki dekorasyon ve kendin-yap tasarım önerileri, bu önerilerde öne çıkan objeler, detaylar ve mobilyaların neler olduğu üzerinde durur. "Uydurma bir sedir", "salon süsleri" veya doğrudan "evlerimizi nasıl döşemeliyiz" gibi başlıklarda bahsi geçen nesnelere üzerinden domestik hayatı oluşturan maddi kültür ve bu maddi kültürün daha genel bir perspektifle Osmanlıca kadın dergilerindeki temsili tartışılacaktır. *Hane içinde süs ve zevk-i selim* adlı ikinci bölüm, Süs dergisinde yoğun olarak işlenen "şahsi zevk" ve tezyinat sanatı arasında kurulan ilişkiyi, kadının bir dekoratör, evin ise temsiliyet sahnesi olarak kurgulanışını ortaya koyar. En son olarak ise *Misafir için bir oda: salon ziyaretleri, ev sahibeliği ve sosyal hayatın adab-ı muaşeretini* bölümü dergideki Şehriyar Fiham isimli bir kadın yazar tarafından aktarılan "Salon adab-ı muaşeretini" adlı köşe yazısı üzerinden salonun özel hayatta nasıl sosyalleşme pratikleri içerdiği ve bu modern kamusal durumlarında ev kadının rolü üzerinde duracaktır.

İnceleme Grace Lees-Maffei'nin tavsiye literatürünün tasarım tarihi açısından çalışılması için önerdiği metodolojik yaklaşımdan esinlenerek, dergideki tavsiye metinlerini "gerçek ile kurgu"⁷ arasında gidip gelen söylemsel bir alan olarak görür. Her ne kadar spesifik bir tarihsel ana veya gerçekliğe işaret etmeseler de, Süs Mecmuası'ndaki metinler ve genel olarak tavsiye literatürü döneminin gündelik problemleri, deneyimlerini yansıtmakta ve bu anlamda ev içi mekanının tasarım tarihine dair üzerinde durmaya değer ipuçları vermektedir.

Anahtar Kelimeler

Salon, adab-ı muaşeret, Süs Mecmuası, iç dekorasyon.

Notlar

- 1 Nochlin, Linda. *Women, Art and Power: And Other Essays*. (London: Thames and Hudson, 1991), 145.
- 2 Baydar, Gülsüm. 'Tenuous Boundaries: Women, Domesticity and Nationhood in 1930s Turkey'. *The Journal of Architecture* 7, no. 3 (1 January 2002): 229–44, 230. Bozdoğan, Sibel. *Modernism and Nation Building: Turkish Architectural Culture in the Early Republic*. Studies in Modernity and National Identity. (Seattle: University of Washington Press, 2001), 198.
- 3 Yasa Yaman, Zeynep. 'Bauhaus ve Söylemleştirilen İç Mekan Anlayışı: Yeni Yaşam, Yeni Dekorasyon, Yeni Mobilya'. *Bauhaus: Modernleşmenin Tasarımı. Türkiye'de Mimarlık, Sanat, Tasarım Eğitimi ve Bauhaus* içinde. Derleyen Ali Artun & Esra Aliçavuşoğlu. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2009), 215.
- 4 Ondokuzuncu yüzyıl sonu Osmanlı'da kadın dergileri ve tüketim kültürü hakkında: Frierson, Elizabeth. 'Cheap and Easy: The Creation of Consumer Culture in Late Ottoman Society'. *Consumption Studies and the History of the Ottoman Empire, 1550-1922: An Introduction* içinde. SUNY Series in the Social and Economic History of the Middle East. (Albany: SUNY Press, 2000). Exertzoglou, Haris. 'The Cultural Uses of Consumption: Negotiating Class, Gender, and Nation in the Ottoman Urban Centers during the 19th Century'. *International Journal of Middle East Studies* 35, no. 1 (2003): 77–101.
- 5 Adab-ı muaşeret literatürü hakkında: Tunç Yaşar, Fatma. *Alafranga Halleri: Geç Osmanlı'da Adab-ı Muaşeret*. (İstanbul: Küre Yayınları, 2016).
- 6 Bu kopuş paradigmasının eleştirileri için: Çelik, Zeynep, Der. *Avrupa Şark'ı Bilmez: Eleştirel Bir Söylem (1872-1932)*. (İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2020), 19. ve Zerman, Ece. 'Reappropriating the Orientalist Gaze in the Material Culture of Kemalist Turkey: The Formation of an "Aesthetic Nationalism"'. *Kemalism: Transnational Politics in the Post-Ottoman World* içinde. Derleyen Fabio Giomi, Emmanuel Szurek, Nathalie Clayer, and Nathalie Clayer. Library of Modern Turkey 42. (London: I.B. Tauris, 2019).
- 7 Lees-Maffei, Grace. 'Studying Advice: Historiography, Methodology, Commentary, Bibliography'. *Journal of Design History* 16, no. 1 (1 January 2003): 1–14.

KAYNAKÇA

Baydar, Gülsüm. 'Tenuous Boundaries: Women, Domesticity and Nationhood in 1930s Turkey'. *The Journal of Architecture* 7, no. 3 (1 January 2002): 229–44.

Bozdoğan, Sibel. *Modernism and Nation Building: Turkish Architectural Culture in the Early Republic*. Studies in Modernity and National Identity. Seattle: University of Washington Press, 2001.

Çelik, Zeynep, Der. *Avrupa Şark'ı Bilmez: Eleştirel Bir Söylem (1872-1932)*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2020.

Exertzoglou, Haris. 'The Cultural Uses of Consumption: Negotiating Class, Gender, and Nation in the Ottoman Urban Centers during the 19th Century'. *International Journal of Middle East Studies* 35, no. 1 (2003): 77–101.

Frierson, Elizabeth. 'Cheap and Easy: The Creation of Consumer Culture in Late Ottoman Society'. *Consumption Studies and the History of the Ottoman Empire, 1550-1922: An Introduction* içinde SUNY Series in the Social and Economic History of the Middle East. Albany: SUNY Press, 2000.

Lees-Maffei, Grace. 'Studying Advice: Historiography, Methodology, Commentary, Bibliography'. *Journal of Design History* 16, no. 1 (1 January 2003): 1–14.

Nochlin, Linda. *Women, Art and Power: And Other Essays*. London: Thames and Hudson, 1991.

Tunç Yaşar, Fatma. *Alafranga Halleri: Geç Osmanlı'da Adab-ı Muaşeret*. İstanbul: Küre Yayınları, 2016.

Yasa Yaman, Zeynep. 'Bauhaus ve Söylemleştirilen İç Mekan Anlayışı: Yeni Yaşam, Yeni Dekorasyon, Yeni Mobilya'. *Bauhaus: Modernleşmenin Tasarımı. Türkiye'de Mimarlık, Sanat, Tasarım Eğitimi ve Bauhaus* içinde. Derleyen Ali Artun & Esra Aliçavuşoğlu. İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.

Zerman, Ece. 'Reappropriating the Orientalist Gaze in the Material Culture of Kemalist Turkey: The Formation of an "Aesthetic Nationalism"'. *Kemalism: Transnational Politics in the Post-Ottoman World* içinde. Derleyen Fabio Giomi, Emmanuel Szurek, Nathalie Clayer, and Nathalie Clayer. Library of Modern Turkey 42. London: I.B. Tauris, 2019.

03
İÇ MEKAN TEMSİLLERİ:
MEDYA VE SİNEMA

YEŞİLÇAM GÖZÜNDEN KUŞADASI TUSAN'A BAKMAK

Su Kardelen Erdoğan

İzmir Demokrasi Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

Hikmet Eldek Güner

İzmir Demokrasi Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

Gaye Birol

İzmir Demokrasi Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

ÖZET

Türkiye'nin 1950 sonrası benimsediği liberal ekonomi politikaları ve Amerika ile kurduğu yeni ilişkiler, ekonomik ve sosyal yaşamın yanı sıra yöneticilerin turizm sektörüne bakış açısının da değişmesine neden olmuştur.¹ Ülkede "süratle gelişme gösteren bir sanayi dalı"² olarak kabul edilen turizm sektörünü geliştirmeye yönelik devlet eliyle adımlar atılmıştır. Turizmin ülkeye hem kültürel hem de ekonomik açıdan katkılarına dair farkındalığın artmasıyla yeni otelcilik girişimleri de ortaya çıkmıştır. Bu girişimlerden biri olan TUSAN (Turizm Sanayi Şirketi A.Ş.) firması, büyük otel yatırımlarının yanı sıra kültür turizmine yönelik küçük motel girişimleri ve tur programları ile modern bir işletme modeli benimsemiş, 1960'ların Türkiye'sinde kitle turizminin önemli temsilcilerinden olmuştur.³ TUSAN M/Otel Zinciri, otel ve motel yapılarında kullandığı güçlü mimari dil ve uluslararası üsluba referans veren tasarımlar ile Türk modern mimarlığının nitelikli konaklama yapılarından olmuştur.⁴ 1962 yılında açılan Kuşadası Tusan Otel ise TUSAN M/Oteller zincirinin önemli bir halkasıdır.

Kuşadası Tusan Otel, Türkiye'de Hiltonculuk⁵ olarak da adlandırılan uluslararası otelcilik anlayışının benimsendiği dönemin nitelikli örneklerinden kabul edilmektedir. Benzer yaklaşımlarla tasarlanan Büyükaada Anadolu Kulübü Otel, Çınar Otel, Eskişehir Porsuk Otel, İzmir Büyük Efes Otel, Büyük Tarabya Otel⁶ gibi Kuşadası TUSAN da İstanbul Hilton Otel'i'nin etkisiyle kütleli olarak Uluslararası Üslubun estetik standartlarını benimsemiş, teras bar, restoran, yüzme havuzu, Amerikan Bar gibi modern iç mekan düzenlemelerine sahip konaklama yapılarından biridir. Mimar Ertem Ertunga tarafından üstlenilen Kuşadası TUSAN'ın tasarımı mimari kompozisyon, oran, mekansal desen ve malzeme açısından sade bir dildedir.⁷ Günümüzde de Ege kıyısındaki önemli turizm komplekslerinden biri olan Kuşadası Tusan Otel (Tusan Beach Resort), zaman içerisinde çeşitli tadilatlar geçirmiş ve otelin iç mekanı yenilenmiştir. Ayrıca, kütleli eklemeler ile 1983'ten itibaren etap etap büyümüştür.⁸

Türkiye'de modern mimarlık mirasının korunmave belgelenmesorunsalı düşünüldüğünde otel yapılarının zaman içerisinde çeşitlenen tüketim anlayışları nedeniyle geçireceği değişim kaçınılmazdır. Bu bağlamda, TUSAN M/Oteller zinciri tartışmaya değer önemli mimarlık üretimlerindedir. Çalışmada dikkat çekilen nokta, TUSAN M/Oteller zincirinin

ŞEKİL: KUŞADASI TUSAN OTEL GİRİŞ MEKANI,
Kaynak: Hulki Saner. Fıstık Gibi Maşallah, 1964.

KAYNAKÇA

temsilcilerinden, otel tipolojilerinde İstanbul Hilton Oteli modelini örnek almış, yüzyıl ortası Türkiye modern otel örneklerinden olan Kuşadası Tusan Otel'in hikayesidir. Çalışma, iç mekan donatılarını kaybeden bir yapının özgün niteliklerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Söz konusu okumayı gerçekleştirebilmek için çalışmanın seçtiği yöntem ise kendi zamansal bağlamına ait mekanları dondurarak günümüze ulaştıran sinema disiplininin yararlanması olmuştur.

Türkiye coğrafyasında Yeşilçam Sineması, mekansal kurgu olarak gerçek mimari mekanları kullanması ve aynı mekanları tekrar tekrar bir film setine dönüştürmesi nedeniyle Türkiye modern mimarlık mirasına ilişkin önemli bir veri tabanı sağlamaktadır.⁹ Bu dönemde, Türkiye'de sinema ve otelcilik sektörünün iş birliği ile yüksek gelirli yaşamı yansıtmak ve orta sınıfın ilgisini çekebilmek, turizmi canlandırmak ve turizm ilçelerini tanıtmak amacıyla¹⁰, modern otel mekanı ve temsil ettiği batılı yaşam kültürü Yeşilçam filmlerinde kendine sıkça yer bulmuştur. Kuşadası Tusan Otel de Yeşilçam'da bu temsilcilerden biri olmuştur. Bu bağlamda, Kuşadası Tusan Otel'i ana mekan olarak kullanan "Fıstık Gibi Maşallah (1964)" ve "Fıstık Gibi (1970)" filmleri, modern mimarlık mirası literatüründe henüz kendine yer bulamamış otelin restoran, lobi ve konaklama birimleri gibi mekanlarının mimari niteliklerini anlayabilmek için önemli bir belge niteliği taşımaktadır.

Sonuç olarak, Kuşadası Tusan Otel'in dönemdaşları gibi Türkiye modern otel tipolojisinin önemli örneklerinden biri olduğu açıktır. Dolayısıyla, çalışmada otelin kütleli karakteri ve mekansal kurgusunun yanı sıra modern otelcilik anlayışının iç mekan donatıları, aydınlatma ve tekstil elemanları ile ilgili mimari kararlarını görünür kılmak ve bu tasarımlara özgü malzeme ve mobilya seçkisine dair bir izlek çıkartmak hedeflenmektedir. Ayrıca, "Fıstık Gibi Maşallah (1964)" ve "Fıstık Gibi (1970)" filmlerinin aynı hikâyenin farklı dönemlerde farklı sinemacılık anlayışları ile üretildiği göz önüne alındığında her bir döneme ait değişen iç mekan kurgusuna dair ipuçları yakalanması da mümkündür. Öyle ki altı yılda bile kendini gösteren bu dönüşüm hem otelcilik anlayışının geçirdiği evrimi hem de mimari niteliklerin zamanla nasıl tüketildiğini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler

Türkiye'de modern otel, otel mimarisi, Kuşadası Tusan Otel, sinema ve mimarlık.

Notlar

- 1 Mete Tapan. "Uluslararası üslup: Mimarlıkta liberalism" *Modern Türk Mimarlığı 1900-1980* içinde, der. R. Holod, A. Evin, S. Özkan. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası, 2007; Şevki Vanlı, *Bilinmek İstenmeyen 20. Yüzyıl Türk Mimarlığı Eleştirel Bir Bakış* (Ankara: Sanart Yayıncılık, 2007); aktaran Gökçeçiçek Savaşır ve Zeynep Tuna Ultav (2016). "Juxtaposing 'Chain Hotel'and 'Chain Tour'; TUSAN M/Hotels in Turkish Tourism of the 1960s" *4th Interdisciplinary Tourism Research Conference Proceedings Book* içinde, der. Nazmi Kozak, Metin Kozak (Anatolia: An International Journal of Tourism & Hospitality Research, 2016.),320-326.
- 2 "Turizm Süratle Gelişme Gösteren Sanayi Dalı", *Arkitekt*, 4/324 (1966): 178-180.
- 3 Savaşır ve Tuna Ultav, 2016, 320-326.
- 4 Gökçeçiçek Savaşır ve Zeynep Tuna Ultav. "Türkiye Turizminde Bir İlk Olarak Tusan M/Oteller Zinciri ve Çanakkale Tusan Motel," *Mimarlık*, 368 (2012): 66-71.
- 5 Şevki Vanlı, "Hiltonculuk," Kim, (1958): 31-32; aktaran, Hande Atmaca Çetin, Zeynep Tuna Ultav ve Funda Uz. "Reflections of the Istanbul Hilton Hotel on Mid-century Hotel Buildings in Turkey." *Art-Sanat Dergisi*, 12 (2019): 57-88.
- 6 A.g.e., 57-88.
- 7 Savaşır ve Tuna Ultav, 2016, 320-326.
- 8 Şinasi Hurda, 2010, sözlü görüşme, görüşen: Gökçeçiçek Savaşır ve Zeynep Tuna Ultav. Savaşır ve Tuna Ultav, 2012, 66-71.
- 9 Umut Şumnu. "Önemli Bir Mimarlık Belgeleme Aracı Olarak Sinema Filmleri: Sivri Akıllılar Filmi ve Nebioğlu Tatil Köyü," *Sanat Yazıları*, 37 (2017): 349-360.
- 10 Hande Tulum Okur. "Mimari Belgelemede Türk Sinemasının Rolü: Tarabya Oteli Analizi." *Sanat Yazıları*, 4 (2020): 433-456.

Atmaca Çetin, Hande, Zeynep Tuna Ultav ve Funda Uz. "Reflections of the Istanbul Hilton Hotel on Mid-century Hotel Buildings in Turkey." *Art-Sanat Dergisi*, 12 (2019): 57-88.

Savaşır, Gökçeçiçek ve Zeynep Tuna Ultav. "Türkiye Turizminde Bir İlk Olarak Tusan M/Oteller Zinciri ve Çanakkale Tusan Motel," *Mimarlık*, 368 (2012): 66-71.

Savaşır, Gökçeçiçek ve Zeynep Tuna Ultav. "Juxtaposing 'Chain Hotel'and 'Chain Tour'; TUSAN M/Hotels in Turkish Tourism of the 1960s" *4th Interdisciplinary Tourism Research Conference Proceedings Book* içinde, der. Nazmi Kozak, Metin Kozak, 320-326. *Anatolia: An International Journal of Tourism & Hospitality Research*, 2016.

Şumnu, Umut. "Önemli Bir Mimarlık Belgeleme Aracı Olarak Sinema Filmleri: Sivri Akıllılar Filmi ve Nebioğlu Tatil Köyü," *Sanat Yazıları*, 37 (2017): 349-360.

Tulum Okur, Hande. "Mimari Belgelemede Türk Sinemasının Rolü: Tarabya Oteli Analizi." *Sanat Yazıları*, 4 (2020): 433-456.

"Turizm Süratle Gelişme Gösteren Sanayi Dalı", *Arkitekt*, 4/324 (1966): 178-180.

TÜRK MODERN EĞLENCE İÇ MEKANLARINDA MOBİLYA: KRONOLOJİK BİR OKUMA

Sena Abdulmelik

İzmir Ekonomi Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi

Selcan Erbay

İzmir Ekonomi Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi

Sude Pamuk

İzmir Ekonomi Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi

Deniz Hasırcı

İzmir Ekonomi Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi

ÖZET

Bu çalışmada, 1950'lerden 1980'lere kadar Türkiye'de Modernizmin etkisi ile değişen ve gelişen eğlence mekanları ve mobilyaları incelenmiştir. Modernizmin eğlence iç mekan ve mobilyasındaki etkisi, 1950'li yıllarda bu tür mekanları içeren filmler yaygınlaşmaya başladığında artan bir şekilde kendisini göstermiştir. Dönemin yıllar içinde değişen sosyal yaşamına ışık tutmasına rağmen, Türkiye modern iç mekan literatüründe eğlence mekanları ve mobilyasına odaklanan araştırmalar sınırlıdır. Araştırmanın amacı, bu konuda kronolojik ve görsel bir belgeleme çalışması gerçekleştirilerek bu anlamdaki tartışma eksikliğine katkıda bulunmaktır. Çalışmada 1950-1980 yılları arasındaki Türk filmlerinin incelenmesi, görsel arşiv sunmaları nedeniyle oldukça faydalı bir yöntem olarak görülmüştür. Dönemin filmleri, eğlence mekanlarına yönelik iç mekan ve mobilya seçimlerini açık şekilde yansıtan bir bellek olmanın yanında, dikkat çekici şekilde toplum içinde kadın ve erkeklerin kimlik ve rolü üzerinde de görsel bir altyapı sunmaktadır. Türkiye'de modern mobilyaların dokümantasyonu genellikle özel koleksiyonlarda bulunmaktadır ve fotoğraf, mobilya çizimlerine erişim mümkün olmayabilmektedir. Çalışma, dönemin yansımaları ve yaşam tarzının daha iyi anlaşılması için mevcut literatüre katkıda bulunmayı hedeflemiştir.¹ Modern eğlence kültürünün kökleri kapsamında, öncelikle Osmanlı Tanzimat Dönemi ele alınmıştır. Sosyal hayatını ev, camii ve çarşı arasında kısıtlı mekanlarda geçiren Osmanlı halkında sosyal hayat egemenliğinin erkek nüfusun elinde olduğu görülmektedir.^{2,3} Tanzimat Fermanı ile siyasi, ekonomik, askeri alanlarda olduğu gibi sosyal hayat anlamında da bir batılılaşma hareketi başlamıştır. Ağırlıklı olarak İstanbul Pera bölgesinde batılı mekanlar yer almaya başlamıştır.⁴ Kahvehane, camii ve hamam gibi geleneksel mekanların yanına kafe, gazino, meyhane, restoran gibi Batılı mekanlar da eklenmiştir. Bu mekanlardaki yeme-içme alışkanlıkları farklılık gösterdiği gibi, eğlence anlayışında da değişiklikler yaşanmıştır. Bu mekanlarda oynanan tavla, dama, satranç gibi geleneksel oyunların yanı sıra bilardo, domino, kart oyunları ve poker gibi modern oyunlar da oynanmaya başlanmış ve bunlara özel mobilyalar kullanılmıştır. Modern kimliğin iç mekanlarda da yakalanması için mobilya tasarımlarında modernist bir bakış açısı izlenmek istenmiştir. Bu yaygın modernizm

ŞEKİL 1: MODERN EĞLENCE İÇ MEKANLARINDA MOBİLYA, 1950-60-70'LER,

Kaynak: 1950'ler – 'Lüküs Hayat', 1960'lar – 'Vesikalı Yarım', 1970'ler – 'Oyun Bitti'.

akımına uygun mobilyaların üretilmesi aşamasında, tasarımcılar uygun malzemeleri kullanmak için çok uğraşmışlar, bazen su boruları ve balık ağıları kullanmışlardır.⁵ Çalışma kapsamında, modern Türkiye'nin sosyal hayatı incelendikten sonra, ağırlıklı olarak filmlerde yer alan eğlence mekanları tek tek incelenmiştir. Bu mekanlar meyhane, gazino, kafeşantan, kahvehane/kıraathane, lokantalar, balolar ve sinema salonları olarak sıralanabilir.

1950-1980 yılları arasında geçen Türk filmlerine odaklanan çalışmada 15 film ile yıllar içinde değişen ve gelişen sosyal hayat, iç mekan ve mobilyaları kategoriler oluşturularak incelenmiştir. Filmler seçilirken eğlence mekanları ve performans sahnelerinin aktif olarak kullanıldığı ve dönemin psikolojisini yansıtan filmlerinin olmasına dikkat edilmiştir. Filmler sayesinde dönemin sosyal yaşamın mekan üzerindeki etkisi gözlemlenmiştir. Filmlerin incelenmesi kronolojik sıra ile yapılmış, filmlerin konusu ve sosyal yaşam hakkında genel bilgiler verilmiştir. Genel mekan analizi için genel iç mekan ve mobilya olmak üzere iki başlık belirlenmiştir. Genel iç mekan başlığı, iç mimari, atmosfer, aydınlatma ve diğer olmak üzere dört farklı kategoriye ayrılmıştır. Mobilya başlığındaki inceleme ise, ölçek, malzeme, form ve detay olmak üzere dört farklı kategoride gerçekleştirilmiştir.

50'li yıllarda siyah beyaz izlenen filmlerde ağırlıklı olarak toplumsal sınıf farklılıklarının öne çıktığı dramatik konular işlenmiştir. Köşk, müzikhol, kahvehane gibi mekanları yoğun olarak kullanıldığı filmlerde sosyal sınıf farklılıkları net şekilde gözlemlenebilmektedir. Mekanın kullanıldığı kitleye göre malzeme kalitesi ve mobilya işçiliği değişiklik göstermektedir. Lüks eğlence mekanlarında modern ve kadife gibi dönemin kaliteli kumaşlarıyla döşenmiş mobilyalar görülürken, geleneksel kahvehane gibi mekanlarda buna pek rastlanmamaktadır.

Ahşap bükme tekniği bu dönemlerde mekanlarda çok fazla görülmektedir.⁶ 50'li yıllarda olduğu gibi, 60'lı yıllarda da toplumsal sınıf farklılıkları göze çarpmaktadır. Renkli filmlerin de yer aldığı mekanlarda kırmızı ve altın renklerin hâkim olduğu görülmüştür. Bu dönemde, dekoratif elemanların yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Gösteri alanlarını çevreleyen alanlarda çoklukla duvar resimleri ve süslemeler kullanılmıştır ve 50'li yıllarda olduğu gibi kompakt form ve ölçekte mobilyalar gözlemlenmiştir. Metal profiller mobilyada malzeme olarak ana çerçeve ve detaylarda sıklıkla yer almaya başlamıştır. 50'li yıllarda ağırlıklı olarak ahşap olan mobilyalar, 60'lı yıllarda deri döşeme ve çelik profillerle tasarlanmaya başlanmıştır.⁷ 1950 ve 1960 yıllarında Modernizm ve Cumhuriyet dönemi basınının etkisi ile kadınların iş ve sosyal hayatta daha fazla yer almaya başladığı görülmüştür.⁸ 70'li yıllarda aşk ve dramatik konular ağırlıklı olarak işlenmiştir. Mekanlarda dikkat çekici süslemeler, kırmızı renk ve tamamlayıcı açık tonları ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Ayrıca, hem duvarlarda hem de mobilyalarda mozaikler yoğun şekilde görülmeye başlanmıştır. Plastik, malzeme olarak her seviyede önem kazanmaya başlamış, plastik bitkiler iç mekanlarda yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır (Şekil 1).⁹

1950-1980 yılları arasındaki Türk sineması, mevcut modern literatür kapsamında incelendiğinde, değişen toplumsal koşullar ve kadınların sosyal hayata katılmasının

eğlence mekanlarının iç mimari ve mobilyası üzerinde etken olduğu söylenebilir. Modernist bir bakış açısıyla değişen sosyal davranış kalıpları, iç mekan ve mobilyalara yeni işlevler kazandırmıştır. Gelişen teknoloji ve işçilik yöntemleri ile farklı malzeme ve montaj yöntemleri görülmüştür. Teknolojik gelişmeler sonucunda eğlence iç mekanlarının bunlara paralel olarak değişip geliştiği söylenebilir. Çalışmada, Türkiye'deki modern dönem kapsamında, sosyal ve teknolojik dönüşümün yansıdığı eğlence mekan ve mobilyalarındaki değişim iç mekan bileşenleri ile detaylandırılacak ve görsellerle desteklenerek karşılaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Modern Türkiye, modern iç mekan, eğlence mekanları, Türkiye'de modern mobilya, Türk sineması.

Notlar

- 1 Zeynep Tuna Ultav, Deniz Hasırcı, Seren Borvalı, Hande Atmaca. 2015. *DATUMM: Dökümantasyon ve Arşivleme Türkiye'de Modern Mobilya*. İzmir: İzmir Ekonomi Üniversitesi, ET: 7.1.2022. <http://datumm.org>.
- 2 Umut Şumnu. "Türkiye'de İçmimarlık ve İçmimarlar," *Türkiye'de İçmimarlık ve İçmimarlar*, der., Umut Şumnu (Ankara: İçmimarlar Odası, 2014), 7-8.
- 3 Sevede Harmandar, "19.Yüzyılda İstanbul'da Değişen Eğlence Anlayışı ve Yeni Eğlence Mekanları," *ETÜT Dergisi* 1, (2020): 114-117.
- 4 "Eğlence Hayatı," *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* içinde, (İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1993), 140-143.
- 5 Önder Küçükerman, "50 Yılda İçmimarlık ve Endüstri Tasarım Olgusu," *50 Yılda Cumhuriyet, 50 Yılda Güzel Sanatlar* içinde, (İstanbul: İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi, 1974): 150-183.
- 6 Lüküs Hayat, yön., Lütfi Ömer Akad, (Erman Film, 1950); Sihirli Define, yön., Semih Evin, (Erman Film, 1950); Meçhul Kadın, yön., Lütfi Ömer Akad, (Uğur Film, 1955); Son Beste, yön., Arsevir Alyanak, (Erman Film, 1955); Ebediyete Kadar, yön., Turgut Etingü, (Güven Film, 1955).
- 7 Cici Katibem, yön., Arsevir Alyanak, (Melek Film, 1960); Kederli Günlerim, yön., Orhan Aksoy, (Erman Film, 1967); Vesikali Yarım, yön., Lütfi Ömer Akad, (Şeref Film, 1968); Yaralı Kalp, yön., Remzi Jöntürk, (Duru Film, 1969); Fosforlu Cevriyem, yön., Nejat Saydam, (Acar Film, 1969).
- 8 Sezen Karabulut, "1950'Lerde Kadının Sosyalleşmesinde Basının Önemi: 'Kadın Gazetesi Örneği'," *Belgi Dergisi* 96, (2011).
- 9 Fadime, yön., Türker İnanoğlu, (Erler Film, 1970); Tatlı Meleğim, yön., Mehmet Dinler, (Melek Film, 1970); Oyun Bitti, yön., Orhan Elmas, (Erler Film, 1972); Ayrılık, yön., Türker İnanoğlu, (Erler Film, 1972); Ne Umduk Ne Bulduk, yön., Zeki Ökten, (Erler Film, 1976).

KAYNAKÇA

“Eğlence Hayatı.” *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. Cilt III. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı. 140-143, 1993.

Harmandar, Sevede. “19.Yüzyılda İstanbul’da Değişen Eğlence Anlayışı ve Yeni Eğlence Mekanları.” *ETÜT Dergisi*, 1, 114-117, 2020.

Karabulut, Sezen. “1950’lerde Kadının Sosyalleşmesinde Basının Önemi: “Kadın Gazetesi Örneği.” *Belgi Dergisi*, 96, 2011.

Küçükerman, Önder. “50 Yılda İçmimarlık ve Endüstri Tasarım Olgusu.” *50 Yılda Cumhuriyet, 50 Yılda Güzel Sanatlar* içinde. İstanbul: İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi. ET: 10.1.2022, 1974.

Şumnu, Umut. “Türkiye’de İçmimarlık ve İçmimarlar.” *Türkiye’de İçmimarlık ve İçmimarlar*, der., Umut Şumnu, 7-8. Ankara: TMMOB İçmimarlar Odası, 2014.

Tuna Ultav, Zeynep, Hasırcı, Deniz, Borvalı, Seren, ve Hande Atmaca. *DATUMM: Dökümantasyon ve Arşivleme Türkiye’de Modern Mobilya*. İzmir: İzmir Ekonomi Üniversitesi, ET: 7.1.2022. <http://datumm.org>, 2015.

1960'LAR HALİT REFİĞ SİNEMASINDA KONUT MEKANI OKUMASI: EVCİLİK OYUNU FİLMİ VE SADIKOĞLU VİLLASI

Büşra Kara

İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

Büşra Balaban

İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

ÖZET

Bu bildiri, Halit Refiğ'in 1960'lı yıllarda ürettiği filmler üzerinden bir konut iç mekan çerçevesi çizmekte ve bu kapsamda mekan, kimlik ve karakter ilişkilerini irdelemeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda örneklenen *Evcilik Oyunu*¹ filmi, Sadıkoğlu Villası için taşıdığı belge niteliği ile ön plana çıkmasının yanı sıra, mekansal açılımlar üreterek ev mekanını ve karakter temsilleri aracılığıyla dönemin toplumsal cinsiyet normlarını tartışmaya açmaktadır.

Halit Refiğ, ulusal değerlerin ve geleneklerin sinemada temsil edilmesini bir gereklilik olarak savunan "ulusal sinema" hareketinin öncüsüdür.² Bu dönemde etkinliği artan özgürlükçü hareketlerle "işçiler, işverenler, kadınlar, gençler gibi toplumsal grupların öne çıktığı" ifade edilir.³ Buna rağmen dönemin sinemasında kadın hikayelerine kısıtlı bir alanda rastlanmaktadır. Bu anlamda, güçlü mekansal temsillerinin yanı sıra Refiğ'i önemli kılan noktalardan biri, Yeşilçam sinemasının en üretken olduğu 1960-75 aralığında kadın hikayelerine belirli bir niyetle odaklanan nadir örneklerle imza atmış olmasıdır.

Dönemine ilişkin toplumsal, kültürel ve mekansal bir aktarım aracı olarak sinema, bugüne taşıdığı hafızayı tartışılabilir kılarken sinemanın sunduğu hareketli görüntü, yapılı çevreye ilişkin statik bir imgeden veya geleneksel mimari temsilden farklı bir bakış geliştirmeye olanak verir.⁴ Sinemanın mekanla kurduğu katmanlı ilişkiye istinaden, Adiloğlu'nun -filmin özgün ortamında mekanın anlatı pekiştirici olarak kullanımını ve mekanın dokunsal algıyı üretmedeki etkisini Halit Refiğ filmleri üzerinden incelediği- çalışması⁵ önemli olmakla birlikte; bu bildiri, Adiloğlu'nun kapsama dahil etmediği "Evcilik Oyunu" filmine bakmasıyla ondan ayrıışmakta ve onu bütünlemektedir. 60'lı yıllar, Türkiye'deki sinema sektörünün gerçek mekana bağımlı olduğu yıllardır ve film mekanları çoğunlukla gerçek kullanıcılara ait konutlar ve iç mekan donatılarından oluşmaktadır.⁶ Mimarlığın sinemadaki temsiliyetinin önemli bir biçimi "var olan mekanların kullanılması ile aslında o mekanların yeniden üretilmesi"dir.⁷ Bu sebeple de film mekanlarının anlatıyla olan ilişkisinin, mekansal organizasyonların ve bunların karakterlerle olan ilişkilerinin değerlendirilmesi önem kazanmaktadır. Refiğ sineması, mekanlarla kurduğu güçlü ve

ŞEKİL 1: (a-b) GURBET KUŞLARI, (c) İSTANBUL'UN KIZLARI, EKREM'İN YAZLIK EVİ (d) GURBET KUŞLARI, APARTMAN DAİRESİ, (e) GURBET KUŞLARI, APARTMAN DAİRESİ, (f) KIRIK HAYATLAR, APARTMAN DAİRESİ, (g-h-i) KIRIK HAYATLAR, MODERN KONUT,

Kaynak: bkz. Kaynakça

incelikli ilişkilerle ayrıcalıklı bir konumdadır.

1960'lı yıllar Refiğ sinemasına egemen olan hacimler yalı, villa, cumbalı ahşap mahalle evleri ve apartman daireleri olup iç mekan temsillerinin anlatıdaki rolü kritik görülmektedir. Konut mekanının kullanımında benzeşen ana kararlar ile karakter eşleştirmeleri, *Seviştığımız Günler*, *İstanbul'un Kızları*, *Evcilik Oyunu*, *Gurbet Kuşları* ve *Kırık Hayatlar* örnekleri⁸ üzerinden incelenebilir. Bu filmlerde, villa ve yalılar ile varlıklı, kötü niyetli erkek karakterlerin; apartman daireleri ve modern yazlık evler ile geleneğe aykırı bir yaşam biçimi benimseyen, üst-orta sınıf genç karakterlerin eşleştirilişinin tekrar ettiği gözlemlenmektedir. Modern konut tipleri hem bir arzu nesnesi hem de ahlaki çürümenin eşlikçisi olarak görülmektedir. (Şekil 1) Dolayısıyla, modern iç mekan ve beraberinde getirdiği batılı hayat tarzının çarpık ikili ilişkiler ve yozlaşmış kültürel değerler üzerinden şekillenen temsili, ulusal sinema anlayışının izlerini okutmaktadır.

Şekil 1. (a-b) *Gurbet Kuşları*, Orhan'ın Boğaz'daki yalısı, Fatma'yı intihara sürükleyen sürecin başlangıcıdır. (c) *İstanbul'un Kızları*, Ekrem'in yazlık evi, eğlence düşkünü gençlerin parti alanıdır. (d) *Gurbet Kuşları*, Apartman dairesi, gazionda çalışan Seval'in yaşam alanıdır. (e) *Gurbet Kuşları*, Apartman dairesi, eğlence düşkünü gençlerin nahoş partilerinin geçtiği mekandır. (f) *Kırık Hayatlar*, Apartman dairesi, "yuva yıkan" bekar kadının yaşam alanıdır. (g-h-i) *Kırık Hayatlar*, Modern konut, bir arzu nesnesiyken sunduğu yeni hayat tarzı ve çevre ile bir evliliğin bozulma sürecine eşlik eder.

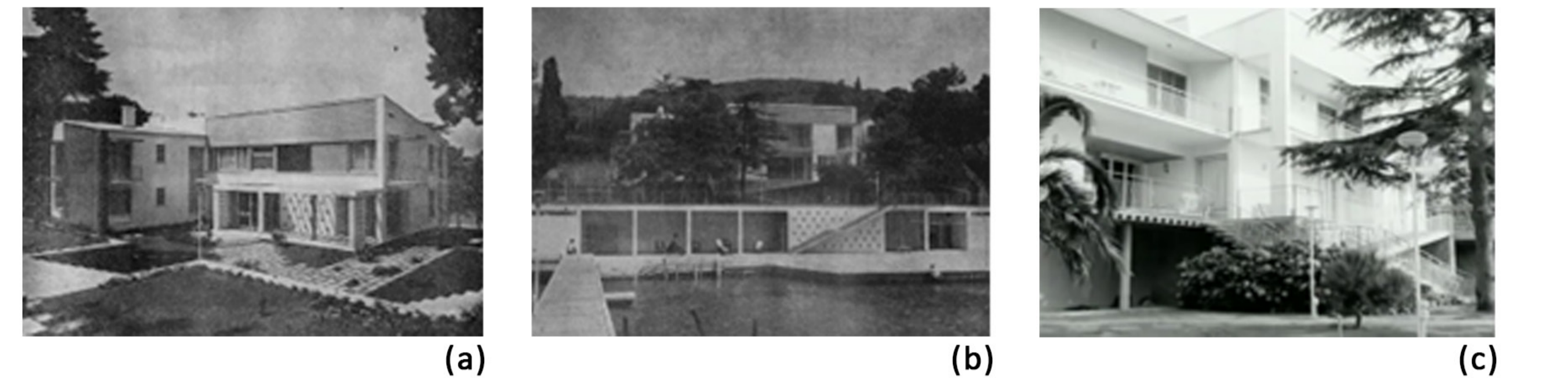
Dönemin yenilikçi anlayışına rağmen var olma çabasını sürdüren geleneksel Türk evinin ise birçok filmde "erdemli yoksulluğun mekanı" olarak sunulduğu görülmektedir.⁹ (Şekil 2.a-b) *Seviştığımız Günler* filminin bunlardan ayrılarak geleneksel konutu, iş hayatında

varlık gösteren ve özgürleşmeye çalışan üç bekar kadının yaşam alanı olarak sunması, geleneksel ve modern öğelerin başka türlü bir araya gelişini örneklemektedir. (Şekil 2.c)

Şekil 2. (a-b) *Gurbet Kuşları*, Geleneksel konut, büyük hayallerle İstanbul'a göç eden yoksul ailenin büyükşehirdeki yuvası olur. (c) *Seviştığımız Günler*, Geleneksel konut, üç çalışan, bekar kadının paylaşımlı yaşam alanıdır.

Başrolünde çalışan kadın figürüne yer veren bir diğer film olan *Evcilik Oyunu*'nda ise, bir villanın ve fabrikanın tek sahibi olan varlıklı, güçlü ve başarılı bir karakterle temsil farklı bir noktaya taşınmaktadır. Film, otoriter bir iş kadınının, toplum tarafından kabul görmek adına sahte bir evlilikle "kiraladığı" kocasına aşık olmasını ve bu süreçte yaşadığı dönüşümü konu etmektedir. "Evcilik Oyunu"nu öne çıkaran bir başka nitelik ise modern ev mekanına karikatürize bir değer atfetmeden, mekanı kadın karakter ile bütünleşik ve protagonist olarak konumlandırmasıdır.

Şekil 3. (a) Sadıkoğlu Villası, ön cepheden görünüş. (b) Sadıkoğlu Villası, arka cepheden görünüş. (c) Sadıkoğlu Villası, *Evcilik Oyunu* filminden bir görüntü.

Özgün bir modern mimarlık eseri olan Sadıkoğlu Villası'nı kent-soylu yaşantısına dahil eden film, mekanın ve modernist öğelerin anlatıdaki rolünü keşfetmek adına verimli bir deneyim alanı sunmaktadır. Büyükkada'da 1956 yılında Emin Necip Uzman tarafından inşa edilen villa, denize doğru alçalan eğimli arsayı kademeli kullanma biçimiyle, belirgin balkon çıkmalarıyla, karakteristik çatısı ve detaylarıyla modernist üslup arayışını yansıtan bir örnektir.¹⁰ (Şekil 3.a-b) Villanın modern iç mekanına özgü unsurların kullanımı karakterlerle paralel olarak anlatı kurucu bir rol üstlenmektedir. Böylece mekana sinema aracılığıyla bakmak, iç mekan deneyimine ilişkin bütüncül bir algı yaratmaktadır. Film boyunca villa tekil olarak çok kez ekrana yansımakta; olay-karakter-mekan denkleminde

her bir unsurun eşit önemdeki varlığını vurgulamaktadır. (Şekil 3.c) Anlatıya eşlik eden ve onu pekiştiren mekansal bileşenler arasından merdivenlerin ve terasın kullanımı tekrarlayarak öne çıkmaktadır. Peşi sıra bir geçişkenlik unsuru olarak kapı aralıklarına ve anlatıyı yönlendiren kararları vurgulayan eşiklere rastlanmaktadır. “*Karar verdim, kendime bir koca alacağım*” diyen Süreyya ile intikam yemini eden Necmi hem mekansal hem de metaforik olarak bir eşikte durmaktadır. (Şekil 4.a-b) İç-dış ilişkileri kuran teras mekanı ise, Süreyya’nın içsel prensipleri ile cemiyetin dışsal beklentileri arası bir uzlaşma bulma gayretine eşlik etmektedir. (Şekil 4.c)

Şekil 4. (a-b) *Evcilik Oyunu*, Necmi ve Süreyya’nın karar anlarında buldukları kapı eşikleri. (c) *Evcilik Oyunu*, Süreyya’nın karar verme aşamasında bulunduğu bir ara mekan olarak teras.

Holdeki merdivenin etrafında şekillenen kat planı, bu ögenin modern iç mekanın karakteristiği açısından önemini vurgulamaktadır.¹¹ (Şekil 5.a) Filmdeki zamansal, mekansal, kurgusal ve biçimsel ilişkilerin iç içe geçtiği ve bu devinimin en çok görünür olduğu yerlerin merdivenler olması da bu durumu destekler niteliktedir. İç mekan merdivenleri ile teras ve sahildeki merdivenlerin tamamı, karakterler arası hiyerarşik güç ilişkilerine fon teşkil etmekte, diyalogları besleyerek üstünlük ifadesini pekiştirmektedir. (Şekil 5.b-f) Müziğin eş zamanlı yükseldiği bu dramatik kırılma anlarında, eve ve otoriteye sahip olan kadın kimliği defaatle vurgulanmaktadır. Öte yandan, Süreyya’nın evlilik sonrası değişimi ve dönüştüğü “makbul kadın imajı” ilk olarak bir merdivenden iniş sahnesiyle birlikte sunulmaktadır. (Şekil 5.d) Bu sahne, karakterin toplumsal normlara ilk “uyum sağlama” anına denk düşmektedir. Tüm bu bileşenler modern iç mekanın yoğunlukla kadın karakterin duygusal durumuna paralel olarak temsil edildiği fikrini görünür kılmaktadır. Modernist üslubun konut mekanında öne çıkardığı merdiven, teras, geniş açıklıklı yaşam alanları gibi unsurlara filmde sıklıkla rastlanması, modern iç mekanın biçimlenişine ilişkin önemli bir kaynak oluştururken; bu unsurların çağdaş bir anlatının sunumunda kurucu öğeler oldukları görülmektedir.

Şekil 5. (a) Sadıkoğlu Villası kat planı. (b-c-d-e-f) *Evcilik Oyunu*, Film boyunca dramatik sahnelerle eşlik eden merdivenler.

Film üzerinden gerçekleştirilen mekansal okumada görülebileceği gibi ev mekanının, Süreyya karakteri ile ilişkilendirilerek anlatıyı devam ettiren, güçlendiren bir etkisi vardır. Anlatıda kuvvetle vurgulanan çalışan kadın figürünün neredeyse film boyunca evde görülmesi ise paradoksal bir durum yaratmaktadır. Kendisine ait olan fabrikada, evde olduğu kadar söz sahibi değildir, olaylar onun dışında gelişir ve bilgisine ihtiyaç duyduğu karakterler genelde erkektir. Dolayısıyla, filmde konu ve mekan kullanımı “iç”ten çıkıp “dış”a yöneldiğinde, kadının rolü ve mekanla kurduğu ilişkisinde önemli bir değişim gözlenmektedir. Yine de filmin geneline hakim olan başarılı ve güç sahibi kadın vurgusu, dönemi bağlamında kadına yönelik çağdaş bir bakış kuran nadir bir temsil olması açısından kıymetlidir. Sadıkoğlu Villası’nı yaşayanların deneyimiyle birlikte belgeleyen bir araç olarak film, ev mekanını, dönemin sosyal şartlarını ve toplumsal cinsiyet rollerini birlikte tartışmayı sağlarken mekansal çalışmalara sinemayla bakmanın önemini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler

Sinema ve mimarlık, modern konut mekanı, *Evcilik Oyunu*, Sadıkoğlu Villası.

Notlar

- 1 *Evcilik Oyunu*. Yön. Halit Refiğ. 1964. E.T: 04.05.2022 https://www.youtube.com/watch?v=43cXWQYUVcA&t=1167s&ab_channel=SiyahBeyazFilmler
- 2 Halit Refiğ filmlerinde, bu ideolojiyi besleyen 1960'lı yılların toplumsal-politik ortamında geç modernleşmeyle birlikte öne çıkan kentleşme, sanayileşme, göç ve kimlik çatışmaları gibi meselelere sıklıkla rastlanır. Altmışlar, Batı dünyasında ve Türkiye'de sinemanın "toplumsal gerçekçilik"e yöneldiği dönemdir.
- 3 Demet Dinçay ve Filiz Özer, "60 Türk Sinemasında Kentli Konut İç Mekanı." *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi* 5, no. 8 (2013): 149-168.
- 4 Film, mekana ilişkin sadece optik bir görüş değil "o mekanı katederek, yaşantısıyla beraber orayı deneyimleyerek" haptik bir kavrama geliştirmeyi sağlar ve sinema ve mimarlık etkileşimi aracılığıyla görsel araçlar, duygusal/duyusal mekanlar yaratır. Bu konuda kapsamlı bir araştırma için bkz; Giuliana Bruno, *Atlas of emotion: Journeys in art, architecture, and film*. (Verso, 2002).
- 5 Fatoş Adiloğlu, *Sinemada mimari açılımlar: Halit Refiğ filmleri*. (Es yayınları, 2005).
- 6 Dinçay ve Özer, 2013, 149-168.
- 7 Uğur Tanyeli, "Sinema ve Mimarlık-Temsiliyet: Nesnenin Temsili Sanatın Sanallıkla İfadesi." *Arredamento Mimarlık* 141, (2001): 66.
- 8 Seviştığımız Günler. Yön. Halit Refiğ. 1962. E.T. 04.05.2022 https://www.youtube.com/watch?v=JinuW81V-CU&ab_channel=FanatikKlasikFilm
- 9 İstanbul'un Kızları. Yön. Halit Refiğ. 1964. E.T. 04.05.2022 https://www.youtube.com/watch?v=tskcOgw3uCU&ab_channel=FanatikFilm-Yerli
- 10 Gurbet Kuşları. Yön. Halit Refiğ. 1964. E.T. 04.05.2022 https://www.youtube.com/watch?v=fDYakE_nnVg&ab_channel=SiyahBeyazFilmler
- 11 Kırık Hayatlar. Yön. Halit Refiğ. 1965. E.T. 04.05.2022 https://www.youtube.com/watch?v=YfugBXbEo8g&ab_channel=SiyahBeyazFilmler
- 9 Adiloğlu, 2005.
- 10 Zafer Akay, "Adalar'da İşlevselci Modernizmin Karşı Konulmaz Cazibesi." *Mimarist* 68, (2020): 30-35.
- 11 Emin Necip Uzman, "Büyükkada'da Sadıkoğlu Villası." *Arkitekt* 285, no. 3 (1956): 99-104.

KAYNAKÇA

Adiloğlu, Fatoş. *Sinemada mimari açılımlar: Halit Refiğ filmleri*. Es yayınları, 2005.

Akay, Zafer. "Adalar'da İşlevselci Modernizmin Karşı Konulmaz Cazibesi." *Mimarist* 68, (2020): 30-35.

Bruno, Giuliana. *Atlas of emotion: Journeys in art, architecture, and film*. Verso, 2002.

Dinçay, Demet ve Özer, Filiz. "60 Türk Sinemasında Kentli Konut İç Mekanı." *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi* 5, no. 8 (2013): 149-168.

Tanyeli, Uğur. "Sinema ve Mimarlık-Temsiliyet: Nesnenin Temsili Sanatın Sanallıkla İfadesi." *Arredamento Mimarlık* 141, (2001): 66.

Uzman, Emin Necip. "Büyükkada'da Sadıkoğlu Villası." *Arkitekt* 285, no. 3 (1956): 99-104.

Şekil 1. (a-b) *Gurbet Kuşları*, Orhan'ın Boğaz'daki yalısı, Fatma'yı intihara sürükleyen sürecin başlangıcıdır. (c) *İstanbul'un Kızları*, Ekrem'in yazlık evi, eğlence düşkün gençlerin parti alanıdır. (d) *Gurbet Kuşları*, Apartman dairesi, gazinoda çalışan Seval'in yaşam alanıdır. (e) *Gurbet Kuşları*, Apartman dairesi, eğlence düşkün gençlerin nahoş partilerinin geçtiği mekandır. (f) *Kırık Hayatlar*, Apartman dairesi, "yuva yıkan" bekar kadının yaşam alanıdır. (g-h-i) *Kırık Hayatlar*, Modern konut, bir arzu nesnesiyken sunduğu yeni hayat tarzı ve çevre ile bir evliliğin bozulma sürecine eşlik eder.

MODERN EV TEMSİLLERİ ÜZERİNDEN MİMARİ MEKAN ÇÖZÜMLEMESİ: İSTANBUL SADIKOĞLU VİLLASI

Beril Gök

Bahçeşehir Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi

ÖZET

Modern Mimarlık kavramı William J.R.Curtis'e göre üç ana nedene dayanmaktadır. Bunlardan ilki ve en etkili etkenlerinden biri Endüstri Devrimi'dir.¹ Endüstri Devrimi ile oluşan teknolojik gelişmeler malzemelerde çeşitlilik ve yeni yapı tekniklerinin gelişmesini sağlamıştır. Kentlerdeki yoğunluğun artması ve konut ihtiyacının doğması ile ekonomik ve seri üretim aracılığıyla yeni konutlar inşa edilmeye başlanmıştır. "Existenzminimum" (asgari yaşam alanı) teması altında konut tasarımına odaklanılmış, minimumda çözülmüş, düşük maliyetli ve yüksek yoğunluğa sahip konut bloklarının dönemin en ideal yaşam birimi olduğu savunulan bu dönemde², neredeyse tüm içmekan elemanlarının seri olarak üretilip yerinde monte edilebilir hale gelmesi ile modern konut rasyonelleşerek bir nesne haline gelmiştir. "Kapitalizm, kentleşme ve endüstriyel üretim, insanları aileden, mahalleden, köyden [evden] kopartmış, yersiz, yurtsuz, sürekli hareket halinde ve sürekli koşuşturan, anonimleşen, yalnızlaşan metropoliten bireylere dönüştürmüştür."³ Monotonlaşan mimarının fenomenolojik bağlamını yitirerek yerden bağımsızlaşması ve standartizasyona neden olması bireyin yaşadığı eve karşı yabancılaşmasına sebep olmuştur. Konut artık yabancılaşmış bireyin yaşama biçimi anlamına gelmektedir. Oysa ki [ev] kullanıcısı ile anlam kazanan bir olgudur. Bachelard'ın dediği gibi "[ev], bizim dünyadaki köşemizdir. Çok kez söylendiği gibi, ilk evrenimizdir."⁴ İnsanın yaşam döngüsü içerisinde sürekli olarak ona dönülen bir yer haline gelmesi konutu "ev"e dönüştürür. Bu açıdan ev; insanın hareketiyle anlam kazanan ve bu hareketin merkezinde bulunan, insan ilişkilerin inşa edildiği bir mekan olarak değerlendirilebilir.

Modern konut kavramına Türkiye perspektifinden bakıldığında tarihsel bağlamından farklı olarak modern mimarlığın yalnızca biçimsel referanslarının uygulandığı görülmektedir. 1940 ve 1986 yılları arasında konut üretiminde bulunmuş Emin Necip Uzman, "modernist" olabilmenin tüm gerekliliklerini konut projelerine yansıtan bir mimardır. Modern öğeleri projelerinde kullanması ile modern konuta olan ilgisini belli eden Uzman, tüm kariyerini en ince detaylarına kadar düşündüğü konut tasarımında yoğunlaştırmıştır. Büyükdada'nın Cumhuriyet dönemi gelişme alanı olan ve birçok Modern Dönem özelliği gösteren yapıların görülebileceği Nizam Caddesi'nde yer alan Sadıkoğlu

ŞEKİL: SADIKOĞLU VİLLASI SALONDAN GÖRÜNÜŞÜ,

Kaynak: Emin Necip Uzman, "Büyükdada'da Sadıkoğlu Villası", *Arkitekt*, no.285 (Mart 1956):103.

Villası, Uzman'ın konut projelerinden biridir. Sadıkoğlu Villası'nınmekansal okumasına, modern dönemin getirdiği teşhir edilme durumu (dergilere konu, sinema filmlerine sahne) erişilebilir kılmaktadır. Konut mimarlığının takibini yapmak konusunda önemli bir kaynak olan Arkitekt dergisinin 1956 yılı 285 no'lu yayının kapağında Sadıkoğlu Villası'na yer verilmiştir.⁵ Villa'ya dair tasarım kararlarına, Uzman'ın yazılı detaylı anlatımı ve evin statik temsilleri aracılığı ile bu yayından ulaşılabilesine karşılık; insan eylemlerine ve yaşamın izlerine dair içmekan kurgusu okunamamaktadır. Evin içmekan öğeleri ve ev yaşamının kurgusal olarak nasıl olabileceğine dair izlere ise 1964 yılında Halit Refiğ'nin yönetmenliğini yapmış olduğu Evcilik Oyunu adlı film aracılığıyla ulaşabilmek mümkündür.⁶ Mimarlığa sinema üzerinden bakmak mimarlığın ve inşa edilmiş çevrenin kavranmasını ve deneyimlenmesini sağlamaktadır. Bir dönemin tarihsel okumasını yapabilmek ve kurgusal mekanların anlamsal ifadelerinin, gerçek yaşamda yerlerinin olduğu düşüncesinden yola çıkılarak sinema bir araç olarak görülmektedir. Sinematografik kompozisyonun anlatı öğeleri ve içmekanın kadrajdaki büyüklüğü ile mimari tasarım ve içmekan kurgusu film aracılığıyla deneyimlenebilmektedir. Yaşamın izlerini silen 1. ve 2. boyuttaki Arkitekt dergisindeki temsil modlarının aksine, sinemanın görsel bir sanat olması ve bu görsel sanatın tasarımında hareket kavramının merkezde tutulması ile villadaki yaşama dair içmekan okuması yapılabilmektedir. Türk filmlerinde, filmin teması ile uyum sağlayabilecek mekanların seçimi sonrası içmekan kurgularına müdahale edilmemesi de zamanın aşındırıcı etkisine karşı Evcilik Oyunu adlı filmi görsel bir materyal olarak önemli kılmaktadır. Bu doğrultuda temsil ve tasarım sınırları içerisinde, modern dönem mimarisinin içmekan ile ilişkisini modern ev temsilleri sunan Evcilik Oyunu filmi ve Arkitekt dergisi üzerinden değerlendirmek araştırmaya değer bulunmuştur.

Bu çalışmanın amacı, modern ev temsilinde Sadıkoğlu Villası'nı Evcilik Oyunu filmi ve Arkitekt dergisinin 285 no'lu yayını üzerinden değerlendirerek modern dönemde mimari tasarım ve içmekan ilişkisini araştırmaktır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden betimsel analiz yöntemi kullanılarak modern ev temsilleri aracılığıyla Sadıkoğlu Villası'nın içmekan ve mimari tasarım ilişkisi belirlenen temalar etrafında incelenecektir. Betimsel analizde genel olarak veriler önceden belirlenmiş temalara göre sınıflandırılır, sınıflandırılan verilere ilişkin bulgular özetlenir ve özetler araştırmacının öznel birikimi ile yorumlanır.⁷ Bu doğrultuda betimsel analiz ile modern ev temsilinde içmekan öğelerine göre temalar oluşturulmuş; oluşturulan temalara göre elde edilen veriler sınıflandırılacak, işlenecek ve yorumlanacaktır. İçmekan öğelerinden mobilya, malzeme, ışık, doku-tekstil, aydınlatma fiziksel tema başlığı altında; sembolik anlam, üslup ve atmosfer ise anlamsal tema başlığı altında incelenecektir. Betimsel analiz kapsamında referans imgeler ve eşleniğinde tarih okuması, ilgili dönemde yayınlanmış yazılı ve görsel kaynaklar aracılığıyla yorumlanarak yapılacaktır. Araştırma kapsamında veri toplama araçlarından doküman incelemesinden faydalanılacaktır. Çalışmada yazılı kaynakların yanı sıra görsel materyal araçları olarak Arkitekt dergisi yayınında yer alan fotografik temsiller, teknik çizimler ve sinematografik temsil bağlamında Evcilik Oyunu filmi üzerinden veri toplanacaktır. Araştırma sonucunda elde edilen veriler ile literatüre içmekan ve modern mimari tasarım ilişkisi üzerinden temsil modları aracılığıyla katkıda

bulunmak ve farklı temsil modlarının birlikte değerlendirildiğinde nitelikli bir içmekan ve tarih okumasının yapılabilmesi yönünde çıkarımlar yapmak hedeflenmiştir. Bu doğrultuda içmekanın göstergeler aracılığıyla çözümlenmesine odaklanan bu çalışma, modern dönem mimarisinin içmekanla ilişkisini Sadıkoğlu Villası üzerinden sorgulamakta; Villa'yı sinematografik ve mimari bağlamda inceleyen önceki yayınlardan farklı bir araştırma alanı ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler

Modern mimarlık, konut, ev, temsil, iç mekan.

Notlar

- 1 William Curtis, *Modern Architecture Since 1900* (London: Phaidon Yayınları, 1996), 14-20.
- 2 Eric Mumford, *The CIAM Discourse on Urbanism, 1928-1960* (Massachusetts: MIT Press, 2002), 9-49.
- 3 Sibel Bozdoğan, "Camdan Ev 'Ev' midir?", *TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi*, dosya 41 (Eylül 2018): 11.
- 4 Gaston Bachelard, *mekanın Poetikası*, çev., Alp Tümertekin (İstanbul: İthaki Yayınları, 2013), 38.
- 5 Emin Necip Uzman, "Büyükada'da Sadıkoğlu Villası", *Arkitekt*, no. 285 (Mart 1956): 99-104.
- 6 Göksel Arsoy (Yapımcı), & Halit Refiğ (Yönetmen), *Evcilik Oyunu* (İstanbul:Göksel Film,1964).
- 7 Ali Baltacı, "Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?", *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5, no. 2 (Aralık 2019): 368-388.

KAYNAKÇA

Arsoy, Göksel (Yapımcı) ve Halit Refiğ (Yönetmen). Evcilik Oyunu [Sinema Filmi]. İstanbul: Göksel Film, 1964.

Bachelard, Gaston. *Mekanın Poetikası*. Çev., Alp Tümertekin. İstanbul: İthaki Yayınları, 2013.

Baltacı, Ali. "Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?" *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5, no. 2 (Aralık 2019): 368-388.

Bozdoğan, Sibel (2018): Camdan Ev 'Ev' midir? TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Dosya 41, s.8-18 <http://www.mimarlarodasiankara.org/dosya/dosya41.pdf> (Erişim: 20.05.2022).

Curtis J.R., William. *Modern Architecture Since 1900*. London: Phaidon Yayınları, 1996.

Mumford, Eric Paul. *The CIAM Discourse on Urbanism, 1928-1960*. Massachusetts: MIT Press, 2002.

Uzman, Emin Necip. "Büyükkada'da Sadıkoğlu Villası." *Arkitekt*, no.285 (Mart 1956): 99-104.

04 KONUTTA İÇ MEKAN 1: EVSELLİK

MEDYALAŞMIŞ İÇ MEKAN: EVSELLİĞİN KURUCUSU OLARAK RADYO VE ANALOJİSİ

Güliz Öktem Taşdemir

TED Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

ÖZET

Bu çalışma, yirminci yüzyıl evselliğini, mekan kurucu ve örgütleyici medyası, radyo aracılığıyla temsilini ve medyalaşmış iç mekanını konusu edinir. 'İç mekan' ve modern iç mekanın, 'kısa süreli tarihselliği', Walter Benjamin'in de belirtmekte olduğu bir dizi bağlamsal gelişimle ilintilenmekte ve 'evselliğin' anlamsal boyutunu değiştirmektedir. Çalışmanın konusu olan evsellik, on yedinci yüzyıl itibarıyla değişen anlam ve kullanım durumlarıyla ilgili olarak özelleşmeye, mahremiyet eşliğinin değişimiyle alt mekanlarını, nesnelere tanımlamaya başlamıştır.¹

Ancak, bireylere ait alan deneyimlerinin değişime uğradığı evsellik, farklı medyaların içine sızdığı bir yapıyı da eş zamanlı olarak içermeye başlamış ve özellikle modern iç mekanda burjuvanın varlığı ile görünürlüğünü mekan ve iç mekanın bileşeni niteliği ile radyonun varlığıyla sağlamıştır. Bu özelleşmenin kendisi ise Terence Riley'a göre, yirminci yüzyılın ilk yarısında bağımsızlaşan konut stoku ile kamusal alanın evsel mekan temasını azaltan bir durumu oluşturmuştur.² Evsel mekanın üreticileri ve medya arasında Heidegger'in tarifıyla 'varlık' ve zaman ilişkisi yer almaktadır.³ Burada varlık olarak tanımlanan özneler ontolojik bir bağlamla yer alırken 'radyo', zamansal bir araç konumunda bulunmaktadır. Radyo ve uzantısı olduğu ana akım medya öğeleri ve araçları, gündelik yaşamın hızlandırıcısı olarak, mesafeleri aşılabilir kılan ve Heidegger'e göre, 'dasein' ile tanımlanan kendi varlığını ve zamansallığını güncelleyen bireylerle ilişki kurar.⁴ Böylelikle evsellikle⁵, gündelik çevresini genişletebilen ve fiziki dünyasını 'ayırabilen', 'kurabilen' eylemleri barındırma potansiyeline sahiptir. Olaylar ve nesnelere dünyasında, evsel mekanda yer alan radyo, görselleştirilemeyen yeni bir ilişki türüyle kendi parametrelerini, mesafelerini ve sosyal örgütlenmelerini evsel mekana taşır. Nesne olarak radyo, evsel mekanda kamusallığın inşasını kurmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Çalışmanın ana amacı, radyonun evsel mekanda kurduğu ilişkiyi ve iç mekanın bileşenlerinden biri olarak davranışını tarihsel/mekansal bağlamda ortaya koymaktır.

ŞEKİL: RADYO ETRAFINDA TOPLANMIŞ AİLE ÜYELERİ,

Kaynak: Güliz Taşdemir Kişisel Arşivi.

Özellikle Birinci Dünya Savaşı sonrası iletişim teknolojilerinin artması aracılığıyla radyo, evsel bir araç olarak televizyon çağına dek aktif bir yaygınlığa kavuşmuştur. Bu bağlamda evsel mekan analogileri, figür/zaman/meکان/kullanıcı birlikteliğinde değerlendirilme ve dönemsel bir ara kesit oluşturma amacı taşımaktadır.

Araştırmanın Kapsamı

Araştırmanın kapsamı, Türkiye’de Devlet eliyle radyo yayınlarının başladığı 1920 yılı itibarıyla kitle iletişim aracı olan televizyonun evsel mekana dahil olduğu süreci ve birlikteliğini de içerir⁶. Yoğunluklu kullanımı ile radyonun evsel mekanla olan ilişkisi ve yerini televizyona bırakması, sosyo-kültürel, mekansal süreci ile ele alınmaktadır. İç mekanda radyo, bir mobilya olarak radyo ve evsel mekanı dizgeleme biçimleri, araştırmanın kapsamında yapısal ve analogik örneklerle yer almaktadır. Radyo Haftası Dergisi Arşivi ve araştırmacının arşivine ait evsel mekan fotoğrafları araştırmanın kapsamında inceleme nesnesini oluşturur. Yazılı belgeler, resmi kaynaklar, basılı yayın organları tarafından devlet eliyle üretilen yazılı kaynaklar, veri sağlayıcı olarak kapsam içerisinde yer almaktadır.

Araştırmanın Teorik Yapılanması

Bu nedendir ki bu araştırma, teorik altyapısını Heidegger’in ‘dasein’i üzerinden, evsel mekana taşırken iç mekanı inceler; özellikle savaş sonrası dönemde evselliğin kurucu ögesini farklılaşan içerikleri ile ortaya koymaktadır. Radyo, medyalaşmış iç mekansal paralellik taşıyan çoğulcu bir yapı tanımlar. Kanallı ve katmanlı yapısı kişileri, hane üyelerini gruplar, ayırır veya bir araya getirir. Ancak, bireysel seçkileri de barındırır. ‘Kitle iletişimi’ ifadesi, Paul Virilio ve Raymond Williams tarafından ‘özel alana, evsel mekana girmek üzere’ tasarlanan radyonun doğası için uygun bir tarif getirmemektedir. Buradan hareketle, teorik arkaplanda Lesley Johnson’ın belirtmekte olduğu ‘anı ve mekanı evsellikle eşleştirmek’ teması ile gündelik yaşam girdisi değerlendirilmekte, medyanın sosyal ilişkileri bu araştırmaya dahil olmaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışma, nitel araştırma yönteminde, karma metodoloji ile belge incelemesi ve belge içeriklerinin çözümlenmesi aşamalarını içermektedir. Böylelikle, teorik altyapıda bulunan evsellik, gündelik yaşamda medya, nesne ve kamusal alan inşası temalarıyla temas etmektedir. Görsel Arşiv tek başına veriler bütünü sunmamakla birlikte resmi kaynaklar, ilanlar, metinler ve yazılı arşiv ile eşleştirilmiştir. Böylece örneklem çokluğu, verilerin tutarlılığı, literatür aracılığıyla desteklenen bir uzun dönem anlatısını, tarih yazımına alternatif bir değerlendirme pratiği olarak sunmuştur.

Değerlendirme

Radyo, mekansal ve medyalaşan iç mekansal bir bileşeni olmaktan çok öte, bir yaşam alanının sosyo-ekonomik yönden en ağırlıklı parçası⁷, sosyal-statü sembolü, sosyal mekansal kurucusu, burjuvanın modern iç mekansal örgütleyicisi, eril kontrol unsuru olarak temel başlıklarda analogik olarak karşımıza çıkmaktadır. Günün belirli periyodlarında

belirli kanalların, programların varlığı, kullanım konusundaki kolaylık ve güvenilirlik, kendisinden sonra gelen, görsel olarak evsel mekanı medyalaştıran televizyon için de bir altlık tanımlamıştır.⁸ Radyonun tarihsel akışı içindeki transistör kazanımı, mobilizasyonu ve radyonun mekansal oranlar içindeki ölçek değişimini desteklemiş, mekansal kurucu niteliğini esneten bir etkene dönüşmüştür. Böylelikle ‘kitle iletişim’ aracı olarak televizyon, radyonun zaman içinde yerini alan⁹, yaşam alanında hane üyelerinin zamanını devralan bir yapı olarak güncellenmiştir. Böylelikle radyo, sosyo-mekansal yönüyle salt olarak program dinleyicilerini zaman içinde kaybetmemiş, evselliğin kurucusu rolünü devralan televizyon ile yitirmiştir.¹⁰

Anahtar Kelimeler

Evsellik, radyo, iç mekansal tarihi, medyalaşmış iç mekansal.

Notlar

- 1 Williams, 2014, 25-45.
- 2 Rice, 2007, 1-25.
- 3 Ökten, 2008, 35.
- 4 Heidegger, 2008, 15.
- 5 Colomina, 2001, 30-40.
- 6 Nedim, 1945, 1-20.
- 7 James, 2007, 1-30.
- 8 Moore, S, 1988, 23-40.
- 9 Moore, 1993, 365-380.
- 10 Ruohomaa, 1992, 96- 113.

KAYNAKÇA

Colomina, Batrice, *Privacy and Publicity: Modern Architecture as Mass Media*. Cambridge (Mass.: The MIT Press, 2001) 30-40.

Heidegger, M. *Varlık ve Zaman*, Çev: Kaan H. ÖKTEN, Agora kitaplığı, İstanbul 2008, 15.

İlkin, Nedim V. Radyonun Bize Kazandırdığı Kıymetler. *Radyo Der.*, 1945, 39, 1-20.

James, I. *Paul Virilio*. London: Routledge, 2007, 1-30.

Kocabaşoğlu, U. Türkiye’de Radyo Yayınlarının Başlangıç Tarihine İlişkin Bir Not. *Ankara SBF-Basın Yayın Yüksek Okulu Yıllığı*, 2001, 177-184.

Moores, S. ‘The box on the dresser’: memories of early radio and everyday life. *Media, Culture & Society*, 1988,10(1), 23–40.

Moores, S. Television, Geography and Mobile Privatization. In *Media, Culture and Society* Vol. 8 n:o 3, 1993, 365-380.

Rice, C. *The emergence of interior: Architecture, modernity, domesticity*. London: Routledge, 2007, 1-25.

Ruohomaa, E. The Effects of the 1990 Radio Reform. In *The Finnish Broadcasting Company Research Review 1992*. Helsinki. 96- 113.

Williams, R. & In McGuigan, J. *Raymond Williams on Culture & Society: Essential Writings*, 2014, 25-45.

PARIENTE KONUTU: KARNAVALLAR VE EVİN KAMUSAL HALİ

Sevinç Alkan Korkmaz

İstanbul Rumeli Üniversitesi, Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi

ÖZET

Bu çalışma, 1950 sonrası İzmir Levanten topluluğunun sosyal yaşamının konut iç mekanına yansımalarına odaklanmaktadır. 1950 yılında inşaatı tamamlanan Karşıyaka Pariente Konutu'nun tasarım süreci ve iç mekan kullanımı bu bağlamda ele alınmaktadır.

Elektra Karka Pariente, 1924 Yunanistan doğumludur. 1947 yılının Mayıs ayında İzmirli bir Levanten olan Richard Pariente ile evlenerek, haziran ayının ortalarında İzmir'e taşınmıştır. Pariente çifti, yaklaşık 3 yıl aile evi olan Karşıyaka sahildeki yalıda kalmış, 1950 yılında ise, inşaatı tamamlanan yeni evlerine taşınmışlardır.¹ Elektra - Richard Pariente'ye ait konut, 1950 – 2015 yılları arasında Donanmacı mahallesinde 1704 sokak ile 1728 sokağın kesişiminde yer alan 19 numaralı binadır. Bina, 2015 yılında yıkılmış ve yerine Pariente Apartmanı inşa edilmiştir.

Yapının yer aldığı Karşıyaka kıyı bölgesi 19. yüzyıldan 1950'lere kadar sayfiye bölgesi iken, 1950 sonrası ulaşım olanaklarının artması, imar düzenlemeleri ve göç ile artan nüfus gibi sebeplerle yaz-kış yaşanan kentsel alana dönüşmüştür. Bölgede 1950'ler ile birlikte apartmanlaşma başlamış, bu durum 1955 yürürlüğe giren onaylı imar planı ile hızlanmıştır. Ancak 1965 yılında Kat Mülkiyeti Yasası'nın yürürlüğe girmesi ile birlikte az katlı yapıların yıkılarak yerine apartmanların inşa edilmesi söz konusu olmuştur.² Karşıyaka Pariente Konutu'nun inşaatı ise, 1949'da başlamış ve 1950'de tamamlanmıştır. İnşaa edildiği dönemde, tek ya da iki katlı, bahçeli yapıların bulunduğu bölgede, boş bir yapı adasının köşesinde konumlanmıştır. Elektra Karka, bu dönemde bölgede yapılaşmanın yeni olduğunu bu sebeple kanalizasyon sisteminin henüz tamamlanmadığını, inşaatın olduğu sokağa kadar boru döşetmek zorunda kaldıklarını belirtmektedir.³

Diğer taraftan 1950'ler İzmir'de "modernin yetkin örneklerinin ortaya çıktığı" dönemdir.⁴ Özellikle 1950-60 yılları arasında modern apartmanlar hızla inşa edilirken bir yandan da "kent burjuvasının ana yaşam alanlarından biri haline gelen Karşıyaka'da yalnız modernist konut üretiminin arttığı görülmektedir"⁵ Pariente konutu da dönemin beğenileri doğrultusunda şekillenmiştir. Özellikle, cephe düzeni, cephede kullanılan perforje elemanlar ve giriş

ŞEKİL: ELEKTRA KARKA PARIENTE VE PARIENTE KONUTU SALON GÖRÜNÜŞÜ, 2013,

Kaynak: Sevinç Alkan Korkmaz Arşivi.

zemin döşemesi gibi noktalarda dönemin modern tasarım yaklaşımı sergilenmektedir.⁶ Yapının mimarı Abdullah Pekön'dür. Ancak Madam Elektra, planlama ve yapım sürecinde Salih usta ile çalıştıklarının altını çizmekte, yapının mimarından bahsetmemektedir. Madam Elektra da Salih Usta ile birlikte planlama sürecine dahil olmuş ve sosyal etkinlikler de göz önünde bulundurularak planlama yapılmıştır. Bu noktada Madam Elektra Karnaval ve evlilik kutlamalarının üzerinde durmaktadır.⁷

Noel'den Paskalya'ya kadar devam eden dönemde her din grubu kendine özgü ritusunda "karnaval" adı verilen eğlenceleri düzenlemektedir. 1800'lerde İzmir'i ziyaret eden seyyahların metinlerinde kutlamaların sokaklarda ve çeşitli balo salonlarında yapılabildiği görülmektedir. Ancak 1900'ler ile birlikte kamusal alanda etkinlikler azalmaktadır. Bu noktada "[k]arnavallar da ... hem herkesi bir araya getiren hem de dinsel aidiyetin yeniden üretildiği 'kolektif hatırlama seansları' olarak ev içlerine çekilir". Levanten ailelerin de küçük-orta büyüklükte topluluklar halinde evlerde kutlama yapmayı tercih ettiği görülmektedir.⁸

Madam Elektra kendi evlerine taşındıktan sonra mekan kullanımını uygun olduğu için karnavalların genellikle burada yapıldığını belirtmektedir. Böylelikle ev, barınmanın yanında topluluk için bir araya gelme, sosyalleşme mekanı haline gelmektedir. Bu durum, aileye ait özel alanların ve sosyal etkinliklere de hizmet eden kamusal alanların ev içinde örgütlenmesini önemli kılmaktadır. Bu noktada, Pariente evinde, özelden kamusala doğru bir derecelendirmeden bahsedilebilmektedir. Eve gelen misafirlerin erişimi üzerinden yapılan derecelendirmede ilk sırada evdeki kamusal alan olarak tanımlanabilecek bölge olan giriş holü, oda, salon ve yemek odası yer almaktadır. 2. derece olan bölge, atölye ve odadan oluşmakta ve bahçeye, terasa, bodruma geçişi de sağlamaktadır. 3. derecede ise yatak odası, oda ve banyodan oluşan kısım yer almaktadır. Bu kısma servis alanına ulaşıldıktan sonra erişilebilmektedir.

Sözlü tarih çalışmaları, resmi tarih yazımında yer bulamayanlar için görünürlük alanı yaratır. Böylelikle göz ardı edilen günlük yaşam pratikleri, kişisel tarihlerin çalışılması ile yeni okumaların konusu haline gelir. Madam Elektra'nın anlatımıyla, 1950'ler Levanten ailelerin Bornova, Karşıyaka ve Alsancak'ta birkaç klüp dışında gittikleri yerlerin olmadığı, evde vakit geçirdikleri bir dönemdir. Hatta, evlilik kutlamalarının çoğu kilisenin ardından evlerde yapılmaktadır. Bu durum, Levanten evlerini aynı zamanda bir sosyalleşme / toplanma mekanı haline getirmektedir. Evlerini bu dönemde yaptıran Elektra-Richard çiftinin tercih ve kararları üzerinde, yaşama alışkanlıklarının etkili olduğu söylenebilmektedir. Ev hem ailenin özel hayatını, hem de yakın çevreleri ile bir araya gelmelerine imkan sağlayacak sosyal hayatlarını barındıracak şekilde planlanmıştır. Böylelikle, günlük yaşam pratikleri ile onların şekillendirdiği mekan arasındaki ilişkiyi özel ve kamusal yaşamı bir arada barındıran Pariente konutu üzerinden okumak mümkündür (Şekil 1).

Anahtar Kelimeler

Levanten, İzmir, modern mimarlık, modern iç mekan, sözlü tarih.

Notlar

- 1 2013 tarihli Elektra Karka Pariente Görüşmesi.
- 2 Begüm Erdoğan Manav, Kentin Kıyısında Tarihsel/Mekansal Değişimin Yönü Ve Yere Özgü Nitelikleri: İzmir-Karşıyaka (İzmir: DEÜ Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2014)
- 3 2013 tarihli Elektra Karka Pariente Görüşmesi.
- 4 Emel Kayın, "İzmir Kenti için Yeni Bir Olanak: 1923-1965 Dönemi Modern Mimarlık Mirası," *Ege Mimarlık* 71, 2009/4 (2009): 10-11.
- 5 Hümeysra Birol Akkurt ve Feyzal Avcı Özkaban, "Modernist Konut Üretiminin Merkez Dışı Yayılımı: İzmir – Buca Örneği" *Mimarlık* 353 (2010). ET: 05.05.2022.
- 6 Emre Can Esenalp, Documentation And Interpretation of Modern Housing Stock in Karşıyaka-İzmir 1948-1965 (İzmir: YÜ Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2016)
- 7 2013 tarihli Elektra Karka Pariente Görüşmesi.
- 8 Pelin Böke, "Sokaklardan Evlere İzmir'de Paskalya Karnavalları" ET: 05.05.2022. http://www.levantineheritage.com/pdf/sokaklardan_evlere_izmir-P.Boke.pdf

KAYNAKÇA

Böke, Pelin. “Sokaklardan Evlere İzmir’de Paskalya Karnavalları” ET: 05.05.2022. http://www.levantineheritage.com/pdf/sokaklardan_evlere_izmir-P.Boke.pdf

Biröl Akkurt, Hümeýra ve Avcı Özkaban, Feyzal. “Modernist Konut Üretimini Merkez Dışı Yayılımı: İzmir – Buca Örneđi” *Mimarlık* 353 (2010). ET: 05.05.2022. <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=367&RecID=2393>

Elektra Karka Pariente Görüşmesi (2013).

Erdoğmuş Manav, Begüm, Kentin Kıyısında Tarihsel/Mekansal Değişimin Yönü Ve Yere Özgü Nitelikleri: İzmir-Karşıyaka: İzmir. DEÜ Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2014.

Esenalp, Emre Can. Documentation and Interpretation of Modern Housing Stock in Karşıyaka-İzmir 1948-1965. İzmir: YÜ Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2016.

Kayın, Emel. “İzmir Kenti için Yeni Bir Olanak: 1923-1965 Dönemi Modern Mimarlık Mirası,” *Ege Mimarlık* 71, 2009/4 (2009): 10-11.

ERKEN CUMHURİYET KONUTLARI HAKKINDA BİR İNCELEME: KONUT İÇİ MEKANLARI CİNSİYET ROLLERİ ÜZERİNDEN OKUMAK

Diğdem Anın

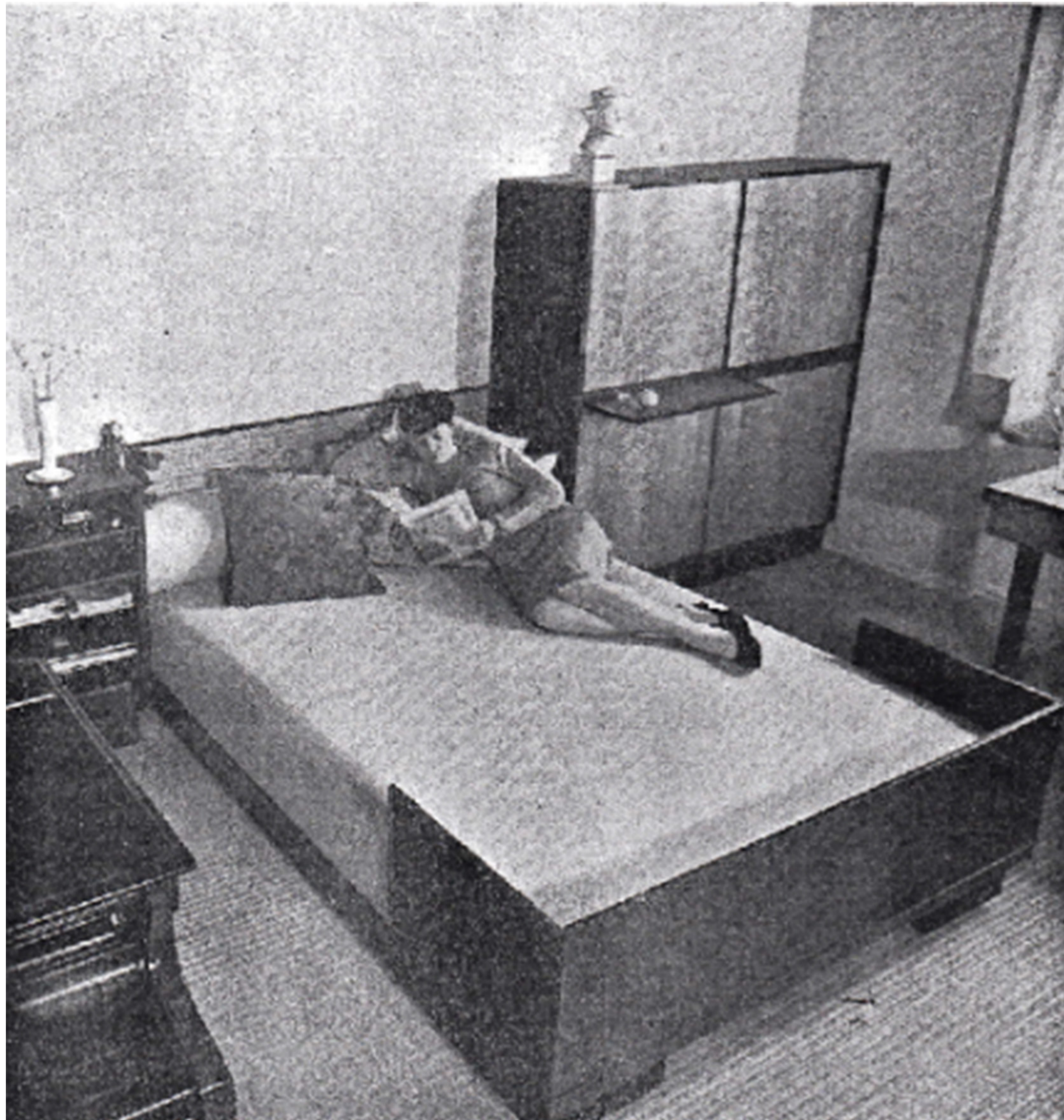
Mersin Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

ÖZET

Erken Cumhuriyet dönemi iktidarının kapsamlı çağdaşlaşma programı, şüphesiz, her alanda takip edilebilir. Ancak dönemin yayınlarında, modern mimari ve çağdaş Türk kadını imajlarının “muasırlaşma” propagandası için özellikle ön plana çıktığı söylenebilir. Modern giyimli, okuyan, çalışan ve kamusal alanda görünürlüğü artan kadın imgesi ile yeni inşa edilen başkentteki modern, büyük ölçekli kamu binalarının görselleri, çağdaşlaşan Türkiye'nin temsili için önemli araçlardı. Mimarlık alanında ilgi, daha ziyade kamu binaları ve yeni başkent inşasında yoğunlaşmış olsa da, konut projeleri yeni düzeni aile kurumu ve yaşayışı üzerinden kurma bağlamında yerli mimarların sahiplendiği bir alan olarak ortaya çıkmaktadır.¹

Dönemin mimarları hem tasarladıkları konut projeleri üzerinden, hem de kadın/aile dergilerinde yer alan mimarlık-dekorasyon köşeleri üzerinden² yeni düzenin öngördüğü ev yaşantısına dair tahayyüllerini sergileme olanağı bulmuşlardır. Erken Cumhuriyet döneminde mimari ve entelektüel ortamda kadınların sınırlı varlığı sebebiyle, bu alanda da norm belirleyiciler yine erkekler olmuşlardır. Kadın imgesinin çerçevesi çalışan, eğitilmiş bireyler olarak kurgulanmış da olsa ve kadın kimliği erkeklere denk bir pozisyonda yeniden tanımlıyor gibi görünse de hane yaşamı söz konusu olduğunda, evin hanımı ve beyi geleneksel rollerinden azad olmuşlar mıydı, yoksa bu roller sadece şekil mi değiştirmişti? Kapsamlı bir konuya giriş niteliği taşıyan bu çalışma, mimarların hane halkının yeni(?) rolleri üzerinden ev mekanını nasıl tasarladıkları, eşitlik iddialarına rağmen mekanın nasıl cinsiyetlendirildiği ve bunların dönemin yayınlarında nasıl sunulduğu soruları üzerine yoğunlaşmaktadır.³

Cumhuriyetle birlikte kamusal mekanlarda olduğu kadar ev içi mekanlarda da çarpıcı bir dönüşüm başlamıştır. Geleneksel kalabalık aile yaşantısına dayanan, çok işlevli oda kurgusu ve cinsiyet ayrımına dayalı yaşama mekanlarına sahip geleneksel Osmanlı konutu dönüşerek, çekirdek ailenin yaşadığı; harem ve selamlık düzeni kaldırılarak, tüm aile fertlerinin bir arada vakit geçirmesine dayanan oturma odası ve yemek odası şemasının yerini aldığı modern konut tasarımları ön plana çıkmış, ailenin mahrem alanında da

ŞEKİL: “EV VE EŞYA” KÖŞESİNDE, EVİN HANIMI ÇALIŞMA ODASI YERİNE YATAK ODASINDA KİTAP OKURKEN, *Kaynak:* bkz. Kaynakça.

Osmanlı düzeninden kopuş tariflenmiştir. Kadın, bu yeni konut düzeninde, kuşkusuz Osmanlı dönemine kıyasla çok daha demokratik bir pozisyonda konumlandırılmıştır, fakat evin hanımı, erkeğin eşiti olarak sunulsa da, geleneksel cinsiyet kodlarının pek de dışına çıkılmadığı, dönemin konut projelerinden, mimarların ve entelektüellerin açıklamalarından takip edilebilmektedir.⁴

Kadınlara verilen hakların, kadınların bağımsızlaşmasından ziyade çocuğunu inkılaplara uygun şekilde eğitecek aydın eş, bilgili ev kadınına hedeflediği,⁵ Yedigün’de dönemin aydınları tarafından sıklıkla dile getirilmektedir: “Eğer kadın ev dışında çalışacak olursa, o zaman asli vazifesini, hakiki memuriyetini (ki evi, kocası ve çocuklarıdır) terk etmiş demektir (...) Tabiat kadını, evi, kocası ve çocukları için yaratmıştır.”⁶ Kamusal mekanın erkekle, konutun kadınla özdeşleştirildiği klasik kurgunun⁷ tekrar ediliyor görüldüğü erken Cumhuriyet döneminde, konut içi mekanı, kadının ait olduğu alan olarak zikredilmeye devam etmektedir. Fakat modernizmle birlikte bu mekan da kadının kontrolünden çıkartılmış, mimarın tahakkümü altına girmiştir. Modernist kuramın, varlığını rasyonellik üzerinden meşrulaştırması, rasyonel-eril, irrasyonel- dişil şekilde kodlanmış dikotomiye yol açmış, kadını yapıllı çevrede ‘öteki’ pozisyonuna sokmuştur.⁸ Aptullah Ziya’nın, *Mimar*’da yayınlanan, bir Cumhuriyet konutu örneğinden dönemin aile yaşayışını tariflediği yazısındaki “Muvaffak olmak için gözümüz ve hissimiz ile değil, dimağımızla ve düşüncelerimizle hareket etmeye mecburuz” sözlerinin, modern mimarının rasyonalite vurgusunun ima ettiği erkek-akıl, kadın-duygu ikilemine işaret ettiği söylenebilir.⁹

Mimar/Arkitekt’te yayınlanan dönemin konut projeleri incelendiğinde, yer verilen bazı mekanlar ve mimarların açıklamaları, evi içindeki geleneksel rollerin pek de değişmediğine dair ipuçları vermektedir. Sedad Hakkı’nın “Evlerimizin İçi” başlıklı, modern iç mekan tasarımlarını paylaştığı yazısında yer verdiği fümuar¹⁰ mekanı, harem ve selamlığın kaldırıldığı Cumhuriyet konutu kurgusunda çelişkili bir durum sergilemektedir. Fümuar, Avrupa burjuva konutu geleneğinden gelen, yemekten sonra erkeklerin sohbet etmek için toplandıkları mekanı tanımlamaktadır.¹¹ İç mekan perspektifinde divan benzeri mobilyaları, bu alanın selamlıkla eşdeğer bir mekanı tanımladığına işaret etmektedir.¹² Benzer şekilde Aptullah Ziya’nın Nakipzade Şekip Bey Evi’nde “harem ve selamlık meselesi bir dereceye kadar gözetilmiştir” sözleriyle tariflediği planda da fümuar dikkat çekmekte, ve mimar bu mekanı “misafir salonunun yanında erkeklerin lüzumunda kart oynamaları ve hususi olarak görüşebilmeleri için bir fümüvar mevcuttur” sözleriyle açıklamaktadır.¹³

Benzer ayrışmacı anlayışı yansıtacak şekilde, Seyfi Arkan’ın tasarladığı Hariciye Köşkü ve Makbule Atadan Köşkü’nde fümuar yer aldığı gibi, Makbule Atadan Köşkü ile İbrahim Galip Bey için tasarladığı konut projesinde “bayan odası” dikkat çekmektedir.¹⁴ Özellikle bir kadın için tasarlanan Makbule Atadan Köşkü’nde bir bayan odası yer alması, oldukça çelişkili bir durum teşkil etmektedir. Akcan, bu köşkün bir şahıs evi olmaktan çok taşıdığı temsili görevlere atıfta bulunarak, “medeni bir Türk kadınının yaşam alanının” dünyaya sergilendiği bir araç olduğunu belirtmektedir.¹⁵ Açık planlı misafir odası, sigara ve dans odalarından perdeli camekanla ayrılan bu mekan, kadınla özdeşleşen mahremiyetin adeta bir simgesi gibidir. Konutun temsiliyet vazifesi, evin sahibini, plan organizasyonunda

“öteki” pozisyonuna oturtmuştur.

Harem ve selamlık organizasyonu ev içi düzeninde demokratik anlayışı sergilemek maksadıyla kaldırılmış olsa da yukarıda bahsedildiği gibi, bazı örneklerde Avrupa burjuva konutu geleneğine yaslanarak, cinsiyet ayrımına dayalı yeni mekanlar tanımlandığı, kadın ve erkeğin hem birlikte, gerektiğinde de hem cinsleriyle ayrı ayrı sosyalleşmelerini öngören alanlar tasarlandığı görülmektedir. Fümuar ve bayan odasının yanında, dikiş odası, iç mekan dekorasyonu ile erkekle özdeşleştirildiği anlaşılabilir çalışma odası, ve bir kadın mekanı olarak konut planlarında oldukça küçük hacimlere sahip mutfak, geleneksel cinsiyet rollerinin tekrardan kurulduğu alanlar olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmada, 1931-1940 yılları arasındaki dönem ele alınarak, dönemin tek mimarlık yayını Arkitekt ve dönemin popüler kadın/aile dergileri olan *Yedigün*¹⁶ ve *Muhit*¹⁷ üzerinden bir analiz yapılmaya çalışılacaktır. Dönemin konut projeleri ve dekorasyon tavsiyeleri üzerinden mimarların ve entelektüellerin ev içi rollere dair görüşleri, bu görüşlerin ev içi mekanını nasıl şekillendirdiği, kadının bu yayınlarda nasıl temsil edildiğine dair bir inceleme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Erken Cumhuriyet Dönemi, konut, iç mekan, toplumsal cinsiyet çalışmaları.

Notlar

- 1 Sibel Bozdoğan, *Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Döneminde Mimari Kültür*, çev. Tuncay Birkan (İstanbul: Metis Yayınları, 2002), 215.
- 2 Yedigün Dergisi’ndeki ev tasarımlarından 1938’den itibaren Emin Necip Uzman sorumluyken, Muhit Dergisi’nde mimari danışman olarak Samih Saim Akkaynak’ı görmekteyiz (Bozdoğan, *Ulusun İnşası*, 221, 227).
- 3 Erken Cumhuriyet konutlarında iç mekanlar ve kadın ve mimarlık ilişkisi için bu çalışmanın yararlandığı kaynaklar için bkz. Yeşim Arat, “Türkiye’de Modernleşme Projesi ve Kadınlar,” *Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik* içinde, ed. S. Bozdoğan, R. Kasaba, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998); Ege Kaya, Meltem Eti Proto, “Erken Cumhuriyet Döneminde Süreli Yayınlar da Mobilya,” *Aydın Sanat* vol. 2, no. 3 (2016): 65-73; Gözde Kan Ülkü, “Konutun Cinsiyeti,” *Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi*, no.3, (2018): 63-80; Merve Sarıçelik, “Mimarlık Kültürünün Oluşumunda Kadının Rolü ve Erken Cumhuriyet Döneminde Mimarlık-Kadın İlişkisi,” (YL Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2017); Ebru Ş. Okutucu, “Erken Cumhuriyet Döneminde Mekânsal Değişimlerin Popüler Yayınlar Üzerinden Okunması: Konutta İç Mekan Deneyimlenmesi,” *Online Journal of Art and Design C. 7*, no. 1 (2019): 86-131; Şebnem H. Uzunarslan, “Erken Cumhuriyet Konutlarında Mekan ve Mobilya,” (Yeterlilik Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, 2002); Yeşim Yağcı “Kadın-Konut Etkileşiminde Rol Oynayan Tasarım Parametrelerinin Belirlenmesi,” (YL Tezi, İTÜ, 1998).
- 4 Mahmut Şemsi, “Mutlu evliler – Birlikte kazanan evli kadın,” *Yedigün*, no. 114 (1935); Muzaffer M. “Memuriyet Sizin Olsun Yeni Kavuştuğum Evim Bana Yeter,” *Muhit* IV no. 46 (1932): 36- 37; Hüseyin Cahit Yalçın, “Değişen Kadın,” *Yedigün*, no. 158 (1936), aktaran Yağcı, “Kadın-Konut,” 53-56.
- 5 Kan Ülkü, “Konutun Cinsiyeti,” 71.
- 6 Yağcı, “Kadın-Konut,” 54-55.
- 7 Jane Rendell, “Introduction: ‘Gender, Space’,” *Gender, Space, Architecture* içinde, ed. I.Borden, B. Penner, J. Rendell. (London and New York: Routledge, 2000), 103.
- 8 Özlem Erdoğan Erkarıslan, “XX-XY: Tasarımda Baskın Gen-Cinsiyetler Arası Mücadele Alanı Olarak Modern Konut Tasarımı,” *Mimarist*, no.14 (2004/4): 59.
- 9 Aptullah Ziya, “Bina İçinde Mimar,” *Mimar*, no. 1 (1931): 14.
- 10 Fumoir (Fransızca), sigara odası.
- 11 Vanessa Chase, “Edith Wharton, The Decoration of Houses and Gender in Turn-of-the Century America.” *Architecture and Feminism* içinde, ed. D. Coleman, E. Danze, C. Henderson (New York: Princeton Architectural Press, 1996), 144-145
- 12 Sedad Hakkı, “Evlerimizin İçi,” *Mimar*, no.7 (1931): 233-236.
- 13 Abdullah Ziya, “Nakipzade Şekip B. Evi,” *Mimar*, no. 21 (1932): 264-266.
- 14 Seyfi Erkan, “Hariciye Köşkü,” *Arkitekt*, no. 59-60 (1935): 311-316; Seyfi Arkan, “Çankaya’da Bir Villa,” *Arkitekt*, no. 67 (1936): 179-186; Seyfi Arkan, “Kıra Evi,” *Arkitekt*, no.53 (1935): 129-140.
- 15 Esra Akcan, *Çeviride Modern Olan – Şehir ve Konutta Türk Alman İlişkileri* (İstanbul: YKY, 2009), 112.
- 16 Yedigün Dergisi (1933-1950)
- 17 Muhit Dergisi (1928-1933)

KAYNAKÇA

Abdullah Ziya. “Kimyager A. Rıza B. Evi – Adana.” *Mimar*, no. 9 (1931): 287-295.

Abdullah Ziya. “Nakipzade Şekip Bey Evi.” *Mimar*, no. 21 (1932): 264-266.

Akcan, Esra. *Çeviride Modern Olan – Şehir ve Konutta Türk-Alman İlişkileri*. İstanbul: YKY, 2009.

Aptullah Ziya. “Bina İçinde Mimar.” *Mimar*, no. 1 (1931): 14-20.

Arat, Yeşim. “Türkiye’de Modernleşme Projesi ve Kadınlar.” *Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik* içinde, ed. S. Bozdoğan, R. Kasaba. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998.

Arkan, Seyfi. “Kira evi.” *Arkitekt*, no. 53 (1935/05): 124-140.

Arkan, Seyfi. “Çankaya’da bir Villa.” *Arkitekt*, no. 67 (1936/07): 179-186.

Borden, Iain, Penner, Barbara and Rendell, Jane. *Gender Space Architecture: An Interdisciplinary Introduction*. London and New York: Routledge, 2000.

Bozdoğan, Sibel. *Modernizm ve Ulusun İnşası, Erken Cumhuriyet Türkiye’sinde Mimari Kültür*, çev. T. Birkan. İstanbul: Metis Yayınları, 2002.

Chase, Vanessa. “Edith Wharton, The Decoration of Houses and Gender in Turn-of-the Century America.” *Architecture and Feminism* içinde, ed. D. Coleman, E. Danze, C. Henderson, New York: Princeton Architectural Press, 1996.

Erkan, Seyfi. “Hariciye Köşkü.” *Arkitekt*, no. 59-60 (1935): 311-316.

Erdoğan Erkarlan, Özlem. “XX-XY: Tasarımda Baskın Gen – Cinsiyetler Arası Mücadele Alanı Olarak Modern Konut Tasarımı.” *Mimarist*, no. 14 (2004/4): 59-62.

Kan Ülkü, Gözde. “Konutun Cinsiyeti.” *Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi*, c.3 no. 2 (2018): 63-80

Kaya, Ege, Eti Proto, Meltem. “Erken Cumhuriyet Döneminde Süreli Yayınlarda Mobilya.” *Aydın Sanat* vol. 2, no. 3 (2016): 65-73.

Okutucu, Ebru Ş. “Erken Cumhuriyet Döneminde Mekânsal Değişimlerin Popüler Yayınlar Üzerinden Okunması: Konutta İç Mekan Deneyimlenmesi.” *Online Journal of Art and Design* c. 7, no. 1 (2019): 86-131.

Sarıçelik, Merve. “Mimarlık Kültürünün Oluşumunda Kadının Rolü ve Erken Cumhuriyet Döneminde Mimarlık-Kadın İlişkisi.” YL Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2017.

Sedat Hakkı. “Evlerimizin İçi.” *Mimar*, no. 7 (1931): 233-236.

Uzunarslan, H. Şebnem. “Erken Cumhuriyet Konutlarında Mekan ve Mobilya.” Yeterlilik Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, 2002.

Yağcı, Yeşim. “Kadın-Konut Etkileşiminde Rol Oynayan Tasarım Parametrelerinin Belirlenmesi.” YL Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 1998.

Çalışmada Kullanılan Süreli Yayınlar; *Mimar/Arkitekt, Muhit, Yedigün*

Şekil Kaynak: “Yatak odalarımızı sade yapalım.”, *Yedigün*, No.53, 14 Mart 1934, s.13

05
KÜLTÜREL MİRAS
OLARAK İÇ MEKAN:
YENİDEN
İŞLEVLENDİRME

MODERN MİRASIN SÜRDÜRÜLEBİLİR YENİDEN KULLANIMI: ANKARA SARAÇOĞLU MAHALLESİ ÖRNEĞİ

Dilay Özcan

İstanbul Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Özge Cordan

İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü

ÖZET

Yapılı çevre, bir yerin mimari, kültürel ve sosyal karakterini oluşturmaktadır. Yapılı çevre içinde geçmişten günümüze kadar gelmiş olan fiziksel varlıklar, geçmişin izlerini bugüne ve yarına aktaran kültürel miras değerleridir. Tarihe tanıklık etmiş kentler, kasabalar ve binalar, 20. yüzyılda bilim, sanat, ekonomi ve teknolojiye başlayan radikal gelişmelerden etkilenmiştir. Böylece, mimarlık ve tasarım alanında, yeni teknik, teknoloji ve malzemeler kullanılarak inşa edilen ve geçmiş ile arasına sınır koyan “Modernizm Hareketi”, adından söz ettirmeye başlamıştır. Zaman içerisinde, bir döneme damgasını vuran Modern Mimarlık yapılarının da korunması konusu tartışmaya açılmış ve 1990’lardan başlayarak Modern Mimarlık Mirası listelenmeye ve çeşitli yönetmelikler ve tüzükler oluşturulmaya başlanmıştır.

Türkiye’de, Modern Mimarlık Miras yapılarının belirlenmesi/listelenmesi ve korunması ile ilgili çalışmalar, Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) ve Modern Hareketin Binalarının, Sitelerinin ve Semtlerinin Uluslararası Belgelenmesi ve Korunması Komitesi (DOCOMOMO) çatısı altında yürütülmektedir. Modern Mimarlık Miras yapıları, daha önceki dönemlerde inşa edilen kültürel ve mimari miras örneklerinden daha büyük risk altındadır. Bu kapsama giren yapıların korunması, Modern Mimarlık tarihi için önemli olan yapıların 20. yüzyılın son on yılında yıkılmaya başlamasıyla gündeme gelmiştir.¹ Bu yıkımlar, 21. Yüzyılda da devam etmiş ve Türkiye genelinde, Modern Mimarlık Miras örneklerinde ciddi kayıplar yaşanmıştır. İller Bankası Genel Müdürlük Binası, Karaköy Yolcu Salonu, İnönü Stadyumu, Tekel Likör Fabrikası ve Atatürk Kültür Merkezi, bu örnekler arasındadır. 2016 yılında DOCOMOMO grubu tarafından düzenlenen 14. Uluslararası konferansın konusu olarak yeniden kullanım belirlenmiş ve şehir planlamasından iç mekana kadar geniş bir kapsamda yeniden kullanım ve Modern Miras ilişkisine mercek tutulmuştur.

Yeniden kullanım, yapıların iyileştirilmesini ve kültürel miras yapılarının kullanılabilir mekanlara dönüştürülerek sürdürülebilir bir şekilde yenilenmesine katkı sağlamaktadır.² Yeniden kullanım, kuşaklararası ve kültürlerarası bağlantıları kurmak bakımından da, çok önemli ve stratejik bir uygulamadır.³ Bu anlamda, Modern Mimarlık Miras yapılarının,

ŞEKİL: ANKARA SARAÇOĞLU MAHALLESİ,

Kaynak: Salt Arşiv, 2022.

yaşam ömrü uzatılarak sürdürülebilir bir döngü içerisinde yeniden kullanımı giderek önem arz etmektedir. Bir başka deyişle, bu yapıları kentsel, mimari, iç mimari ve ürün ölçeğinde, geleceği şekillendiren kültürel, simgesel, sosyal, ekonomik ve fiziksel varlıklar olarak görmek ve yaşatmak gerekir.

Türkiye'nin modernleşme serüveninde, önemli yapı taşlarından biri olan ve simgesel ve kültürel miras özelliğine sahip olan "Ankara Saraçoğlu Mahallesi", bu çalışmanın vaka çalışması olarak örneklenmiştir. Saraçoğlu Mahallesi, ticari, kamusal ve askeri yapıların yer aldığı Ankara'nın kalbi olan Kızılay'da, Güvenpark, Kumrular, Bakanlıklar ve Necatibey'e komşu bir alanda yer almaktadır (Resim 1). 1929 tarihli Jansen Planı'nın bahçe-şehir özelliklerini taşıyan Saraçoğlu Mahallesi, çok katlı konut, okul, yönetim, sosyal birimler ve spor ve yeşil alanlardan oluşmuştur. Almanya'daki sosyal konut geleneğini sürdüren Mimar Paul Bonatz tarafından 1945-46 yılları arasında tasarlanan Saraçoğlu Mahallesi, bir modernleşme projesi olarak, Ankara'da üst düzey bürokrat, asker ve memurların konut ihtiyacını karşılamak için toplu konut olarak inşa edilen ilk proje olma özelliğini de taşımaktadır (Resim 2).⁴ Aynı zamanda, Moderni millileştirmeyi amaçlayan ve 1940-50 yılları arasındaki dönemi kapsayan "Milli Mimarlık" veya "İkinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin ilk ve tek lojman yapısı olması sebebiyle önemli örneklerinden biri olan Saraçoğlu Mahallesi,⁵ bitişik nizam olarak farklı tipte ve yükseklikte inşa edilmiş binalardan oluşmaktadır.⁶ Yerleşke, "kentsel sit alanı" olarak koruma altına alınmıştır. Erken Cumhuriyet dönemi yapıları (1923-1950), genç Türkiye Cumhuriyeti'nin sadece yapısal olarak değil fikri zeminde de kendinden önceki dönemle ayrıştığını ispat eden birer belge niteliğindedir. Aynı zamanda bu yapılar, ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi 2013 ile belirlenen özgünlük, tarihsel değer, estetik ve sanatsal değer, belgesel değer vb. koruma değerleri kapsamında korunması gereken ve DOCOMOMO'nun modern mirasın belirlenmesine yönelik ölçütlerine göre 'simge değeri' taşıyan yapılar grubuna girmektedir.⁷ Bu çalışma, Saraçoğlu Mahallesi'nin sürdürülebilir yeniden kullanımını, iç mimarlık ölçeğinde ele almakta ve Saraçoğlu Mahallesi'nin iç mekanların, çağın, kullanıcıların ve belirlenen yeni bina programının gereksinimlerine göre sürdürülebilir yeniden kullanımında tasarım stratejilerinin rolünü açığa çıkartmaya dayalı bir tasarım önerisi geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Çalışmanın kuramsal çerçevesini, koruma, yeniden kullanım ve Modern Mimarlık Miras yapılarının yeniden kullanımı oluşturmaktadır. Çalışmanın vaka çalışmasını oluşturan "Saraçoğlu Mahallesi" için iç mimarlık disiplininin yöntem ve teknikleri kullanılarak bir tasarım önerisi geliştirilmiştir. Öneri, 2019 Aralık ayında Çin'in Wuhan Kentinde başlayarak, kısa sürede tüm dünyayı etkisi altına alan ve Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından salgın olarak tanımlanan COVID-19 ile hayatımıza giren karantina uygulamaları ve hastalığa yakalananların rehabilitasyonu için Saraçoğlu Mahallesi'ndeki bir A Blok yapısını, karantina evine dönüştürme senaryosu üzerine geliştirilmiştir. A Tipinin seçilme sebebi, Tanrıverdi (2012) tarafından hazırlanan tez çalışması aracılığı ile bu tipin planlarının erişilebilir olmasıdır. Tasarım önerisi, Graeme Brooker'ın (2017), "İç Mimarlık ve Tasarım İçin Uyum Stratejileri" adlı kitabında yer alan sekiz strateji içerisinden; "yeniden programlama (*reprogramming*)", "ekleme (*insertion*)", "müdahale

(*intervention*)" ve "anlatı (*narrative*)" stratejileri esas alınarak geliştirilmiştir. Brooker'ın stratejilerinin seçilme sebebi, yeniden kullanımın, iç mimarlık disiplini çerçevesinde ele alınmasıdır. Tasarım önerisinde, yapının belirlenen bina programına cevap verebilmesi için müdahalelerde bulunulmuş; yeni işlevsel ve mekansal katmanlar, mevcut yapıya eklenmiştir. Tasarımın dili, her yapının kendi döneminin çağdaşı olması gerekliliği üzerine kuruludur: İşlevsel, mekansal ve obje bazındaki eklemelerde yeni bir katman olarak bugünü yansıtmak hedeflenmiştir. Mekansal, malzeme ve obje ölçeğindeki özgün geçmiş katmanlar da tutularak, yeni kullanıcılara Saraçoğlu Mahallesi'nin geçmiş hikâyesinin aktarılması ve anı değerinin vurgulanması hedeflenmiştir.

Tasarım stratejileri esas alınarak ve bir veya birden fazla strateji kullanılarak, bina programının, yerin, binanın ihtiyaçları, olanakları ve kısıtları göz önünde bulundurularak, tasarımcının bakış açısına göre farklı çözüm önerileri geliştirmek olanaklıdır. Önemli olan, geliştirilen tasarım önerilerinin kolektif bir bilinç ve uzlaşma ile kamuya mal edilmesi ve paylaşılmasıdır. Bu çalışmada sunulan öneri, salgın bittiğinde yapının yurt, huzurevi, otel vb. yapılara dönüştürülerek sürdürülebilir kullanımını destekleyecek stratejileri ve mekansal önerileri içermektedir. Böylece çalışma, kamu yararını ve kolektif bilinci göz önünde bulunduran politika ve stratejiler geliştirilmesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca çalışma, Türkiye yakın tarihi açısından mimari, simgesel, kültürel, politik ve ekonomik açıdan önemli bu yerleşkenin 'dondurarak korumak' yerine sürdürülebilir bir şekilde yeniden kullanımını desteklemek ve gelecek çalışmalara iç mimarlık disiplininin bakış açısıyla tasarım stratejilerin önemi vurgulanarak tasarım önerileri geliştirmek için bilgi ve yöntem açısından katkı sağlayacaktır.

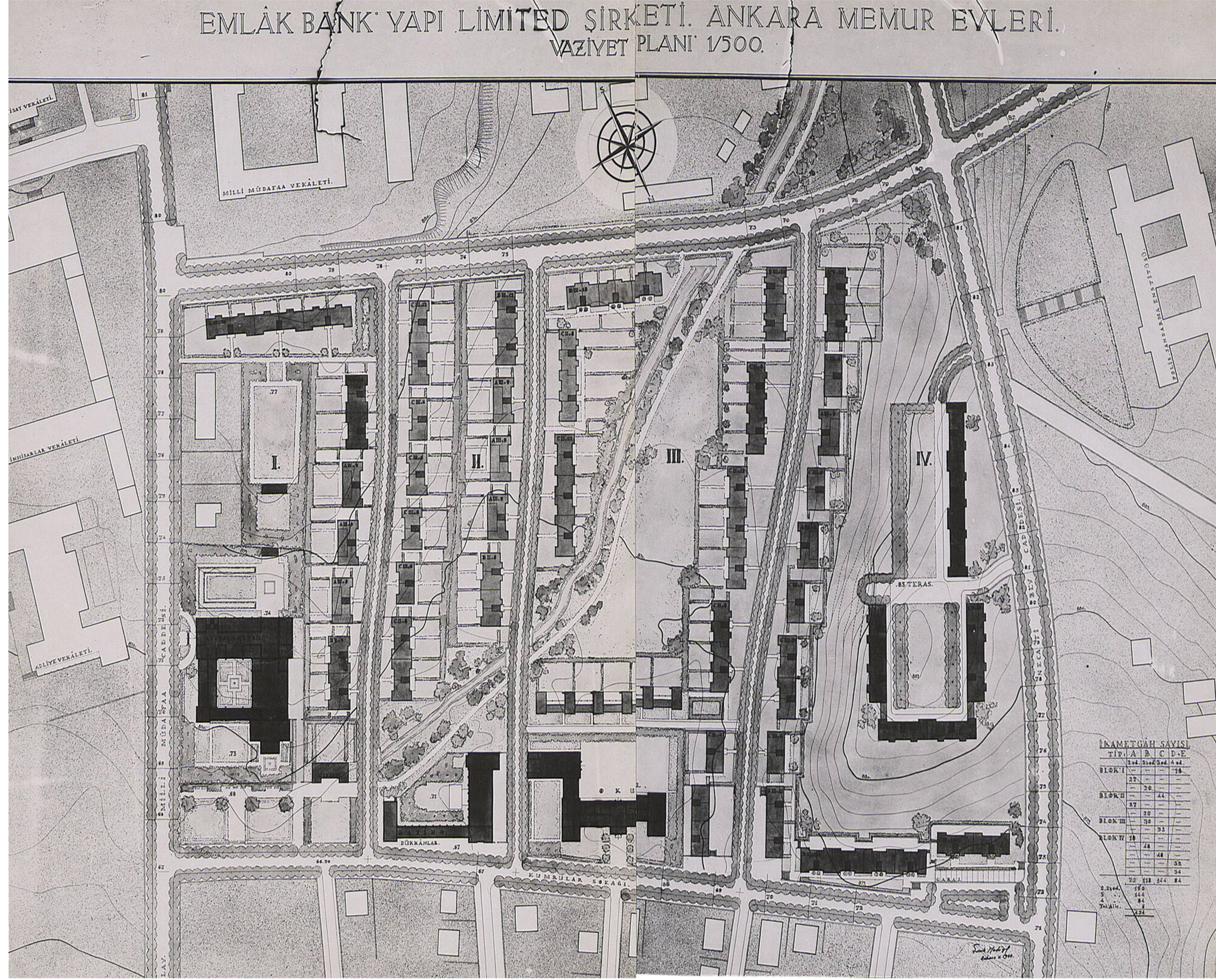
Anahtar Kelimeler

Ankara Saraçoğlu Mahallesi, içmimarlık, modern miras, sürdürülebilirlik, yeniden kullanım/işlevlendirme.

Notlar

- 1 Salman 2018
- 2 Langston 2008
- 3 Lanz 2018
- 4 Alsac 1945; Sayar 1946
- 5 Sözen 1996
- 6 Alsac 1945
- 7 Tanrıverdi 2012

KAYNAKÇA

ŞEKİL 1: SARAÇOĞLU MAHALLESİ VAZİYET PLANI, *Kaynak*: Salt Arşiv, 2022

ŞEKİL 2: SARAÇOĞLU MAHALLESİ,
Kaynak: Salt Arşiv, 2022

Alsaç, Orhan. "Saraçoğlu Mahallesi." *Mimarlık Dergisi*, no. 6 (1945): 16-21.

Brooker, Graeme. *Adaptation Strategies for Interior Architecture and Design*. London: Bloomsbury Publishing, 2017.

Langston, Craig. "The Sustainability Implications of Building Adaptive Reuse", CRIOCM 2008 International Research Symposium on Advancement of Construction Management and Real Estate, Beijing, China, 2008.

Lanz, Francesca. "Re-Inhabiting. Thoughts on the Contribution of Interior Architecture to Adaptive Intervention: People, Places, and Identities", *Journal of Interior Design*, 2018: 3-10.

Macdonald, Susan. "Modern Matters: Breaking the Barriers to Conserving Modern Heritage", *Conservation Perspectives: The Getty Conservation Institute Newsletter*, 2013: 4-9.

Salman, Yıldız. "Modern Mimarlık Mirasının Korunması ve Docomomo_Türkiye", *Betonart*, 2018: 14-17.

Sayar, Zeki. "Saraçoğlu Mahallesi", *Arkitekt*, 1946: 56-59, 86.

Sözen, Metin. *Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarisi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1996.

Tanrıverdi, Zeynep. "Ankara Saraçoğlu Mahallesi Tarihsel Çevre Çözümlemesi Korunması ve Örnek Yapı Bloğu Restorasyonu" (Master Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2012).

Yöney, Nilüfer Baturayoğlu. "Modern Mimarlık Mirasının Kabulü ve Korunması: Uluslararası Ölçüt ve İlkelerle İlişkin Bir Değerlendirme", *Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi*, 2016: 62-76.

ICOMOS. ET: 04.05.2022. <http://www.icomos.org.tr>

DOCOMOMO. ET: 04.05.2022. <https://www.docomomo.pt/about/organization>

ICOMOS "Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi". ET: 04.05.2022. <http://www.ico->

mos.org.tr/?Sayfa=Duyuru&sira=42&dil=en

Salt Arşiv "Saraçoğlu Mahallesi". ET: 04.05.2022. <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/72267>

Salt Arşiv "Saraçoğlu Mahallesi". ET: 04.05.2022. <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/68393>

Dünya Sağlık Örgütü "COVID 19". ET: 04.05.2022. <https://www.who.int/home/search?indexCatalogue=genericsearchindex1&searchQuery=coronavirus&wordsMode=AnyWord>

ANKARA ÇUBUK 1 BARAJI ATATÜRK EVİ KABUL SALONU İÇ MEKAN PROJESİ

Lale Özgenel

ODTÜ, Mimarlık Fakültesi

T. Elvan Altan

ODTÜ, Mimarlık Fakültesi

Cihat Çağlar

TED Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi

Deniz Hasırcı

İzmir Ekonomi Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi

Umut Şumnu

Başkent Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi

Zeynep Tuna Ultav

Yaşar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

ÖZET

Ankara Çubuk 1 Barajı, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde su işleri üzerine yapılan çalışmaların en somut örneklerinden birisidir. Barajın etüt çalışmalarına, 1927 yılında, Ankara'nın artan içme suyu ihtiyacını karşılamak, sanayi ve üretim tesisleri için gerekli suyu taşımak ve tarım arazilerinin sulanmasını sağlamak amacıyla başlanmıştır¹. 1930 yılında inşası başlayan ve 1936'da tamamlanan Ankara Çubuk 1 Barajı, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ilk barajıdır.

Cumhuriyet Gazetesi haberine göre 3 Kasım 1936'da yapılan açılışa Başbakan İsmet İnönü, TBMM Başkanı, Nafia, İktisat, Dahiliye, Hariciye ve Milli Müdafaa Bakanları, Genel Kurmay Asbaşkanı, Profesör Afet İnan, Emniyet Genel Müdürü, Ankara Emniyet Müdürü, çok sayıda milletvekili, subay ve vatandaş katılmıştır². Birçok kaynakta açılış törenine Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün katıldığına ve açılış yaptığını dair bilgiler yer alsa da bu bilginin yanlış olduğu, davetliler arasında Atatürk'ün olmadığı görülmüştür³.

Ankara Çubuk 1 Barajı'nın tamamlanmasından kısa bir süre sonra Atatürk Köşkü inşa edilmiştir. Atatürk'ün Çubuk Barajı'na yapmış olduğu gezilerin en önemlisi 7 Mayıs 1938'de gerçekleşmiştir. 8 Mayıs'ta Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlanan habere göre Atatürk, sabah erken saatlerde Çubuk'ta bir gezinti yapmıştır. 10:30'da Çubuk Barajı'na gelmiş ve Göl Gazinosu'nun terasında bir süre istirahat etmiştir. Bayrak çekilme törenini izleyen Atatürk, 13:00'te kendisi için inşa edilen köşke geçmiş ve bir süre vakit geçirmiştir. Bu ziyaret aynı zamanda Atatürk'ün Çubuk Barajı'na son ziyareti olmuştur⁴. Atatürk'ün vefatından sonra köşk, yeni yapılan eklemelerle genişletilerek Baraj Müdürlüğü Binası'na dönüştürülmüştür⁵.

Bayındırlık Bakanlığı bünyesinde yer alan Çubuk 1 Barajı, 1 Ocak 1955'te Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'ne bağlanmıştır. 1994 yılına kadar Ankara'nın içme suyu ihtiyacını karşılayan baraj, havzanın alüvyon ile dolması nedeniyle kullanım ömrünü tamamlamış ve bakıma alınmıştır. 19 Ağustos 2003 tarihinde Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü ile

ÇUBUK 1 BARAJI ATATÜRK EVİ, KABUL ODASI İÇ MEKAN TASARIMI KONSEPT-TASARIM GÖRSELLERİ

Şekil 1: Kabul Salonu İç Mekanına İlişkin Tasarım Görseli. Fotoğraf: Cihat Çağlar

UYGULAMA GÖRSELLERİ

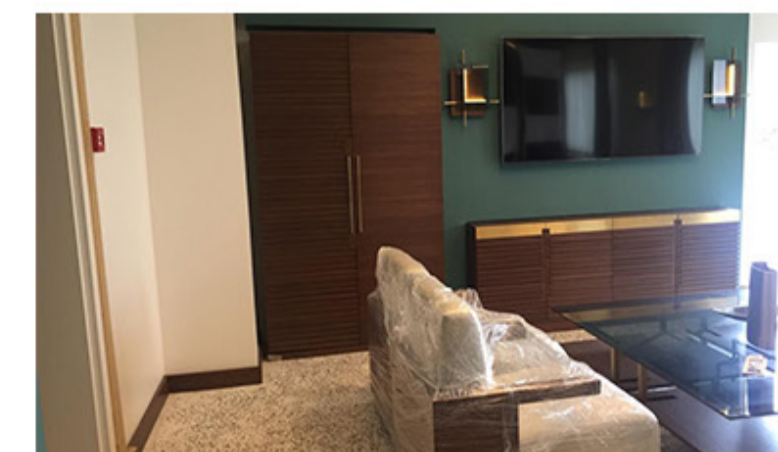
Şekil 6: Kabul Salonu İç Mekanına İlişkin Uygulama Görseli. Fotoğraf: Lale Özgenel

Şekil 2: Kabul Salonu İç Mekanına İlişkin Tasarım Görseli. Fotoğraf: Cihat Çağlar

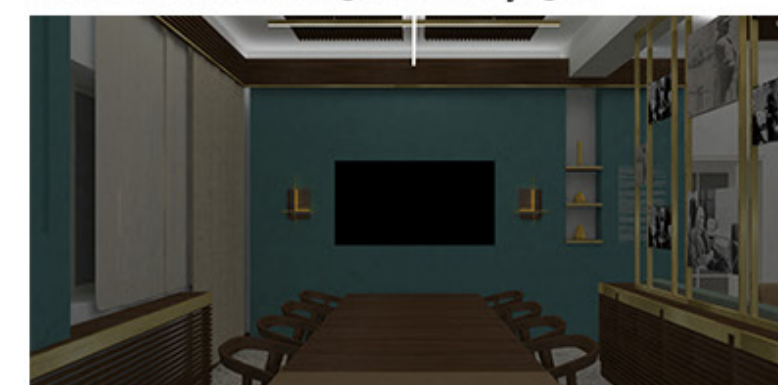
Şekil 3: Kabul Salonu İç Mekanına İlişkin Tasarım Görseli. Fotoğraf: Cihat Çağlar

Şekil 7: Kabul Salonu İç Mekanına İlişkin Uygulama Görseli. Fotoğraf: Lale Özgenel

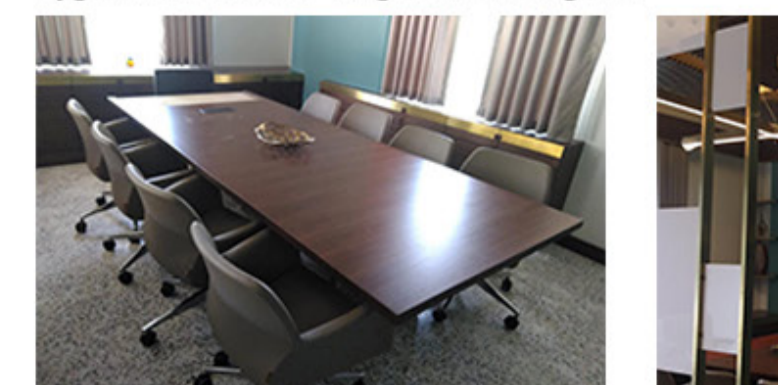
Şekil 8: Kabul Salonu İç Mekanına İlişkin Uygulama Görseli. Fotoğraf: Lale Özgenel

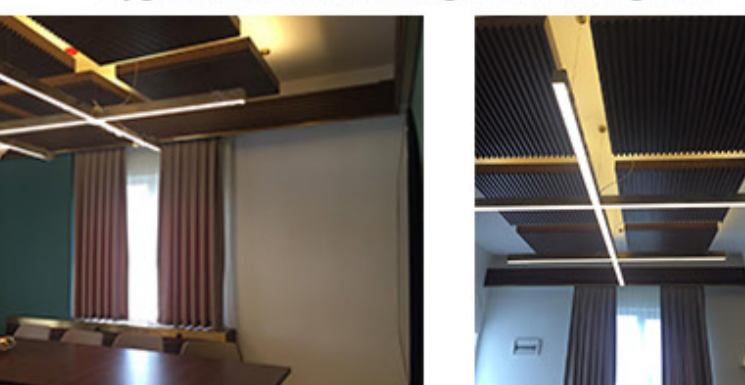
Şekil 4: Kabul Salonu İç Mekanına İlişkin Tasarım Görseli. Fotoğraf: Cihat Çağlar

Şekil 5: Kabul Salonu İç Mekanına İlişkin Tasarım Görseli. Fotoğraf: Cihat Çağlar

Şekil 9: Kabul Salonu İç Mekanına İlişkin Uygulama Görseli. Fotoğraf: Lale Özgenel

Şekil 10-11: Kabul Salonu İç Mekanına İlişkin Uygulama Görseli. Fotoğraf: Lale Özgenel

ŞEKİL: ÇUBUK 1 BARAJI ATATÜRK EVİ, KABUL ODASI İÇ MEKAN TASARIMI
KONSEPT-TASARIM GÖRSELLERİ, Kaynak: Cihat Çağlar, Lale Özgenel Arşivi.

Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı arasında yapılan protokolle, barajın park ve rekreasyon alanlarının işletme, bakım ve onarım sorumluluğu Ankara Büyükşehir Belediyesi'ne devredilmiştir⁶. Cumhuriyet'in 97. yılında Ankara Çubuk 1 Barajı, Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından rekreasyon alanı olarak yeniden düzenlenmiş, 28 Ekim 2020'de medya temsilcilerine ve büyükelçilere tanıtılmış ve 29 Ekim 2020'de yapılan tören ve özel programla halkın kullanımına açılmıştır. Proje kapsamında; Atatürk Evi, Bayrak Tepesi, Seyir Tepe, Kitabeli Kapı, doğa yürüyüş yolu, teras kafe, bent üstü gezinti yolu, tek yürek etkinlik alanı, bisiklet yolu, piknik alanı, spor sahası, çınaraltı dinlenme alanı, sera, çocuk oyun alanı, mescit, otoparklar ve tuvaletler yeniden düzenlenmiştir⁷.

Yaklaşık 25 yıl boyunca kullanıma kapatılan, baraj idari binası olarak kullanıldığı dönemde çeşitli iç mekan tadilatları ve malzeme değişikliklerine uğrayan, ve nihayetinde atıl hale gelen Atatürk Evi, Ankara Büyükşehir Belediyesi Çevre Koruma Dairesi Başkanlığı tarafından 2020 yılında yenilenmiştir. Yapının alt katındaki camlı salon, Çevre Koruma Dairesi Başkanlığı tarafından Atatürk'ün çalışma odası olarak düzenlenmiştir. Barajın rekreasyon alanı olarak açılışından kısa bir süre önce Lale Özgenel ve Elvan Altan tarafından Atatürk evinin üst katındaki giriş mekanı ve üç odasında barajın tarihi, yapımı ve sosyal kullanımını gösteren fotoğraflar ve çizimlerden oluşan mütevazı bir sergi düzenlemesi yapılmıştır. 2021 yılında başlatılan bir diğer proje ile üst katta koridor sonunda yer alan ve terasa açılan büyük oda ise bir kabul odası olarak yeniden işlevlendirilmiştir. Odanın iç mekan konsepti, tasarımı ve uygulama detayları; Docomomo Türkiye İç Mekan ekibinden Cihat Çağlar, Deniz Hasırcı, Umut Şumnu ve Zeynep Tuna Ultav tarafından gerçekleştirilmiştir. Süreç, proje danışmanları olan Lale Özgenel, Elvan Altan ve Anfa'yı temsilen uygulamadan sorumlu iç mimar Koray Gülser ile yürütülmüştür.

Proje sürecinin başında, Atatürk Köşkü'ne dair yazılı ve görsel malzemeler araştırılmıştır. Yapının iç mekanına dair yazılı ve görsel malzemelerin kısıtlı olması nedeniyle kapsam Atatürk'ün çalışma mekanları ve Atatürk'ün yer aldığı mekanlar olarak genişletilmiştir. Mekanın özgün kullanımına ilişkin görsel ve yazılı bir veri olmaması nedeniyle, herhangi bir üslubu ön plana çıkarmayan yalın, işlevsel ve mevcut mekanlardan esinlenen bir tasarım dili benimsenmiştir.

Projede, yapının sahip olduğu özgün öğelerin korunması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda zemindeki laminant parkeler sökülerek özgün mozaik döşemenin tekrar ortaya çıkartılması sağlanmıştır. Yapının terasında yer alan çizgisel elemanların mekana taşınmasının yanı sıra daha önce tasarlanmış olan müze ve sergi odalarındaki tasarım dili ile bir bütün oluşturmak hedeflenmiştir.

Ankara Büyükşehir Belediyesi, kabul salonu kapsamında toplantı-çalışma ve konuk ağırlama fonksiyonlarına hizmet edecek bir tasarım talep etmiştir. Belediyenin talebi, mekanın taşıyıcı sistem ve sirkülasyon şeması dikkate alınarak tasarım fikri oluşturulmuştur. Taşıyıcı sistem referans alınarak, mekan birbiriyle bağlantılı iki bölüme ayrılmıştır. Teras ve giriş kapısının yer aldığı bölüm konuk ağırlama alanı olarak düzenlenmiştir. Diğer bölüm ise daha fazla mahremiyet sunan toplantı-çalışma alanı olarak düzenlenmiştir. İki bölüm oturma ünitesi ve dolaplardan oluşan yapısal donatı ve

düşey sergileme yüzeyi ile ayrılmıştır.

Yapısal donatı; konuk ağırlama ve toplantı-çalışma alanlarını ayrıştırmakla beraber görsel ve işlevsel olarak birbirine bağlayan bir eleman olarak düşünülmüştür. Yapısal donatıya, konuk ağırlama bölümünde 4 adet berjer ve sehpa eşlik etmektedir. Toplantı-çalışma alanında ise 9 kişilik bir masa bulunmaktadır. Alanların tanımı; sergi odalarındaki tasarım dilinin devamı olan, radyatör ve ısıtma tesisatını gizleyen, fonksiyonel yeşil yüzeyler ile güçlendirilmektedir. Mekanda, Atatürk'ün çalışma mekanlarına dair fotoğraflardan oluşan bir seçki de yer almaktadır. Sabit ve hareketli donatıların tasarımı, Atatürk Evi'ndeki diğer mekanlar ve araştırmalar doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk döneminde ve onun talimatıyla yapılan Ankara Çubuk 1 Barajı, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Türk mühendisliği ve teknolojisinin başarısını gösteren önemli bir yerleşkedir. Bu yerleşkede yer alan Atatürk Evi hem mimarisi hem de tarihe tanıklık etmesi nedeniyle önemli bir yapıdır. Güncel kullanıma uygun şekilde, mekanın özüne referansla yenilenen ve işlevlendirilen yapı ve iç mekanı bu tarihin korunması açısından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler

Çubuk 1 Barajı, Atatürk Evi, Ankara, Cumhuriyet Dönemi.

Notlar

- 1 Çubuk Barajı, Ankara," *Arkiitekt, Aylık Yapı Sanatı, Şehircilik ve Dekoratif Sanatlar Dergisi*, no.1011 (1936), 282.
- 2 *Cumhuriyet*, Teşrinisani 4, 1936.
- 3 Yüksel Özgen, ve Recep Büyüktolu, "Cumhuriyetin İlk Barajı: Çubuk Barajı (1929-1936)," *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk yolu Dergisi*, no.59 (2016): 87-110.
- 4 "Büyük Şefimiz Atatürk, Dün Çubuk Barajını Gezdi," *Cumhuriyet*, 8 Mayıs, 1938.
- 5 Mehmet Önder, *Atatürk'ün Evleri* (Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1977).
- 6 Mehmet Gökhan Polatoğlu, "Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Su Davası Kapsamında Kurulan İlk Baraj: Çubuk Barajı," *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, no.65 (2019): 343-380.
- 7 "Ata'nın Yedigari Çubuk-1 Barajı Rekreasyon Alanı Açıldı," *Anfa*, ET: 7.03.2022, <https://www.anfa.com.tr/haberler/ata-nin-yedigari-cubuk-1-barajı-rekreasyon-alani-acildi-280016/>.

KAYNAKÇA

“Ata’nın Yedigari Çubuk-1 Barajı Rekreasyon Alanı Açıldı”. *Anfa*. ET: 7.03.2022. <https://www.anfa.com.tr/haberler/ata-nin-yedigari-cubuk-1-baraji-rekreasyon-alani-acildi--280016/>.

“Büyük Şefimiz Atatürk, Dün Çubuk Barajını Gezdi.” *Cumhuriyet*, 8 Mayıs, 1938.

“Çubuk Barajı, Ankara.” *Arkitekt*, Aylık Yapı Sanatı, Şehircilik ve Dekoratif Sanatlar Dergisi, no:1011 (1936), 282.

Cumhuriyet. Teşrinisani 4, 1936.

Önder, Mehmet. *Atatürk’ün Evleri*. Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1977.

Özgen, Yüksel ve Recep Büyüktolu. “Cumhuriyetin İlk Barajı: Çubuk Barajı (1929-1936),” *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, no.59 (2016): 87–110.

Polatoğlu, Mehmet Gökhan. “Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Su Davası Kapsamında Kurulan İlk Baraj: Çubuk Barajı,” *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, no.65 (2019): 343–380.

HASANPAŞA GAZHANESİ'NDEN “MÜZE GAZHANE”YE: İÇ MEKANIN DÖNÜŞÜMÜNÜ KALICI SERGİ ALANLARI ÜZERİNDEN OKUMAK

Ayşe Cansu

İstanbul Gedik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

Selva Başçı

İstanbul Gedik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

ÖZET

Hasanpaşa Gazhanesi, Kuzguncuk Gazhanesi'nin zamanla çevreye hizmette yetersiz kalması sebebiyle Anadolu yakasının gaz ihtiyacını karşılayabilmek için İstanbul'un üçüncü havagazı fabrikası olarak 1892 yılında kurulmuştur.¹ 1938 yılına kadar bir Fransız şirketin imtiyazında olan havagazı üretimi, 1938 yılında devletleştirme yoluyla Bayındırlık Bakanlığı Elektrik İşleri Dairesi'ne verilmiştir. Hasanpaşa Gazhanesi, 1939 yılında İstanbul Belediyesi'ne, 1945 yılında İstanbul Belediyesi Elektrik Tramvay Tünel İdaresi (İETT) Müdürlüğü'ne devredilmiştir.² Önceleri idari yapıların ve belirli kamusal alanların, sonraları ise halkın özel mülklerinin aydınlatma ve ısınma ihtiyaçlarını karşılayan gazhaneler endüstri döneminin önemli yapıları olmasına rağmen, yeni aydınlatma teknolojilerinin gelişmesi ile zamanla eski önemini yitirmiştir.³ 1993'te üretime son verilene kadar Hasanpaşa Gazhanesi Kadıköy ve yakın çevresinin gaz ihtiyacını karşılamıştır. Üretime son verildikten kısa bir süre sonra gazhanenin sökülme işlemlerine başlanması üzerine; İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin bu alanı rant girişimine dönüştürmesinden kaygılanan Kadıköy Belediyesi; Mimarlar Odası İstanbul Şubesi'nin ve bölge sakinlerinin harekete geçmesi için çaba sarf etmiştir. 1994 yılında koruma kurulu kararı çıkmasına rağmen yıkım ve sökülme işlemleri devam etmiş ve alan; çöp biriktirme, İETT otoparkı, kömür deposu gibi çeşitli amaçlarla kullanılmıştır. Bölge halkının direnişi, Gazhane Çevre Gönülleri, Mimarlar Odası ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin çalışmaları; 1996 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörlüğü ve İBB'nin işbirliği ile Mimarlık Fakültesi öğretim üyeleri tarafından rölöve ve restorasyon projeleri hazırlanmasında oldukça önemli bir rol oynamıştır.⁴⁻⁵

Bulunduğu konum itibarıyla şehir merkezinin içinde kalması, Kadıköy bölgesindeki kültürel ve yeşil alana olan ihtiyacı karşılayabileceğinin düşünülmesi, Hasanpaşa Gazhanesi'nin çok programlı bir müze olarak yeniden işlevlendirilmesinin uygun olduğu görüşünü beraberinde getirmiştir. Hasanpaşa Gazhanesi'nin dönüştürülmesi hem kültürel bir endüstri mirasına sahip çıkılması hem de Hasanpaşa Bölgesi'ndeki fiziksel ve fonksiyonel bozulmaya uğramış bölgelerin topluma kazandırılması açısından oldukça önemlidir.⁶⁻⁷ Proje hazırlık aşaması bitmiş olmasına rağmen, çeşitli nedenlerle harekete geçilememiş ve projenin başlatılması 2014 yılını bulmuştur. Hasanpaşa Gazhanesi 2021 yılından

İtibaren Müze Gazhane olarak halkın kullanımına açılmıştır. Yeniden işlevlendirme aşamasında; geçmişten günümüze ulaşan yapıların birçoğu restore edilirken, günümüze ulaşamamış ancak sembolik değeri olan bazı yapılar ise rekonstrüksiyon tekniği ile yeniden inşa edilmiştir. Yapı kompleksinde önceden üretim, depolama, dağıtım ve idari işlevlerde kullanılan birimler; sergi mekanları, kültürel ve sosyal amaçlı sanatçı atölyeleri, kütüphane, seminer odaları, restoran ve kafeler, etkinlik alanları, çok amaçlı gösteri merkezleri, çocuk oyun alanları, idari ofisler, atölyeler, iklim müzesi ve bilim merkezi fonksiyonlarıyla yeniden işlevlendirilmiştir.⁸

Hasanpaşa Gazhanesi ile ilgili literatür taraması yapıldığında öne çıkan çalışma konuları; tarihçesinin aydınlatılması, yapıların mimari özelliklerinin belgelenmesi, işlev alanlarının belirlenmesi, fiziksel konumu ve kültürel miras olması sebebiyle, teşkil ettiği önem, korunma sürecindeki gelişmeler, sivil direnişin korunma ve yeniden işlevlendirmedeki önemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Sıklıkla koruma ve direniş sürecinin gündemde olması sebebiyle literatürde yer alan çalışmalar ağırlıklı olarak bu alana yönelmiştir. Komplekste birçok yapının bulunması da işlev alanlarının ancak genel hatlarıyla belirlenmesine ve mimari ölçekte ele alınmasına yol açmıştır.⁹⁻¹⁰ Literatürde iç mekan ölçeğindeki çalışmaların oldukça az olması sebebiyle bu çalışmada Hasanpaşa Gazhanesi'nin Müze Gazhane'ye dönüşümünün iç mekan üzerinden okunması amaçlanmıştır. Farklı işlevlerde birçok yapı bulunduğundan bu yapıların tümünün incelenmesi oldukça detaylı bir araştırma gerektirmektedir. Bu çalışmada, kültürel izlerin okunmasında oldukça büyük önem arz etmesi sebebiyle; kalıcı sergi/müze olarak yeniden işlevlendirilen birimler detaylı olarak incelenmek üzere ele alınmıştır. Kalıcı sergi alanlarının dönüşümünün; plan ve işlev şeması, aydınlatma, renk ve doku kararları, sergi mobilyaları ve grafik anlatım gibi unsurlar üzerinden okunması hedeflenmiştir. Gün geçtikçe dinamikleşen sergileme kavramının, yeniden işlevlendirilmiş endüstriyel bir yapıda nasıl ele alındığı iç mekan unsurları üzerinden irdelenmek istenmiştir.

İç mekanın dönüşümünü irdelenebilmek amacıyla, öncelikle konuyla ilgili literatür taraması yapılmıştır. Endüstri dönemi mimari yapıları olan gazhaneler, Avrupa'daki ve Türkiye'deki örnekler üzerinden incelenmiştir.¹¹ Hasanpaşa Gazhanesi'nin kuruluş döneminin özellikleri, bölgenin konumu ve kültürel yapısı genel hatlarıyla incelenmiştir. Kuruluş döneminden itibaren günümüze kadar uğradığı değişimler, yeniden işlevlendirme kavramı üzerinden, mimari açıdan ele alınmıştır. Bu bağlamda Alman yapımı İstanbul kadastr haritaları, Pervititch haritaları, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi öğretim üyeleri tarafından hazırlanan rölöve, restitüsyon, restorasyon, yeni kullanım ve çevre düzenleme projeleri, yeniden işlevlendirme sürecinde iç mekanların tasarımını üstlenen mimarlık ofisine ait çizimler ve fotoğrafların bulunduğu kaynaklar incelenmiştir.¹²⁻¹³ Müze Gazhane'de alan çalışması yapılarak, ölçüm ve fotoğraflama yöntemiyle kalıcı sergi mekanları belgelenmiştir. Mekanların dönüşümden önceki ve sonraki durumu; işlevsel kurgu, yapısal elemanlar, dolaşım elemanları, mimari dil ve iç mekan atmosferi bakımından karşılaştırılmıştır. Bu çalışmalardan ve belgelerden elde edilen verilerle bir endüstri yapısının kalıcı sergi alanlarına dönüşümü iç mekan üzerinden okunmuştur. Bu bağlamda yapı kompleksinde kalıcı sergi alanı olarak işlevlendirilen "İklim Müzesi" ve "Karikatür ve Mizah Müzesi" incelenmiştir.

ŞEKİL 1, ŞEKİL 2: MÜZE GAZHANE, KARİKATÜR VE MİZAH MÜZESİ İÇ MEKAN SERGİLEME ÜNİTELERİ, Kaynak: Ayşe Cansu.

ŞEKİL 3, ŞEKİL 4: MÜZE GAZHANE, İKLİM MÜZESİ İÇ MEKAN SERGİLEME ÜNİTELERİ, Kaynak: Selva Başçı.

Bir endüstri yapısının çok programlı bir kültür merkezine dönüştürülmesi hem bölgeye kattığı ekonomik, sosyal ve kültürel değer açısından hem de mimari mirasın korunması açısından oldukça önemlidir. Müze Gazhane, yeniden işlevlendirme sonrasında Kadıköy bölgesinde önemli bir kültürel ve mimari odak noktası haline gelmiştir.¹⁴⁻¹⁵ Bu çalışmada yüzyılı aşkın bir süredir varlığını tüm olumsuzluklara, tahribatlara ve bölgesel yıkımlara rağmen koruyabilmiş olan ve yeniden işlevlendirilen Hasanpaşa Gazhanesi'nin dönüşümü, geçmişin izi sürülerek iç mekan üzerinden okunmak istenmiştir. Bu çalışma kapsamında belirtildiği üzere; ilk işlevi bir temizleme tesisi olan "İklim Müzesi" ve ilk işlevi bir gazometre olan "Karikatür ve Mizah Müzesi" ele alınmıştır. Bu yapıların dönüşümden önceki iç mekan organizasyonunun ve yapıların mimari biçiminin, yeni tasarıma nasıl referans verdiği belirtilen parametreler üzerinden incelenmiştir. Söz konusu yapılardan dikdörtgen bir plan şemasına sahip olan İklim Müzesi mimari formu gereği, iç mekan

KAYNAKÇA

organizasyonunda bu dikdörtgen plan şemasına uygun olarak, tüm mekanda süreklilik sağlayan lineer sergileme, oturma ve aydınlatma elemanları içermektedir. Buna karşın dairesel bir plan şeması ve silindirik bir forma sahip olan Karikatür ve Mizah Müzesi'nde ise bu mimari referanslar doğrultusunda müzenin iç mekanında dairesel forma sahip sergileme ve oturma üniteleri tasarlanmıştır. Yine bu dairesel formdan referans alan sergileme, aydınlatma ve oturma elemanları kurgulanmıştır. Ele alınan bu yapıların, literatüre modern iç mekan ölçeğinde katkı sağlayacak bir belge niteliği sunması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler

Hasanpaşa Gazhanesi, Müze Gazhane, yeniden işlevlendirme, iç mekan, kalıcı sergi.

Altınsaray Özgüner, Burçin. “Tarihi Hasanpaşa Gazhanesi’nden Müze Gazhane’ye”, *Mimarlık Dergisi*, no.421 (2020): 16-20.

Arda Büyüктаşkın, Halet Almıla ve Türkel, Elif. “Geçmişten Günümüze Gazometre Yapıları ve Dolmabahçe Gazometresi İçin Olası İşlevlendirme Önerileri”, *TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, no.19 (2019): 55-74.

Çetin, Cansın İlayda. “Tarihi Yapıların Sergileme Mekanı Olarak Yeniden İşlevlendirilmesi: Tate Modern ve Orsay Müzesi Örneği”, *Sanat ve Tasarım Araştırmaları Dergisi*, no.2 (2021): 227-253.

Tanyeli, Gülsün ve Aslan, Deniz. “Kadıköy-Hasanpaşa Gazhanesi,” *Arredamento Mimarlık Dergisi*, no. 2001/09, (2017): 105-115.

Alagöz, Meryem. “Sanayi Yapılarını Yeniden İşlevlendirme ve Sürdürülebilirlik” 2. *International Sustainable Buildings Symposium*’da Sunulan Bildiri, Gazi Ünivesitesi, Ankara, Mayıs 28-30, 2015.

Ayaz, Kader. “Terkedilmiş Endüstriyel Alanlarda Dönüşüm”. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, 2017.

Ercivan, Aslı. “Gazhanelerin Yeniden İşlevlendirilmesi”. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2004.

Kaşlı, Bilge. “İstanbul’da Yeniden İşlevlendirilen Korumaya Değer Endüstri Yapıları ve İç Mekan Müdahaleleri: Santral İstanbul Örneği”. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2009.

Mazbaşı Berktaş, Halenur. “Kadıköy Hasanpaşa Bölgesi’nin Tarihi Çevre Analizi Ve Sıhhileştirme Önerileri”. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2012.

Özolcay, Özgecan. “Tarihi Endüstriyel Yapılarda Yeniden İşlevlendirme ve Kuzguncuk Gazhanesi Örneği”. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, 2018.

Şengünalp, Caner. “Kentsel Çöküntü Alanlarının Sanat Yapıtıyla Dönüşümü: Hasanpaşa Gazhanesi İçin Bir Proje”. Sanatta Yeterlik Tezi, Marmara Üniversitesi, 2017.

Notlar

- 1 Halenur Mazbaşı Berktaş, “Kadıköy Hasanpaşa Bölgesi’nin Tarihi Çevre Analizi Ve Sıhhileştirme Önerileri”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2012, s.19-21.
- 2 Caner Şengünalp, “Kentsel Çöküntü Alanlarının Sanat Yapıtıyla Dönüşümü: Hasanpaşa Gazhanesi İçin Bir Proje”, Sanatta Yeterlik Tezi, Marmara Üniversitesi, 2017, s.194-205.
- 3 Halet Almıla Arda Büyüктаşkın ve Elif Türkel, “Geçmişten Günümüze Gazometre Yapıları ve Dolmabahçe Gazometresi İçin Olası İşlevlendirme Önerileri”, *TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, no.19 (2019): 55-74.
- 4 Aslı Ercivan, “Gazhanelerin Yeniden İşlevlendirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2004, s.93-94.
- 5 Kader Ayaz, “Terkedilmiş Endüstriyel Alanlarda Dönüşüm”, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, 2017, s.45-64.
- 6 Gülsün Tanyeli ve Deniz Aslan, “Kadıköy-Hasanpaşa Gazhanesi.” *Arredamento Mimarlık Dergisi*, no. 2001/09, (2017): 105-115.
- 7 Özgecan Özolcay, “Tarihi Endüstriyel Yapılarda Yeniden İşlevlendirme ve Kuzguncuk Gazhanesi Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, 2018, s.1-53.
- 8 Ercivan, 2004, 93-94.
- 9 Burçin Altınsaray Özgüner, “Tarihi Hasanpaşa Gazhanesi’nden Müze Gazhane’ye”, *Mimarlık Dergisi*, no.421 (2020): 16-20.
- 10 Meryem Alagöz, “Sanayi Yapılarını Yeniden İşlevlendirme ve Sürdürülebilirlik” 2. *International Sustainable Buildings Symposium*’da Sunulan Bildiri, Gazi Üniversitesi, Ankara, Mayıs 28-30, 2015.
- 11 Ercivan, 2004, 93-94.
- 12 Bilge Kaşlı, “İstanbul’da Yeniden İşlevlendirilen Korumaya Değer Endüstri Yapıları ve İç Mekan Müdahaleleri: Santral İstanbul Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2009 s.6-45.
- 13 Cansın İlayda Çetin, “Tarihi Yapıların Sergileme Mekanı Olarak Yeniden İşlevlendirilmesi: Tate Modern ve Orsay Müzesi Örneği”, *Sanat ve Tasarım Araştırmaları Dergisi*, no.2 (2021): 227-253.
- 14 Özolcay, 2018, 1-53.
- 15 Şengünalp, 2017, 194-205.

06
KONUTTA İÇ MEKAN 2:
ISLAK MEKANLAR VE
HİJYEN

TÜRKİYE'DE MODERN İÇ MEKANI KONUT BANYOLARI ÜZERİNDEN OKUMAK: İZMİR-KARŞIYAKA APARTMANLARI (1965-1975)

Gizem Güler Nakıp

Silesian Teknoloji Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

Eda Paykoç Özçelik

Yaşar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

Gülnur Ballice

Yaşar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

ÖZET

Yerel koşullara bağlı olarak çok sayıda çeşitlilik yaratan modernleşme sürecinin farklı alanlarda yansımaları olmuştur. Türkiye'de 1923 yılında Cumhuriyet'in ilanı ile hızlanan modernleşme süreci, mimariyi de etkilemiş ve ardından modern tasarım ve iç mekanların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Toplum, bölge, dönem, yaşam tarzı, sosyal/kültürel/politik/ekonomik değerler ve mimari yaklaşımlar hakkında çeşitli bilgiler içeren konut mimarlığı, modern mimarinin yerel yorumlarının irdelenmesi için önemli ipuçlarını barındırmaktadır. Mimarlık tarihi ve ürünlerinin kalıcılığı ve devamlılığı, artan kentsel dönüşümler ve deprem gibi yaşanan doğal afetler sebebi ile gündemden güne zorlaşmaktadır. Ayrıca iç mekanlar da kullanıcı tercihleri, değişen ihtiyaçlar ve yeni malzeme olanakları gibi sebeplerle hızla değişmektedir. Bu nedenle, dönemini temsil eden nitelikli konut mimarisi ve iç mekanlarının belgelenmesine ilişkin çalışmalar önem kazanmaktadır.

Bu çalışmada gündelik hayatın önemli bir parçası olan konut banyo iç mekanlarını belgeleme ve analiz etme yoluyla, modern dönem mimarlık tarihi, iç mekan pratikleri ve konut kültürü araştırılacaktır. Aynı zamanda banyo iç mekanını oluşturan donatıların modern yaşam pratikleri içerisinde yer alma süreci ortaya çıkarılarak dönemin tasarım yaklaşımı, üretim pratikleri ile sosyal ve toplumsal değerleri belirleyen kültürel kodları analiz edilecektir.

Küvet, klozet, lavabo gibi elemanların tek bir mekanda yer alması ve banyoların oluşması, yapılarıdaki sıhhi tesisat sisteminin ortaya çıkmasıyla bağlantılı olarak gerçekleşmiştir. Su temini ve atık sisteminin gelişmesiyle birlikte daha önceden su ve ısınma olanağının bulunduğu yatak odası veya mutfakta kullanılan lavabo ve küvet, banyonun bir elemanı haline gelmiştir.¹ Türkiye'de modern banyo kültürü öncesi alaturka tuvalet, hamam ve gusülhanegibi alanlar temel temizlik ihtiyaçları için kullanılan mekanlardı. Alaturka tuvalet geleneksel konutlarda evlerin bahçesinde veya avlusunda yer almış, tekil konutlarda evin içine entegre edilmiş küçük bir alan olarak çözülmüştür.² 19. yüzyılın sonunda Osmanlı'daki Batılılaşma ve modernleşme eğilimleri banyo kültüründe de değişimlere yol açmıştır. Bireysel beden bakımının mahremiyeti ve bunun tümüyle kişisel olarak sahiplenilen bir

Gökçeoğlu Apartmanı

Gediz Apartmanı

Pıtrak Apartmanı

ŞEKİL 1: İZMİR-KARŞIYAKA APARTMANLARI BANYO İÇ MEKANLARI,

Kaynak: Yazarlar Arşivi.

mekanda yer almasıyla banyo bir modernleşme ögesi haline gelmiştir.³ Türkiye’de 1923 yılında Cumhuriyet’in kurulmasıyla birlikte başlayan devrimlerle ülkenin sosyal, politik, kültürel ve ekonomik yapısı değişmiştir. Gündelik hayatta, mimari ve tasarım kültüründe Batılı anlayışın benimsenmesi sonucunda modern ev ve apartman planlarında modern banyo ve elemanları da yer almıştır.⁴ 1920’lerde ve 1930’larda, İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük kentlerdeki konutlarda batılı normlardaki aksesuarları içeren banyo tasarımları görülmeye başlamıştır. Kurnanın yerini lavabo, alaturka tuvaletin yerini alafranga klozet almış; sıcak su temini ile birlikte bu iki unsur modern banyo tasarımlarında bir arada kullanılmaya başlamıştır. Türkiye’de 1950’ler sonrasında banyo tasarımlarında yer alan gömme küvet modernleşmenin ve Batılılaşmanın bir simgesi olmuş ve önemli bir sosyal statü göstergesi sayılmıştır. Küvetten daha yabancı bir eleman olan bide ise Avrupa’da yaygın olarak kullanılmış, İngiltere ve Amerika’da yaygınlaşmamıştır. Türkiye’de ise 1950’lerden 1970’lere kadar alafranga klozetin yanında şık bir öge olarak yer almış ve çoğu kullanıcı tarafından israf olarak görülmüştür.⁵ 1960’lardan itibaren modern apartmanda yaşama arzusunun ve dönemin sosyal statüsünün göstergesi olarak banyo iç mekanlarında kullanılan malzemeler çeşitlenmiş, metrekareler büyümüş ve iç mekan tasarımına gösterilen özen artmıştır.

Bu çalışmanın amacı, modern konut banyoları konusundaki mevcut bilgi birikimini geliştirmek ve seçilen banyolar üzerinden modernizmin toplum yaşantısındaki etkilerini analiz etmektir. Yerel bağlamda modernleşme sürecini analiz edebilmek için konuyla ilgili nitelikli konut stoku barındıran, modern dönem mimarlık tartışmaları içinde önemli bir yere sahip olan ve hızlı bir dönüşüm içinde mevcut konut stokunu kaybetme tehlikesi yaşayan İzmir’in Karşıyaka ilçesi örnek alan olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda dönemin karakteristik konut yapılarını barındıran Donanmacı Mahallesi’nde 1965-1975 yılları arasında yapılmış Karşıyaka’nın modern konut yaşamının temsilcisi olan üç apartmanda yer alan banyoların mimari özellikleri, modernist yaklaşımları ve yerel değerleri ortaya çıkarılacaktır. Gökçeoğlu (Faruk San, 1966), Gediz (Faruk San, 1967) ve Pıtrak (Cahit Akan, 1974) Apartmanları üzerinden yapılacak bu yorumlama, konut planları içinde banyoların konumu, banyoların plan yerleşimleri, banyo donatıları, depolama üniteleri, yer ve duvar seramikleri, armatürler, aksesuarlar, aydınlatma elemanları ve kapı/pencerelerin analizini içerecektir. Konuyu daha geniş perspektiften ele alabilmek için banyonun tanımı, banyo donatıları ve malzemeleri, dünyada ve Türkiye’de konut iç mekanlarında modern banyonun ortaya çıkışı ve tarihsel süreçte gelişimi bu araştırmanın arka planı olarak incelenecektir. Daha özel olarak ise, Türkiye’de 1965-1975 dönemi konut banyolarının modern iç mekan karakteristikleri ve banyo donatılarının üretiminde rol alan aktörler -tasarımcılar/üreticiler/firmalar- çalışmanın literatür araştırmasında yer alacaktır.

Araştırmanın yöntemi, literatür taraması, örnek tanımlama, fotoğraf çekimi, arşiv taraması ve verilerin dijital ortama aktarılmasını içermektedir. Ayrıca banyo mekanlarının günümüzdeki durumları değerlendirilerek farklı görselleştirme yöntemleriyle dokümantasyonları sağlanacaktır. Bunun için ana görüntü-temelli tekniklerden olan fotoğraflama tekniği dışında 3 boyutlu mimari modelleme ve görselleştirme/render yöntemleri kullanılacaktır. Çalışmanın içeriği sözlü tarih çalışmalarıyla desteklenecektir.

Toplumdaki modern, batılı, hijyenik, rahat ve moda gibi kavramlarla tanımlanan değer ve inançların oluşmasında modern banyonun temsil gücü önemli bir yer tutmaktadır.⁶ Bu nedenle modern bir anlayışla inşa edilmiş farklı banyo örneklerinin incelenmesi ve belgelenmesi, tasarım kültürünün yorumlanmasını, mimari değerlerin korunmasını, modern konut mirası değerlerinin canlandırılmasını ve modernizmin kodlarını yansıtan iç mekanların analizini sağlayacaktır. Konut banyoları üzerinden yapılacak olan bu analiz ve yorumlamayla birlikte modernleşen toplumun yaşam biçimindeki değişimler ortaya çıkarılacaktır. Bu banyoların özgün özellikleriyle literatüre kazandırılması ve kalıcı hale getirilmesinin iç mekan ve mimarlık tarihine ışık tutacağı düşünülmektedir. Bu çalışma ile, daha önce literatürde yer almayan banyo iç mekanlarının yazılı ve görsel olarak belgelenmesi ve bu sayede modern banyo kültürünün gelişim sürecinin daha görünür ve ulaşılabilir hale gelmesi hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler

Türkiye’de modern iç mekan, konut mimarlığı, banyo iç mekanları, banyo donatıları, İzmir-Karşıyaka apartmanları.

Notlar

- 1 Maj-Britt Quitzau ve Inge Røpke, “Bathroom transformation: From hygiene to well-being?” *Home Cultures* 6, no. 3 (2009): 219-242.
- 2 Aysun Aytaç ve Şebnem Timur Öğüt, “Türkiye’de Modern Banyonun Değişimi: Dergi Reklamaları Üzerinden Bir Değerlendirme.” *Journal of Yaşar University*, no. 37 (2015): 6449-6464.
- 3 Ali Cengizkan, *Modernin Saati* (Ankara: Mimarlar Derneği Yayını, 2002).
- 4 Sibel Bozdoğan, *Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiye’sinde Mimari Kültür* (İstanbul: Metis Yayınları, 2002).
- 5 Meltem Ö. Gürel, “Bathroom as a modern space.” *The Journal of Architecture* 13, no. 3 (2008): 215-233.
- 6 A.g.e.

KAYNAKÇA

Aytaç, Aysun ve Timur Ögüt, Şebnem. “Türkiye’de Modern banyonun değişimi: Dergi reklamları üzerinden bir değerlendirme.” *Journal of Yaşar University*, no. 37 (2015): 6449-6464.

Bozdoğan, Sibel. *Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiye’sinde Mimari kültür*. İstanbul: Metis Yayınları, 2002.

Cengizkan, Ali. *Modernin Saati*. Ankara: Mimarlar Derneği Yayını, 2002.

Gürel, Meltem Ö. “Bathroom as a modern space.” *The Journal of Architecture* 13, no. 3 (2008): 215-233.

Quitza, Maj-Britt ve Röpke, Inge. “Bathroom transformation: From hygiene to well-being?” *Home Cultures* 6, no. 3, (2009): 219-242.

1950'LERDEN 1970'LERE TÜRK MUTFAĞININ DEĞİŞEN TİPOLOJİSİ: İSTANBUL, İZMİR VE ANKARA'DAN ÖRNEKLERLE KIYASLANMASI

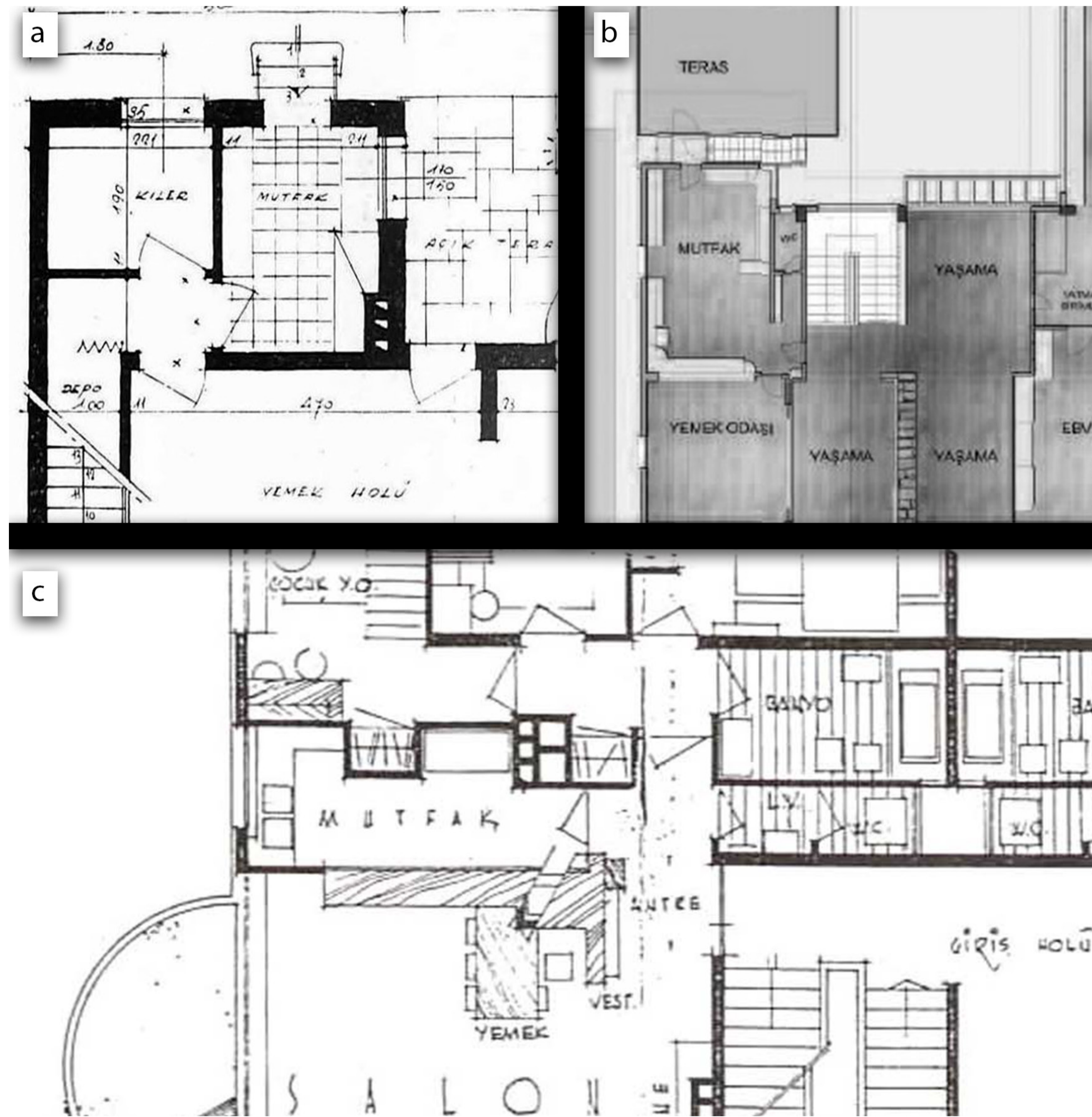
Bahar Soykan Berber

Yaşar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

ÖZET

Bu çalışma, 1950 ve 1970 yılları arasında mutfak plan örneklerini inceleyerek dönemin sosyal şartları ve mekan düzenlemesi arasındaki ilişkilere odaklanmakta, dolayısıyla değişen mekan özelliklerini ve sosyal dinamikleri incelemektedir. Türk mutfağı ve iç mekanlarıyla alakalı mevcut çalışmalar olmasının yanında, dönemin koşullarının ve kültürel değerlerin değişmesinin doğrudan ev üzerine etkilerinin mutfak özelinde karşılaştırmalı analizi araştırmaya değer görülmüştür.

Mutfak, Osmanlı döneminden itibaren mekansal olarak değişime uğramıştır. Osmanlı döneminde iki katlı evlerde evin hizmet alanları ile yaşam alanları arasında yer alan bir hizmet alanı iken, Cumhuriyet dönemi ve sonrasında giriş ve sirkülasyon alanlarıyla ilişkili daha bütünleşik bir mekana dönüşmüştür¹. Mutfak her zaman hane içindeki ve toplumdaki sosyal ilişkilerin mekan planına yansıdığı bir alan olmuştur². Bunu Osmanlı dönemi örneklerinden de görmek mümkündür. Mutfak, iki katlı evin zemin katı ile birinci katı arasındaki alana yerleştirilmiştir. Zemin katta servis alanları yer alacak şekilde tasarlanmış, birinci katta ise ailenin toplandığı, yemek yediği, misafir ağırladığı ve özel yatak odalarına bağlanan çok amaçlı bir yaşam alanı olan sofa yer almıştır. Mutfağın konumu literatürde özel olarak asma kat olarak geçmektedir. Mutfağın konumu bölgeden bölgeye asma kattan ön bahçeye ya da arka bahçeye değişse de, yaşam alanlarından uzak bir hizmet alanı gibi görünmekte ve bir kadın mekanı olarak ya ev hanımlarının ya da hizmetçilerin yemekleri pişirdiği alan olarak görülmektedir³. Özellikle kadının toplumdaki konumu, mutfağın iç mekan tasarımında ve evin içinde mutfağın konumlanmasında belirleyicilerden biri olmuştur⁴. Başka bir örnekte Şule Eroğlu'nun da ortaya koyduğu gibi endüstrileşme öncesi dönemde ev ve işyeri ayrımının olmayışı, işin tüm ailece kolektif olarak yürütülmesi ev-iş ve bireyler arasında kalın tanımlayıcı çizgiler oluşmamasına sebep olmuştur⁵. Bu durum endüstrileşme sonrası ve günümüz durumundan farklı olarak ev işlerinin de kolektif olarak yürütülmesini ve yaygın cinsiyet rollerinden uzak bir dengeyi sağlamıştır. Türkiye coğrafyasında mutfağın dönüşümü hâlihazırda literatürde üç farklı evrede incelenmiştir; Osmanlı dönemi, Erken Cumhuriyet dönemi ve Cumhuriyet dönemi. Bu bağlamda, bu çalışma 20. Yüzyılın ortalarına denk gelen Cumhuriyet dönemi

ŞEKİL 1: a. PİYANÇO EVLERİ MUTFAK PLANI, b. ÖZSARUHAN EVİ MUTFAK PLANI, c. ÖZKANLAR EVİ ZEMİN KAT MUTFAK PLANI. Kaynak: bkz. Kaynakça.

yapılarını analiz edecektir. Bu dönemin yapılarını modernizm akımından etkilenmiş az katlı tekil konutlar oluşturmaktadır. Bu çalışmadaki örnekler de dönemin mimari özelliklerini yansıtır şekilde seçilmiştir.

Çalışmanın amacı, 1950’lerden 1970’lere kadar değişen mutfak tasarımlarındaki farklılıkları karşılaştırarak sosyal kültür, özellikle kadının toplumdaki yeri ve mutfak ilişkisini incelemektir. Bu araştırma, mutfağın Türk mimarlık tarihindeki gelişimi ile ilgili araştırmalara katkı sağlayacaktır. İç mekan tasarımı ve mutfak-ev ilişkisini inceleyerek kadının sosyal rollerinin mekana yansımalarıyla alakalı çıkarımlar yapmaya çalışacaktır. Bu çıkarımların yapılabilmesi için, incelenen konutların inşa edildiği yıllarda yayınlanmış olan görsel kaynaklar irdelenerek sosyal ilişkiler ve kadının cinsiyet rolleri ile ilgili tespitlerde bulunulacaktır. Daha sonra bu çalışmada yer alan mutfakların iç mekan özellikleri incelenerek hangikullanıcıprofilini hedefledikleri, hangi aile tipine hitap ettikleri ve yalnız ya da beraber çalışmaya imkan vermeleri gibi özellikler kıyaslanarak dönemin genel anlayışını yansıtıp yansıtmadıkları ortaya konacaktır. Bu çalışma için taranmış olan mevcut araştırmalar, kadının sosyal statüsü ile mekan düzenlemesi arasında bir ilişki olduğunu belirtmektedir, ancak detaylı iç plan çizimlerinin olmaması bilhassa mobilya özelliklerinin kısıtlı bilgisi bu ilişkiyi ayrıntılı olarak incelemeyi zorlaştırmaktadır. Bu çalışma, Türkiye’nin üç büyük kenti olan Ankara, İstanbul ve İzmir’de bulunan üç ayrı konut örneğini inceleyerek literatüre katkı sağlayabilir.

Çalışma, Türkiye’de 1950 ve 1970 yılları arasında İzmir, İstanbul ve Ankara bölgelerinde inşa edilmiş üç konutu incelemektedir. İncelenecek konutların ikisinin yapı tipi iki katlı villa diğer yapı tekil apartmandır. Dış cepheleri incelendiğinde üçünün de Uluslararası Modernizm akımından izler taşıdıkları görülmektedir. Bu üç örnek plan tipolojileri ve ev içerisindeki diğer mekanlarla ilişkileri açısından değerlendirilecektir. Gözlemler ve karşılaştırmalar sonucunda mekan ve sosyal dinamikler arasındaki ilişki irdelenecektir.

Bu amaç doğrultusunda, karşılaştırmalı analiz Türkiye’nin üç büyük şehrinde inşa edilmiş olan üç villa konutunu inceleyecektir. İlk örnek Piyango Evleri olarak bilinen, mimar Abidin Mortaş tarafından tasarlanmış, 1950 yılında İstanbul Büyükkada’da inşa edilmiş olan villa tipi iki konuttur (Şekil 1). İkinci örnek Özsaruhan Evi olarak bilinen, mimar Ziya Nebioğlu tarafından tasarlanmış, 1950 yılında İzmir Karşıyaka’da inşa edilmiş olan villa tipi bir konuttur (Şekil 2). Üçüncü örnek ise Özkanlar Evi ya da Gemi Evi olarak bilinen, mimar Danyal Tevfik Çiper tarafından tasarlanmış, 1968 yılında Ankara Çankaya’da inşa edilmiş olan apartman tipi bir konuttur (Şekil 3). Bu üç örneğin karşılaştırmalı analizi hem zamanın mutfak tasarımıyla ilgili geniş çaplı fikir verecek, hem de üç ayrı bağlamda inşa edilmiş üç ayrı mutfağın mekansal ve sosyal benzerlik ve farklarını ortaya koyarak dönemin çevresel etkilerinin mekan tasarımına yansımalarına ışık tutacaktır.

Bu araştırma hem nicel hem de nitel araştırma metotları içermektedir. Öncelikle nicel araştırma yöntemlerini kullanacak ve mekansal verileri toplayacaktır. Bunun için mekan dizimi yöntemini kullanarak üç farklı örneklemin mekan dizilimlerini inceleyecektir. Mutfağın evin diğer bölümleriyle ilişkisini, erişilebilirliğini ve kullanıcı profillerini analiz edecektir. Sonuçlar sunulurken, toplanan veriler ortografik çizimler, entegrasyon tabloları

ve geçirgenlik grafikleri aracılığıyla sunulacaktır. Ortografik çizimler mekan dizilimini ve iç mekan tasarımını incelemeyi sağlarken, entegrasyon tabloları evin sirkülasyonu ve mekanların ulaşılabilirliğiyle ilgili bilgi verecek ve mutfağın bu bağlamda hangi derecede vurgulandığını ortaya koyacaktır. Geçirgenlik grafiği ise entegrasyon tablosunun içerdiği veriyi ağaç şemasıyla görselleştirerek sonuçları gözler önüne serecektir.

Nicel araştırmaların neticesinde yeterli bilgi sağlandığında mekan ve sosyal dinamikler ilişkisi nitel yöntemlerle incelenecektir. Çevre koşulları ve dönemin özellikleri göz önünde bulundurularak 1950 ve 1970 arası dönemde yaşamış olan kadın ve aile ilişkilerine dair bulunan dergiler, fotoğraflar ve reklamlar incelenerek mekana yansımalarıyla alakalı çıkarımlar yapılacaktır.

Bu araştırmanın mutfak planlaması ve kadının değişen sosyal statüsü arasındaki doğrudan ilişkiyi ortaya koyması beklenmektedir. Türkiye özelinde egemen ataerkil toplumdan demokratik nüfusa geçiş sürecinde, toplumsal değişimlerin mekansal tasarımlara da yansıdığı önceki çalışmalarda gözlemlenmiştir. Sonuç olarak bu çalışma, mutfak mekanının detaylarını ortaya koyarak mimarlık tarihine daha fazla ışık tutacak ve sosyal etkilerin yapılı çevreyi ve hatta en küçük yapı birimi olan evleri nasıl doğrudan etkilediğini gözler önüne serecektir.

Anahtar Kelimeler

Mutfak planı, Türk modern mimarisi, plan tipolojisi, ev, mekansal düzenleme.

Notlar

- 1 Umut Toker ve Zeynep Toker, “Family Structure and Spatial Configuration in Turkish House form in Anatolia from the Late Nineteenth Century to Late Twentieth Century.” *Proceedings-4th International Space Syntax Symposium*, Londra: University College London, 2003.
- 2 Deniz Orhun, Bill Hillier ve Julianne Hanson, “Spatial Types in Traditional Turkish Houses.” *Environment and Planning B: Planning and Design*, 22, no. 4 (1995): 475–498.
- 3 A.g.e.
- 4 Toker ve Toker, 2003, 55.1-55.16.
- 5 Şule Eroğlu, “Mutfağın Modernizasyonu: Mutfak Tasarımında Kadınlar ve Kadın Mimarlar.” *Arredamento Mimarlık*, 100+23 (2000): 91.

KAYNAKÇA

Eroğlu, Şule. “Mutfağın Modernizasyonu: Mutfak Tasarımında Kadınlar ve Kadın Mimarlar.” *Arredamento Mimarlık*, 100+23 (2000): 91.

Orhun, Deniz, Bill Hillier ve Julianne Hanson. “Spatial Types in Traditional Turkish Houses.” *Environment and Planning B: Planning and Design*, 22, no. 4 (1995): 475–498.

Toker, Umut ve Zeynep Toker. “Family Structure and Spatial Configuration in Turkish House form in Anatolia from the Late Nineteenth Century to Late Twentieth Century.” *Proceedings–4th International Space Syntax Symposium*, Londra: University College London, (2003): 55.1-55.16.

Şekil Kaynakları

Şekil a: Merkezi, A. M. “Büyükada’da İki Piyango Evi”. Arkitera.com. Erişim Tarihi: 15.10.2022. <http://www.arkiv.com.tr/proje/buyukadada-iki-piyango-evi/6229>

Şekil b: Merkezi, A. M. “Özkanlar Evi (Gemi Ev)”. Arkitera.com. Erişim Tarihi: 15.10.2022. <http://www.arkiv.com.tr/proje/ozkanlar-evi-gemi-ev/6502>

Şekil c: Sayar, Yasemin ve Didem Akyol Altun. “İzmir Modern Mimarlık Mirasından Bir Yıldız Kaydı: Özsaruhan Evi (1953-2011).” *Ege Mimarlık*, 22, no. 81 (2012): 8–17.

“HAVA, GÜNEŞ VE MİKROP” CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA VEREM MÜCADELESİ VE SİHHİ EV TARTIŞMALARI

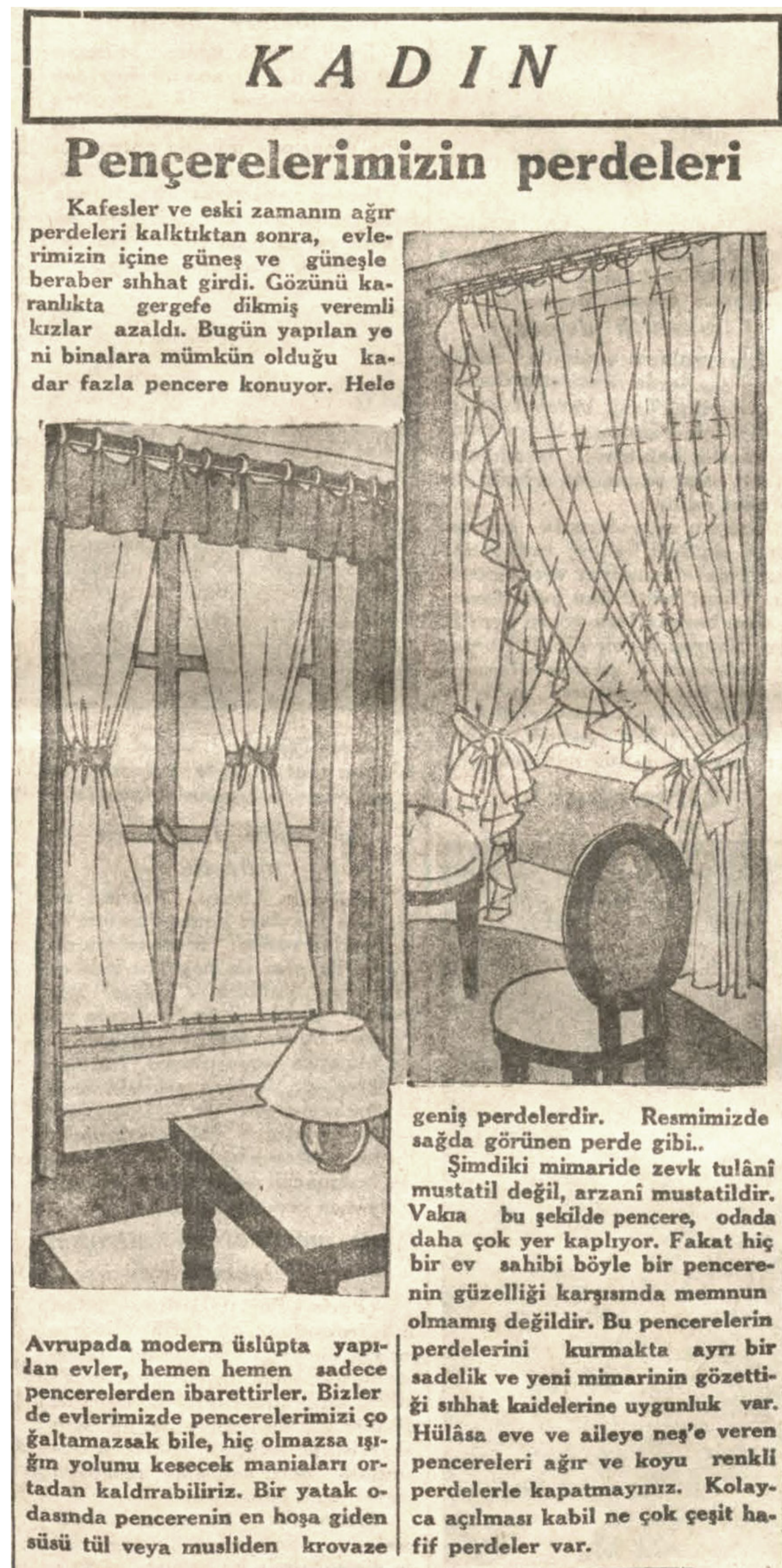
Cansu Değirmencioglu

Münih Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü

ÖZET

Robert Koch'un 1882'de tüberküloz basilini keşfetmesiyle başlayarak, Streptomisin ilacının 1944'te bulunuşuna kadar tüberküloz yani verem hastalığı, dünyanın birçok yerinde kitlesel mikrop korkusu sebebiydi. Nancy Tomes'in açıkladığı gibi, hastalıkların bulaşmasında mikrop teorisinin kitlelerce kabulü geç on dokuzuncu yüzyıl ve sonrasında gündelik hayatı derinden etkiledi.¹ Antibiyotığın altın çağından önce, birçok hastalık ve basit enfeksiyon zamansız ölümler getirmekteyken, halk sağlığı yetkililerinin erken teşhisi teşvik etmek ve bulaşma konusunda kitleleri eğitmek gibi tedbirlere başvurmaktan başka pek şansı yoktu. Böylece hem toplumsal hem de bireysel ölçekte verem mücadelesi, gündelik pratikler için bir dizi yeni kural getirmiş, teşhis ve terapi yöntemleri ile özdeşleşen mikroskop, röntgen filmi, tükürük hokkası, ultraviyole lambalar, şezlonglar, sanatoryum balkonları ve evlerin içine kadar giren hastane mimarisi ile kendi maddi kültürünü yaratmıştı. Bu, Beatriz Colomina'nın ifadeleriyle “hastanelerin evlere, evlerin hastanelere” dönüşeceği,² ve günümüzde tıpkı verem gibi hava yolu ile bulaşan korona virüs hastalığı nedeniyle mekansal sonuçları yeniden tartışmaya açılmış olan uzun bir sürecin başlangıcıydı.

On dokuzuncu yüzyıl sonlarında öncelikle doktorlar, hijyen uzmanları, ev ekonomistleri gibi mimar olmayan aktörlerin değişen uygulamaları, ev içi mekanı modern hijyen pratiklerine tabi tuttu. Yirminci yüzyılın ilk yarısında modern mimarinin biçimsel unsurlarından olan teras çatılar ve balkonlar, sanatoryum tasarımlarından esinlenerek Le Corbusier ve çağdaşlarının savunduğu terapötik yaşam tarzının göstergeleri haline geldi. Modern mimaride artan şeffaflık, tüberküloz gibi hastalıkları teşhis etmekte kullanılan X ışınlarının gelişimiyle ilginç paralellikler gösterdi. Dolayısıyla Annmarie Adams, Margaret Campbell, Beatriz Colomina ve Paul Overly gibi araştırmacıların da ortaya koyduğu üzere bulaşıcı hastalıkların, özellikle de tüberkülozun, modern mimarlık düşüncesini biçimlendirmede hayati rol oynadığı yadsınamaz.³ Bir bakıma bakteriler, modern mimarinin başlıca işvereni oldular.⁴ Modern Hareket'in hijyen söylemine eşlik eden mekansal maddi kültürü ve unsurları pek çok araştırmacı ele almıştır: Bol ışık alan pencereler, hafif perdeler, Viktoryen iç mekanın sözgelimi karmaşasından arınmış bir sadelik, kolay silinebilen linolyum ve seramik döşemeler, açık renk boyalı betonarme

ŞEKİL: MİLYET GAZETESİ, “KADIN” KÖŞESİNDEN BİR ÖRNEK: “BU PENCERELERİN PERDELERİNİ KURMAKTA AYRI BİR SADELİK VE YENİ MİMARİNİN GÖZETTİĞİ SİHHAT KAİDELERİNE UYGUNLUK VAR.” Kaynak: bkz. Kaynakça.

duvarlar, metal mobilyalar, yuvarlatılmış köşeler ve sağlık vadeden elektrikli aletler... Peki bu reçetenin ortaya çıkmasında etkili olan koşullara, tıp söylemlerine, mikrop kaygılarına ve bunlarla birlikte sunulan farklı ideolojilere dair neler söylenebilir? Modern steril mekan imgesinin karşıtı nedir, ya da nelerdir? Bu çalışma, erken Cumhuriyet Türkiye’sinde verem mücadelesi ve sıhhi ev meselesi odağında bu sorulara yanıt arıyor.

Şüphesiz, modern mimarlığın hijyen vurgusu erken Cumhuriyet Türkiye’sinde de karşılık bulmuştu. Ulus inşası sürecinde modern mimariye ilişkin tartışmalar, Sibel Bozdoğan’ın da ortaya koyduğu gibi rasyonel ve bilimsel gerekçelere odaklanmış ve bu da sıhate vurgu yapılmasına zemin hazırlamıştı.⁵ Örneğin, İsmail Hakkı (Baltacıoğlu) 1929’da, ideal bir evin unsurlarının artık “ne dinin, ne an’ananın ne de bir sınıfın yahut her hangi bir sultanın kabul ettiği”⁶ kaidelere dayanmaması gerektiğini öne sürmekteydi. Bunun yerine ev, “mikroplar, güneş ve hava” hakkındaki çağdaş inanç ve kavramların biçimlendirdiği bir “istirahat yeri”⁷, ya da mimar Behçet Ünsal’ın ifade ettiği gibi “ruh ve sıhhat üzerinde” olumlu tesirler yapan bir yuva olmalıydı.⁸ Ancak modern ev söyleminde bir “cumhuriyet takıntısı”⁹ haline gelen hijyen teması, doğrudan Batı merkezli mimarlık tartışmalarından ithal edilmiş söylemler bütünü olmanın ötesinde, dönemin toplumsal koşullarının ürünü olan çözüm arayışlarının bir yansımasıydı.

Türkiye’de iki savaş arası döneme, rejimin güçlü ve sağlıklı bir toplum olarak gelişme ve Avrupa’nın “hasta adamının” mirasıyla, yani Osmanlı geçmişiyile bağlarını koparma çabaları damgasını vurdu. Cumhuriyet eliti, sağlıklı olmayı yüceltmış ve veremle mücadeleye önem vermişti. Bu çaba yersiz değildi, yıllarca süren savaşların, salgınların ve yoksulluğun sonucunda bulaşıcı hastalıklar, sağlıklı bir nüfusa ihtiyaç duyan toplum mühendisleri için endişe verici boyuttaydı. Halk sağlığı alanındaki altyapı henüz tüm ihtiyacı karşılayamıyordu, bu da toplum sağlığında önleyici yaklaşımlara vurgu yapılmasına zemin hazırladı. Veremin toplumsal tarihi hakkında çalışmaları bulunan Ceren Gülser İlikan Rasimoğlu’nun tespit ettiği gibi, 1930’lu yıllarda veremle mücadelenin mali yükünü hafifletmek için öncelikle vatandaşlar sorumlu tutulmuş ve modern hijyen pratiklerini benimsemek, devlet tarafından bir vatandaşlık görevi olarak teşvik edilmişti.¹⁰ Rejimin arzuladığı yurttaş, “fiziksel olarak zinde ve ruhen sağlıklı”¹¹ idi ve Osmanlı-Türkiye toplumunun Oryantalist betimlemelerindeki miskinlik imgesini yıkmak adına öyle de görünmeliydi. Sağlığı, gençliği ve pozitivizmi merkezine alan erken cumhuriyetin modernleşme düşüncesi, gündelik alanın da bu kavramlar doğrultusunda dönüşümünü teşvik etmekteydi.

Önleyici sağlık doktrini, yapılı çevrenin temsil ve deneyimlenme biçimlerinde giderek daha çok belirleyici olurken, buna paralel olarak mimarlar ve halk sağlığı uzmanları da diyalog içine girmişti.¹² Veremin mikroptan sonra en büyük sorumlusu gayri sıhhi evler olarak görülüyordu ve sıhhi ev kavramı üzerine söylem üreten otoritelerin üzerinde uzlaştığı prensipler güneş, hava ve hijyen olmuştu. “Sıhhi ev” söylemi yeniye de, eskiyi de tüberküloz patojeni olarak görebiliyordu. Bir yandan, plansız, kalabalık, havalandırması ve doğal aydınlatması yetersiz apartman blokları, bir yandan da rutubetli, yıpranmış ahşap evler halk sağlığına birer tehditti. Başta İstanbul Verem Mücadelesi Cemiyeti’nin dergisi Yaşamak Yolu olmak üzere, çeşitli yayınlarda uzmanlar evlerin içinde rutubet, karanlık ve

tozun tehlikelerine dikkat çekiyor, kadın dergilerinde toz tutmayan döşeme malzemeleri ve doğru temizlik yapma biçimleri öneriliyordu. Mikroplar toz zerreciklerinde taşınıyordu ve tozun girebildiği her kovuk tehlike demekti. Mikropların varlığının tetiklediği bu endişeler tüketim kültüründe de karşılık buluyordu. Güneş ışığı da, hastalık yapıcı mikropların yanı sıra “melankolinin manevi mikroplarını”¹³ da yok etme gücüne sahip “en ucuz ilaç”¹⁴ olarak anılıyordu. Sonuç olarak karanlık apartman daireleri, eski ahşap evlerin pencere kafesleri ve ağır perdeler, güneşin iyileştirici gücünün önünde bir engel; melankoli, miskinlik ve tüberküloza neden olan mimari birer patojen olarak görülüyordu.¹⁵ (Şekil 1) Yedigün, Muhit gibi popüler yayınlar ve Kız Enstitüleri gibi kanallar aracılığı ile kadınları mikroplar konusunda bilinçlendirmeyi hedefleyen eğitici içeriğin yanı sıra,¹⁶ “mikrop yuvası” olarak görülen gayri sıhhi evlere yönelik çeşitli denetleme mekanizmaları geliştirildi.

Veremin maddi kültüründen yola çıkarak bu çalışma, iki savaş arası dönemde Türkiye’de mimarlık, tıp bilgisi ve ulusal ideoloji arasındaki karşılaşmaları incelemektedir. Bunu yapmak için, mimarlık ortamındaki tartışmaların yanı sıra, halk sağlığı otoriteleri ve ev idaresi uzmanlarının ürettiği söylemleri ve bu söylemlerin hedef aldığı verem ve gayri sıhhi ev meselesini inceler. Bu amaçla çalışma, dönemin süreli yayınlarında yer alan haberleri, halk sağlığı yazını ve popüler yayın mecralarında paylaşılan öğretici söylemleri, yine aynı platformlarda yer alan eski ahşap evler, gayri sıhhi apartmanlar, bilgisiz ev kadınları gibi öne sürülen problem kaynakları ile bir araya getirir. Bu karşılaştırmalar, mimarlıkta modernleşmenin belirleyici unsurlarından güneş, hava, temizlik ve sadelik söylemlerinin mimarlık yazınının ötesindeki uzantılarını ve sağlık otoriteleri, kadınlar, yerel otoriteler gibi farklı aktörlerin katkısını gözler önüne getirir. Türkiye özelinde ise, rejimin pedagojik mekanizmaları olarak da işlev gören bu tartışmaların erken Cumhuriyet aydınlarının Osmanlı kültürüne yönelik eleştirileri ile iç içe geçtiğini ortaya koyar. Sonuç olarak bakteriyoloji laboratuvarlarında üretilen bilginin ev içine nüfuz etmesi, Türkiye’nin mimarlık tarihinde önemli yansımaları olan bir süreçtir.

Anahtar Kelimeler

Verem, erken Cumhuriyet dönemi, hijyen, konut.

Notlar

1 Bkz. Nancy Tomes, *The Gospel of Germs: Men, Women, and the Microbe in American Life* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1998); Nancy Tomes, “The making of a germ panic, then and now.”, *American Journal of Public Health* 90, no. 2 (2000): 191-98.

2 Beatriz Colomina, *X-Ray Architecture* (Lars Müller Publishers, 2019), 69.

3 Geç on dokuzuncu yüzyıl ve yirminci yüzyılın ilk yarısında hastalık ve hijyen teorilerinin Batı’da modern konut mimarisine ve gündelik iç mekana yansımalarına ilişkin temel literatür için bkz. Annmarie Adams, *Architecture in the Family Way: Doctors, Houses, and Women, 1870-1900* (McGill-Queen’s Press, 1996); Paul Overy, *Light, Air & Openness: Modern Architecture Between the Wars* (Thames & Hudson, 2007); Colomina, *X-Ray Architecture*; Beatriz Colomina ve Mark Wigley, “The Bacterial Clients of Modern Architecture”, *Docomomo Journal*, sy 62 (2020); M. Campbell, “From Cure Chair to Chaise Longue: Medical Treatment and the Form of the Modern Recliner”, *Journal of Design History* 12, no. 4 (01 Ocak 1999): 327-43; Margaret Campbell, “What Tuberculosis did for Modernism: The Influence of a Curative Environment on Modernist Design and Architecture”, *Medical History* 49, no. 4 (Ekim 2005): 463-88;

KAYNAKÇA

Adrian Forty, “Hygiene and Cleanliness”, *Objects of Desire, Design and Society Since 1750* (London: Thames and Hudson, 1995), 156-81; Williams Rollins, “A Nation in White: Germany’s Hygienic Consensus and the Ambiguities of Modernist Architecture”, *German Politics and Society* 19, no. 4 (1 Aralık 2001): 1-42.

4 Bkz. Colomina ve Wigley, “The Bacterial Clients of Modern Architecture”.

5 Bkz. Sibel Bozdoğan, *Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiye’sinde Mimari Kültür*, çev. Tuncay Birkan (İstanbul: Metis, 2012); Sibel Bozdoğan, “‘Sıhhatli, Konforlu, Kullanışlı Evler’: 1930’lar Mimarlığında Modernlik Söylemi”, *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Problemler, Araştırmalar, Tartışmalar: 1. Uluslararası Tarih Kongresi, Ankara* içinde, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998), 344-52; Sibel Bozdoğan, “Modern Yaşamak: Erken Cumhuriyet Kültüründe Kübik Ev”, *Tarihten Günümüze Konut ve Yerleşme* içinde, ed. Yıldız Sey, çev. Zeynep Rona (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996), 313-28.

6 İsmail Hakkı, “Mimaride Kübizm ve Türk An’anesi”, *Darülfünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası* 3, no. 11 (1929): 119.

7 İsmail Hakkı, 119.

8 Behçet Ünsal, “Kübik Yapı ve Konfor”, *Arkitekt*, no. 99-100 (Mart–Nisan 1939): 61.

9 Bozdoğan, *Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiye’sinde Mimari Kültür*, 233.

10 Ceren Gülser İlikan, “Tuberculosis, Medicine and Politics: Public Health in the Early Republican Turkey” (İstanbul, Boğaziçi Üni., 2006), 169. İlikan Rasimoğlu’nun erken Cumhuriyet döneminde veremin toplumsal boyutuna ilişkin çalışmaları, bu araştırma için yol göstericidir. Örneğin, bkz. Ceren Gülser İlikan Rasimoğlu, “Erken Cumhuriyet Döneminde Sağlıklı Bireyin İnşası: Pronatalist Politikalar, Çocuk Sağlığı ve Verem”, *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi* 39, no. 2 (2019): 329-57; Ceren Gülser İlikan Rasimoğlu, “‘Verem iyi olur bir hastalıktır’: Cumhuriyetin ilk yıllarında verem mücadelesi ve siyaset”, *Toplumsal Tarih*, no. 296 (2018): 86-96; Ceren Gülser İlikan Rasimoğlu, “‘Memlekete çok çocuk ve sağlam çocuk lazımdır’: Erken Cumhuriyet Dönemi’nde verem mücadelesi ve Yaşamak Yolu dergisi”, *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e salgın hastalıklar ve kamu sağlığı* içinde, ed. Burcu Kurt ve İsmail Yaşayanlar (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2017), 193-214.

11 İlikan, “Tuberculosis, Medicine and Politics”, 169.

12 Örneğin, hıfzıssıhha uzmanı bir doktor evlerin havalandırılması hakkında *Mimar* (Arkitekt) dergisinde yazıyor ya da bir mimar, veremle mücadele dergisinde “evlerin yapısında sıhhi esaslar” konulu yazı dizisi hazırlayabiliyordu. Bkz. Dr. Zeki Faik, “Evlerde Tecdidi Hava”, *Arkitekt*, no13. (1932): 24-26; N. Nahit Uysal, “Evlerin yapısında sıhhi esaslar”, *Yaşamak Yolu*, no. 106 (1943): 10-11. Aynı dergide doktor Tevfik Sağlam’ın kaleme aldığı “Bizde Ev Meselesi” başlıklı yazı dizisi de ayrıca dikkate değer. Bkz. Dr. Tevfik Salim, “Bizde Ev Meselesi”, *Yaşamak Yolu*, no. 9 (1929): 2; Tevfik Salim, “Bizde ev meselesi”, *Yaşamak Yolu*, no. 6 (Eylül 1929).

13 Dr. F.R., “Sağlığımızın velinimetini güneş”, *Yedigün* 11, no. 278 (05 Temmuz 1938): 15-16.

14 Dr. F.R.

15 Apartmanlarda sıhhi koşullara ilişkin bir değerlendirme için, bkz. Ahmet Ziya, “İstanbul’da apartman inşaatı”, *İstanbul Belediye Mecmuası*, no. 121-122 (Eylül–Ekim 1934): 56-63. Eski ahşap evler ve kafes pencerelere dair tartışmalara bazı örnekler için, bkz. Dr. Bahaeddin Faik Kökdemir, *Yeni İfiiyen* (İstanbul: Devlet Basımevi, 1939); Haberci, “İstanbul konuşuyor: Kafesler kaldırılmalıdır! Asırlardan beri sürüp giden bu sakim âdete bir nihayet vermek zamanı bugün gelip geçmiştir.”, Haber, 12 Eylül 1937; “Pencerelerimizin perdeleri”, *Milliyet*, 6 Şubat 1933; Sevin Sel-Akan, “Kafesler kaldırılırken..”, *Türk Dili*, 18 Şubat 1932; Yusuf Ziya, “Veremle mücadele”, *Cumhuriyet*, 28 Ağustos 1932; Yusuf Ziya, “Kafes”, Vakıt, 5 Mart 1932.

16 Örneğin, bkz. Nuri Ergene, “Mikropların Hayatı”, *Yedigün* 9, no. 226 (07 Temmuz 1937): 7-8.

Adams, Annmarie. *Architecture in the Family Way: Doctors, Houses, and Women, 1870-1900*. McGill-Queen’s Press, 1996.

Ahmet Ziya. “İstanbul’da apartman inşaatı”. *İstanbul Belediye Mecmuası*, no. 121-122 (Eylül–Ekim 1934): 56-63.

Bozdoğan, Sibel. “Modern Yaşamak: Erken Cumhuriyet Kültüründe Kübik Ev”. *Tarihten Günümüze Konut ve Yerleşme* içinde, ed. Yıldız Sey, çev. Zeynep Rona, 313-28. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996.

———. *Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiye’sinde Mimari Kültür*. Çeviren Tuncay Birkan. İstanbul: Metis, 2012.

———. “‘Sıhhatli, Konforlu, Kullanışlı Evler’: 1930’lar Mimarlığında Modernlik Söylemi”. *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Problemler, Araştırmalar, Tartışmalar: 1. Uluslararası Tarih Kongresi, Ankara*, 344-52. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998.

Campbell, M. “From Cure Chair to Chaise Longue: Medical Treatment and the Form of the Modern Recliner”. *Journal of Design History* 12, no. 4 (1 Ocak 1999): 327-43.

Campbell, Margaret. “What Tuberculosis did for Modernism: The Influence of a Curative Environment on Modernist Design and Architecture”. *Medical History* 49, no. 4 (Ekim 2005).

Colomina, Beatriz. *X-Ray Architecture*. Lars Müller Publishers, 2019.

Colomina, Beatriz, ve Mark Wigley. “The Bacterial Clients of Modern Architecture”. *Docomomo Journal*, no. 62 (2020).

Dr. F.R. “Sağlığımızın velinimetini güneş”. *Yedigün* 11, no. 278 (5 Temmuz 1938): 15-16.

Dr. Tevfik Salim. “Bizde Ev Meselesi”. *Yaşamak Yolu*, no. 9 (1929): 2.

Dr. Zeki Faik. “Evlerde Tecdidi Hava”. *Arkitekt*, no. 13 (1932): 24-26.

Ergene, Nuri. “Mikropların Hayatı”. *Yedigün* 9, no. 226 (7 Temmuz 1937): 7-8.

Forty, Adrian. “Hygiene and Cleanliness”. *Objects of Desire, Design and Society Since 1750* içinde, 156-81. London: Thames and Hudson, 1995.

Haberci. “İstanbul konuşuyor: Kafesler kaldırılmalıdır! Asırlardan beri sürüp giden bu sakim âdete bir nihayet vermek zamanı bugün gelip geçmiştir.” *Haber*, 12 Eylül 1937.

İlikan, Ceren Gülser. “Tuberculosis, Medicine and Politics: Public Health in the Early Republican Turkey”. Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, 2006.

İlikan Rasimoğlu, Ceren Gülser. “Erken Cumhuriyet Döneminde Sağlıklı Bireyin İnşası: Pronatalist Politikalar, Çocuk Sağlığı ve Verem”. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi* 39, no. 2 (2019): 329-57.

———. “‘Memlekete çok çocuk ve sağlam çocuk lazımdır’: Erken Cumhuriyet Dönemi’nde verem mücadelesi ve Yaşamak Yolu dergisi”. *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e salgın hastalıklar ve kamu sağlığı* içinde, ed. Burcu Kurt ve İsmail Yaşayanlar, 193-214. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2017.

———. “‘Verem iyi olur bir hastalıktır’: Cumhuriyetin ilk yıllarında verem mücadelesi ve siyaset”. *Toplumsal Tarih*, no. 296 (2018): 86-96.

İsmail Hakkı. “Mimaride Kübizm ve Türk An’anesi”. *Darülfünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası* 3, no. 11 (1929): 110-31.

Kökdemir, Dr. Bahaeddin Faik. *Yeni İjyen*. İstanbul: Devlet Basımevi, 1939.

Overy, Paul. *Light, Air & Openness: Modern Architecture Between the Wars*. Thames & Hudson, 2007.

Rollins, Williams. “A Nation in White: Germany’s Hygienic Consensus and the Ambiguities of Modernist Architecture”. *German Politics and Society* 19, no. 4 (01 Aralık 2001): 1-42.

Sel-Akan, Sevin. “Kafesler kaldırılırken..” *Türk Dili*, 18 Şubat 1932.

Tevfik Salim. “Bizde ev meselesi”. *Yaşamak Yolu*, no. 6 (Eylül 1929).

Tomes, Nancy. *The Gospel of Germs: Men, Women, and the Microbe in American Life*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1998.

———. “The making of a germ panic, then and now.” *American Journal of Public Health* 90, no. 2 (2000): 191-98.

Uysal, N. Nahit. “Evlerin yapısında sıhî esaslar”. *Yaşamak Yolu*, no. 106 (1943): 10-11.

Ünsal, Behçet. “Kübik Yapı ve Konfor”. *Arkitekt*, no. 99-100 (Mart–Nisan 1939): 60-62.

Yusuf Ziya. “Kafes”. *Vakit*, 5 Mart 1932.

———. “Veremle mücadele”. *Cumhuriyet*, 28 Ağustos 1932.

Şekil Kaynak: “Pençerelerimizin perdeleri”. *Milliyet*, 6 Şubat 1933.

07 KÜLTÜREL MİRAS OLARAK İÇ MEKAN: CUMHURİYET MİRASI

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ KONUTLARINDA İÇ MEKAN KURGUSU

Sena Tuğcu

İstanbul Kültür Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

Gülay Usta

İstanbul Kültür Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

ÖZET

Dünyada yaşanan siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal tüm değişim ve dönüşümler birbirinden farklı zaman ve yerlerde etkilerini göstermiştir. Tarihsel süreçte yaşanan değişimler birçok disiplinde olduğu gibi mekan yaratma sanatı olan mimarlık alanını da etkilemiştir. Bu gelişme ve değişimler yaşam biçimleri üzerinde de etkili olmuş, bu durum bireyin kullandığı mekanlara da yansımıştır.

Endüstri Devrimi ile birlikte tarım toplumu zamanla endüstri toplumuna dönüşmüştür. Dönüşüm önce Batı'da daha sonra diğer toplumlarda kültür, sanat ve mimarlık gibi birçok alanda etkisini göstermiştir.¹ Bu değişimlerden biri de önce Batıda başlayıp, sonra diğer ülkelere yayılan modernizm hareketidir.² 1930'luyıllarda ortaya çıkan 'Modernizm'; Batı'da yıllar içinde oluşan daha sonra diğer coğrafyalarda Batı'dan etkilenecek model alınan bir kavramdır.³ Modernizm etkileriyle oluşan 'Modern Mimarlık' önce Avrupa'da sonra Amerika'da etkilerini göstermiştir. Endüstri Devrimi ile başlayan makineleşme ve köyden kente göç çeşitli mekansal gereklilikler oluşturmuştur. Bu gerekliliklerin en önemlisi kentlere göç edenler için konut üretimi konusu olmuştur. Avrupa'da modern mimarlık kapsamında çeşitli konut projeleri üretilmiş ve konutların mekan kurgusunda da yeni yaşam anlayışının izleri görülmüştür. Bu dönem konut kapsamında değerlendirildiğinde cephe, plan kurgusu, mekan özellikleri, mobilya seçimi gibi birçok alanda yenilikler dikkati çekmektedir.

Türkiye'de 'Erken Cumhuriyet' dönemi olarak tanımlanan 1923-1943 yılları arasındaki 20 yıllık süreçte yaşanan gelişmeler toplum düzeninde köklü değişikliklere yol açmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren başlayan toplumsal değişim, büyük ölçüde ekonomik koşullara bağlı olarak gerçekleşmiş ve mekanları etkilemiştir.⁴ Bu dönemde modernite kavramı her alanda etkisini göstermeye başlamıştır. İdeolojik olarak kabul gören modernizm ile birlikte başta devlet yöneticilerinin isteği ve yönlendirmeleriyle modern toplumun oluşumu amaçlanmıştır. Modernizm; Avrupa'da yaşanan gelişmelerin her alanda oluşan etkileşiminin ortak sonucu iken, Türkiye'de Batı'dan farklı olarak en çok mimari alanda etkisini göstererek başlamıştır. Modern hayatın, mimarinin ve iç

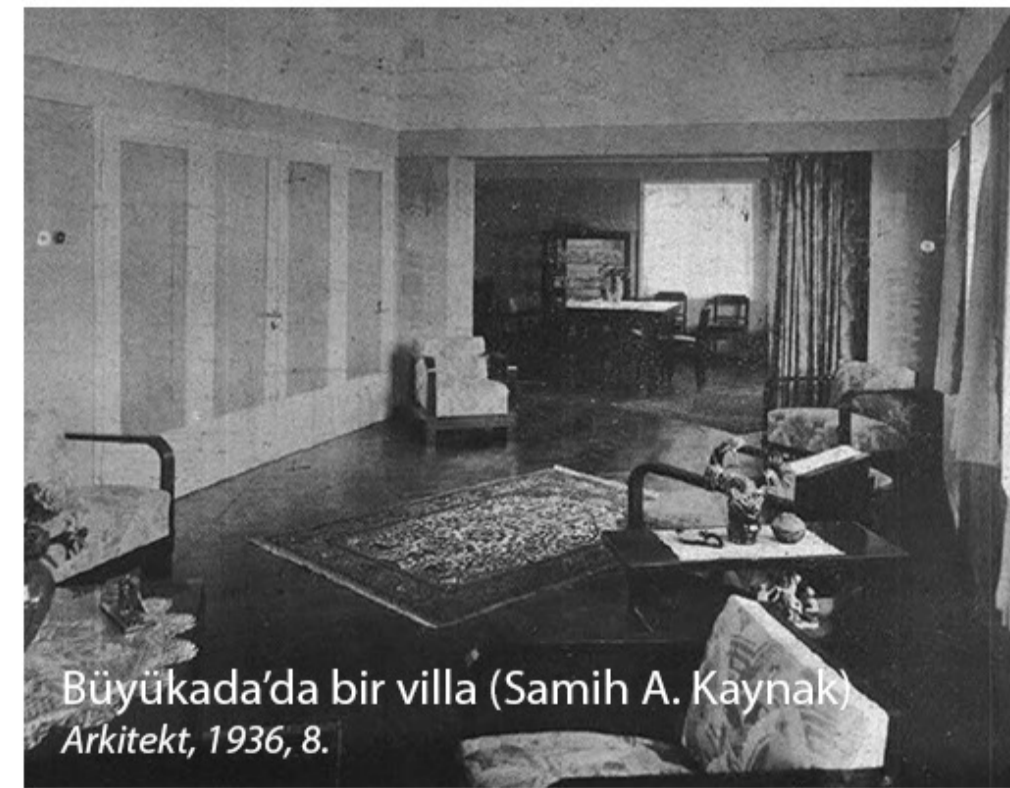
MODERNİZM

YAŞAMA MEKANI

KONUT

Çankaya'da bir villa (Seyfi Arkan)
Arkitekt, 1936, 7.

Büyükdade'da bir villa (Samih A. Kaynak)
Arkitekt, 1936, 8.

Kağırışta bir villa (Zeki Sayar)
Arkitekt, 1937, 2.

Bebek'te bir villa (Erip Erbilin)
Arkitekt, 1937, 8.

Cadebostan'da bir villa (Sedat Erkoçlu)
Arkitekt, 1941, 9-10.

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ KONUTLARINDA İÇ MEKAN KURGUSU

ŞEKİL: ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ KONUTLARINDA İÇ MEKAN KURGUSU,

Kaynak: bkz. Kaynakça.

mekan tasarımının toplumun tümüne yazılı ve görsel olarak ulaşması amacıyla dergiler yayımlanmaya başlanmıştır. Bunlardan ilki 1931 yılında yayın hayatına başlayan ve 1980'e kadar, 50 yıllık bir dönem boyunca yayını sürdürülen önce 'Mimar' daha sonra yeni adıyla 'Arkitekt' dergisidir. Bu dergi, Anadolu'da ve özellikle İstanbul'da cumhuriyet dönemi mimarlığını belgeleyen en önemli kaynaklar arasındadır⁵ ve bir arşiv niteliğindedir. Dergide cumhuriyet döneminde üretilen, önde gelen mimarlarının yapılarına yer verilmektedir. Cumhuriyet döneminde üretilen konut örnekleri tasarım yaklaşımları ve mekansal planlamaları ile ayrıntısıyla yer almaktadır.

Bu çalışma kapsamında erken cumhuriyet dönemi konutlarının iç mekan kurgularını modernizm bağlamında irdelemek amaçlanmıştır. Türkiye'de modernizmin konut iç mekanına etkilerini inceleyen bu çalışmada, Türkiye mimarlığı açısından önemli bir arşiv niteliği taşıyan ve basılı tek yayın olan Arkitekt dergisi kaynak alanı olarak seçilmiştir.

Türkiye'de inşa edilen modern mimarlık ürünleri modernleşme sürecinde ülkenin yaşadığı siyasi, toplumsal ve kültürel etkilerin mimariye ve iç mimariye olan etkilerin incelenmesi açısından önemli kaynaklardır. Türkiye için erken cumhuriyet dönemi mimarlığı, modernizm'in etkisi ile oluşurken, mimari tasarımcının kimliğinin öne çıktığı ve yeni malzeme ile yeni yapım tekniklerinin denendiği bir mimari biçimlenme süreci olarak tanımlanabilir. Bu çalışma kapsamında modernizmin oluşumu ve Türkiye'de modernizmin getirdiği değişimin incelenmesi ve bu değişim ile birlikte erken cumhuriyet dönemindeki konut iç mekanı üzerindeki etkisinin seçilen iç mekan örnekleri üzerinden analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda modernizm kavramı, Türkiye'de inşa edilen ve kültürel bir yenilenmenin, tarihsel sembolik duruşu niteliğinde olan erken cumhuriyet dönemi konut iç mekanlarının kurgusu incelenecektir.

Türkiye'de modernizmin konut iç mekanına etkilerini inceleyen bu çalışma için; öncelikle konu hakkında basılı kaynak olan kitaplar, dergiler, makaleler, konuya ilişkin yapılmış tez çalışmaları araştırılarak literatür taraması yapılmıştır. İncelemelerde Arkitekt dergisi veri tabanında yer alan konut yapıları tespit edilip, sonrasında konut iç mekanının incelenmesinde görsel kaynağ sağlayacak olan iç mekan ilişkisi görselleştirmeleri bulunan yapılar çalışma kapsamına dahil edilmiştir. Analizler modernizm etkisinin en fazla yaşam biçimine etkisinin görüldüğü yaşama alanları olan salon (ya da yaşama mekanı) mekanlarında yapılmıştır. Konutun diğer mekanları araştırma dışında bırakılmıştır.

Çalışmada arkitekt dergisinden dönemi temsil etme niteliği barındıran 5 konut seçilerek analiz edilmiştir. Her bir konut için modernizm etkisini ortaya koyan parametreler oluşturulan görsel analiz tabloları aracılığıyla görselleştirilmiştir. Bu tablolarda konutun künyesini oluşturan bilgilerin yanı sıra mekan organizasyonu konusundaki bilgilere de yer verilmiştir. Yaşama mekanı özelinde yapılan analizlerde mimari elemanlar, mobilya, dekoratif elemanlar, vb konularda modernizm açısından değerlendirilmesi yapılmıştır.

Modernizmin konutların yaşama mekanlarındaki getirdiği değişim ve etkiler tespit edildiği araştırma kapsamında seçilen beş konuttan birincisi Seyfi Arkan'ın Çankaya villasıdır. Diğer konutlar sırasıyla Samih A. Kaynak'ın Büyükkada villası, Erip Erbilin'in Bebek villası ve Sedat Erkoğlu'nun Cadde Bostanı villasıdır. Seçilen konutlar Ankara ve

İstanbul'da dönemin mimari kimliğini yansıtan ve dönemin önemli mimarları tarafından tasarlanmış yapılardır.

Modernizm konusundaki çalışmalara bakıldığında genellikle konut özelinde cephe, kütle kurgusu vb. alanlarda olduğu, iç mekan tasarımını incelemeye yönelik çalışmaların çok fazla olmadığı görülmektedir. Bu nedenle bu çalışmada modernitenin yaşam biçimini de etkilediği varsayımından hareketle konutların yaşama mekanları ele alınarak Arkitekt dergisinin tüm sayılarında yer alan yapılar incelenmiş öncelikle dönemin konut örnekleri çalışma konusu olarak, taşıdıkları mekansal özellikleri değerlendirilerek seçilmiştir. Dönemsel etki ve tarihsel süreç incelendiği zaman konut yapısının bireysel ve toplumsal değişimden daha kolay ve öncelikli olarak etkileneceği ve doğal olarak değişimlerin daha kolay saptanabileceği göz önüne alınmıştır. Daha sonra konut iç mekanının incelenmesinde kaynak oluşturacak iç mekan görsellerine yer verilen örnekler ayrılmıştır. Konut başlığı altında olan yalı ve köşk tipi evler hem dönüşümden etkilenme süreci farklılığı hem konut temel gereksinimlerine ek farklı niteliklere sahip olması nedeniyle araştırmaya dahil edilmemiştir. Bu bağlamda, modernizm ve konut kavramları çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında, iki kavramın mimari ve iç mekan tasarımı çerçevesinde yorumlanması gerekli görülmüştür. Bu şekilde dönemin sosyal, kültürel yapısının, yaşam biçiminin mekana yansımaları iç mekanı oluşturan mobilya, renk, doku, malzeme vb. parametreler üzerinden değerlendirilecektir. Erken cumhuriyet döneminin belirgin özelliklerini irdelemenin yanı sıra konutlarının iç mekan özelliklerinin analizinden elde edilen bulguların bu anlamda önemli bir kaynak oluşturacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler

Modernizm, Erken Cumhuriyet Dönemi, konut, yaşama mekanı, *Arkitekt* dergisi.

Notlar

- 1 Örkünç Arbil, Modernist Bir İlk Yapıt: Mimar Maruf Önalın'ın ve Dr. Fahrettin Evi, *Tasarım+Kuram Dergisi*, 2012, s.83.
- 2 Batu Mikail, Onur Tos, Tüketim Kültürü Odağında Modernizm ve Postmodernizmin Karşılaştırılması, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi* 5, 2017, s.993.
- 3 Kırılmaz Harun, Fatma Ayparçası, Modernizm ve Postmodernizm Süreçlerinin Tüketim Kültürüne Yansımaları, *İnsan-İnsan Dergisi*, 2016, s.38.
- 4 Uzunarslan Şebnem, Erken Cumhuriyetin Mobilyaları, Erken Cumhuriyet Döneminde Mobilya drl. U. Şumnu, İstanbul: *TMMOB İçmimarlar Odası*, 2013, s.99-107.
- 5 Ergüt Altan Elvan, İpek Yada Akpınar, Zafer Akay, *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, 2015, c.8. (erişim 27.04.2022)

KAYNAKÇA

Batu, Mikail, Onur Tos, Tüketim Kültürü Odağında Modernizm ve Postmodernizmin Karşılaştırılması, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5, 2017, s.993.

Biröl, Gaye, Modern Mimarlığın Ortaya Çıkışı Ve Gelişimi, *Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Dergisi*, Mimarlık Fakültesi, Makale, 2007.

Bozdoğan, Sibel, *Modernizm ve Ulusun İnşası Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür*, İstanbul: Metis Yayınları, 2002.

Budak, C., Sunuş: Modern Mimarlığın Kavramları Üzerine. *Mimarlık Dergisi*, 1985, s.5-23.

Ergüt, Altan Elvan, İpek Yada Akpınar, Zafer Akay, *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, 2015, c.8. (erişim 27.04.2022)

Kırılmaz, Harun, Fatma Ayparçası, Modernizm ve Postmodernizm Süreçlerinin Tüketim Kültürüne Yansımaları, *İnsan-İnsan Dergisi*, 2016, s.38.

Örkünç, Arbil, Modernist Bir İlk Yapıt: Mimar Maruf Önalın'ın ve Dr. Fahrettin Evi, *Tasarım+Kuram Dergisi*, 2012, s.83.

Uzunarslan, Şebnem, Erken Cumhuriyetin Mobilyaları, Erken Cumhuriyet Döneminde Mobilya dnl. U. Şumnu, İstanbul: *TMMOB İçmimarlar Odası*, 2013, s.99-107.

Şekil Kaynağı:

Çankaya'da bir villa (Seyfi Arkan), Arkitekt, 1936, 7.

Büyükkada'da bir villa (Samih A. Kaynak), Arkitekt, 1936, 8.

Kalamış'ta bir villa (Zeki Sayar), Arkitekt, 1937, 2.

Bebek'te bir villa (Erip Erbilin), Arkitekt, 1937,8.

Caddebostan'ında bir villa (Sedat Erkoğlu), Arkitekt, 1941, 9-10.

FLORYA ATATÜRK DENİZ KÖŞKÜ; DIŞTAN- İÇE BÜTÜNCÜL BİR MEKANSAL OKUMA

Beyza Çermikli

İstanbul Atlas Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi

Çağla Gümüşçü

İstanbul Atlas Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi

ÖZET

Endüstri Devrimi'nden sonra bilim ve teknolojiye yaşanan gelişmeler mimaride yeni tekniklerin ve farklı malzemelerin kullanılmasına neden olmuştur. Bu gelişmeler XX. yüzyılın başında çağın değişen ihtiyaçlarına cevap vermeyi hedefleyen ve “modern” olarak adlandırılan yeni bir mimari dönemi ortaya çıkarmıştır. “Modern Mimari” tarih, gelenek ve üsluplardan arınmış, yalın, geometrik, rasyonalite ve işlevselliğin hakim olduğu bir anlayışla gelişmiştir.¹

Türkiye’de modern mimarlık, Cumhuriyetin ilanından sonra tepeden inme bir devlet politikasıyla, yaşamın tüm alanlarını kapsayacak bir çağdaşlaşma projesi olarak geliştirilmiştir.² Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Avrupa’dan gelen mimar ve şehir plancılar kent yapılanmasında etkin rol üstlenmiş, bunun yanı sıra 1930-1940 yılları arasında Sedat Hakkı Eldem, Emin Onat, Seyfi Arkan gibi yerli mimarlar ülkeye modern üslupta nitelikli eserler vermiştir.³ Bu modern mimari eserlerin en önemlilerinden biri, Seyfi Arkan tarafından yapılan ve çalışmanın da konusunu oluşturan Florya Atatürk Deniz Köşkü’dür. Köşk bir devlet konutundan çok, halk için örnek, elit, milliyetçi, öğretici ve aydınlatıcı bir sahne olmuştur.⁴

1935 yılında Atatürk tarafından yaptırılan ve uzun yıllar Cumhurbaşkanlığı’nın İstanbul’daki yazlık konutu olarak kullanılan Köşk, sahile köprü ile bağlanmakta, kuzey-güney ve doğu-batı ekseninde birbirini dik kesen iki dikdörtgen kütlede oluşmakta, denize doğru açılan bir iskeleyle son bulmaktadır.⁵ Gemi gibi su üzerinde yüzen binanın güverteyi andıran terası, dairesel pencereleri ve beyaz metal parmaklıkları transatlantik mimarisine atıfta bulunmaktadır.⁶ Köşkün girişi olan kuzey-güney aksında personel odaları ve banyolar yer alırken, doğu-batı aksında terasa da açılan çalışma odası, toplantı salonu, yatak ve misafir odaları sıralanmaktadır.⁷ İşlevselliğin temel alındığı plan çözümünde, toplantı salonunun yer aldığı hacim yuvarlatılmış çizgileri ile köşkün formal genel kompozisyonuna hareket getirmiştir.⁸ Planda olduğu gibi iç mekanda da geometrik anlatım içeren süslemeden uzak, sade ve işlevsel mobilyalar kullanılmıştır. Geometrik tavan ve aydınlatma elemanları, masif ahşap mobilyalar ve dekorasyonun biçimsel benzerlikleri

ŞEKİL: FLORYA ATATÜRK DENİZ KÖŞKÜ DIŞ VE İÇ MEKAN GÖRÜNÜMLERİ, İSTANBUL,

Kaynak: Yazarlar Arşivi, 4 Mart 2022.

dönemin tasarım özelliklerini yansıtmakla birlikte Arkan'ın bütüncül tasarım yaklaşımını ortaya koymaktadır.⁹ Bunun yanı sıra, oturma, yatma, servis ve depolama elemanları ile aksesuarların birçoğundaki yuvarlatılmış köşeler ve geometrik detaylar transatlantik mimarisinin iç mekana yansımaları olarak okunabilir.¹⁰

Arkan'ın projesinde yerleşkenin köşk dışındaki tüm hizmet birimleri karada bırakılmış, sahil ise halk plajı olarak planlanmıştır. Bu şekilde Köşk, plajı bölmeyen, halk ile devlet başkanını ayırtırmayan, kaynaştırarak kültürel bir simge haline dönüşmüştür.¹¹ Günümüzde Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Müdürlüğü tarafından koruma altına alınan yapı, 1988 yılında TBMM'ne bağlı Milli Saraylar Daire Başkanlığı'na devredilmiş ve restorasyona alınarak 1993 yılında müze haline getirilmiştir. Köşkün Genel Sekreterlik ve Yaverlik Binaları TBMM çalışanlarına hizmet verecek şekilde misafirhane olarak planlanmış, çevresi ise korunamamış, Beyaz ve Mavi Köşk ile Mutfak yıkılmış, Kırmızı Köşk yerine idari bina yapılmıştır. Ayrıca 1994 yılında Sosyal Tesisler Binası inşa edilmiştir.¹² Soyunma odaları ve kafeterya bulunan plaj alanı ise yıllarca kullanılmamış, tekrar faaliyete girdiği 2000'lerin sonunda yıkılmıştır.¹³

Florya Atatürk Deniz Köşkü Müzesi'nde günümüzde iç mekan düzenlemesi, sergilenen mobilya ve donatı elemanlarının büyük kısmında koruma sağlanırken, çevresiyle ilişkisinin kısmen devam ettiği, iç-dış mekan bağının ise koparıldığı görülmektedir.

Çalışmanın amacı; Erken Dönem Cumhuriyet Modernizmini Florya Atatürk Deniz Köşkü örneğinde tartışarak, iç mekan ile çevresinin dönüşümünü ve birbirleri üzerindeki fiziksel ve sosyal etkisini ortaya koymak, aynı zamanda günümüzdeki kullanım kararlarını açıklamaktır. Bu kapsamda yapılan çalışmanın iç mekan okumasının ötesine geçerek özgün bir çalışma olması amaçlanmıştır.

Seyfi Arkan iç mekandaki en ufak tasarım nesnesinden, yapıya ve yapı-dış mekan bütünlüğüne kadar mekanı tüm ölçek ve detaylarıyla ele alan bir mimardır.¹⁴ Çalışma Arkan'ın bu Bütüncül Tasarım (Gesamkunstwerk) Anlayışı odağında şekillendirilmiş ve iç mekanın, onu çevreleyen ve bütünleyen dış mekanla korunduğu zaman toplumun kültürel hafızasında iz bırakacağı hipoteziyle geliştirilmiştir.

Araştırmada öncelikle, Türkiye'deki ve Dünyada'ki modernizm kavramı açıklanmış, daha sonra Florya Atatürk Deniz Köşkü'nün konumu, çevre mekan ilişkileri, mekansal organizasyonu ile iç mekan ve donatı elemanlarının tasarımı dönemin özellikleri dikkate alınarak yorumlanmış ve günümüzde kadar geçen süreç içerisindeki değişimleri koruma kavramıyla ilişkilendirilerek ortaya koyulmuştur.

Çalışmada daha önce Seyfi Arkan ve Atatürk Deniz Köşkü ile hazırlanan makaleler, kitaplar, raporlar ve tezler kaynak olarak kullanılmış, güncel verilerin elde edilebilmesi için arazi gezileri ve fotoğraflama çalışmaları yapılmıştır. Eski fotoğraf ve çizimlerden elde edilen veriler ışığında yapılan iç-dış mekan incelemeleri, harita ve şemalarla desteklenmiş, karşılaştırmalı tablolarla gösterilmiştir.

Modern mimari mirasın korunması, tasarımın tüm bileşenleriyle değerlendirilmesiyle mümkündür.¹⁵ Florya Atatürk Deniz Köşkü dıştan-içe bütüncül mekan okumasının, döneme

ait modernizm anlayışını fiziksel ve sosyal boyutta ortaya koyacağı düşünülmektedir. Modern yapıların iç mekanlarının çevresi ile bağı koparılmadan korunması, toplumun kültürel hafızasının oluşmasında önemli bir unsurdur. Bu kapsamda; iç mekanın onu bütünleyen dış mekanla birlikte değerlendirilmesinin, koruma yaklaşımında farklı tartışma konuları açacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler

Modernizm, Florya Atatürk Deniz Köşkü, iç mekan, dış mekan, bütüncül tasarım.

Notlar

- 1 Gaye Birol, "Modern Mimarlığın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi," *Megaron, Mimarlar Odası Balıkesir Şubesi Yayını*, (Ekim 2006): 5-11.
- 2 Yasemin Gürel ve Atilla Yücel, "Bir Erken Cumhuriyet Modernist Mimarı: Seyfi Arkan," *İTÜ Dergisi/a mimarlık, planlama, tasarım* 6, no.2 (Eylül 2007): 47-54.
- 3 G. Deniz Dokgöz, "Karikatürün Hedef Nesnesi Olarak Mimarlığın Kübik Ev Üzerinden Eleştirisi." (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2012), 45-56.
- 4 Hande Tulum, "Seyfi Arkan Mimarlığında Modernliğin Örtülü/Örtük İmgesi Olarak "Ev": "Yitik Yuva"dan "Konut"a Geçiş (Genlikler)." (Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul, 2012), 161.
- 5 Aytekin Kılavuz, *Florya Atatürk Deniz Köşkü*. (İstanbul: TBMM Basımevi, 2021), 22-24.
- 6 Sibel Bozdoğan, *Modernizm ve Ulusun İnşası Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür*. (İstanbul: Metis, 2012), 143.
- 7 Şebnem Ertaş Beşir, İrem Bekar ve Ayşegül Durukan, "100. Yılda Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığının 'iç'selleştirilmesi: Seyfi Arkan ve Florya Atatürk Köşkü," *Journal of Social and Humanities Sciences Research* 7, no.64 (Aralık 2020): 4078.
- 8 Mehmet Kaya, "Mimar Seyfi Arkan ve Florya Atatürk Köşkü." (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2000), 49.
- 9 Ertaş, Beşir ve Durukan, 2020, 4080.
- 10 Gülname Turan, "Türkiye'de Erken Cumhuriyet Dönemi Zanaat ve Endüstri Üretiminde Tasarım" (Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2009), 183.
- 11 Elvan Altan Ergut, İpek Yada Akpınar ve Zafer Akay. "Cumhuriyet Döneminde İstanbul'da Mimarlık," *Büyük İstanbul Tarihi*. 2015, Cilt 8, 558. ET: 10.01.2022, <https://istanbultarihi.ist/>
- 12 Münevver Aygün Aşık, "Modern Konutun Korunması ve Yeniden Kullanılması: Florya Atatürk Deniz Köşkü." (Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, 2017), 56-61-94.
- 13 Ergut, Akpınar ve Akay, 2015, 558.
- 14 Gürel ve Yücel, 2007, 51-52.
- 15 Ebru Omay Polat, "Güncelleme: Türkiye'nin Modern Mimarlık Mirası," *Mimarist* 62, no.2 (Yaz 2018): 47.

KAYNAKÇA

Altan Ergut, Elvan, İpek Yada Akpınar ve Zafer Akay. “Cumhuriyet Döneminde İstanbul’da Mimarlık,” *Büyük İstanbul Tarihi*. 2015, Cilt 8, 558. ET: 10.01.2022, <https://istanbultarihi.ist/>

Aşık, Münevver Aygün. “Modern Konutun Korunması ve Yeniden Kullanılması: Florya Atatürk Deniz Köşkü.” Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, 2017.

Biröl, Gaye. “Modern Mimarlığın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi,” *Megaron, Mimarlar Odası Balıkesir Şubesi Yayını*, (Ekim 2006): 3-16.

Bozdoğan, Sibel, *Modernizm ve Ulusun İnşası Erken Cumhuriyet Türkiye’sinde Mimari Kültür*. İstanbul: Metis, 2012.

Dokgöz, G. Deniz. “Karikatürün Hedef Nesnesi Olarak Mimarlığın Kübik Ev Üzerinden Eleştirisi.” Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2012.

Ertaş Beşir, Şebnem, İrem Bekar ve Ayşegül Durukan. “100. Yılda Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığının ‘iç’selleştirilmesi: Seyfi Arkan ve Florya Atatürk Köşkü,” *Journal of Social and Humanities Sciences Research* 7, no.64 (Aralık 2020): 4073- 4083.

Gürel, Yasemin ve Atilla Yücel. “Bir Erken Cumhuriyet Modernist Mimarı: Seyfi Arkan,” *İTÜ Dergisi/a mimarlık, planlama, tasarım* 6, no.2 (Eylül 2007): 47-55.

Kaya, Mehmet, “ Mimar Seyfi Arkan ve Florya Atatürk Köşkü.” Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2000.

Kılavuz, Aytekin. *Florya Atatürk Deniz Köşkü*. İstanbul: TBMM Basımevi, 2021.

Omay Polat, Ebru. “Güncelleme: Türkiye’nin Modern Mimarlık Mirası,” *Mimarist* 62, no.2 (Yaz 2018): 44-47.

Tulum, Hande. “Seyfi Arkan Mimarlığında Modernliğin Örtülü/Örtük İmgesi Olarak “Ev”: “Yitik Yuva”dan “Konut”a Geçiş (Genlik)ler.” Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul, 2012.

Turan, Gülname. “Türkiye’de Erken Cumhuriyet Dönemi Zanaat ve Endüstri Üretiminde Tasarım” Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2009.

CUMHURİYET'İN İLK ON YILINDA HEYBELİADA SANATORYUMU: DEĞİŞEN MEKANSAL KURGULAR VE MODERNLEŞ(TİRİL)EN İÇ MEKANLAR

Deniz Avcı Hosanlı

Haliç Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

ÖZET

Tümdünyayı etkisi altına alan Covid-19 pandemisi, Modern Hareket mimarisinin ilkelerinin bulaşıcı hastalıklarla mücadele etme konusundaki etkinliğini bizlere tekrar hatırlatmıştır. Bulaşıcı hastalıkların yayılmasının kalabalık ve hijyenik olmayan endüstriyel şehirler ve proletaryanın kötü çalışma/barınma şartlarıyla olan doğrudan ilişkisi keşfedilince; sağlıklı yaşam için kötü barınma şartlarının engellenmesi konusundaki sosyalist yaklaşım, 20. yüzyıl modernleşmesinin ilkeleriyle de örtüşmeye başlamıştır.¹ Verem basili 1882 yılında Robert Koch tarafından keşfedilmiştir. Hijyenik olmayan yaşam şartlarında bulaşıcılık faktörünün arttığı tespit edilen bu hastalığın tedavisinde 19. yüzyılın ortasından beri var olan sanatoryum kompleksleri olumlu sonuçlar vermiş; 20. yüzyılın ortalarında antibiyotik tedavisinin keşfinden önce sanatoryum mimarisinin özellikleri verem hastalığının birincil tedavisi olmuştur. Mimari sağlıklı bedenler inşa etmek için bir araçken, kendisi de sağlıklı bir beden gibi çalışmıştır.²

19. yüzyıl ortasından 20. yüzyılın ortasına kadar geçen süre içerisinde, sağlık alanında yapılan bilimsel çalışmalarla birlikte sürekli gelişmekte olan veremle mücadele yöntemleri, sanatoryum mimarisini, mekankurgusunu ve iç mekanlarını da dönüştürmeye başlamıştır. Sanatoryumlar başlangıçtaki sayfiye evi tipinden, 20. yüzyılda Alvar Aalto'nun tasarladığı Paimio Sanatoryum tipine doğru dönüşüm geçirmiştir.³ Erken 20. yüzyılın sanatoryum yapıları, tedavi için disipline önem verirken,⁴ aydınlık, havadar ve bol güneş alan iyileşme mekanları sağlamış; hastalığın bulaşıcılığını engellemek için kolay temizlenebilir, sade ve minimalist tasarıma sahip yüzeyler, mobilyalar ve objeler önermiştir.⁵ Yeni sanatoryum tiplerinin en temel iyileştirme aracı ise mimarisinin dilini oluşturan, cepheleri boydan boya çevreleyen, binanın (dolayısıyla verem hastalarının röntgende çekilen) kaburgalarına benzeten, güneş ışığının yıkadığı geniş kür balkonları olmuştur.⁶ 20. yüzyılın Modern Hareket'i de sadelik, hijyen, bol güneş ve temiz hava ilkelerini benimseyince,⁷ bu ilkeleri sağlamakta olan sanatoryum mimarisi modern mimarinin temel dilini de böylece oluşturmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'nda ise veremle savaş II. Abdülhamid döneminde başlamış;

ŞEKİL: HEYBELİADA SANATORYUMU, TARİHİ PAVYON,

Kaynak: Hosanlı Arşivi.

Avrupa'ya delegeler ve temsilciler gönderilmiş; İstanbul'da özellikle çocuk sanatoryumları hizmet vermeye başlamış ve dernekler kurulmuştur.⁸ Haseki Hastanesi'nde *Sillü'r-rie*, yani Akciğer Tüberkülozu anlamına gelen koğuş, II.Abdülhamid'in 1890 yılında Berlin'e bir heyet göndermesinin hemen ardından açılmış; veremle Mücadele Osmanlı Cemiyeti ise 1918 yılında kurulmuştur.⁹

Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'ndan çıkmış ve yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti devleti, güçlü, bağımsız ve sağlıklı bir ulus olma arzusuyla savaş sonrasında bulaşıcı hastalıklarla da her cephede olduğu gibi mücadele vermiştir.¹⁰ 1920 yılında Birinci Büyük Millet Meclisi'nin kurulmasından sonra Sağlık ve Sosyal İşler Bakanlığı (*Sıhhiye ve Muavenet-i İctimaiye Vekaleti*) kurulmuştur. İbrahim Refik (Saydam) Bey (1881-1942), İsmet Paşa tarafından 30 Ekim 1923'te kurulan Birinci Cumhuriyet kongresinde Sağlık Bakanı olarak seçilmiştir.¹¹ Bakanlık, ülke genelinde sağlık teşkilatının yeniden kurulması, Anadolu köylerine sağlık hizmeti verilmesi, meslek mensuplarının yetiştirilmesi ve kurumlar oluşturularak bulaşıcı hastalıklarla mücadele edilmesi gibi önemli kararlar almıştır. Bu bulaşıcı hastalıklardan biri veremdir. Erken Cumhuriyet döneminin kurduğu ilk sanatoryumlardan biri ise Heybeliada Sanatoryumu'dur.¹²

Heybeliada'nın Çamlımanı'nda Birinci Dünya Savaşı esnasında nekahathane yani "iyileştirme evi" olarak kullanılan, daha sonra Heybeliada Sanatoryumu olacak tarihi yapı, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından 15 Ağustos 1924 tarihinde satın alınarak, Başhekim Prof. Dr. Server Kamil, Dr. Tefik İsmail Gökçe ve ekiplerine teslim edilmiştir. Server Kamil Bey, bir senesi dolmadan ayrılınca, başhekim olarak Gökçe atanmıştır. İlk yerleşilen tarihi pavyon, 1 Kasım 1924 yılında 16 yataklı bir tesis olarak hizmet vermeye başlamıştır.¹³

Başhekim Gökçe ve ekibinin fedakarlıklarla kurduğu ve geliştirdiği büyük sanatoryum kompleksinin mimari açıdan gelişimi oldukça geniş bir zamana yayılmıştır. Kompleks içerisindeki Blok A yapısı (Rebi Gorbun'un tasarımı olan "Tevfik İsmail Gökçe Kadınlar Koğuşu" Blok B olarak bilinmektedir¹⁴), 1945'ten sonra tanımlandığı şekilde "Erkekler Koğuşu", 1923-1945 yılları arasında aşamalı olarak inşa edilen pavyonların birbiriyle eklenmesiyle son halini almıştır. Bu yapının tek seferde inşa edilememiş olmasının sebebi, 1923-1945 yılları arasında yaşanan ekonomik zorluklarla beraber, dünyada veremle savaş yöntemlerinin de bilimsel verilerle hızla gelişiyor ve dönüşüyor olmasıdır. Dolayısıyla, zaman zaman edinilen maddi olanaklarla, çoğu zaman ise medikal ve teknolojik ihtiyaçlarla eklemeler ve dönüşümler yapılmış; Blok A yapısı birçok aşamadan geçerek son halini almıştır.

Dönüşümün en yoğun yaşandığı dönem ise Cumhuriyet Türkiye'sinin birçok başka değişimine tanık olmuş olan ilk on yılı, yani 1923-1933 yılları arasındadır. Nitekim, sanatoryum kurumunun ilk yerleştiği pavyon, plan organizasyonu, kullanım şeması ve iç mekanları olarak değerlendirildiğinde Modern Hareket yapısı değil, geleneksel bir yapıdır, sanatoryum hareketinin sahip olduğu koridor aksına dizilen, geniş kür balkonlarına açılan odalara sahip değildir, küçük bir balkon, merkezi bir hol çevresinde yer alan koğuşları vardır. Hatta, yapı harap haldedir, tadilatlara ihtiyacı vardır, teknik ve teknolojik donanım olarak

zayıftır, iç mekanları veremle mücadelenin gerektirdiği hijyen kurallarına uymamaktadır.

Bu yapının, sanatoryum olarak hizmet verebilmesi için dönüşüm geçirmesi gerekmiş; iç mekanları bulaşıcı hastalıklarla mücadeleye elverişli olması için yeniden düzenlenmiştir. Yani, hijyen, sadelik ve işleve uygunluk için, döşemeleri, yüzeyleri, mobilyaları, plan kurguları ve medikal donanımlarıyla tarihi bir yapıya erken Cumhuriyet döneminde ciddi bir müdahale yapılmış; iç mekanları yeniden tasarlanmıştır. Dolayısıyla, tarihi pavyon modern iç mekanlarıyla yeniden değerlendirilmelidir.

Cumhuriyet'in ilk on yılında tarihi pavyonun sanatoryum olarak dönüşümünün yanı sıra, bu ilk pavyondan kopuk olarak arazi konumlandırılmasında yönelimi değişmiş olan (güneydoğuya güneye yüzünü dönen bir kür cephesi hastalar için daha elverişlidir) yeni bir pavyonun inşası başlamıştır. Maddi kısıtlamalar nedeniyle olabilecek en küçük ölçekte Avrupa'da Modern Hareket sanatoryumlarının küçük bir modeli olan bu yapı, geleneksel/tarihçi mimariye sahip birinci pavyondan oldukça farklı bir karakter izlemektedir. Fakat, her ne kadar sonraki yıllarda inşa edilecek olan bitişik modern pavyonlarla formal olarak uyumlu hale getirilecek olsa da ilk inşa edildiği dönemin tarihçi yaklaşımı cephede ve iç mekan detaylarında, eser miktarda da olsa, izlenmektedir.

Bu iki pavyon yapısı büyük bir blok haline dönüşecek olan Blok A'nın, yani Gorbun'un Blok B yapısının inşa edilmesinden sonra "Erkekler Pavyonu" olarak tanımlanacak olan bloğun, ilk parçalarını oluşturmaktadır. Bu iki pavyonu, Cumhuriyet'in ilk on yılındaki karakterleri ve kullanımlarıyla karşılaştırmalı olarak incelemek, dönemin sağlık yapıları, verem hastalığıyla mücadelenin yöntemleri ve dönüşen sağlık mimarisi hakkında önemli bilgiler sunmaktadır.

Bu nedenle, çalışmanın amacı, 1923-33 yılları arasında Heybeliada Sanatoryumu'nda yerleşilen/inşa edilen ilk iki pavyonu mekansal kurguları, kullanım şemalarıyla ve iç mekanlarıyla incelemek; geçirdikleri gelişim ve dönüşümün arka planlarını anlamak ve oldukça farklı karaktere sahip olan bu pavyonların karşılaştırmalı analizini yapmaktır. Bu çalışmanın gerçekleşmesi için kullanılacak veriler, Heybeliada Sanatoryumu Başhekim Dr. İsmail Tefik Gökçe'nin yazıları, *Yaşamak Yolu* dergisinde çıkan makaleler ve Gökçe'nin paylaştığı fotoğraflara ek olarak, Heybeliada Sanatoryumu'nun Diyanet kurumuna tesliminden önce Sağlık Bakanlığı için alınan rölövesi¹⁵ ve rölöve sırasında çekilen fotoğraflarıdır.

Çalışma göstermektedir ki, Cumhuriyet'in ilk yıllarında veremle mücadele için elverişli/işlevsel hale gelmesi aşamalı gerçekleşmiş olan tarihi pavyon ve yine kısıtlı bütçeden dolayı tek seferde inşa edilemeyen ikinci pavyon, "deneysel" mekan çözümleri ve iç mekanlarıyla sonraki pavyonlar için örnek teşkil etmişlerdir. Pavyonlardaki her mekan; yani, medikal, tedavi, terapi, laboratuvar ve destekleyici servis mekanları kademeli olarak o anki ihtiyaca karşılık verecek şekilde dönüşmüş ve/ya önerilmiştir. Gökçe'nin devlet desteğiyle gerçekleştirdiği Avrupa hastaneleri seyahatlerinden gözlemleri de yol gösterici olmuştur. Bu kademeli dönüşüm sürecinde, Gökçe ve ekibi her mekansal ihtiyaca ve iç mekanların hijyen kriterlerine mediko-mimari bir sorun olarak yaklaşmış ve çözüm üretmiştir; dolayısıyla, yapılan her müdahale tüm sanatoryum kompleksinin mekansal

KAYNAKÇA

gelişimine yön vermiş; iç mekan karakterlerinin tanımlanmasında belirleyici olmuştur. Denilebilir ki, incelenen bu iki pavyon Cumhuriyet Türkiye’sinin sanatoryum mimarisinin temel taşlarını oluşturmuşlardır.

Anahtar Kelimeler

Heybeliada Sanatoryumu, verem, sağlık mimarisi, Erken Cumhuriyet Dönemi.

Notlar

- 1 Thomas M. Daniel, “Hermann Brehmer and the origins of tuberculosis sanatoria”, *Int J Tuberc Lung Dis.* 15, sy 2 (2011): 161-62; Leslie Topp, “An Architecture for Modern Nerves: Josef Hoffmann’s Purkersdorf Sanatorium”, *Journal of the Society of Architectural Historians* 56, sy 4 (1997): 414-37; Sven-Olov Wallenstein, *Biyopolitika ve Modern Mimarlığın Ortaya Çıkışı* (İstanbul: Lemis Yayınları, 2019).
- 2 Beatriz Colomina, *X-Ray Architecture* (Baden: Lars Müller Publisher, 2019).
- 3 Annmarie Adams ve Stacie Burke, “‘Not a Shack in the Woods’: Architecture for Tuberculosis in Muskoka and Toronto”, *Bulletin canadien d’histoire de la médecine = Canadian bulletin of medical history* 23, sy 2 (2006): 429-55; Peter Warren, “The evolution of the sanatorium: the first half-century, 1854-1904.”, *Can Bull Med Hist.* 23, sy 2 (2006): 457-76.
- 4 Michel Foucault, *Hapishanenin Doğuşu*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay (Ankara: İmge Yayınları, 2006).
- 5 Margaret Campbell, “What Tuberculosis did for Modernism: The Influence of a Curative Environment on Modernist Design and Architecture”, *Medical History* 49 (2005): 463-88; Paul Overly, *Light, Air and Openness: Modern Architecture Between the Wars* (London: Thames and Hudson, 2007).
- 6 Colomina, *X-Ray Architecture*.
- 7 M. Dave Lüthi, “The influence of Good air on architecture. A « Formal Cure » ? The appearance of the Alpine sanatorium in Switzerland, 1880-1914”, *Revue de géographie alpine* 93, sy 1 (2005): 53-60.
- 8 Ceren Gülser İlikan Rasimoğlu, “‘Verem İyi Olur Bir Hastalıktır’: Cumhuriyetin İlk Yıllarında Verem Mücadelesi ve Siyaset”, *Toplumsal Tarih* 296 (2018); Ceren Gülser İlikan Rasimoğlu, “Erken Cumhuriyet Döneminde Sağlıklı Bireyin İnşası: Pronatalist Politikalar, Çocuk Sağlığı ve Verem”, *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi* 39, sy 2 (2019): 329-57; Fatih Tuğluoğlu, “Cumhuriyetin İlk Döneminde Verem Mücadelesi ve Propaganda Faaliyetleri”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, sy 13-14 (2008): 1-26.
- 9 İlikan Rasimoğlu, “‘Verem İyi Olur Bir Hastalıktır’: Cumhuriyetin İlk Yıllarında Verem Mücadelesi ve Siyaset”; İlikan Rasimoğlu, “Erken Cumhuriyet Döneminde Sağlıklı Bireyin İnşası: Pronatalist Politikalar, Çocuk Sağlığı ve Verem”.
- 10 Tuğluoğlu, “Cumhuriyetin İlk Döneminde Verem Mücadelesi ve Propaganda Faaliyetleri”.
- 11 Halil İbrahim Aksakal, “Dr. Refik Saydam Önderliğinde Cumhuriyet Dönemi Sağlık Hizmetlerini Modernleştirme Çabaları”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 27, sy 1 (2017): 219-31; Gamze Nesipoğlu, “Olgusal Bir Yapı Olarak Sağlık Politikaları: 1920-1960 Yılları Arası Cumhuriyet Döneminin Tarihsel İzleği”, *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi* 21, sy 1 (2018): 165-77; Ahmet Coşkun Tekin, “1939-1950 Yılları Arasında Türkiye’de Veremle Mücadele Faaliyetleri”, *Journal of Universal History Studies (JUHS)* 1, sy 1 (2018): 1-21; Süleyman Tekir, “Sihhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti’nin Kuruluşu ve Erken Cumhuriyet Dönemindeki Faaliyetleri (1920-1930)”, *Belgi Dergisi* 2, sy 18 (2019): 1301-26; Süleyman Tekir, “Erken Cumhuriyet Döneminde Bulaşıcı Hastalıklarla Mücadele (1923-1930)”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi/Journal of Turkish Researches Institute TAED*, sy 65 (2019): 407-30.
- 12 Tevfik İsmail Gökçe, *Heybeliada Sanatoryumu Kuruluş ve Gelişimi (1924-1955)*, İlk Baskı 1957 (İstanbul: İstanbul Tüberkuloz Vakfı, 2021).
- 13 Fatma Coşkun, “Heybeliada’nın Değişen Gündelik Yaşam Pratikleri Üzerinden Sosyolojik Analizi.”, içinde *II. Türkiye Lisanüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı* – I., ed. Ümit Güneş (İstanbul: İlmî Etüdler Derneği (İLEM), Uludağ Üniversitesi, Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2013), 133-48; Gökçe, *Heybeliada Sanatoryumu Kuruluş ve Gelişimi (1924-1955)*; Esra Güngör, “Cumhuriyet Döneminde Heybeliada (1923’ten Günümüze)”. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2013.
- 14 Cansu Değirmencioğlu, “The Foundation and Development of Heybeliada Sanatorium and the Modernization of Turkey” (Space and the Hospital: International Network for the History of Hospitals Conference, May 26-28, 2021, Lisbon, 2021); Canse Yüzer ve Gül Cephaneçigil, “İstanbul Heybeliada Sanatoryumu. Dr. Tevfik İsmail Gökçe Pavyonu” (Docomomo Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları XV Tekirdağ, Tekirdağ, 2019).
- 15 Alper Sanlı Hosanlı ve Mustafa Demir, *Heybeliada Sanatoryumu Rölöve Çizimleri*, 2013-2014.

Adams, Annmarie, ve Stacie Burke. “‘Not a Shack in the Woods’: Architecture for Tuberculosis in Muskoka and Toronto”. *Bulletin canadien d’histoire de la médecine = Canadian bulletin of medical history* 23, sy 2 (2006): 429-55. https://doi.org/10.3138/cbmh.23.2.429.

Aksakal, Halil İbrahim. “Dr. Refik Saydam Önderliğinde Cumhuriyet Dönemi Sağlık Hizmetlerini Modernleştirme Çabaları”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 27, sy 1 (2017): 219-31.

Campbell, Margaret. “What Tuberculosis did for Modernism: The Influence of a Curative Environment on Modernist Design and Architecture”. *Medical History* 49 (2005): 463-88.

Colomina, Beatriz. *X-Ray Architecture*. Baden: Lars Müller Publisher, 2019.

Coşkun, Fatma. “Heybeliada’nın Değişen Gündelik Yaşam Pratikleri Üzerinden Sosyolojik Analizi” İçinde *II. Türkiye Lisanüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı* – I., editör Ümit Güneş, 133-48. İstanbul: İlmî Etüdler Derneği (İLEM), Uludağ Üniversitesi, Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2013.

Daniel, Thomas M. “Hermann Brehmer and the origins of tuberculosis sanatoria”. *Int J Tuberc Lung Dis.* 15, sy 2 (2011): 161-62.

Değirmencioğlu, Cansu. “The Foundation and Development of Heybeliada Sanatorium and the Modernization of Turkey”. Lisbon, 2021.

Foucault, Michel. *Hapishanenin Doğuşu*. Çeviren Mehmet Ali Kılıçbay. Ankara: İmge Yayınları, 2006.

Gökçe, Tevfik İsmail. *Heybeliada Sanatoryumu Kuruluş ve Gelişimi (1924-1955)*. İlk Baskı 1957. İstanbul: İstanbul Tüberkuloz Vakfı, 2021.

Güngör, Esra. “Cumhuriyet Döneminde Heybeliada (1923’ten Günümüze)”. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2013.

Hosanlı, Alper Sanlı ve Mustafa Demir. *Heybeliada Sanatoryumu Rölöve Çizimleri*. 2013-2014.

İlikan Rasimoğlu, Ceren Gülser. “Erken Cumhuriyet Döneminde Sağlıklı Bireyin İnşası: Pronatalist Politikalar, Çocuk Sağlığı ve Verem”. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi* 39, sy 2 (2019): 329-57. https://doi.org/10.26650/SJ.2019.39.2.0104.

———. “‘Verem İyi Olur Bir Hastalıktır’: Cumhuriyetin İlk Yıllarında Verem Mücadelesi

ve Siyaset”. *Toplumsal Tarih* 296 (2018).

Lüthi, M. Dave. “The influence of Good air on architecture. A « Formal Cure » ? The appearance of the Alpine sanatorium in Switzerland, 1880-1914”. *Revue de géographie alpine* 93, sy 1 (2005): 53-60. <https://doi.org/DOI:10.3406/rga.2005.2332>.

Nesipoğlu, Gamze. “Olgusal Bir Yapı Olarak Sağlık Politikaları: 1920-1960 Yılları Arası Cumhuriyet Döneminin Tarihsel İzleği”. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi* 21, sy 1 (2018): 165-77.

Overy, Paul. *Light, Air and Openness: Modern Architecture Between the Wars*. London: Thames and Hudson, 2007.

Tekin, Ahmet Coşkun. “1939-1950 Yılları Arasında Türkiye’de Veremle Mücadele Faaliyetleri”. *Journal of Universal History Studies (JUHS)* 1, sy 1 (2018): 1-21.

Tekir, Süleyman. “Erken Cumhuriyet Döneminde Bulaşıcı Hastalıklarla Mücadele (1923-1930)”. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi/Journal of Turkish Researches Institute TAED*, sy 65 (2019): 407-30.

———. “Sıhhiye ve Muavenet-i İctimaiye Vekâleti’nin Kuruluşu ve Erken Cumhuriyet Dönemindeki Faaliyetleri (1920-1930)”. *Belgi Dergisi* 2, sy 18 (2019): 1301-26.

Topp, Leslie. “An Architecture for Modern Nerves: Josef Hoffmann’s Purkersdorf Sanatorium”. *Journal of the Society of Architectural Historians* 56, sy 4 (1997): 414-37. <https://www.jstor.org/stable/991312>.

Tuğluoğlu, Fatih. “Cumhuriyetin İlk Döneminde Verem Mücadelesi ve Propaganda Faaliyetleri”. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, sy 13-14 (2008): 1-26. <https://dergipark.org.tr/en/pub/iuydta/issue/941/10626>.

Wallenstein, Sven-Olov. *Biyopolitika ve Modern Mimarlığın Ortaya Çıkışı*. İstanbul: Lemis Yayınları, 2019.

Warren, Peter. “The evolution of the sanatorium: the first half-century, 1854-1904”. *Can Bull Med Hist*. 23, sy 2 (2006): 457-76. <https://doi.org/10.3138/cbmh.23.2.457>.

Yüzer, Canse, ve Gül Cephaneçigil. “İstanbul Heybeliada Sanatoryumu. Dr. Tefik İsmail Gökçe Pavyonu”. Program adı: Docomomo Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları XV Tekirdağ, Tekirdağ, 2019.

08 KAMUSAL İÇ MEKAN: TURİZM

ULUDAĞ'DA KIŞ KÜLTÜRÜ, DÜNÜ VE BUGÜNÜ

Ceylan Gezer Çatalbaş

Bahçeşehir Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi

Hande Tulum Okur

Bahçeşehir Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi

ÖZET

Araştırmakapsamında odaklanılacak olan Uludağ, modern Türkiye'nin oluşturulmasında; spor ve eğlence anlayışına işaret etmesi bağlamında önemli bir merkezdir. Özellikle Batılı yaşam biçimi kurgusunda, sağlıklı bireyler ve sağlıklı bir toplum oluşturmada sporun önemi vurgusuyla, kayak sporu da dikkat çekici yeni yaşam biçimleri arasına girmiştir. Özellikle orta-üst sınıfa mensup insanların kış tatilini geçirmek için ziyaret ettiği bu bölgede, belirli konaklama tesisleri, 1990'lı yıllara kadar sosyal ve mimari çevreyi yaratmada baskın rol üstlenmiştir.

Uludağ'ın pek çok kişinin hayatına girmesini kolaylaştıran ve 1963 yılında Bursa - Uludağ arasında çalışmaya başlayan teleferik, 2014 yılında yenilenerek ulaşımı kolaylaştıran bir unsur olarak tekrar ortaya çıkar. Uludağ'da günümüzde geçmişe göre konaklama tesislerinin sayısı oldukça artmış olup gününbirlik ulaşım imkânları da çeşitlenmiştir. Bu sayede, Uludağ, kış turizminin cazibe merkezi olma konumunu halen korumaktadır. Fakat bölgenin, Türkiye'deki sosyo-kültürel değişimden etkilendiğini ve bu nedenle çeşitli dönüşümlerin söz konusu olduğunu söylemek gerekir. Zira 1980'lerde yurtdışına çıkışın kolaylaşması ve böylece tatil seçeneklerinin artışıyla birlikte Uludağ'ın eski müdavimleri yerlerini yenilerine bırakmış, böylece bölgedeki yaşam biçimi ve bunun bir uzantısı olarak mekansal kalite değişmeye başlamıştır.

Günümüzde yaşam biçimlerinin sosyal medya aracılığıyla etkileşim yaratılarak servis edildiği ve geniş topluluklara yayılabildiği düşünüldüğünde, 1950'li yıllarda yaşam biçimlerinin ancak basılı medya ve sinema aracılığıyla bir etki alanı yarattığı anlaşılır. Örneğin bu dönemde, Resimli Hayat Dergisi'nde yer alan bir yazıda Uludağ'dan "yanı başımızdaki cennet" olarak bahsedilmiş ve bir kez gidenin Uludağ'ın sihriinden kurtulamadığının altı çizilmiştir.¹ Yazıda ayrıca "çoğumuzun buradan haberi yok" denilerek bölgenin henüz herkes tarafından bilinen bir cazibe merkezi olmadığını, ancak güzellik kraliçesi ya da sporcu gibi figürlerin bölgeyi tanıdığının altı çizilmiştir.

1950'lerde ve takip eden yıllarda, kitleleşen mesaj kanallarının bu denli sınırlı olması

ŞEKİL 1: BECEREN OTEL GİRİŞ, 2022,
Kaynak: Ceylan Gezer Arşivi.

sonucu, sinema, herkesin erişebileceği ve etkisi azımsanamayacak kadar kuvvetli bir platform olmuştur. Ayrıca Yeşilçam sinemasında, mekanın çoğu zaman olduğu gibi kullanılması, sinemanın pek çok mekanın özgün haline ışık tutacağını düşündürmektedir. Yazı kapsamında, seçili sinema filmlerinden, Uludağ bölgesinde yer alan otellerin bir dönemine ışık tutması nedeniyle yararlanılacak, ayrıca filmlerde otellere odaklanan sahneler, Uludağ'ın 2022 tarihli güncel durumunu belgeleyen fotoğraflarla bir karşılaştırma yapılacaktır. Bu yazıda, 1950'li yıllardan günümüze, spor ve eğlence merkezi olarak Uludağ ve buradaki otellerin toplumsal ve mimari boyutlarının ele alınması hedeflenmektedir. Bu kapsamda, Uludağ'ın ilk konaklama ve sosyal tesisleri olarak bilinen Büyük Otel (1945), Beceren Otel (1970) (Şekil 1), Beceren Kafe (1963), Fahri Otel² (1966) (Şekil 2) ile Alkoçlar Otel³ (1957) ele alınacaktır.^{4 5} Böylece, bu yazıda, Uludağ'ın kronolojik yolculuğunun belgelenmesi hedeflenmektedir. Odaklanılacak seçili filmlerde ise özellikle iç mekan tasarımı ve mimari öğelere odaklanılacak olup, bu mekan ve öğeler güncel durumlarıyla karşılaştırılacaktır. Bu noktada, özgünlük konusu tartışılabilir ve modern iç mekan ve mobilyanın Uludağ bölgesinde yer alan yukarıda bahsi geçen yapılarındaki sürekliliği üzerinden bir okuma yapılmaya çalışılacaktır.

Bahsi geçen konaklama yapılarının ve sosyal tesislerin, günümüzde deneyimlenen kültürel dönüşümün de göstergesi olan 1950-80 yılları aralığındaki dönemi simgeleyen bir yaşam biçimini (biçimlerini) taşıdıkları söylenebilir. Türkiye'de toplumun orta üst sınıfının eğlence ve spor alanını ve deneyimini temsil eden Uludağ'daki bu yapılar, 1990'lı yılların ekonomik ve toplumsal ortamında daha ulaşılır olmaya başlamış, yeni gelişim bölgelerinin açılmasıyla yeni konaklama alanları ortaya çıkmıştır.

2022 yılında bölgeye yapılan bir alan gezisinde, bahsi geçen otellerin iç mekanlarının, kısmen yenilendiği ya da değiştirildiği tespit edilmiştir. Ancak bu duruma rağmen kimi iç mekan unsurlarının, titizlikle sergilenmeye çalışıldığı ve adeta bir müzede var olan bir teşhir ünitesi gibi korunmaya çalışılması dikkat çekicidir. Bu durum, günümüze ulaşamayan modernist tasarımcı Seyfi Arkan imzalı Ankara İller Bankası örneğinde olduğu gibi modern mobilya örneklerinin naif sergilenme ve korunma çabasını hatırlatır. Bu noktada, kullanıcılarda ve yapı işletmecilerinde, konuya ilişkin bir duyarlılık şeklinde okunabilir. Sergilenen bu mobilyaların yanı sıra, bölgeyi ziyaret eden ünlüler köşeleri de bulunmaktadır, böylece hem prestijlerini gözler önüne sermekte hem de toplumsal bellekteki sürekliliklerine atıfta bulunmaktadır. Bu noktada, özellikle Uludağ'da yer alan bu otellerin, bir dönem kültürünü fiziksel koşulları ve toplumsal yapısıyla yansıttıkları için önemli ve incelemeye değer olduğu söylenmelidir. Literatür için önemli olduğu düşünülen bu konu, bu yazıda incelenmeye çalışılacaktır.

Not: Bu çalışma için Deniz Avcı Hosanlı ve Umut Şumnu'nun 1950-80 yıllarına tarihlenen Yeşilçam filmleri aracılığıyla Uludağ otelleri üzerine yaptıkları araştırma, önemli bir esin kaynağı olmuştur.⁶

Anahtar Kelimeler

Uludağ, otel, iç mekan, kayak tatili.

ŞEKİL 2: FAHRİ OTEL, 2022.

Kaynak: Ceylan Gezer Arşivi.

Notlar

- 1 S. Esler, "Uludağ, Yanı başımızdaki Cennet", *Resimli Hayat*, 39 (1955).
- 2 "Otel Fahri, 1966'dan beri sizlerle...", Otel Fahri, ET: 26.02.2022. <http://www.otelfahri.com/detay.php?vi=hakkimizda>
- 3 "Alkoçlar, Uludağ'daki deneyimini Bodrum'a taşıyacak", *Dünya*, ET: 04.05.2022. <https://www.dunya.com/ekonomi/alkoclar-uludag039daki-deneyimini-butik-otelle-bodrum039a-haberi-29210>
- 4 Saffet Emre Tonguç, "Bir Uludağ Nostaljisi", *Hürriyet*, ET: 26.02.2022. <https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/yazarlar/saffet-emre-tonguc/bir-uludag-nostaljisi-40736165>
- 5 Tamer Uysal, "Yeşilçam'ın Beyaz Filmleri: Uludağ ve Sinema", ET: 26.02.2022. http://www.bursadakultur.org/uludag_filmleri.htm
- 6 Deniz Avcı Hosanlı ve Umut Şumnu "Cinematic Re/Presentation of the New Winter Leisure Activity and its Accommodation Settings and Venues at Turkey's Mount Uludağ (1950s-1980s)," *Online Journal of Art and Design* 11, no.1 (2023).

KAYNAKÇA

“Alkoçlar, Uludağ’daki deneyimini Bodrum’a taşıyacak”, *Dünya*, ET: 04.05.2022.

<https://www.dunya.com/ekonomi/alkoclar-uludag039daki-deneyimini-butik-otelle-bodrum039a-haberi-29210>

Avcı Hosanlı, D. ve Şumnu, U. “Cinematic Re/Presentation of the New Winter Leisure Activity and its Accommodation Settings and Venues at Turkey’s Mount Uludağ (1950s-1980s),” *Online Journal of Art and Design* 11, no.1 (2023).

Esler, S. “Uludağ, Yanı başımızdaki Cennet”, *Resimli Hayat*, 39 (1955).

Otel Fahri. “Otel Fahri, 1966’dan beri sizlerle...” ET: 26.02.2022.

<http://www.otelfahri.com/detay.php?vi=hakkimizda>

Tonguç, S. E. “Bir Uludağ Nostaljisi”, *Hürriyet*, ET: 26.02.2022.

<https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/yazarlar/saffet-emre-tonguc/bir-uludag-nostaljisi-40736165>

Uysal, T. “Yeşilçam’ın Beyaz Filmleri: Uludağ ve Sinema”, ET: 26.02.2022.

http://www.bursadakultur.org/uludag_filmleri.htm

MİMAR ÖZDEN EGEL'İN MODERN İÇ MEKAN TASARIMLARININ OLİMPOS OTELİ ÖRNEĞİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

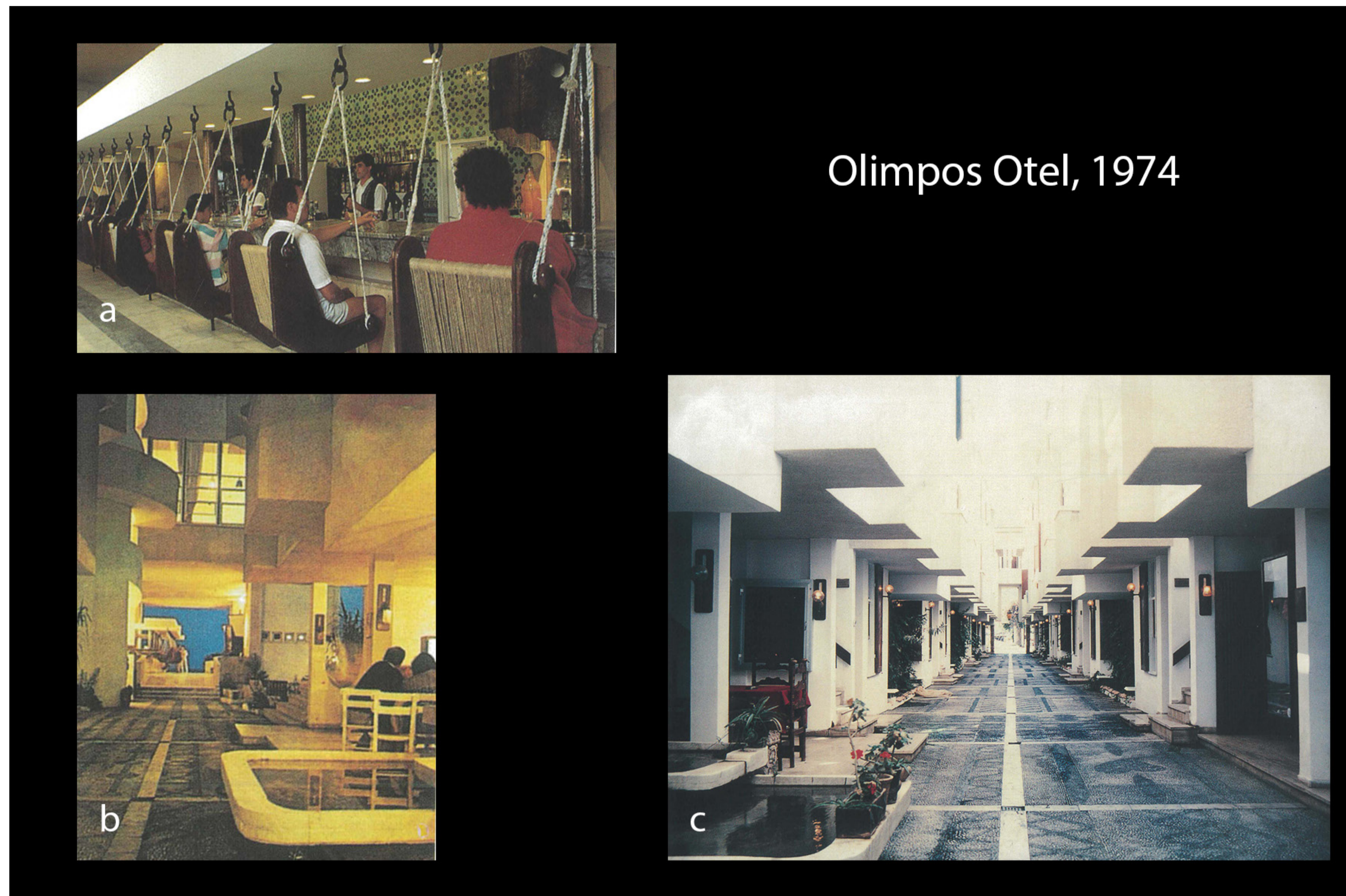
Olgun Üzer

Yaşar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

ÖZET

Dünya nüfusunun hızla artmasıyla birlikte daha büyük binalar içeren daha büyük kentler inşa edilmiştir. Birlikte yaşadığı insanlarla olan bağını koparan ev sakinleri, göç sonrası kendini yabancılaşmış bir çevrede bulmuştur. Göç edenler, bu yeni mekanın nihai sakinleri olmuştur ve bu yeni mekanın nitelikleri modernist yaklaşım ile belirlenmiştir. Mimari tasarım mimari pratiğe dönüştüğünde, açığa çıkan mekan düzenlemesi bireyin yaşamına doğrudan etki eder. Modern iç mekan olmaksızın modern yaşamaktan bahsedemeyiz. Bu çalışmanın amacı, ömrünü adadığı mesleğinde değerlerinden ödün vermemiş, yenilikçi anlayışı ile sayısız modern mekan üretmiş mimar Özden Egel'in mimarlık tarihine kazandırılmasında Olimpos Otel'i örneğinde belgeleme rolü üstlenmektir. Söz konusu projede Özden Egel'in iç mekan tasarımında, değişen yaşam stilinden, malzeme ve inşa tekniklerinde yaşanan gelişmelerden kaynaklanan, zamanla paralel bir değişimden söz edilebilir.¹ Tasarımlarında yerel ölçekte modern yaklaşımı sorgulayan Egel, günün şartlarına uymayan ve çağdaş yaşamla zıtlaşan imar kuralları, malzemelerin ulaşılabilirliği, maliyet ve bölgesel değerlerin korunması gibi üstesinden gelinmesi gereken zorluklarla karşılaşmıştır.² Bu tarz zorlayıcı koşullar, tasarım ve uygulama süreçlerini daha önemli kılmıştır. Bu bağlamda, mimar Özden Egel'in çalışmaya konu edilmesinde sebep, tasarımcının karşılaştığı koşullar ile yurdun modernizme geçiş sürecinde karşılaşılan koşullar arasında benzerlik bulunmasıdır. Bu bildirideki araştırma sorusu bu bağlamda ortaya konmuştur. Bahsi geçen koşulların Mimar Özden Egel'in tasarladığı mekanlara etkileri nelerdir? Tasarımcının ülkede gerçekleşmekte olan Cumhuriyet 2. dönem modernizm arayışına katkısı ne olmuştur?

1965 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümünden mezun olan Özden Egel, Antalya'nın ilk kadın mimarıdır. 1966 yılında aynı üniversitede yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. Antalya'da 1995-2010 yılları arasında devlet üniversitelerinin tasarım bölümlerinde öğretim görevlisi olarak eğitime katkı vermiştir. Bir tanesi ulusal olmak üzere yapı ve proje dalında birçok ödüle layık görülmüştür. Görev aldığı yatırım projelerinde üstlendiği misyon, ulusal mimarlığı ve tüm tasarım etik

Olimpos Otel, 1974

ŞEKİL: a. SALINCAĞ BAR, OLİMPOS OTEL, b. İÇ SOKAKTAN DENİZ TARAFINA BAKIŞ, OLİMPOS OTEL, c. İÇ SOKAK, OLİMPOS OTEL, Kaynak: Mimar Özden Egel.

değerlerini en üst seviyede yorumlamak ve temsil etmek olmuştur.³

Yapı Dalı Ödülü aldığı projeler arasında Türkiye Merkez Bankası Lojmanları (1987), Olimpos Hotel (1993), Yücelen Konut Kompleksi (1995), Tekirova Corinthia Tatil Köyü (1995) ve Enza-Zaden (Hollanda Firması) Tarım Araştırma Merkezi (2006) bulunmaktadır. 1993 yılında Proje Dalı Ödülünü Ayvalık Konutları ile kazanmıştır.

Ulusal Mimarlık Sergilerine kabul edilen başlıca projeleri arasında İslamköy Revitalizasyon Projesi (1992), Tekirova Belediye Binası (1996), Tekirova Corinthia Hotel (1996), Art-Tek Grup Lojman Binaları (1997), Antalya Barosu İlköğretim Okulu Projesi (1998) ve Enza-Zaden (Hollanda Firması) Tarım Araştırma Merkezi (2004) bulunmaktadır.

Tasarımcının eserleri arasında yer alan ve bu bildirinin konusu olan Olimpos Otel, 2. Batı Akdeniz Mimarlık Ödülleri'nde yapı dalında birincilik ödülüne layık görülmüştür. Yarışmada jürinin kıstasları şu şekildedir: Kalıcı değerlere sahip, mimarlığın evrensel değerlerine önem veren, çevreye saygılı, çevreyle bütünleşmiş, araştırma ile yüklü, kişisel varlığı olan, malzeme ve strüktür kullanımında mantıksal ilişkileri olan, doğal ve tarihsel çevre ile bütünleşmiş, bunlarla saygılı, özgün, mimar ve mimarlığın toplumda tanıtılmasına öncülük ederek bölge halkının bilinçlenmesine katkıda bulunacak değerlere sahip olan proje ve yapıların sergilenmesi ve ödüllendirilmesi ilke olarak kabul edilmiştir.⁴

Olimpos Otel, araç yolu ile kumsal arasında dar bir parselde yer alır. Binanın giriş cephesi araç yoluna, diğer cephesi sahile açılırken, parselin iki yanındaki binaların varlığı, tasarımcının sağ ve sol cepheleri içeriye açmasına neden olmuştur. Ziyaretçiler, geleneksel han kapılarını andıran girişe geldiklerinde kapıya tokmakla vurmak durumundadır.⁵ Yine bu kapının üzerindeki boşluklar ve sahil cephesinin kapısız oluşu, hâkim rüzgarı içeri alarak temiz hava dolaşımını sağlar. Merdiven ve koridorların her biri iki odaya açılır; ana sokak dışında uzun koridorlardan özellikle kaçınılmıştır. İçeriye açılan cephelerde kütleli boşluklar, konsollar, odalara açılan koridorlar, Ege ve Akdeniz mimarisinde denize açılan geleneksel sokak algısını otel bünyesinde yaratmıştır. İç cephelerde modern Akdeniz motifleri ile beraber sokağın elemanları yeniden yorumlanmıştır. Sokağın denize yakın ucunda bulunan camekanlar, sokağın dükkanlarını simgeler; sokağın sonunda ise Egel'in yenilikçi mobilya tasarımının güzel örneklerinden biri olan "Salıncak Bar" konumlanmaktadır. Tavandan mesnetli olarak sarkıtılan oturma düzenekleri, mobilya ölçeğinde özgün fonksiyon kazandırılmış objelerdir. Otel bünyesinde bulunan her bir mobilya parçası Egel tarafından tasarlanmış, uygulama çizimleri yapılmış, yerel marangoz ve döşemeciler tarafından üretilmiştir.⁶ Üretilen tüm detay çizimleri sahada mimar tarafından yakından takip edilerek doğru bir şekilde uygulanması sağlanmıştır.⁷

Egel, iç mekanı "basit ve çekici" olarak nitelendirir.⁸ Egel'in tasarım yaklaşımı, yerel değerleri dikkate alarak, fonksiyonu, kullanıcı ihtiyaçlarını ve çağdaş insanın teknolojik olanaklarını yalın çizgilerle bütünleştirmek olmuştur. Mimar için tasarlanmış mekan, tasarlanmış objeler ve tasarlanmış bir hayat demektir. Abdi Güzer Olimpos Otel'i'nin yerel değerlerin, imar kısıtlamalarının, iklim ve çağdaş mimarlığın alışılmadık bir ölçek ve doku içinde bir araya getirilişi ile sonraki tasarımlara ilham kaynağı oluşturduğunu belirtir.⁹

Çalışmada kullanılan verilerin önemli bir kısmı, projelere dair görsel veriler, bilgisayar ortamında çizimler, dergi makaleleri ve daha önce yapılmış röportajlar olarak Özden Egel ve yine bir tasarımcı ve akademisyen olan kızı mimar Hande Egel Mermer tarafından sağlanan dokümanların incelenmesi ile elde edilmiştir. C. Abdi Güzer, Özden Egel ve Hande Egel Mermer ile gerçekleştirilecek röportajlar ile konunun derinleştirilmesi sağlanmıştır. Bu çalışmada, otele ait resimler, işlenmiş çizimler ve üç boyutlu modelleme ile tekrar yaratılmış iç mekanlar sayesinde belgeleme çalışması detaylandırılacaktır. İç mekan özellikleri çizimlerin ve fotoğraf analizleri üzerinden değerlendirilecektir.

Bu çalışma ile, ulusal mimarlık tarihimizde modernizme geçiş sürecinde yenilikçi tasarımlarıyla katkıda bulunan önemli mimarların belgelenmemiş olduğuna dikkat çekilmesi ve bu konuda farkındalık yaratması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler

Modern iç mekanlar, Özden Egel tasarımları, kullanıcı-mekan ilişkisi, yerel modernizm, Olimpos Otel-Antalya.

Notlar

- 1 Hande Egel Mermer ile sözlü görüşme, Mart 3 2022
- 2 A.g.s.
- 3 Özden Egel, "Turizm Teşvik Yasası'nda yalıtıma yer verilmeli," *Pusulula*, no. 28 (2005): 14-17
- 4 "Batı Akdeniz Mimarlık Sergisi ve Ödülleri," *Yapı Dergisi*, no. 253 (1993): 13
- 5 Hande Egel Mermer, 2022
- 6 Hulusi Çelik ile sözlü görüşme, Nisan 1 2022
- 7 Ahmet Erdem Mermer ile sözlü görüşme, Mart 3 2022
- 8 Özden Egel ile sözlü görüşme, Mart 9 2022
- 9 Abdi Celal Güzer, "Öteki olmanın ayrıcalığı: batı Akdeniz ödülleri üzerine," *Mimarlık*, no.303 (2002): 36-37.

KAYNAKÇA

Çelik, Hulusi. Kişisel iletişim, Nisan 1, 2022.

Egel, Özden. Kişisel iletişim, Mart 9, 2022.

Egel, Özden. "Turizm Teşvik Yasası'nda yalıtıma yer verilmeli," *Pusulâ*, 28 (2005): 14-17.

Güzer, Celal Abdi. "Öteki Olmanın Ayrıcalığı: Batı Akdeniz Ödülleri Üzerine," *Mimarlık*, 303 (2002): 36-37.

Mermer, Hande Egel. Kişisel iletişim, Mart 3, 2022.

Mermer, Ahmet Erdem. Kişisel iletişim, Mart 3, 2022.

"Batı Akdeniz Mimarlık Sergisi ve Ödülleri," *Yapı Dergisi*, 253 (1993): 13.

KUZEY KIBRIS'TA MODERN KÜLTÜR MİRASINI KORUMAK: 1974 ÖNCESİ TURİZM YAPILARI İÇ MEKANLARI

Hacer Başarır

Doğu Akdeniz Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

ÖZET

Mimari miras varlıkları, bireylerin olduğu kadar toplulukların da kültürel kimliği ile ilişkili olan kültür mirasının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Kültürel bir kaynak olan mimarlığın sürdürülebilirliği ve gelecek nesillere aktarılması miras koruma çalışmaları ile mümkündür.

Günümüzde halen devam etmekte olan siyasi durum nedeniyle çok iyi bilinmese de, Mağusa kenti son derece zengin bir tarihe sahiptir. Adanın 1974'te bölünmesinden bu yana, kent, Kıbrıs'ın kuzeydoğu kıyısında, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sınırları içerisinde yer almaktadır. Bu makale, Mağusa ve çevresinde yer alan ve adanın bölünmesinden hemen önce inşa edilen turizm ile ilgili yapıların,¹ özellikle iç mekanlarının 1990'lı yıllar ve sonrasında geçirdiği dönüşüme odaklanmaktadır.

Burada vurgulanması gereken noktalardan bir tanesi, Kuzey Kıbrıs'ta modern dönem mimarisinin korunmasının, miras korumanın yasal çerçeveleri arasında yer almadığı ve bu yapıların mimari miras ürünleri olarak korunması ve yasal yaptırımların uygulanması gerekliliğidir. Çalışma hem bu duruma dikkat çekmeyi hem de bu yapıların mevcut durumunu, modern mimarlık mirasının korunmasına ilişkin yazın kapsamında tartışmayı amaçlamaktadır. Kültürel ve tarihi belleğin sürdürülebilmesi adına modern mimari yapıların korunarak geleceğe aktarılması önem arz etmektedir. Bu amaçla yapıların 1990 ve sonrasında geçirdiği yenileme projeleri ile birlikte mevcut iç mekanları değerlendirmeye alınmış ve bu veriler uluslararası tüzük ve anlaşmalarda öne çıkan noktalar doğrultusunda belirlenen ölçütler çerçevesinde irdelenmiştir ve özellikle mekansal müdahalenin kapsam ve niteliğine ilişkin soruları kültürel kimlik ile ilişkili olarak tartışmaya açmayı amaçlamaktadır.

Bu amaçla, UNESCO, ICOMOS ve ICCROM ve tabii ki DOCOMOMO gibi uluslararası kurum ve kuruluşların önderliğinde kaleme alınan ve uluslararası kabul gören dökümanlara başvurularak değerlendirme ölçütlerinin belirlenmesi ve uluslararası yaklaşımların anlaşılması gerekli görülmüştür. Bu anlamda özellikle Nara² Özgünlük Belgesi ve buna

Salamis Bay Otel, Mağusa, 1971.
(Sensiz Yaşayamam filminden alınan ekran görüntüleri)

ŞEKİL: SALAMİS BAY OTEL, MAĞUSA, 1971,
Kaynak: Sensiz Yaşayamam filminden alınan ekran görüntüleri.

bağlı olarak hem iç hem de dış unsurların özgünlük ve bütünlüklerinin korunmasına vurgu yapılmaktadır. Burada kültürel miras değerlendirmesi yapının bulunduğu bağlam içerisinde ele alınmalıdır. Bu anlamda bu çalışma, kentin değişen demografik yapısı ile yaşam tarzına bağlı olarak Kuzey Kıbrıs'ta modern iç mekanların ve çağdaş mimari tasarımının dönüşümünü göz önünde bulundurarak kültürel kimlikle yakından ilişkili değişimleri ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

Çalışma esas olarak Mağusa kentinin sahil şeridinin farklı noktalarında bulunan modern dönem otel yapıları üzerine odaklanmaktadır. Söz konusu modern dönem mimarlık ürünlerinin incelenmesi, Kıbrıs'ta 1960 yılında kurulan ortaklık cumhuriyetinin ve buna bağlı kimlik arayışının toplumsal ve kültürel ölçekteki izlerinin anlaşılması adına önem taşımaktadır. Bu yapıların turizm ve eğlence sektöründe yer alması ve 20 yüzyıl mimarlığının özelliklerini taşıması toplumda ve devlet kurumlarınca yapının kültür varlığı olarak kabulünde etkili olmadığı gözlemlenmektedir³. Kuzey Kıbrıs'ta, modern mirasın korunması ve yenilenmesine ilişkin uygulama ölçütlerinin olmaması bu yapıların yenileme projelerinin değerlendirilmesinde izlenecek yönetime yönelik soruları beraberinde getirmektedir. Bu noktada uluslararası yaklaşımlara yer verilmesi; hem makale özelinde yapıların değerlendirilme ölçütlerin belirlenmesi hem de uluslararası yaklaşımın anlaşılması adına gerekli görülmüştür. Söz konusu yapılar, kullanılan üslup ve inşa edildiği dönem itibarıyla modern mimarlık mirasımızın bir parçasıdır ve bu anlamda özellikle iç mekanlarının büyük ölçüde korunamamış olmaları mevcut yasaların da buna imkan vermemesinden kaynaklanmaktadır.

Bilindiği üzere, Modern Mimarlık 1960'lardan sonra miras kapsamında değerlendirilmeye başlanmış, 1980'li yıllarda ise korunmasına yönelik bir kabul oluşmaya başlamıştır. Güney Kıbrıs'ın da aralarında bulunduğu birçok ülkeyi içeren Avrupa Konseyi tarafından, 20. Yüzyıl Mimarlık Mirası'nın Korunması üzerine tavsiye belgesi kabul edilmiştir. Ancak bu bildirgelerin hiçbirisinin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yasalarında sözü geçmemekte ve genel olarak kültür mirasının ve kültürel kimliğin bir parçası olarak kabul görmemektedirler. Bu konuda uluslararası anlamda da, Modern Mimarlık Mirası'nın tanımlanmasında ve tarihlendirilmesinde, farklılıklar ve değişiklikler olduğu bilinmektedir. Ancak Kıbrıs'taki sorun, adanın her iki yarısında koruma kapsamı ve uygulama ölçütlerine ilişkin belirsizlikleri de beraberinde getirmektedir.

Çalışma, kültürel miras ve kimlik arasındaki bu karmaşık ilişkiler bağlamında, kentin 1974 sonrası çok parçalı yapısını göz önünde bulundurarak Mağusa'da modern dönem ürünü iç mekanların hem fiziksel hem de kültürel açıdan dönüşümüne ışık tutmayı hedefler. Buna göre, bu araştırmanın örneklem çalışmaları Mağusa kentinin kıyı şeridini oluşturan farklı bölgelerinden seçilmiştir. Özellikle modern dönem yapıları ile bilinen Kapalı Maraş bölgesini⁴ de içeren farklı örneklemeler üzerinden bir analiz yapılması hedeflenmektedir. Çalışma, bu yapıların özellikle iç mekan karakterlerinin zaman içindeki dönüşümüne vurgu yapacaktır.

Araştırma amacına yönelik olarak, bahse konu modern turizm yapılarının 1974 öncesi iç mekanlarının arşivlerden taranması, ve özellikle o dönem çekilmiş olan belli başlı sinema

filmlerinden alınacak ekran görüntülerinin de kullanılması ile hâlihazırda büyük ölçüde bozulmuş/karakterini yitirmiş olan bu mekanların orjinal hallerine ulaşılarak bu şekilde analiz edilmesi öngörülmektedir.

Çalışma adanın kuzeyinde yaşanan politik değişimlerle birlikte değişen turizm anlayışı⁵, ve özellikle 1990 sonrası kumarhane (casino) turizmine yönelik otellerin iç mekanlarında bu yaşanan sosyo-politik değişimlerin izlerine odaklanmaktadır. Bu nedenle, bu karakteristik modern özellikler taşıyan iç mekanların korunabilmesi ve yaşatılabilmesinin her şeyden önce siyasi ve kültürel kimliğin bir parçası olarak görülmesinden geçtiği argümanı ile sonuçlandırılmaktadır. Modern mirasın korunmasına ilişkin uluslararası kabul görmüş kavramlar ve belgeler mevcut siyasi yapının önceliği haline gelmedikçe de, bir çoğu 1970'lerde inşa edilmiş olan bu modern yapıların ve özellikle de iç mekanların korunması mümkün olmayacaktır ve günümüzde birçoğu Kıbrıs-Modern karakterini, tam anlamıyla belgelenmeden kaybetmiştir.

Anahtar Kelimeler

Modern iç mekanlar, koruma, Mağusa, turizm yapıları, kültürel miras, kültürel kimlik.

Notlar

- 1 Başarır, H. & Arsoy, A., 2019.
- 2 The Nara Document on Authenticity, 1994
- 3 Besim, D.Y., et. al. 2010.
- 4 Arsoy & Başarır, 2019.
- 5 Başarır, H. & Arsoy, A., 2019.

KAYNAKÇA

Arsoy, Aysu & Başarır, Hacer. "Ghetto to Paradise." *Open House International*, no.44 (June) 2019.

Başarır, H. & Arsoy, A. (2019), "Conserving Modern Cypriot Heritage: Case of Famagusta Through Tourism-Related Architecture Pre-1974", *6th Unesco Unitwin Conference 2019 'Value of heritage for Tourism'*, 8-12 April 2019 – Leuven (Belgium).

Besim, Devrim Yücel, Kiessel, M., Kiessel, A.T., Postmodernist Hotel-Casino Complexes in Northern Cyprus, *Metu/Jfa*, 2010/1 (27:1).

Mcluhan, Marshall. *Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man*. Toronto: University of Toronto Press, 1962.

Nara: ICOMOS - International Council on Monuments and sites. Available at: <<https://www.icomos.org/charters/nara-e.pdf>> [Accessed 23 June 2018].

09 KAMUSAL İÇ MEKAN: EĞİTİM

ANKARA'DA GİZLİ KALMIŞ BİR DEĞER: ANKARA SANAT OKULU VE MOBİLYA ÜRETİMLERİ

Kübra Çeber

Sanat Tarihçisi

ÖZET

Anadolu topraklarında yüzlerce yıldır süregelen iç mekan ve donatı kimliğinin değişimi devlet, kurum ve toplum yapısında yeniliklerin yaşandığı modernleşme süreciyle gerçekleşmiştir. Bu süreçte Osmanlı toplumu ve yaşam biçimindeki değişimler zamanla iç mekan ve donatı kimliğine de yansiyarak modern mobilya kavramının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu dönemde çoğunlukla saray ve çevresi tarafından kullanılan modern mobilyalar Cumhuriyet'le birlikte statü ve çağdaşlık belgesi olarak sayılarak orta sınıfın iç mekanlarında yerini alabilmiştir¹.

Modern mobilyaların iç mekanlarda kullanılmaya başlanmasıyla birlikte mobilya eğitimi ve üretimini konusu gündeme gelmiştir. Osmanlı Dönemi'nde mobilya eğitimi konusunda başat rol sanayi mektepleri ile Sanayi Nefise Mektebi'ne aitken, Cumhuriyet Dönemi'nde bu kurumlarına halkevleri, çırak okulları ve köy enstitüleri eklenmiştir. Modernleşme döneminde, başta İstanbul Sanayi Mektebi olmak üzere imparatorluğun geneline yayılan sanayi mekteplerinin asıl amaçları gelişen sanayiye nitelikli eleman yetiştirmek olsa da mesleki eğitim programlarında tam da bu dönemin önemli konularından biri olan modern mobilyanın yer alması, mobilya eğitimi ve üretimi açısından son derece önemlidir. Çünkü marangozluk dalında yetişen öğrenciler yeni mobilya sanayisinin ilk yapı taşlarını meydana getiren kişiler olmuştur².

Bu çalışma, Ankara'daki marangozluk eğitimi ve üretimlerinin geleneksellikten çıkartılarak eğitim sisteminin bir parçası haline gelmesini sağlayan Ankara Sanat Okulu'nu konu edinmektedir. Aynı zamanda kentin ilk mesleki eğitim kurumu olma özelliğini de bünyesinde taşıyan Ankara Sanat Okulu'nun taşradaki okullara model oluşturduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Kesin açılış tarihi bilinmemekle birlikte ilk olarak 1872 tarihine ait Osmanlı kent yıllıklarında ıslahhane olarak bahsedilen okul, 1876 yılında sanayi mektebine, Cumhuriyet'in ilanından sonra ise sanat okuluna dönüştürülmüştür. Hem Osmanlı hem de Erken Cumhuriyet Dönemi'nde en çok tercih edilen mesleklerden biri olan marangozluk şubesi Ankara Sanat Okulu'nun mesleki eğitim programına 1904 yılında dahil edilmiştir. Erken Cumhuriyet Dönemi'nin mesleki eğitim politikaları kapsamında

ŞEKİL: ANKARA SANAT OKULU YIL SONU SERGİSİ, SALON TAKIMI,

Kaynak: Ankara Sanat Okulu Arşivi.

Ankara Sanat Okulu'nun marangozluk şubesinin başına özellikle 1929 yılından itibaren Alman ve Macar kökenli şefler getirilmiş, atölyeye birçok yeni alet ve makine alınmış böylece okul kentteki diğer marangozluk atölyeleri ile yarışır hale getirilmiştir. Ayrıca Ankara Sanat Okulu'nun bünyesinde 1937/1938 öğretim yılında Erkek Teknik Öğretmen Okulu açılarak marangozluk alanında öğrenci yetiştirecek yetkin öğretmenlerin ülkeye kazandırılmasına katkı sağlanmıştır.

Mesleki eğitim tarihimizin mihenk taşlarından biri olan Ankara Sanat Okulu'nun kültürel belleğimizde sadece mesleki eğitim faaliyetlerini sürdüren bir kurum olarak yer alması ne yazık ki bu okulun mobilya üretimlerinin göz ardı edilmesine yol açmıştır. Oysaki Ankara Sanat Okulu marangoz yetiştiren bir eğitim kurumu olmasının yanı sıra Erken Cumhuriyet Dönemi'nde modern yaşam kültürünün iç mekanlarındaki temsilcilerinden biri olan modern mobilyaları üretebilen de bir kurum olma özelliğine sahiptir. Literatür taraması yapıldığında kaynaklarda tarihi ve mimarisiyle ele alınan Ankara Sanat Okulu'nun mobilya üretimlerine odaklanan herhangi bir yayının olmadığı görülmüştür. Bu çalışma Ankara Sanat Okulu'nun Erken Cumhuriyet Dönemi'ne ait eğitim programı ve mobilya üretimlerine odaklanarak okulun atölyelerinde öğrenciler tarafından yapılan ve çeşitli sergilerde teşhir edilen mobilya üretimlerini belgelemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca bu çalışma tasarım eğitiminin yer almadığı Ankara Sanat Okulu'nda mobilya üretimlerine doğrudan ya da dolaylı yoldan katkısı olabilecek etmenleri tartışmaya açması bakımından da önem arz etmektedir. Çalışma için Ankara Sanat Okulu Arşivi, VEKAM arşivi ve dönemin süreli yayınları taranmış, okulun atölye şefleri ile Prof. Önder Küçükerman'ın bilgilerine başvurulmuştur. Özellikle, okulun arşivinde yer alan ve mobilya üretimlerini belgeleyen fotoğraflar bu çalışmanın özgün malzemesini oluşturmaktadır.

Atölye şefleri gözetiminde öğrencilerin ellerinde şekillenen, çeşitli sergilerde halka teşhir edilen ve alıcısıyla buluşan Ankara Sanat Okulu'nun mobilya üretimleri Erken Cumhuriyet Dönemi'nin mobilya piyasasına yön vermiştir. Geniş ürün yelpazesi içinde yatak odası takımı, salon takımı, genç kız odası, bebek/çocuk karyolaları, mutfak dolapları, büro takımı, sergileme vitrinleri ile hastane ve muayene odasının da yer aldığı okulun mobilya üretimleri “modern yaşamak” ve “asri olmak” sözcükleri ile desteklenen modern yaşamdaki konutların ve kamusal yapıların iç mekanlarındaki birçok ihtiyacı karşılayabilecek çeşitliliğe sahiptir.

Erken Cumhuriyet Dönemi'nin iç mekanlarının modern kimlik kazanımında ve modern yaşamın biçimlenmesinde önemli bir rol üstlenen Ankara Sanat Okulu'nun mobilya üretimleri biçimsel olarak incelendiğinde bu üretimlerin dönemin tasarım özellikleri ile örtüştükleri görülmektedir. Sipariş atölyesine gelen talepler ya da atölye çalışmaları kapsamında üretilen Ankara Sanat Okulu'nun mobilyaları genel olarak basit geometrik hatlara sahip, boyalı/boyasız, cilalı ve bezemeden arındırılmıştır. Basit, yalın ve işlevsel oluşlarıyla bu üretimler 1930'lu yıllar itibarıyla belirginleşen düz hatlı kübik mobilyalar ile aynı çizgide yer almaktadır. Ankara Sanat Okulu'nun özellikle 1938 Kız Enstitüleri ve Sanat Okulları Sergisi'nde teşhir edilen mobilyaları ise yüzey kaplamaları ve detayları ile daha çok Art Deco mobilyaların tasarım fikrine yaklaşmaktadır. Biçimsel özelliklerinin yanı sıra Ankara Sanat Okulu'nun mobilya üretimleri hesaplı ve kaliteli oluşlarıyla da dikkat

çekerek Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin amaçları ile yeni bir evin nasıl döşenmesi gerektiğinden söz eden süreli yayınlarla ortak paydada yer alır. Çünkü “asri ev eşyasının en iyi tarafı her keseye uygun suretle yapılabilmesiydi³”.

Dönemin “masrafsız güzellik” sloganına uyan Ankara Sanat Okulu mobilyaları ne yazık ki günümüzde iç mekan ve modern mobilya üretimi konusunda geri planda kalmıştır. Başta Ankara Sanat Okulu olmak üzere, sanat okullarının mobilya üretimlerini ele alan çalışmaların yapılmaması ve bu üretilere ait belgelerin/fotoğrafların korunmaması iç mekan ve modern mobilyaya dair belleğimiz için önemli bir kayıptır. Ankara Sanat Okulu'nun modern mobilya üretimlerini odak noktasına alan bu çalışmanın; iç mekanlar bağlamında modern mobilya üretimi araştırmalarında yardımcı bir kaynak olması, sanat okullarının üretimleri hakkında farkındalık yaratması ve gelecek çalışmalar için yol gösterici nitelikte olması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler

Ankara Sanat Okulu, marangozluk eğitimi, mobilya üretimleri.

Notlar

- 1 H. Şebnem Uzunarslan, “Erken Cumhuriyetin Mobilyaları” *Erken Cumhuriyet Döneminde Mobilya* içinde, der. Umut Şumnu (Ankara: İçmimarlar Odası Yayınları, 2013.), 99-108.
- 2 Önder Küçükerman, *Sanayi-i Nefise Mektebi'nden Endüstri Tasarımına Mobilya* (Ankara: Matsa Basımevi, 2015). 12.
- 3 Zeynep Yasa Yaman, “Bauhaus ve Söylemleştirilen İç Mekan Anlayışı: Yeni Yaşam, Yeni Dekorasyon, Yeni Mobilya” *Erken Cumhuriyet Döneminde Mobilya* içinde, der. Umut Şumnu (Ankara: İçmimarlar Odası Yayınları, 2013.), 79-98.

KAYNAKÇA

Küçükerman, Önder. *Sanayi-i Nefise Mektebi'nden Endüstri Tasarımına Mobilya*. Ankara: Matsa Basımevi, 2015.

Uzunarslan , H. Şebnem. “Erken Cumhuriyetin Mobilyaları” *Erken Cumhuriyet Döneminde Mobilya* içinde, der. Umut Şumnu, 99-108. Ankara: İçmimarlar Odası Yayınları, 2013.

Yasa Yaman, Zeynep. “Bauhaus ve Söylemleştirilen İç Mekan Anlayışı: Yeni Yaşam, Yeni Dekorasyon, Yeni Mobilya” *Erken Cumhuriyet Döneminde Mobilya* içinde, der. Umut Şumnu, 79-98. Ankara: İçmimarlar Odası Yayınları, 2013.

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE EĞİTİM İÇ MEKANLARI: GAZİ İLK MEKTEBİ ÖRNEĞİ, İZMİR

Begüm Sena Önal

Yaşar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

ÖZET

Cumhuriyetin kuruluşunu takip eden ilk yıllarda, eğitim alanında bir geçiş ve hazırlık dönemi işaret etmektedir. Laik ve modern bir eğitim sistemi için gerekli yasal düzenlemelerin uygulamaya konulduğu bu dönemde, devletin eğitim sistemini modernleştirme gayesinin eğitim yapılarının mimari üslubuna ve mekansal programına da yansıdığı görülmektedir. Bilhassa devlet kurumları altında çalışan mimarların adeta bir 'eğitimci' rolü üstlenerek tasarladığı birçok eğitim yapısı, sundukları program itibarıyla yeni rejimin modernleşme politikalarını mekansal pratikler aracılığıyla öğrencilere aktaran araçlar olarak öne çıkmıştır. Bu bağlamda erken cumhuriyet dönemi eğitim yapıları, ülkede köklü toplumsal değişikliklerin uygulamaya geçirildiği inkılaplar, kurucu ideolojiler ve modernleşme çabaları ile yakından ilişkili olmuştur¹. Başta 'Gazi' ilkokulları olmakla birlikte bu yapılar, ulus devlet ideolojisini yurdun dört bir köşesinde fiziki olarak temsil eden aktörlerden biri haline gelmiştir².

Bu çalışmanın kapsamını oluşturan Gazi İlk Mektebi, Cumhuriyetin kuruluşunun onuncu yıl dönümü olan 29 Ekim 1933 tarihinde İzmir'in Konak ilçesinde dönemin valisi General Kazım Dirik'in desteği ve katılımıyla açılarak eğitim-öğretim hayatına başlamıştır. Kurum, 1933-1938 yılları aralarında Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün de bulunduğu önemli kişiler tarafından ziyaret edilmiştir³. 1997 yılında kesintisiz sekiz yıllık eğitime geçilmesiyle birlikte Gazi İlköğretim Okulu ismini almış; 30/3/2012 tarihli ve 6287 sayılı *İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun* kapsamında 2012 yılından itibaren ortaokul olarak Gazi Ortaokulu ismiyle tanınmıştır⁴.

Kurumun açıldığı yıldan itibaren kullandığı ve halen de kullanmakta olduğu yapı, 1922'de vuku bulan Büyük İzmir Yangını sonrası yeniden parselasyona uğrayan Alsancak semtinde eski adlarıyla Voroşilof (Plevne) Bulvarı ile Celal Bayar (Talat Paşa) Bulvarı'nın kesiştiği köşedeki parselde yer almaktadır. Projelendirmesi belediye mimarı 'Mimar Necmettin' (Emre) tarafından yapılmış olup mimari/iç mimari özellikleri sebebiyle dönemin modernleşme gayesini eğitim yapıları çerçevesinde örnekleyen ilk yapılardan biri olmuştur⁵. Yapının mimarının *Arkitekt*'te yayımlanan yazısında da belirtildiği üzere Gazi

ŞEKİL 1: GAZİ İLK MEKTEBİ'NİN ANA GİRİŞİNDEN BİR GÖRÜNÜM,

Kaynak: Önal Arşivi.

İlk Mektebi 1930'lu yıllarda "Türkiye Cumhuriyeti dahilinde inşa olunan ilk mekteplerin en büyüğüdür"⁶.

Sanâyi-i Nefise Mektebi'nde (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi) Mimarlık Bölümü'nü 1913 yılında bitiren⁷ Necmettin Emre'nin her ne kadar mesleğinin başlarında Birinci Ulusal Mimarlık Akımı'na dahil kabul edilen eserlerinden olan Türk Ocağı ve Silahçioğlu Hanı gibi önemli yapıları tasarlamış olduğu bilinse de; 1930'lu yıllara gelindiğinde özellikle Bauhaus ve CIAM merkezli mimari yaklaşımların da etkisiyle tasarımlarında benimsediği 'Milli Mimari Rönesansı' söyleminden sıyrılarak Uluslararası Üslup (*International Style*) anlayışı doğrultusunda betonarmeye dayalı ve o zamanlar için kübik sayılabilecek eserler üretmeye başladığı görülmektedir⁸. Bu bakımdan Necmettin Emre'nin Streamline Moderne yaklaşımına da uygun olarak (yatay vurgu ve yönlendirme, yuvarlak kenarlar, metal detaylar, düz pürüzsüz duvarlar) projelendirdiği Gazi İlk Mektebi yeni ve modern bir mimari arayışının ilk önemli örneklerinden biri olmuştur⁹.

Ön cephesi köşe parsele uygun gelecek şekilde kıvrımlı olarak tasarlanan yapının, Zeki Sayar'ın "tip usulünden sarfınazar ederek, arsaları temin ettikten sonra mahallenin ihtiyacına göre cesamette ve o arsaya mahsus proje hazırlamak" önermesine paralel bir yol izlediği söylenebilir¹⁰. İskelet, döşeme ve tavan kısımları betonarme olan yapının bodrum kat duvarları moloz taş iken üst katlardaki duvarları ise delikli tuğla ile örülmüştür. Bodrum katın dış yüzeyi kesme taşla kaplı olup üst katlarda ise sıva kullanılmıştır. Dış cephede ise kabartma kenarlar arasında yer alan tekrar eden pencereler neticesinde yapının yatay uzantısının vurgulandığı görülmektedir (Şekil 1).

Geniş açılı bir L harfi şeklinde bodrum kat üzerine iki katlı olarak tasarlanan bu yapıya yuvarlatılmış köşesindeki çembersel merdivenden girilmektedir. Merdivenlerden dairesel giriş holüne ilerlenerek buradan da koridorlara geçilmektedir. Yapının zemin katındaki girişten sol kola bakıldığında müze/el işleri odaları, başmuallim/muallimler odası, iş odası, yemek odası, sınıflar, hademe odası ve bir depo yer alırken sağ kolunda çeşitli okul müsamerelerinin düzenlendiği bir konferans salonu bulunmaktadır (Şekil 2 ve 3). Birinci katta ise yine sınıfların yanısıra okuma odası, ders çalışma odası, ders vasıtaları odası, veranda, gardırop ve depo gibi alanların olduğu görülmektedir. Yapının iç mekanında göze çarpan yalın görünüm, kullanılan doğal renkler, geniş merdivenler ve metal boru korkuluklar gibi özellikler Necmettin Emre'nin tasarımında modernist bir yaklaşım izlediğini kanıtlar niteliktedir.

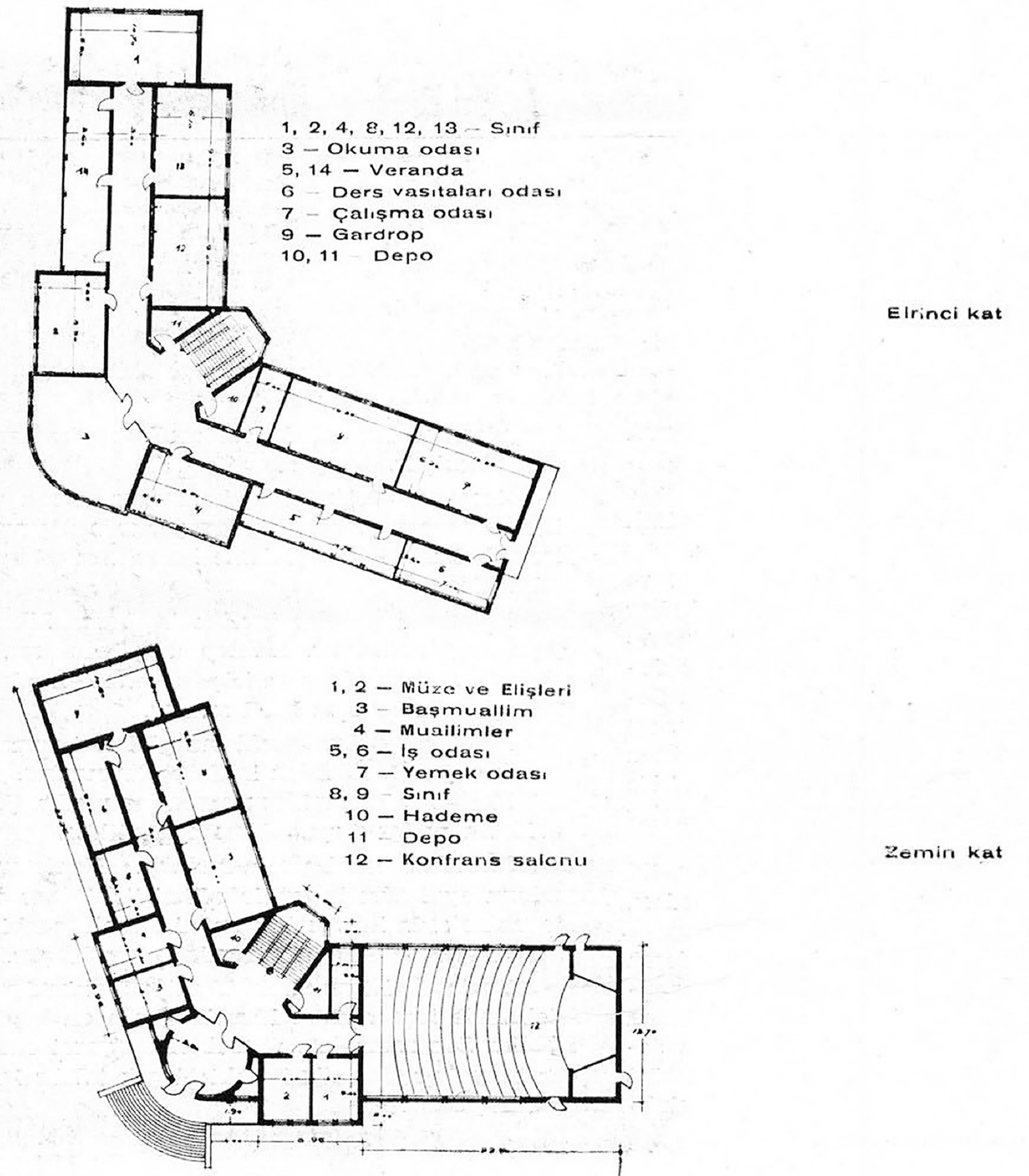
Literatür incelendiğinde Gazi İlk Mektebi'nin 'erken cumhuriyet döneminde modern mimari' bağlamında isminin geçtiği ve incelendiği çeşitli çalışmalar bulunsa da yapının iç mekan tasarımına ve sunmuş olduğu mekansal programa odaklanan detaylı bir analiz çalışmasına rastlanmamaktadır. Bu münasebetle Gazi İlk Mektebi'nin iç mekan programına dair bir bellek çalışmasının yürütülmesi ve yapıya ilişkin mekansal analizlerin detaylandırılması gerektiği savunulmaktadır.

Çalışma kapsamında öncelikle, Gazi İlk Mektebi'nin iç mekanlarına odaklanılarak bir mekan okuması gerçekleştirilmesi beklenmektedir. *Arkitekt*'te yayımlanan teknik çizimlere, arşiv fotoğraflarına ve yazılı/sözlü kaynaklara odaklanılacak olan bu analizde

yapının iç mekan programı ve 'modern iç mekan' bağlamında kullanılan yapı malzemeleri irdelenecektir. Diğer yandan yapıyı projelendirirken aldığı iç mekan tasarımı kararları kapsamında Necmettin Emre'nin bir devlet görevlisi olarak toplumu 'eğitici' rolü tartışılacaktır. Bu bakımdan Gazi İlk Mektebi'nin iç mekanlarını literatüre kazandırmayı hedefleyen ve mimarının moderniteyi topluma örneklemekteki rolünü irdeleyen bu çalışmanın 'Türkiye'de modern iç mekan' literatürüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler

Gazi İlk Mektebi; Necmettin Emre; erken cumhuriyet dönemi; eğitim yapıları; modern iç mekan.

ŞEKİL 2: GAZİ İLK MEKTEBİ'NİN ZEMİN VE BİRİNCİ KAT PLANLARI,

Kaynak: Necmettin Emre, "Gazi İlk Mektebi", *Arkitekt* 7 no. 43, 1934, 191-193.

KAYNAKÇA

Aslanoğlu, İnci. Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı (1923-1938). Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, 2001.

Bozdoğan, Sibel. *Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür*. İstanbul: Metis Yayınları, 2002.

Dokgöz, Deniz, Fulya Selçuk ve Rabia Akgül. "Necmettin Emre: Arafta Bir Mimar," *Ege Mimarlık* 1, no. 102 (2019): 12-19.

Emre, Necmettin. "Gazi İlk Mektebi," *Arkitekt* 7, no. 43 (1934):191-193.

Güner, Deniz. "Gazi İlköğretim Okulu". *İzmir Mimarlık Rehberi* içinde, der. Deniz Güner, 127. İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2005.

Kul, Fatma Nurşen. "A New Approach for Defining the Conservation Status of Early Republican Architecture, Case Study: Primary School Buildings in Izmir [Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığının Koruma Statüsünün Tanımlanmasına Yönelik Yeni Bir Yaklaşım, Örnek Çalışma: İlkokul Binaları, İzmir]." Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 2010.

Sayar, Zeki. "Mektep İnşaatında (Plan-tip)in Mahzurları," *Arkitekt* 1, no. 4 (1931): 124-125.

Tanyeli, Uğur. "Çağdaş İzmir'in Mimarlık Serüveni". *Üç İzmir* içinde, der. Enis Batur, 327-338. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1992.

T.C. Resmi Gazete. "İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun." ET: 05.05.2022. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120411-8.htm>.

Vanlı, Şevki. *20. Yüzyıl Türk Mimarlığı: Cilt 1*. Ankara: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, 2006.

ŞEKİL 3: GAZİ İLK MEKTEBİ'NDEN BİR DERSLİK İÇ MEKAN GÖRÜNÜMÜ,

Kaynak: Yalçın Michaud Arşivi

Notlar

- 1 Sibel Bozdoğan, *Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür*. İstanbul: Metis Yayınları, 2002.
- 2 Fatma Nurşen Kul, "A New Approach for Defining the Conservation Status of Early Republican Architecture, Case Study: Primary School Buildings in Izmir [Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığının Koruma Statüsünün Tanımlanmasına Yönelik Yeni Bir Yaklaşım, Örnek Çalışma: İlkokul Binaları, İzmir]" (Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 2010), 56.
- 3 Deniz Dokgöz, Fulya Selçuk ve Rabia Akgül. "Necmettin Emre: Arafta Bir Mimar," *Ege Mimarlık* 1, no. 102 (2019): 12-19.
- 4 "İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun". T.C. Resmi Gazete, ET: 05.05.2022, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120411-8.htm>.
- 5 İnci Aslanoğlu, *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı (1923-1938)* (Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, 2001).
- 6 Necmettin Emre, "Gazi İlk Mektebi," *Arkitekt* 7, no. 43 (1934):191-193.
- 7 Uğur Tanyeli, "Çağdaş İzmir'in Mimarlık Serüveni" *Üç İzmir* içinde, der. Enis Batur (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1992), 327-338.
- 8 Şevki Vanlı, *20. Yüzyıl Türk Mimarlığı: Cilt 1*. (Ankara: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, 2006).
- 9 Deniz Güner. "Gazi İlköğretim Okulu". *İzmir Mimarlık Rehberi* içinde, der. Deniz Güner (İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2005), 127.
- 10 Zeki Sayar, "Mektep İnşaatında (Plan-tip)in Mahzurları," *Arkitekt* 1, no. 4 (1931): 124-125.

ÜNİVERSİTE EĞİTİM YAPILARINDA MODERN İÇ MEKAN: EGE ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ BİNASI

Hafız Muhammad Ahmed Nadeem

Yaşar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

İrem Hıdır

Yaşar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

ÖZET

Cumhuriyet dönemindeki politikaları ele aldığımızda eğitim önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. O dönemlerde okul; bugün anladığımız biçim, yapı ve görünümüyle aydınlanma çağının çocuğu olarak tanımlanmıştır.¹ “Türkiye’de Cumhuriyet’ten günümüze üniversitelerimiz ilki 1933, ikincisi 1946 ve üçüncüsü 1981’de olmak üzere üç büyük reform hareketi yaşamıştır. Bu reform hareketlerinin üçünün de temelinde bilimsellik ve demokrasi ilkeleri bulunmaktadır.”² Cumhuriyet döneminde eğitime verilen önemin artması, yapısal olarak da kampüs yapılarına önem vermeyi teşvik etmiştir. Eğitim yapılarının şekillenmesinde, Cumhuriyetten günümüze yapılan reformlardaki “bilimsellik ve demokrasi” kavramlarının da etkisiyle mimaride de bu rasyonelliği yansıtmak üzere modernist felsefe yer almıştır. Planlı ve programlı bir üniversite kampüsü oluşturmanın temel amacı; akademik, idari personel ve öğrencilerin üniversiteye bakış açılarını olumlu yönde etkilemek ve beklentilerini yükseltmektir. Karmaşık bir yapıya sahip olan kampüsler belirli kavramlar doğrultusunda tasarlanmalıdır. Tasarımcının kampüs planlamasında ve tasarımında dikkat etmesi gereken kavramlar şunlardır: Kampüsün yerleşim alanı ve çevre ile ilişkisinin belirlenmesi, kampüslerin nüfus ve yoğunluğu, kampüsü oluşturan birimler arasındaki ilişkiler, yerleşke, yerleşkelerdeki sirkülasyon sistemi, yerleşkelerin büyümesi ve gelişmesi.³ Kampüs yapılarında da yapının mimari biçimi, mekansal fonksiyonların dış mekanla ilişkili olarak şekillenmesi, genel olarak formların fonksiyonları takip etmesi bu dönemde modernist bir dil kullanıldığının göstergeleridir.

Bu bildiride, İzmir Bornova’da bulunan Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi binaları modern iç mekan unsurlarının değerlendirilmesi amacıyla ele alınmaktadır. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi binaları projelerinin elde edilmesi için Tarım Bakanlığı 1958 yılında bir proje tasarım yarışması düzenlemiştir ve bu yarışmada birincilik ödülünü alan mimarlık ekibi Perran Doğanç, Yılmaz Ergüvenç, Kadri İlal ve Zafer Koçak olmuştur. Bu tasarım daha sonra ihtiyaca göre değiştirilerek Ziraat Fakültesi olarak inşa edilmiştir. Mimari projenin revizyonunda görev alan mimarlar arasında Yılmaz Sanlı, Yılmaz Tuncer ve Güner Acar

C BLOK DIŞ CEPHE

DERSLİKLER

İÇ AVLU

ŞEKİL 1: EGE ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ C BLOK CEPHE, DERSLİKLER VE İÇ AVLU. Kaynak: Yazarlar Arşivi 2022.

bulunmaktadır.⁴

Ziraat Fakültesi, yeşil bir peyzaj alanı üzerinde konumlanan farklı bölümlerin yer aldığı dört bloktan oluşan bir yerleşkedir. Fakülte yerleşkesinde A, B, C ve D olmak üzere dört ayrı blok bulunmaktadır. A Blok; Tarım Makineleri ve Teknolojileri, Toprak Bilimi ve Bitki Besleme, Tarla Bitkileri, Bitki Koruma bölümlerini içerir. B Blokta, Dekanlık, İdari Birimler, Bahçe Bitkileri, Tarımsal Yapılar ve Sulama ve Fen Bilimleri Fakültesi yer almaktadır. C Blok ise Peyzaj Mimarlığı, Tarım Ekonomisi, Zooteknik ve Süt Teknolojisi bölümlerinden oluşur. D Blokta Derslikler, Bilgisayar Merkezi, Prof. Dr. Feyzi Önder Konferans Salonu ve öğrenci topluluklarının salonları bulunmaktadır.⁵ Toplam yerleşke alanı 467 dönümden oluşmaktadır. Tüm cephelerin farklı mimari yaklaşımları olsa da bloklar birbirleriyle benzer yaklaşımda ve benzer plan şemaları ile tasarlanmıştır. Binanın eski ve yeni dış mekanfotoğraflarından elde edilen verilere göre A, B ve C blokları cepheleri zaman içerisinde yapılan tadilatlarla değişime uğrayarak aynı renklerde boyanmıştır. D blok dış cepesinde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Yapıların mimari özellikleri incelendiğinde genel olarak kütsel formlardan oluşması ve dış cephede içeriye güneş ışığını alabilmek adına gridal açıklıklar yaratılması dönemin özelliklerini taşıdığını gösterir. İç mekan, plan şemasında mekanlar ve fakülteler arasında akışkan sirkülasyon alanlarının bulunması, sınıflarla amfi alanlarının ve aynı zamanda laboratuvar mekanlarının birbirleriyle olan ilişkisi ve kolay ulaşılabilirliği, fonksiyonel ve kendi içinde bağlantılı bir plan sunmaktadır. Bloklar kendi içerisinde benzer plan anlayışına sahip olduğu için B blok planı incelendiğinde; zemin kat, birinci, ikinci, üçüncü ve bodrum katlar olmak üzere dört kattan oluşmaktadır. Binanın işleyişinin değerlendirilmesinde; öğretim görevlisi ve öğrenciler arasında en iyi bağlantıyı kuracak çözümlere odaklanılmıştır. Mevcut mekanların derslikler, amfi grupları ve laboratuvar ile olan ilişkisi, giriş ve çıkış noktalarının konumu ve fakülte bünyesinde sosyal tesislerin en verimli şekilde konumlandırılması bu çözümlerden bazılarıdır.

Literatür araştırmasında, Türkiye’de yirminci yüzyıl modernist hareketinin sosyal, kültürel ve tarihsel boyutları ve Cumhuriyet dönemindeki etkileri eğitim yapıları özelinde analiz edilecektir. Bildiri, modern iç mekan, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi yapılarını inceleyerek değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, mevcut plan şemaları incelenerek, mekansal donatılar ve bu donatıların kendi içerisindeki tasarım dili ve mekana katkısı, malzemeler ve sirkülasyon sistemleri değerlendirilmeye alınıp mekansal kurgu ve bu kurgunun iç mekan tasarıma olan etkileri üzerine odaklanılacaktır. Çalışmanın metodolojisi ayrıca eğitim yapılarının tarihi ve yirminci yüzyıl modernist hareketinin etkisi hakkında bilgi almak için yerel arşivlerden elde edilen verileri içerecektir.

A, B ve C bloklarının planları neredeyse birbirine benzer şekilde tasarlanmıştır. B bloklarda ağırlıklı olarak bölümler, derslikler ve öğretim üyelerinin odaları yer almaktadır. Ancak D bloğunun planı, mekansal ve ortak alan yüzdesi açısından diğer bloklara göre daha zengindir. Amfi alanları daha çok bu blokta toplanmıştır. Sınıflar ve konferans salonları, ortak alanların etrafında merkezi bir konuma sahiptir. Bu sayede daha açık plan bir mekan düzenlemesi elde edilmiştir. Kat hollerindeki geniş ortak alanlar hem oturma ünitelerini hem de sergileme ünitelerini aynı anda barındırmaktadır. Bu sayede hem sergileme

işlevine hem de ortak bir sosyal alan olma özelliğine hizmet etmektedir. Genel iç mekan algısına baktığımızda dış cephede kullanılan grid sisteminin içeride de yansımalarını görmekteyiz. Örneğin dersliklerin tavanlarında yer alan kaset tavan sistemine benzer anlayış bunu desteklemektedir. Sınıflarda yer alan kürsülere baktığımızda, öğretmen ve öğrenci arasındaki hiyerarşinin kot farkı ile sağlandığını görülmektedir. Fakültenin iç avlusuna güneş ışığı almak için yaklaşık yarım kat yüksekliğinde açıklıklar tanımlanmıştır. Yine bu kattaki tavan ve zemin malzemelerinde uygulanan gridal sistem ile iç mekandaki perspektif algısı form olarak vurgulanmaktadır. İç avluya bakan birinci kat korkuluklarının biçimi de bu perspektife katkı sağlayacak bir şekilde yatay düzlemde yekpare bir form olarak devam etmektedir. Yapıda yer alan kolonlar dokulu bir sıva ile tek renk ile vurgulanarak bu grid sisteminde yer almaktadır.

Sonuç olarak bu bildiride, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi binasında uygulanan modernist dilin iç mekandaki yansımalarının analiz edilmesi hedeflenmektedir. Bu amaçla, plandaki yerleşim düzeni, mobilya, yüzey malzemeleri, iç ve dış mekan ilişkileri ve doğal aydınlatma gibi iç mekan elemanları belgelenecektir. Ayrıca bu çalışma, Cumhuriyet döneminde eğitim yapılarındaki iç mekan anlayışının ortaya çıkarılmasında önemli katkılar sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler

Eğitim yapıları, modern iç mekan, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Bornova-İzmir

Notlar

- 1 Muhsin Hesapçıoğlu, “Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Eğitim Politikası ve Felsefesi,” *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, no. 29 (2009): 121-138.
- 2 Mehmet Arslan, “Cumhuriyet Dönemi Üniversite Reformları,” *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt.1, no. 18 (2005): 23-49.
- 3 Hasan Begeç, “Üniversitelerde Kampus Yerleşme Biçimleri,” *Yapı Dergisi*, no.252 (2002): 38.
- 4 “Ege Üniversitesi Şehircilik Proje Müsabakası Jüri Raporu Özeti.” ET:19.05.2022, <https://www.yumpu.com/tr/document/read/34361129/ege-a-1-4-niversitesi-aeircilik-proje-ma-1-4-sabakasa-ja-1-4-ri-raporu-azeti>
- 5 “Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi.” ET: 06.05.2022, <https://agr.ege.edu.tr/tr-1083/tarihce.html>

KAYNAKÇA

Arslan, Mehmet. "Cumhuriyet Dönemi Üniversite Reformları." *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, no. 18 (2005): 23-49. ET:19.05.2022, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/219305>.

Begeç, Hasan. "Üniversitelerde Kampus Yerleşme Biçimleri." *Yapı Dergisi*, no. 252 (2002):38.

Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi. ET: 06.05.2022, <https://agr.ege.edu.tr/tr-1083/tarihce.html>

Ege Üniversitesi, Şehircilik Proje Müsabakası Jüri Raporu Özeti. ET:19.05.2022, <https://www.yumpu.com/tr/document/read/34361129/ege-a-1-4-niversitesi-ahircilik-proje-ma-1-4-sabakasa-ja-1-4-ri-raporu-azeti>

Hesapçıoğlu, Muhsin. "Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Eğitim Politikası ve Felsefesi," *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, no. 29 (2009): 121-138. ET:19.05.2022, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1833>

10

KONUTTA İÇ MEKAN 3: BELGELEMELER

MODERN İÇ MEKANA İLİŞKİN BİR OKUMA: PERİHAN VE GÜNDÜZ GÖKÇE EVİ

Hande Tulum Okur

Bahçeşehir Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi

ÖZET

Bu çalışmada, mimar Perihan Gökçe ve Gündüz Gökçe'nin İstanbul, Topağacı'nda bulunan evlerinin iç mekanlarına odaklanılmaktadır. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde çeşitli akademik ve idari görevlerde çalışan Gökçe ailesi, uzun yıllardır ikamet ettikleri bu konutta hem yaşama mekanlarında hem de ıslak hacimlerde çeşitli tasarım kararlarına imza atmıştır.

Çiftten kısaca bahsetmek gerekirse, Perihan Gökçe'nin 1958 yılında Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Mimarlık Bölümünden mezun olduğu, 1971 yılında öğretim görevlisi olarak aynı kurumda göreve başladığı, bölüm başkanlığı yaptığı, sonrasında ise Yeditepe ve Işık Üniversiteleri'nde de benzer görevler üstlendiği söylenmelidir. Kendisi ayrıca "Türk Evi" üzerine yaptığı geleneksel mimarlık odaklı çalışmaları ile de bilinmektedir.

¹1958 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'ne Sedad Hakkı Eldem'in asistanı olmak üzere 1962 yılında geri dönen Gündüz Gökçe ise kurumda çeşitli görevler üstlenmiştir. "Mimarlık Eğitiminde Üstün Hizmet Ödülü" alan Gökçe, emekliliğinin ardından Yeditepe ve Işık Üniversiteleri'nde de görev almış ve 2014 yılında aktif eğitimciliğini sonlandırmıştır.² Gündüz Gökçe, eğitimciliği boyunca, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde pek çok tasarımcı ve sanatçı ile bir arada çalışmıştır. Mimarlık tarihi, sanat tarihi, strüktür, yapı gibi çeşitli alanlarda ve disiplinlerde dersler veren Gökçe, çalışmalarında yapı, cephe, strüktür gibi öğelere odaklanmış, ayrıca vernaküler mimarlık konusuna da odaklanmıştır. Perihan Gökçe ile birlikte katıldığı Zonguldak İşçi Hastanesi Proje Yarışması³, Beyoğlu İşçi Hastanesi Proje Yarışması⁴, Adana İşçi Sigortaları Hastanesi, Göztepe İşçi Sigortaları Hastanesi⁵ gibi pek çok yarışma katılımı⁶ ve ödülü ile bilinen Gündüz Gökçe, tasarım dilinde, izlediği özenli yaklaşımı ile dikkat çekici bir figürdür. Bu durumu kanıtlayan en önemli ürünlerden biri ise Bozcaada'da yer alan, Altan Gürman, Önder Küçükerman, Sadun Ersin gibi isimlere ev sahipliği yapan ve "Akademikler Evleri" olarak bilinen, açık ve kapalı mekanlar arasındaki uyum fikrine odaklanan konut tasarımlarıdır. Gökçe burada, mütevazı ancak detaycı bir tavır benimsemiş, iklimsel kararların yanı sıra malzeme, döşeme gibi hususlarda ayrıca dikkatli davranmış⁷ ve pek çok unsuru tasarlamaya

ŞEKİL: KONUTTAN ÖRNEK SAHNELER,
Kaynak: Elvan Gökçe Erkmen.

çalışarak bütüncül bir dil oluşturmaya gayret etmiştir.

Gökçe'nin bu tavrına benzer bütüncül bir tutumu, aile konutunda; Perihan ve Gündüz Gökçe Evi'nde de benimsediği ve bu konutta iç mekanda yer alan şömine, mobilya gibi pek çok unsura odaklandığı görülür. Mimar burada, bu konuta özgü olmak üzere, pek çok tasarıma imza atmıştır. Örneğin konuttaki yaşama mekanında (salon) yer alan şömine, Gündüz Gökçe tarafından ağaç dallarından ilham alınarak tasarlanmış ve rölyef etkili bir şömine ortaya çıkmıştır. Ayrıca Gökçe, burada, üst tabla kısmında bir sininin gömülü olduğu sehpa, ahşap strüktürü ile öne çıkan çeşitli mobilyalar tasarlamıştır. Salonda yer alıp Gökçe imzalı olmayan tek mobilya, başka bir mimarın tasarımı olan ve sipariş üzerine yaptırılan deri koltuklardır. Mimarın konuttaki tek müdahalesi salonla sınırlı değildir. Gökçe, ayrıca ıslak hacimlerde de tasarımcı olarak iz bırakmak istemiştir. Banyo duvarlarında yer alan siyah ve beyaz renklerdeki optik bir yaklaşım izlenen kompozisyon ve banyo zemin döşemesi bu duruma örnektir. Bu kompozisyon, mimarın kızı Elvan Gökçe Erkmen tarafından bir sanat kompozisyonu olarak değerlendirilir.⁸ Konuttaki bu kompozisyon ve şömine düşünüldüğünde, bu durumda, Gündüz Gökçe'nin, üniversitedeki deneyimlerinin ve sanat çevresi ile olan ilişkisinin bir payı olduğu da düşünülebilir.

Gündüz Gökçe ve Perihan Gökçe Ailesi'nin tasarımlarına ve çalışmalarına ilişkin bir literatür taraması yapıldığında ne yazık ki oldukça sınırlı sayıda kaynağa rastlanır. Bu noktada, literatürde daha önce yer almayan bu modern konut iç mekanlarının; Perihan ve Gündüz Gökçe Evi'nin ve yüksek mimar Gündüz Gökçe'nin tasarım dilinin vurgulanmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu bağlamda, mimarın kızı olan Elvan Gökçe Erkmen arşivinden ulaşılan fotoğraflar ışığında, bu konutun modern iç mekanlarına ilişkin bir değerlendirme yapılmasının, modern iç mekan tarihi bağlamında literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca Gökçe Evi aracılığı ile bir tasarımcının kendi konutunda aldığı kararlar anlaşılabilir. Ek olarak, bu çalışma kapsamında, Gündüz Gökçe'nin, bahsi geçen konut için aldığı tasarım kararları ve iç mekan kurgusu da, Gökçe'nin dönemdaşları ve kendisi için önemli olan öncül figürler ile karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Burada özellikle evin iç mekan kurgusunun tarihlendiği 1970'li yıllara odaklanılacaktır. Bu karşılaştırmada özellikle Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde eğitimci ve tasarımcı olan figürlerin ürünleri ele alınacak ve böylece Sedat Hakkı Eldem, Utarit İzgi, Muammer Onat gibi isimlerin bahsi geçen dönemdeki modern iç mekan ve mobilya tasarımlarına da değinilecektir. Burada, çalışmadaki görsel malzemeyi desteklemek adına, Elvan Gökçe Erkmen arşivinin yanı sıra, karşılaştırma yapabilmek adına monografiler, SALT Araştırma ve DATUMM gibi modern iç mekan ve mobilyanın okunabildiği veri tabanları da değerlendirilecektir. Araştırma sürecinde, nitel araştırma yöntemlerinin en önemlilerinden biri olan görüşme yöntemi benimsenerek yarı yapılandırılmış görüşme yardımı ile sözel tarih çalışması yapılacaktır. Elvan Gökçe Erkmen ile planlanan bu görüşme ile Gündüz Gökçe'ye ilişkin henüz ortaya konulmamış hususların ortaya çıkarılabileceği düşünülmektedir. Son olarak, pek çok açıdan özgünlüğünü koruyan nitelikli iç mekanların ve mobilyaların alana sunulması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler

Gündüz Gökçe, Perihan Gökçe, modern iç mekan, mobilya tasarımı, bütüncül tasarım.

Notlar

- 1 "Prof.Dr. Perihan Gökçe." Icmaf, ET: 1.2.2022, <http://www.icmaf.org/perihan-gokce.html>
- 2 Gündüz Gökçe. "Sedad Bey'li Yıllardan," *Tasarım Kuram*, no. 6 (2008): 1-11.
- 3 Anonim (1963a). "Zonguldak İşçi Hastanesi Proje Yarışması Neticesi," *Mimarlık*, no. 2 (1963): 3.
- 4 Anonim (1963b). "560 Yataklı Beyoğlu İşçi Hastanesi Proje Yarışması," *Mimarlık*, no. 5 (1963): 10-19.
- 5 "Gündüz Gökçe." Işık Üniversitesi, ET: 1.2.2022, https://www.isikun.edu.tr/i/content/1638_1_gunduzgokce-yok.pdf
- 6 Elvan Gökçe Erkmen, yarışma süresince annesinin daha etkin bir rol aldığını belirtmektedir.
- 7 Elvan Gökçe Erkmen. "Doğada Mekanı Düşlemek ve Bozcaada Akademikler Evi," *Mimarlıkta Malzeme*, no. 1 (2012): 60-68.
- 8 Elvan Gökçe Erkmen, yüz yüze görüşme, İstanbul, 3 Şubat 2022.

KAYNAKÇA

Anonim (1963a). “Zonguldak İşçi Hastanesi Proje Yarışması Neticesi,” *Mimarlık*, no. 2 (1963): 3.

Anonim (1963b). “560 Yataklı Beyoğlu İşçi Hastanesi Proje Yarışması,” *Mimarlık*, no. 5 (1963): 10-19.

Elvan Gökçe Erkmen, yüz yüze görüşme, İstanbul, 3 Şubat 2022.

Gökçe Erkmen, Elvan. “Doğada Mekanı Düşlemek ve Bozcaada Akademililer Evi,” *Mimarlıkta Malzeme*, no. 1 (2012): 60-68.

Gökçe, Gündüz. “Sedad Bey’li Yıllardan,” *Tasarım Kuram*, no. 6 (2008): 1-11.

İcmaf. “Prof.Dr. Perihan Gökçe.” ET: 1.2.2022, <http://www.icmaf.org/perihan-gokce.html>

İşık Üniversitesi. “Gündüz Gökçe.” ET: 1.2.2022, https://www.isikun.edu.tr/i/content/1638_1_gunduzgokce-yok.pdf

BİR MODERN KONUT İÇ MEKANI; MUAMMER GEREKLİ EVİ

Efsun Ekenyazıcı Güney

Bahçeşehir Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

ŞEKİL: MUAMMER GEREKLİ EVİ, YAŞAMA MEKANI VE ŞÖMİNE ALANI GÖRSELİ,

Kaynak: Gamze Gereklî Tanzer Arşivi.

ÖZET

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nden 1949 yılında mezun olan yüksek mimar Muammer Gereklî, sonrasında bu okulda öğretim üyesi olarak çalışmış, ayrıca Kadıköy Palas'taki ofisinde mimarlık pratiğini sürdürmüştür¹. 1960'lı ve 1970'li yıllarda, Kadıköy bölgesinde pek çok mimari tasarıma imza atan Muammer Gereklî'ye ilişkin literatür taraması yapıldığında mimara ve onun mimarlık pratiğine ilişkin oldukça az sayıda kaynağa rastlanır. Bunlardan ilki, Zeynep Yazıcıoğlu Halu'nun "1950-1970'lerde İstanbul'da Konut Mimarisi: Bağdat Caddesi Örneği" başlıklı yüksek lisans tezidir². Halu'nun 2001 yılına tarihlenen bu çalışmasında Gereklî'nin Bağdat Caddesi üzerinde konumlanan bir apartman tasarımından bahsedilir ancak burada mimara ve yapının özelliklerine detaylı bir şekilde vurgu yapılmaz. Halu'nun çalışmasını güncel bir takım araştırmalar izler. Hande Tulum ve Efsun Ekenyazıcı Güney'in 2019 yılına ait "Cephede Estetik Vurgu" adlı makalesi bu çalışmalardan biridir³. Yazarlar burada Muammer Gereklî'nin Dilek Apartmanı ve Gereklî Apartmanı'na plan ve cephe kurguları üzerinden odaklanırlar. Mimar Gereklî'ye ilişkin ulaşılabilen son kaynak ise Ceren Kahraman Bereket'in 2021 tarihli "Tevfik Bey Apartmanı" başlıklı yazısıdır⁴. Bereket çalışmasında Gereklî tasarımı olan bu apartmana ve yapının çevresine ilişkin bir analiz gerçekleştirir.

Mimarın bugüne kadar tespit edilip belgelenen yapıları incelendiğinde hepsinin de Kadıköy'de konumlanan apartman yapıları olduğu anlaşılır. Bu apartmanlar; Dilek Apartmanı, Gereklî Apartmanı, Tevfik Bey Apartmanı ve Moda Caddesi No: 150⁵'dir. Gereklî'nin bu apartman yapılarının her biri özellikle farklı cephe kurguları ve malzeme seçimleriyle dikkat çeker. Bu apartmanlarda mimarın her bir yapı için farklı bir cephe tasarım dili izlediği görülür. Dolayısıyla mimar Gereklî'nin elindeki apartman tasarım fırsatlarını kimi deneysel yaklaşımlara imza atmak üzere değerlendirdiğini söylemek mümkündür.

Bu çalışma kapsamında, Gereklî'nin izlediği deneysel yaklaşımların örneklerinden biri olan Dilek Apartmanı'na odaklanılır. 1960 yılında tasarlanan ve 1961 yılında inşa edilen bu apartman Bağdat Caddesi üzerinde konumlanan diğer apartmanlardan cephe kurgusunda Gereklî'nin yer verdiği geometrik boşluklar ile ayrışır⁶. Dilek Apartmanı her ne kadar "Cephede Estetik Vurgu" başlıklı çalışmada odaklanılan yapılardan biri olarak

ele alınmış olsa da bu çalışmada apartmanda bulunan bir konutun; mimarın kendisine ait olan ve uzun süre yaşadığı konutun, iç mekanlarına vurgu yapılır.

Muammer Gerekli'nin hem bu apartman tasarımında hem de diğer yapılarında giriş holü tasarımında özenli bir tasarım dili izlediği görülür. Ayrıca, mimarın kimi dönemdaşlarının da 1960-1975 yılları arasında takip ettiği apartman giriş holü tasarımındaki titizliğinin altı çizilmelidir⁷. Bu durum bahsi geçen dönemde varlık gösteren kimi mimarların tasarım yaklaşımlarında ortaklıklar olduğunun bir kanıtı niteliğindedir. Apartman giriş hollerinde izlenen özenli bu dilin Dilek Apartmanı'nın dış cephesinden başlayarak iç mekana doğru uzandığı görülür. Bu noktada mimarın yapının dış cephesi ve giriş holü arasında bütüncül bir tasarım ilişkisi kurduğunu söylemek mümkündür.

Bu noktada apartmana ilişkin derinlemesine bir analiz gerçekleştirmek adına mimarın kızı olan Gamze Gerekli Tanzer ile iletişim kurulmuştur. Tanzer'den mimar Muammer Gerekli'nin 2018 yılındaki vefatına dek Dilek Apartmanı'nın dördüncü katında yaşadığı öğrenilmiştir. Gamze Gerekli Tanzer, babasının vefatının ardından ona ait olan bu daire satılmadan önce iç mekanların fotoğraflanarak belgelenebilmesini sağlamıştır. Tanzer'in arşivindeki fotoğrafların kullanıldığı bu çalışmada öncelikle mimarın Dilek Apartmanı'nın giriş holünde kullandığı malzemeleri konutunun salon duvarlarında da kullandığı ve bu anlamda bütüncül bir dil yakaladığı anlaşılır. Ayrıca, burada kullandığı malzemelerle bir şömine de tasarlamış olan mimar 1950'ler sonrası modern iç mekanlarında sıklıkla karşımıza çıkan şömineli yaşama mekanı yaklaşımını da örnekler. Bu fotoğraflardan da anlaşıldığı üzere mimarın konutundaki iç mekanlardaki özgünlük hususu önemli bir ölçüde korunmuştur. Dolayısıyla bu yapının iç mekanlarının döneme ilişkin modern iç mekan yaklaşımlarını yansıttığı anlaşılır.

Bu çalışma kapsamında ilk olarak mimar Gerekli'nin apartman tasarım yaklaşımlarına örnekler verilir, ardından bahsi geçen konutun iç mekanlarına odaklanılarak bir analiz gerçekleştirilir. Bu analiz için hem Türkiye'de görülen hem de uluslar arası bağlamda karşımıza çıkan modern iç mekan örnekleri de ele alınır. Böylece, döneme ilişkin karşılaştırmalı bir analiz gerçekleştirilir ve mimar Muammer Gerekli'nin bu dönemde aldığı tasarım kararları ve modern iç mekan tasarımı bağlamında mimarın rolü vurgulanır.

Literatür incelendiğinde ulusal ölçekte 1960'lı yıllara ilişkin özgünlüğünü koruyabilen modern iç mekan sayısının oldukça az olduğu anlaşılır. Özellikle yakın döneme tarihlenen bazı araştırmalar önemli modern iç mekan yaklaşımlarına ışık tutuyor olsa da bu konudaki örnek sayısının artırılması ve konuya ilişkin araştırmaların geliştirilmesinin gerekli olduğu açıktır. Bu nedenle Dilek Apartmanı'ndaki Muammer Gerekli konutunun modern iç mekanlarının literatüre kazandırılmasını hedefleyen bu çalışmanın önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, literatürde adına sıklıkla rastlanmayan bir aktör olarak karşımıza çıkan Muammer Gerekli'nin mimarlık pratiğine ilişkin kaynakların oldukça kısıtlı olması da bu çalışmanın önemini artırır.

Anahtar Kelimeler

Muammer Gerekli, modern iç mekan, modern konut, bütüncül tasarım.

ŞEKİL 1: MUAMMER GEREKLİ EVİ,
YAŞAMA MEKANI GÖRSELİ,
Kaynak: Gamze Gerekli Tanzer Arşivi

ŞEKİL 2: MUAMMER GEREKLİ EVİ,
ÇALIŞMA MEKANI GÖRSELİ,
Kaynak: Gamze Gerekli Tanzer Arşivi

Notlar

- 1 Kahraman Bereket 2021, 23.
- 2 Yazıcıoğlu Halu 2001.
- 3 Tulum, Ekenyazıcı Güney 2019, 46-49.
- 4 Kahraman Bereket 2021, 24-27.
- 5 Mimarın kızı Gamze Gerekli Tanzer ile yapılan görüşme sonrasında bu yapının da kendisine ait olduğu anlaşılmıştır.
- 6 Tulum, Ekenyazıcı Güney 2019, 46-49.
- 7 Ekenyazıcı Güney 2020.

KAYNAKÇA

Bereket Kahraman, Ceren. "Tevfik Bey Apartmanı", *Betonart*, no. 70 (2021): 21-27.

Ekenyazıcı Güney, Efsun. 2020. "Kamusal ve Özel Alan Sınırında Bir İç Mekan: Apartman Giriş Holleri." *DOCOMOMO Türkiye'de Modern İç Mekanlar Sempozyumu Özet Kitabı*, 15-16 Haziran 2020. İstanbul: Özyeğin Üniversitesi.

Gamze Gerekli Tanzer ile kişisel görüşme, 8 Ağustos 2021.

Tulum, Hande ve Efsun Ekenyazıcı Güney. "Cephede Estetik Vurgu", *Yapı*, no. 451 (2019): 46-49.

Yazıcıoğlu Halu, Zeynep. "1950-1970'lerde İstanbul'da Konut Mimarisi: Bağdat Caddesi Örneği." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2001.

MODERN İÇ MEKANININ KONUT YAPILARINDAKİ YANSIMALARI: FERAH APARTMANI, KARŞIYAKA, İZMİR

Bengi Şentürk

Yaşar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Gülnur Ballice

Yaşar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

Eda Paykoç Özçelik

Yaşar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

Gizem Güler Nakıp

Silesian Teknoloji Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

ÖZET

Yaşanan toplumsal değişimler karşısında beklentilere yönelik çözümler aramaya ve kültürel birikimlere olanak tanıyan konut yapıları, üretildikleri dönemin ekonomik, sosyal ve kültürel özelliklerinin anlaşılabilirliği açısından önemli bir yol göstericidir. Çok kültürlü bir yapıya sahip olan İzmir kentindeki konut alanlarının Cumhuriyet'in ilanından önce yabancı mimari öğeler ile yerli ve geleneksel yaşam şeklinin bir arada olduğu bir kentsel/mimari dokuya sahip olduğu söylenebilir.¹ Cumhuriyet'in ilanından 1965 yılına kadar ise konut tasarımlarında idealizm ve gerçekçiliğin baskın tasarım dili olduğu, bu süreç içinde de ilk apartmanlar ve betonarme yapıların görülmeye başladığı bilinmektedir.² Türkiye'de ekonomik sıkıntıların yaşandığı 1960'lı yıllar inşaat sektöründe de yerli malzeme üretiminin kısıtlı olduğu ve yapım teknolojisinin üretim için yetersiz kaldığı bir dönemdir.³ Bu süreçte göç, konut talebi, arsa değeri ve inşaat maliyetlerinde hızlı bir artış yaşanmış ve bu nedenle ortak sermaye ile hayata geçirilen inşaatlar yürütülmüştür.⁴ 1946'da ilk kez yapılan çok partili seçimlerle modernleşme çabaları popülist bir söyleme doğru evirilmeye başlamıştır. Yabancı sermaye yatırımlarının teşvik edilmesi ve tarım alanından başlayarak yeni teknolojilerin kullanımı ile birlikte kentleşmenin de ivmesi hızlı bir şekilde artmıştır. Bu gelişmelerin etkisi inşaat sektöründe de değişime yol açarak yeni yaşam standartları ile birlikte mimarlıkta yeni ve modern değerlerin arayışı başlamış ve sonuçta konut plan tipleri ve yaşam çevrelerindeki tercihlerde de değişiklikler olmuştur. İnşaat malzemesi seçenekleri artarak seramik, cam, armatür gibi ithal ürünler kullanılmaya başlanmıştır. Yapı üretiminde de geleneksel inşaat işçiliğinin yerini daha modernleştirilmiş teknikler ve yeni yapma biçimleri olarak sistematik yapım süreçleri görülmeye başlamıştır.⁵

1960'lı yıllar konut yapılarında mimari özelliklerin ve iç mekan bileşenlerinin farklı gelir sınıflarının çeşitli işçilik ve mimari beceriler ile üretim faaliyetlerini sürdürdüğü batı etkisinde kalınan bir dönemdir. Geleneksel üretim teknikleri ile modern bir tasarım söylemi uygulanmaya çalışılırken dönemin yaygın tasarım anlayışı olan Uluslararası Üslup'un (Modern Mimarlık) karakteristik özellikleri cephe tasarımlarının yanı sıra

FERAH APARTMANI

ŞEKİL: FERAH APARTMANI CEPHE VE DAİRE İÇ MEKANLARI,

Kaynak: Yazarlar Arşivi.

yapıların iç mekan tasarımlarında da hafif ve düz yüzeyler, doğrusal formlar ve süslemeden uzak dekoratif olmayan uygulamalar olarak görülmüştür.⁶ Dönemin önde gelen yapılarının iç mekanlarında salon, geleneksel plan düzenlerinde olduğu gibi büyük bir alanda konumlandırılırken mutfak ve banyo tasarımlarında modern iç mekan tasarım ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik fonksiyonel çözümler üretildiği görülmektedir. Mahremiyetin belli noktalarda göz ardı edilebildiğini de gösteren ve görsel bağlantı kurma olanağı sağlayan kapı ve bölücülerdeki cam malzeme kullanımı, mutfak ve banyoların zemin ve duvar yüzeylerinde kullanılan karo seramikler karakteristik iç mekan tasarım unsurlarına örnek verilebilir.

Bu bildiri kapsamında mimari ve iç mekan öğeleri incelenecek olan Ferah Apartmanı, 1964 yılında inşaatı tamamlanan dört katlı bir apartman yapısıdır. Bu apartman konut yapılarının yaygın olduğu ve günümüzde de geçmiş yıllarda üretilen nitelikli konut yapılarını bünyesinde barındıran İzmir'in Karşıyaka ilçesi Donanmacı Mahallesi'nde yer almaktadır. Yapının mimarı olan ve İzmir'in farklı bölgelerinde modernist anlayışta yapılar tasarlayan Sedat Soner'in (1930-2014) Karşıyaka Yalı Bölgesi'nde tasarlamış olduğu mimari örnekler arasında Martı Apartmanı, Dalyan Apartmanı, Hurşit Bey Apartmanı ve Darcanlı Apartmanı, Bostanlı Mahallesi'nde ise Dere Boyu Apartmanı yer almaktadır. Konut tasarımları dışında Basmane PTT Binası ve Tepecik Doğum Evi yapıları da modern mimarlık dönemi tasarım anlayışını yansıtan diğer yapı örnekleridir.⁷

Bu bildirin odak noktası, seçilen konut yapısının hem kentsel bellek açısından önemini göstermek hem de modern mimarlık mirası iç mekan tasarım değerine sahip plan organizasyonunun özgün unsurlarını, mutfak ve banyo tasarım elemanlarını, mobilya tasarımlarını, döneminin karakteristik özelliklerini yansıtan malzeme seçimlerini ortaya çıkarmak ve analiz etmektir. Bu noktada Omay Polat, modern mimarlık ürünlerini değerlendirmede, işlev, cephe düzeni, plan şeması, detaylar, iç mekan tasarımı, malzemeler ve renk kullanımının bütüncül tasarımın bir parçası olarak ele alınması gerektiğini savunmuştur.⁸ Bildiri kapsamında, bu ölçütlere ek olarak yapının karakteristik özelliklerinden olan cephe elemanları, apartman giriş alanı, merdiven ve korkulukları da incelenmektedir.

Yapı cephesinde 1950-1965 yıllarında İzmir'deki apartman mimarisinde görülen modernist anlayışın yansımalarıyla pencere alt kotlarındaki yatay yüzeylerde renkli karo mozaik (BTB) kaplama, ince demir korkuluklar ile çevrili balkonlar ve yatay döşeme plakları arasında geniş şeffaf yüzeyler bulunmaktadır. Ferah Apartmanı, kültürel miras değerine sahip olan, bölgenin kentsel kimliğine katkı sağlayıp tarihsel belleğinde iz bırakan, yapıldığı dönemin teknolojisini hem mimari hem de iç mekan özellikleriyle yansıtan, modernist dilin yerel malzemelerle yorumlandığı bir yapıdır. Yapı, bahsedilen kültürel miras değerlerinin tespit edilebilmesi adına yıkılmadan önce belgelenebilmiştir. Bu belgelemeler yoluyla elde edilen mimari projelerden apartman cephelerindeki mimari yaklaşım ve daire kat planlarının dönemin yaşam biçimini yansıtan özellikleri analiz edilmiştir. Yerinde gözlem, ölçüm, fotoğrafı ve sözlü tarih çalışması verileri ile apartman ortak alanlarında yer alan merdiven, korkuluk, zemin kaplamaları gibi yapı bileşenleri belgelenebilir. Daire iç mekanlarında ise mutfak tezgâhı ve dolapları, banyo

donatıları, yaşam alanındaki özgün mobilya tasarımları ve yapıldığı dönemin tasarım anlayışını yansıtan tüm iç mekan malzeme ve detay bilgileri üzerinde çalışılmıştır. Bu veriler, yapının hem mimari hem de iç mekan özellikleri açısından belgelenmeye değer ve güncel araştırmalara dâhil edilmesini gerektirecek bir öneme sahip olduğunu göstermektedir.

1960'lı yıllarda Ferah Apartmanı'nın yakın çevresinde inşa edilmiş Erdoğan, Vanlı, İncili, Kardeşler Apartmanları gibi her katta tek tip daire örneği bulunan apartmanlarla benzer bir mimari çözümlenmeye ve dönemin yaşam tarzını yansıtan farklı bir plan organizasyonuna sahip olduğu bilinmektedir.⁹ Mekan organizasyonunda 1970'lerden sonra yaygınlaşmaya başlayan koridorlu tip daire planı bu yapıda uygulanmamış, dairedeki dolaşım salona geçişi sağlayan bir giriş holü ile yatak odaları ve banyoya ulaşılan salonla bağlantılı ikinci bir hol aracılığıyla sağlanmıştır. Mutfak alanının plan organizasyonundaki yerleşimine ve boyutuna bakıldığında, günümüzdeki mutfak/daire alanı büyüklüğüne oranla çok daha küçük bir alan kapladığı görülmektedir. Yapının inşasının gerçekleştiği dönemdeki kısıtlı ekonomik koşullar ve teknik donanım yetersizliği ve bununla ilişkili nedenlerle mutfak alanında sadece alt ve üst dolapların yer aldığı minimum boyutlarda karşılıklı iki tezgâh, eviye, fırın ve buzdolabı yer almaktadır.

Araştırma kapsamında İslimye ailesine (Mina ve Gamze İslimye) ait üçüncü kattaki karşılıklı iki daireye girilerek iç mekana dair özgün kalan elemanlar ve mobilyalar belgelenebilir. Sözlü tarih çalışması ile elde edilen veriler doğrultusunda dairelerden birinin orijinal durumda korunduğu tespit edilmiştir. Özgün olarak bulunan iç mekan öğeleri arasında; mutfak ve banyo donatıları, yatak odalarındaki gömme dolaplar, kapılar, pencereler ve zemin kaplamaları bulunmaktadır. Diğer dairede ise salonda yer alan ahşap mobilya ünitesi ailenin geçmişinden kalan ve yapıldığı dönemin mobilya işçiliğini yansıtan önemli bir öge olarak tespit edilmiştir.

Bu çalışma, araştırma, belgeleme ve analiz yöntemi kullanılarak üç aşamada yürütülmüştür. Araştırma bölümünde belediye ve tapu arşivlerinin taranması sonucunda elde edilen verilere ek olarak yapının yapıldığı dönem, bulunduğu bölge, mimarı gibi bilgileri içeren kapsamlı literatür incelemesi yapılmıştır. Bununla beraber Ferah Apartmanı ile bağlantılı, orada yaşamış olan ve/veya bulunmuş olan kişiler ile sözlü tarih çalışmalarını yürütülmesi ile elde edilen veriler araştırma bölümünün verileri olarak kullanılmıştır. Belgeleme bölümünde ise yapıya ilişkin fotoğraflar yer almaktadır. Bunun yanı sıra yapının dönemine ait gazeteler, dergiler veya sosyal medyada paylaşılan eski Karşıyaka fotoğraflarından elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Analiz bölümünde ise cephe elemanları, plan şeması, apartman ortak alanları ve daire iç mekanları detaylı olarak incelenmiştir. Yapıyla ilgili belgeleme çalışmalarında fotoğraf ve mevcut arşiv projeleri dışında iki ve üç boyutlu çizimler, cephe illüstrasyonları, özgün iç mekan ve mobilyalarla ilgili dijital modellemeler üretilmiştir. 1960'larda inşa edilen ve günümüzde ayakta olmayan Ferah Apartmanı'nın mimari ve iç mekan özelliklerinin apartman cephesi, ortak alanlar ve İslimye ailesine ait iki daire özelinde belgelenmesiyle, mimari ve modern iç mekan tarihi konusunda güncel araştırmalara katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler

Modern iç mekan, modern mimarlık, konut yapıları, Ferah Apartmanı, Karşıyaka-İzmir.

KAYNAKÇA

Aşkan, Arslan Alp. “1922-1960 Yılları Arasında, İzmir’deki Mimarlık ve Kentsel Planlama Bağlamında Rıza Aşkan.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2011.

Ballice, Gülnur. “Cumhuriyet Sonrası İzmir’de Az Katlı Konut Yapıları (1923-1965).” *Ege Mimarlık*, no. 4 (2009): 24-27.

Ballice, Gülnur. “İzmir’de 20. yy. Konut Mimarisindeki Değişim ve Dönüşümlerin Genelde ve İzmir Kordon Alanı Örneğinde Değerlendirilmesi.” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2006.

Cengizkan, Ali. *Modernin saati*. Ankara: Mimarlar Derneği Yayını, 2002.

Esenalp, Emre Can. “Documentation and Interpretation of Modern Housing Stock in Karşıyaka-İzmir 1948-1965.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yaşar Üniversitesi, 2016.

Hasol, Doğan. *20.Yüzyıl Türkiye Mimarlığı*. İstanbul: Yem Yayın, 2021.

Mimarlar Odası İzmir Şubesi, (2022). Sedat Soner Arşivi.

Omay Polat, Elvan Ebru. “Türkiye’nin Modern Mimarlık Mirasının Korunması: Kuram ve Yöntem Bağlamında Bir Değerlendirme.” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2008.

Sormaykan, Tuğba. “1950’den Günümüze Karşıyaka’da Apartman Tipi Konut Yapılarındaki Mekansal Değişim ve Dönüşümler.” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2008.

Notlar

- 1 Gülnur Ballice, “İzmir’de 20. yy. Konut Mimarisindeki Değişim ve Dönüşümlerin Genelde ve İzmir Kordon Alanı Örneğinde Değerlendirilmesi.” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2006.
- 2 Gülnur Ballice, “Cumhuriyet Sonrası İzmir’de Az Katlı Konut Yapıları (1923-1965),” *Ege Mimarlık*, no. 4 (2009): 24-27.
- 3 Doğan Hasol, *20.Yüzyıl Türkiye Mimarlığı* (İstanbul: Yem Yayın, 2016).
- 4 Tuğba Sormaykan, “1950’den Günümüze Karşıyaka’da Apartman Tipi Konut Yapılarındaki Mekansal Değişim ve Dönüşümler.” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2008.
- 5 Ali Cengizkan, *Modernin saati* (Ankara: Mimarlar Derneği Yayını, 2002).
- 6 Arslan Alp Aşkan, “1922-1960 Yılları Arasında, İzmir’deki Mimarlık ve Kentsel Planlama Bağlamında Rıza Aşkan.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2011.
- 7 Mimarın Mimarlar Odası Arşivi’nde kayıtlı dokuz adet yapısı olduğu tespit edilmiştir. Mimarlar Odası İzmir Şubesi, (2022). Sedat Soner Arşivi.
- 8 Elvan Ebru Omay Polat, “Türkiyenin Modern Mimarlık Mirasının Korunması: Kuram ve Yöntem Bağlamında Bir Değerlendirme.” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2008.
- 9 Emre Can Esenalp, “Documentation and Interpretation of Modern Housing Stock in Karşıyaka-İzmir 1948-1965.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yaşar Üniversitesi, 2016.

11
KAMUSAL İÇ MEKAN:
SOSYAL KÜLTÜREL 1

İNŞASINDAN GÜNÜMÜZE İZMİR KARACA SİNEMASI VE KÜLTÜREL MİRAS DEĞERLERİ

Şeyma Sarıbekiroğlu

İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü

ÖZET

Bilindiği üzere DOCOMOMO International 1988 yılında Modernizm ürünlerini belgelemek ve korumak amacıyla kurulmuştur.¹ 2002 yılında bu girişime bağlı olarak DOCOMOMO Türkiye Çalışma Grubu oluşturulmuştur.² Bu grup Türkiye’de modern mimarlık mirasına yönelik farkındalığın ve araştırmaların artmasını sağlamıştır. DOCOMOMO Türkiye’nin düzenlediği “Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları” poster sunuşları kapsamında 2004’ten 2021 yılına kadar 1198 yapının sunuşu gerçekleştirilmiştir³ ve sunuşların 23’ü sinema ya da sinema işlevi de içeren yapılara aittir.⁴ Bu durum, sinema ve sinema işlevi içeren yapıların Modernizmin yerel açılımları kapsamında ele alınabilecek bir yapı grubu oluşturduğunu göstermektedir. Öte yandan, Türkiye’de İstanbul’dan sonra en çok sinema yapısının inşa edildiği kent gibi gözükken İzmir’de çok fazla sayıda sinema inşa edilmiş olduğu bilindiği halde, sunumu yapılan 23 sinema yapısından sadece 3’ü İzmir’denidir. Bu sayısal döküm, İzmir’in Türkiye mimarlığındaki modernleşmeye katkısı ve bu açıdan özel bir yapı grubu olan sinemalar üzerine araştırmaların henüz yeterli düzeyde olmadığı bir göstergesi olarak alınabilir.

Televizyonun yaygınlaşmasına kadar sosyal hayatta büyük bir yeri olan sinemalar toplumsal bellekteki yerleri ve dönemlerinin mimari özelliklerini yansıtmaları nedeniyle araştırmaya konu olma potansiyeli taşımaktadır. İzmir’de inşa edilmiş çok sayıda sinema Modern mimarinin özelliklerini göstermektedir, bu bağlamda değerlendirilmeleri ve mimari değerlerinin saptanması Türkiye mimarlığında Modernizm araştırmalarına katkı olacaktır. Yalın kubik formlara sahip, süslemeden uzak, sade tasarlanmış betonarme taşıyıcı sistemli bu yapıların belgelenmesi ve korunması dönemlerinin modern mimarlık anlayışını yansıtmaları, Türkiye’nin Batılılaşma sürecindeki rolleri ve kent hafızasında tuttukları yer nedeniyle önemlidir. Karaca Otel ve Sineması da bu bağlamda ele alınabilecek yapılardan biridir.

Bu sunumda, İzmir’in Alsancak semtinde, bir dönem yayalaştırılarak Sevgi Yolu olarak bilinen, çift taraflı palmiye ağaçlı sokakta, betonarme, yalın, yatay çizgilerin hakim olduğu bir binada otel işleviyle birlikte yer alan Karaca Sineması’nın projelendirme, inşa

Şekil 1: Büyük salon, eski parter.
Kaynak: Şeyma Sarıbekiroğlu kişisel arşiv.

Şekil 2: Salon 2, eski balkon.
Kaynak: Yaşar Üniversitesi Haber Portalı. “50 Yıllık Karaca Sinemasının Hikayesi Ölümsüzleşti”. Haziran 26, 2020. <https://haber.yasar.edu.tr/kultur-sanat/50-yillik-karaca-sinemasinin-hikayesi-olumsuzlesti.html>.

Şekil 3: Karaca salon, eski büyük salon.
Kaynak: Karaca Otel. “Toplantı & Düşün” 6 Mayıs 2020 tarihinde erişildi. <https://otelkaraca.com.tr/tr>.

Şekil 4: Salon 3, eski balkon.
Kaynak: Yaşar Üniversitesi Haber Portalı. “50 Yıllık Karaca Sinemasının Hikayesi Ölümsüzleşti”. Haziran 26, 2020. <https://haber.yasar.edu.tr/kultur-sanat/50-yillik-karaca-sinemasinin-hikayesi-olumsuzlesti.html>.

ŞEKİL: 1. KARACA SİNEMASI, BÜYÜK SALON, ESKİ PARTER, 2. SALON 2, ESKİ BALKON, 3. KARACA SALON, ESKİ BÜYÜK SALON, 4. SALON 3, ESKİ BALKON. Kaynak: bkz. Kaynakça.

ve dönüşüm dönemleri ile kullanıcı belleğindeki yeri ve değeri üzerine sürmekte olan bir araştırmanın ilk sonuçları paylaşılmaktadır. Sinemanın tarihini, geçirdiği dönüşümü, kullanıcı belleğindeki yerini ve değerlerini saptamak, ortaya çıkartmak ve belgelemek hedeflenmektedir. Sinemanın somut ve somut olmayan değerleri araştırılarak, mekanın ve mekana ait belleğin kültürel miras değeri taşıyıp taşımadığı sorgulanmakta, binanın zaman içinde geçirdiği dönüşümün kültürel miras değerlerine etkisi tartışılmaktadır.

Sunum dört bölümden oluşur. İlk bölümde Karaca Sineması'nın mevcut durumu tanıtılacaktır. İkinci bölümde mevcut durumuna gelene kadar geçirdiği projelendirme, yapım ve dönüşüm aşamaları belgeleriyle birlikte sunulacaktır. Üçüncü bölümde otel ve sinema tipolojileri içinde çok sık karşılaşılmayan otel-sinema işlev birlikteliğinin bulunduğu yapılar⁵ ve otel-sinema yarışma projeleri⁶ ile karşılaştırmalar yapılacaktır. Dördüncü bölüm, yapının kullanıcı ve çalışan belleğinde bıraktığı izlere ayrılmıştır. Tüm bu veriler ışığında sunuş, yapının farklı türden kültürel miras değerlerinin saptanmasına yönelik gözlemler ve tartışma ile sona erecektir.

Yapının tarihi, mimari özellikleri ve değişimi literatür taraması ve Konak Belediyesi, APİKAM, ve Mimarlar Odası arşivlerini içeren arşiv çalışması ile araştırılmaktadır. Otel ve sinema mekanları ile ilgili akademik yayınları tarayarak yapılacak literatür araştırması ile Karaca Otel ve Sinemasının bu yapı grupları içerisindeki yerini saptamak hedeflenmiştir. Arşiv içerikleri ve literatürdeki çalışmalar dışında, 2005-2015 yılları arasında sinemanın müdürlüğünü, 2016 yılından itibaren ise sinemanın işletmeciliğini yapmakta olan Serdar Arslan ile yarı yapılandırılmış sözlü görüşme ve Ekşi Sözlük'te Karaca Sineması başlığı altında girilmiş 74 veri girişi (entry) ve foursquare web sitesinde Karaca Sineması için girilmiş 83 tavsiye çalışmanın kaynaklarındandır. Veri girişlerinin ve tavsiyelerin ana temaları belirlenecek, içerikler incelenerek kullanıcıların ortaklaştığı görüşler üzerinden yapıya atfettikleri değerler saptanacaktır. Tüm verilerden yola çıkarak sinemanın zaman içinde geçirdiği iç mekan değişiminin, seçilen farklı malzemeler, elemanlar ve stillerin, ve bu seçimleri etkileyen faktörlerin ortaya konması; kullanıcı belleğinde yapının bıraktığı izin ve yapıya atfedilen değerlerin tespit edilmesi hedeflenmiştir. Yapının geçirdiği mekansal dönüşümün kültürel miras değerlerine etkisi tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Karaca Sineması; İzmir'de sinema kültürü; sinema tarihi; kültürel miras olarak sinema mekanı.

Notlar

- 1 "Organization." DOCOMOMO International. ET: 06.05.2022. <https://www.docomomo.com/about/organization/>
- 2 "Hakkında." DOCOMOMO TR. ET: 06.05.2022. <http://www.docomomo-tr.org/hakkında>
- 3 "Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları – Sunulan Yapılar." DOCOMOMO TR. ET: 06.05.2022. <http://docomomo-tr.org/etkinlikler/poster-sunuslari/turkiye-mimarliginda-modernizmin-yerel-acilimleri-sunulan-yapilar>

4 Ankara Cebeci Sineması, Ankara Nur Sinema ve Otel, Ankara Orkide Sineması, Ankara Şeker Fabrikası Sinema – Lokanta Binası, Ankara Uzay Sineması, Antalya İnci Sineması, Aydın Söke Efes Sineması ve Otel, Aydın Taşdöner Sineması, Çanakkale Emek Sineması, Diyarbakır Dilan Sineması, Eskişehir Kılıçoğlu Sineması, Apartmanı ve İşhanı, Hatay Gündüz Sineması (Cinema Casino a Antioche), İstanbul Gürel (Yumurcak) Sineması, İstanbul Kadıköy Altıyol Feza Sinemaları, İstanbul Reks Sineması, İzmir Karşıyaka Deniz (Elif) Sineması, İzmir Karşıyaka Devlet Tiyatrosu (Eski Efes Sineması), İzmir Yıldız Sineması, Karabük Yenişehir Sineması, Kırklareli Alpulu Şeker Fabrikası Sinema ve Gazino Binası, Kırklareli Sinema Binası, Malatya Şeker Fabrikası Misafirhane ve Lokanta / Sinema Binaları, Tokat Turhal Şeker fabrikası Gazino ve Sinema Binası.

5 Ankara Nur Sinema ve Otel, Aydın Söke Efes Sineması ve Otel, İzmir Palas Otel ve İzmir Sineması.

6 "Ankara'da yapılacak bir sinema-otel proje müsabakası," *Arkitekt* 179-180, no.11-12, (1946): 256-260, 265. "Duyumlar," *Arkitekt* 77-78, no. 05-06, (1937): 173-175. "Duyumlar," *Arkitekt* 79, no. 07, (1937): 205-206. "Emekli Sandığı'nın Ankara'da yaptıracığı Otel-Sinema tesisleri mimari proje yarışması," *Mimarlık* 2, no.3, (1964): 25-29. "Türkiye İş Bankasının banka, otel ve sinema binası proje müsabakası," *Arkitekt* 281, no.03, (1955): 104-115.

KAYNAKÇA

“Ankara’da yapılacak bir sinema-otel proje müsabakası,” *Arkitekt* 179-180, no.11-12, (1946): 256–260, 265.

“Duyumlar,” *Arkitekt* 77-78, no. 05-06, (1937): 173-175.

“Duyumlar,” *Arkitekt* 79, no. 07, (1937): 205-206.

“Emekli Sandığı’nın Ankara’da yaptıracığı otel-sinema tesisleri mimari proje yarışması,” *Mimarlık* 2, no.3, (1964): 25-29.

“Türkiye İş Bankasının banka, otel ve sinema binası proje müsabakası,” *Arkitekt* 281, no.03, (1955): 104–115.

DOCOMOMO International. “Organization.” ET: 06.05.2022. <https://www.docomomo.com/about/organization/>

DOCOMOMO TR. “Hakkında.” ET: 06.05.2022. <http://www.docomomo-tr.org/hakkinda>

DOCOMOMO TR. “Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları – Sunulan Yapılar.” ET: 06.05.2022. <http://docomomo-tr.org/etkinlikler/poster-sunuslari/turkiye-mimarliginda-modernizmin-yerel-acilimleri-sunulan-yapilar>

Şekil Kaynakları:

Şekil 1: Şeyma Sarıbekiroğlu Arşivi

Şekil 2: Yaşar Üniversitesi Haber Portalı. “50 Yıllık Karaca Sinemasının Hikayesi Ölümsüzleşti”. Haziran 26, 2020. <https://haber.yasar.edu.tr/kultur-.sanat/50-yillik-karaca-sinemasinin-hikayesi-olumsuzlesti.html>.

Şekil 3: Karaca Otel. “Toplantı & Düğün” 6 Mayıs 2020 tarihinde erişildi. <https://otelkaraca.com.tr/tr>.

Şekil 4: Yaşar Üniversitesi Haber Portalı. “50 Yıllık Karaca Sinemasının Hikayesi Ölümsüzleşti”. Haziran 26, 2020. <https://haber.yasar.edu.tr/kultur-.sanat/50-yillik-karaca-sinemasinin-hikayesi-olumsuzlesti.html>.

İÇ MEKAN BAĞLAMINDA MODERN MİMARİ MİRASIN KORUNMASI: KAVAKLIDERE SİNEMASI ÖRNEĞİ

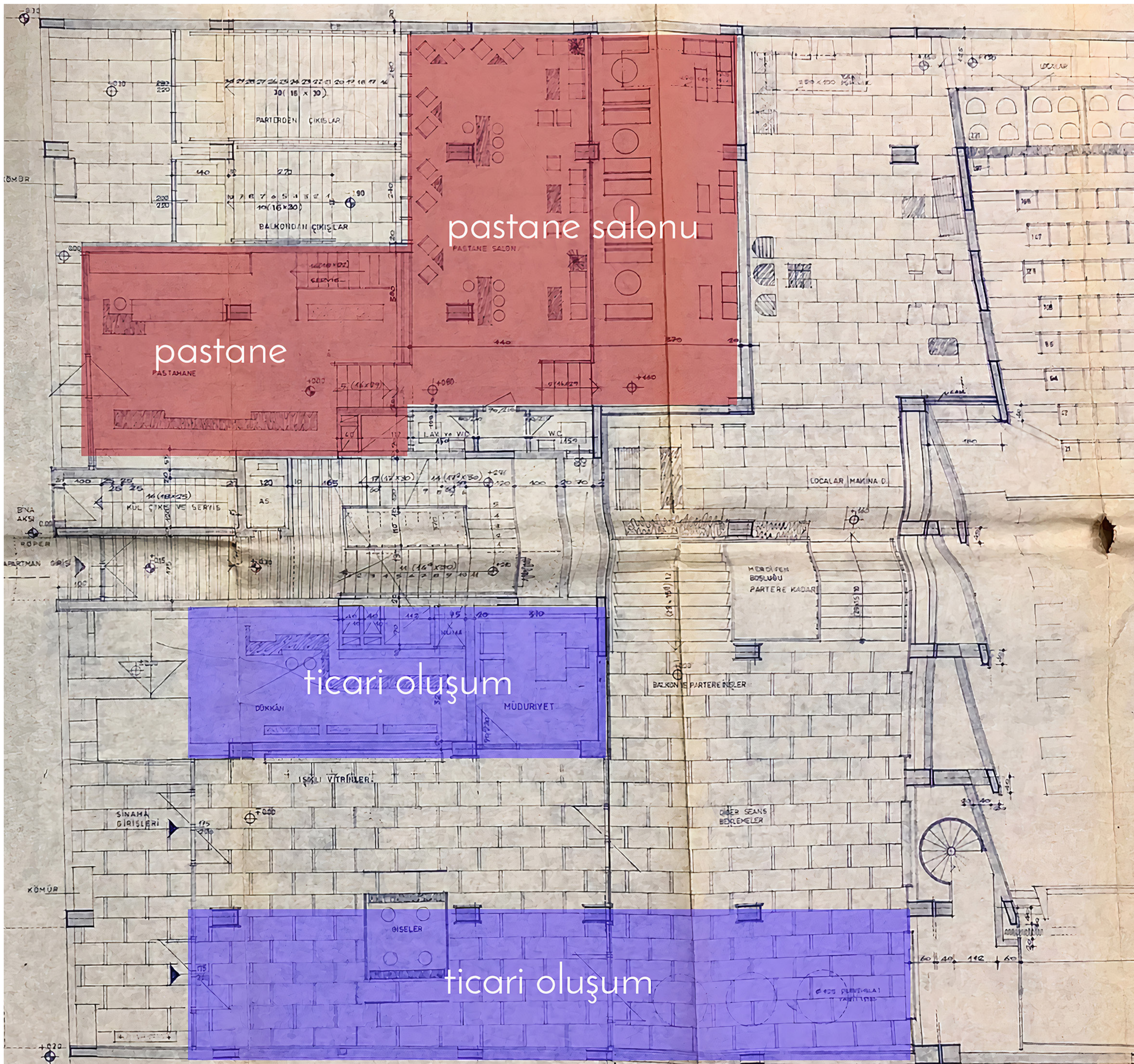
Ayşe Nur Tür

Başkent Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi

ÖZET

Araştırma, modern mimarlık mirasının korunması konusunu, iç mekan odağıyla ele almaktadır. Modern mimarlık, eskinin karşıtı yeni olarak tanımlandığında¹ koruma kuramıyla çelişmektedir. Fakat yakın geçmişte birçok modern mimarlık mirasının yıkımı üzerine, modern mimarlık koruma kuramınca kabul edilmiş ve modern mimarlığın korunması, belgelenmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır. 1980'li yılların sonuna gelindiğinde birçok yapı yıkılmış veya tanınmayacak kadar değiştirilmiştir.² Yıkımlar dışında mevcut yapının iç mekanında yapılan müdahaleler sebebiyle de modern iç mekanların korunması önemli bir sorundur. İç mekan, kullanıcıyla doğrudan ilişki içinde olduğu için sonradan müdahalelere açıktır. Bu durum iç mekanın korunması konusunu zorlaştırmaktadır. Araştırmanın amacı; yakın geçmişte tasarlanan modern iç mekanların, mimari miras olarak değerlendirilmesi, korunması ve belgelendirilmesine katkı sağlamaktır. Yapılan araştırma, bir sinema yapısı üzerinden bu sorunu ele almayı hedeflemektedir. Birçok sinema yapısı, yıkım sebebiyle veya yıkım olmaksızın iç mekanda yapılan müdahaleler sonucu yitirilmiştir. Bu sebeple örnek olarak bir sinema yapısı seçilmiştir. Nejat Tekelioğlu'nun apartmanlı sinema yapılarından biri olan 1965 yılında yapılan Kavaklıdere Sineması, araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır.

Kavaklıdere Sinemasının faaliyete geçtiği dönemde, Türkiye'de çoğunlukçu bir demokrasi anlayışı ortaya çıkmıştır. 1961 anayasasının getirisi olarak, çoğulcu bir yaklaşımla rasyonalizmi değişime uğratan anlayış³, iç mimarlık tarihi açısından da önemli bir dönüm noktasıdır. Bahsi geçen dönemde, malzeme ve teknoloji açısından Türkiye'de iç mekanlar değişmeye başlamıştır. Tüketime dayalı bir kültürle beraber, eskiden devletin otoritesi altında olan mimarlık ve tasarım alanlarını, özel iç mimarlık ofisleri oluşturmaya başlamıştır.⁴ Özel sektörün yaygınlaşmasıyla beraber açılan mimarlık ofisleri iç mekan tasarımını etkilemiştir. 1960'lı yıllarda iç mekan tasarımı konusunda çeşitlilik artmıştır. Diğer yandan 1960'lı yıllar Türkiye'de köyden kente göçün en yoğun olduğu zamanlar olması sebebiyle toplumda bir kentleşme durumunun söz konusudur. Kentleşme durumuyla beraber, toplumun sosyal yaşamdaki ihtiyaçları değişmiştir. Şehirde, toplumun

ŞEKİL: KAVAKLIDERE SİNEMASI PLAN ÇİZİMİ,

Kaynak: Ayhan Nergiz Arşivi.

sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için birçok eğlence mekanı, gazino, restoran ve mağaza yapıları oluşmuştur. Sinema yapıları da kentleşen toplumun sosyal ihtiyacını karşılama noktasında önemli bir yere sahiptir. Aynı zamanda 1960'lı yıllar Türk sinema tarihi için de bir kırılma noktası olarak ele alınır, Yeşilçam'ın ortaya çıktığı tarih olması sebebiyle bu dönem altın çağ olarak tanımlanmaktadır. Toplumda sinemaya ciddi bir talebin olduğu dönemde sinema yapılarının sayısı oldukça artmıştır. Özellikle Ankara'daki sinema salonlarının sayısında yaşanan artışta, Nejat Tekelioğlu'nun tasarladığı sinemalı apartman projelerinin önemli bir rolü vardır.⁵ Bahsi geçen dönemde oldukça popüler olan sinema mekanları, toplum hafızasında önemli bir yere sahiptir. 1960'lı yıllarda faaliyete geçen bir apartmanlı sinema yapısı olan Nejat Tekelioğlu'nun tasarlamış olduğu Kavaklıdere Sineması aracılığıyla, dönemi analiz etmek mümkündür.

1980'li yıllar geldiğinde, televizyon ve videokasetlerin yaygınlaşması sebebiyle toplumda sinema yapılarına olan ilgi giderek azalmıştır.⁶ Bu nedenle 1980'li yıllar sonrasında sinema yapıları yavaş yavaş kapanmaya başlamıştır. Kavaklıdere Sineması da bu süreçte bir süre kapalı kalmıştır ve 1990'lı yılların başında tekrar açılmıştır. Diğer taraftan birçok sinema yapısı da şekil değiştirmeye başlamıştır. Film çeşitliliğinin artmasıyla beraber tek salon-balkon düzeninde olan sinema yapıları, çoklu salon düzenine geçmiştir. Yeniden açıldığı süreçte Kavaklıdere Sineması da bu değişimin örneklerinden biri olmuştur. Kavaklıdere Sineması günümüzde faaliyete devam etmemesine karşın; yıkılmamış, işlev değiştirmemiş, mevcut haliyle kapalı vaziyette bulunmaktadır. Kavaklıdere Sineması gibi toplum hafızasında önemli bir yere sahip olan sinema yapısıdır. 2000'li yılların başında sinemaların alışveriş merkezlerine taşınmasıyla beraber değişen alışkanlıklar sebebiyle Kavaklıdere Sineması işlevini yitirmiştir. Günümüzde oldukça az sayıda sinema yapısı varlığını sürdürmektedir. Bu kapsamda, yıkılmadan ve işlev değiştirmeden hala ayakta duran bir yapı olarak Kavaklıdere Sinemanın korunması gerekliliği doğmuştur.

Araştırmanın ilk bölümü, modern mimarlık mirasının tanımı ve korunmasına yönelik çalışmalar, iç mekan odağıyla ifade edilmiştir. Modern mimarlık mirasının korunmasını değer merkezli koruma yaklaşımıyla vurgulanmış, farklı kurum ve kişileri değer tanımlarına yer vermiştir. İç mekanın korunmasına dair yapılan çalışmalarda örnek gösterilen iç mekanlar değer merkezli koruma yaklaşımıyla ele alınmıştır. Türkiye bağlamında da modern iç mekanın korunması sorunu; yıkım sebebiyle yitirilen iç mekanlar ve yıkım olmaksızın yitirilen iç mekanlar başlıklarıyla ele alınmıştır. Bu başlıklar kapsamında örnek olarak verilen iç mekanları değer analizi yapılarak aktarılmıştır. Yıkım olmaksızın yitirilen iç mekanlar başlığı altında özellikle sinema yapıları örnekleri verilmiştir. Çünkü birçok sinema yapısı işlevini yitirmesi sebebiyle korunamamıştır. Diğer bölümde, sinemanın ortaya çıkışı ve mekansallaşma süreci anlatılmıştır. 1960'lı yılların Türk sinema tarihinde bir kırılma noktası olması sebebiyle tarihsel süreç, 60'lar öncesi sinema yapıları ve 60'lar sonrası sinema yapıları olmak üzere iki başlıkta incelenmiştir. Bu başlıklar altında sinema yapıları; müstakil sinemalar ve apartmanlı sinemalar olarak ikiye ayrılarak, görsel materyalle aktarılmıştır. Son bölümde ise örneklem olarak seçilen Kavaklıdere Sinemasının planları ve iç mekan fotoğrafları aracılığıyla iç mekan analizi aktarılmıştır (Şekil 1). Sinemanın sahibi Ayhan Nergiz ve sinemanın

uzun yıllar işletmeciliğini yapan Zafer Şener ve İrfan Demirkol ile sözlü tarih görüşmesi yapılmıştır. Görüşmecilerin kişisel arşivleri, görsel malzeme olarak kullanılmıştır. Yapılan görüşmeyle; Kavaklıdere Sinemasının inşaat aşaması, aile tarafından işletildiği süreç, İrfan Demirkol'un işletmeyi yürüttüğü süreç ve son olarak sinemanın kapanma süreci aktarılmıştır. Bütün bu süreçler içerisinde, yapının iç mekanında yapılan değişimlerle ilgili bilgi edinilmiştir. Son olarak, Kavaklıdere Sineması değer merkezli koruma yaklaşımı çerçevesinde değerlendirilmiştir. Belge değeri, kimlik değeri, mimari değer, işlevsel ve ekonomik değer, süreklilik değeri, anı değeri ve özgünlük değeri bakımından incelenmiştir. Değerlendirmelerin sonucunda, Kavaklıdere Sineması'nın bir modern mimarlık mirası olarak ele alınması için sahip olması gereken değerlerin analizi yapılmıştır ve koruma gerekliliği vurgulanmıştır. Yapılan araştırma, belgeleme çalışması ve değer tespitleriyle beraber, Kavaklıdere Sinemasının korunmasına yönelik yapılması gereken çalışmalara için bir altlık görevi üstlenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Modern mimarlık mirası, modern iç mekanlar, sinema yapıları.

Notlar

- 1 Heynen, Hilde. *Mimarlık ve Modernite* (1.Baskı). İstanbul: Versus Kitap, 2011
- 2 Ayhan Koçyiğit, Elif Selena. "Modern Dönem Mimarlık Mirasının Korunması." *Sivil Mimari Bellek Ankara (1)* içinde (257-287). Ankara: Koç Üniversitesi VEKAM, 2017.
- 3 Dinçay, Demet. "1960-2010 Yılları Arasında İstanbul Kentli Konut İç Mekan Düzenlemelerini Türk Sineması Üzerinden Okumak" (Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2014).
- 4 Atmaca Çetin, Hande. "Reading The Modern Through Hotel Interiors Of The 1950s: Divan And Çınar Hotels In İstanbul" (Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2019).
- 5 Şumnu, Umut. *Mimarlar ve Apartmanları: Ankara'da Konut ve Barınma Kültüründen Örnekler* (1.Baskı). İstanbul: Kitap Yayınevi, 2018.
- 6 Evren, Burçak. (1984). "Sinema Ortamındaki Kriz." *Gelişim Sinema Dergisi*. 3, (1984): 4.

KAYNAKÇA

Atmaca Çetin, Hande. "Reading The Modern Through Hotel Interiors Of The 1950s: Divan And Çınar Hotels in İstanbul" (Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2019).

Ayhan Koçyiğit, Elif Selena. "Modern Dönem Mimarlık Mirasının Korunması." *Sivil Mimari Bellek Ankara (1)* içinde (257-287). Ankara: Koç Üniversitesi VEKAM, 2017.

Dinçay, Demet. "1960-2010 Yılları Arasında İstanbul Kentli Konut İç z Düzenlemelerini Türk Sineması Üzerinden Okumak" (Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2014).

Evren, Burçak. "Sinema Ortamındaki Kriz." *Gelişim Sinema Dergisi*, 3, (1984):4.

Heynen, Hilde. *Mimarlık ve Modernite* (1.Baskı). İstanbul: Versus Kitap, 2011.

Şumnu, Umut. *Mimarlar ve Apartmanları: Ankara'da Konut ve Barınma Kültüründen Örnekler* (1.Baskı). İstanbul: Kitap Yayınevi, 2018.

İÇ MEKAN TASARIM TARİHİ ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE'DEKİ TİYATRO DEKORLARININ TARİHİNE BİR BAKIŞ: KÜÇÜK TİYATRO ÖRNEĞİ

Hamdi Doğruer

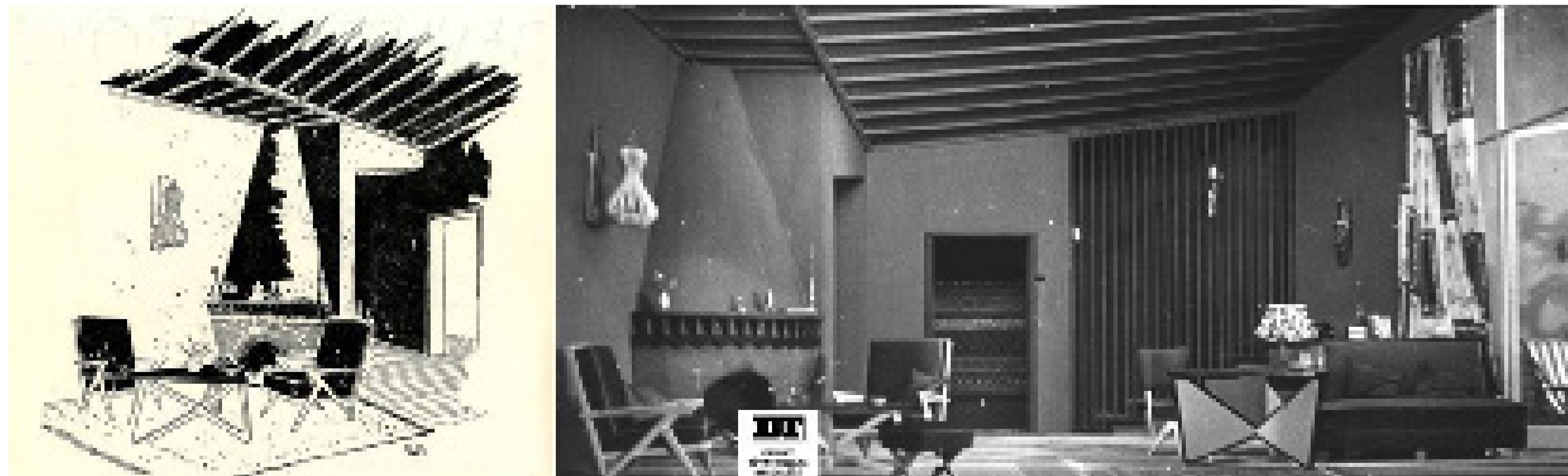
Başkent Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi

ÖZET

Modern iç mekanın oluşumunda tiyatroya özgü "tiyatro seti yaklaşımı" mimari çerçevenin önemsiz olduğu, ancak canlandırılan karakterin kimliğinin ve kendini ifade etmesinin çok önemli olduğu, modern iç mekanın psişik bir arka planı olarak önemli bir yere sahiptir.¹ Departmanlı mağazalardaki setler, dünya fuarlarındaki üç duvarlı iç mekan sergilemeleri, müzelerdeki period odaları "tiyatro seti yaklaşımı"nın ürünleridir.

Türkiye'de iç mimarlık mesleğinin başlangıcında da "tiyatro seti yaklaşımı" karşımıza çıkar. Cumhuriyetin kuruluşunu takiben, ülkenin içinde bulunduğu savaştan yeni çıkmış bir toplumun kıtlık ve yoksullukla mücadele ettiği ve hızlı bir kendine gelme çabası içine girdiği yıllarda iç mimarlık mesleği çoğunlukla sergi, pavyon, fuar stantlarının ve film setlerinin tasarımı alanında kendine bir uygulama alanı bulabilmiştir. Bu noktada "İzmir Enternasyonel Fuarı" en önemli uygulama alanlarından birisidir.

Akademide iç mimarlık eğitimine öncülük eden İsmail Hakkı Oygur, Vedat Ar ve Hayati Görkey gibi önemli isimler ile birlikte sonraki kuşaklardan Gevher Bozkurt, Sadi Öziş, Erdoğan Aksel, Önder Küçükerman, Mazhar Resmor, Selhattin Refik Sırmalı, Turgut Zaim, Reşat Sevinçsoy gibi isimler iç mimarlık mesleği için önemli bir yere sahiptirler. İsmail Hakkı Oygur 1938 yılında İzmir Enternasyonel Fuarı'nda ki "Etibank Pavyonu"nda yüzeyleri süslememiş, firma kurumsal kimliğini yansıtacak bir atmosfer kurgulayarak dekor üretmekten, mekansal atmosfer tasarlamaya geçiş aşamasında iç mimarlık mesleğinin yetkin örneklerinden birini vermiştir.² Daha sonra Oygur, 1941 yılında Beyoğlu'nda ki atölyesinde bir sergi açmış ve her biri ayrı birer dekorasyon meselesi teşkil eden çeşitli mobilya, kumaş, seramik parçaları teşhir etmişti. Bu sergi ile, evlerini döşemek isteyenlerin, mobilyacılar, tefrişat eşyası satan mağazalara gitmeden önce, istediklerini bir dekoratöre başvurmanın yerinde bir hareket olduğunu açıklayarak iç mimarlık mesleğinin önemini vurgulamıştır.³ Milli Reassurans Sigorta Şirketi tarafından 1944 yılında İzmir Enternasyonel Fuarı'nda yaptırılan pavyonun proje ve uygulaması Vedat Ar tarafından yapılmış bu pavyona emniyet ve güvenin sembolü olan bir kale şekli verilmiştir. Planda pavyonu gezenleri ayrı bir etki ayrı bir perspektifle karşılaştırmak ve

ŞEKİL: 1953 YILINDA "BİR PİYES YAZALIM" OYUNUNU SABİH KAYAN TARAFINDAN TASARLANAN SAHNE DEKOR ESKİZİ VE UYGULAMASI,

Kaynak: Devlet Tiyatroları Refik Ahmet Sevengil Kütüphanesi Dijital Oyun Bilgi Sistemi.

onları meşgul etmek için çeşitli köşeler ve stantlar yapılmıştır.⁴ Yapılan bu pavyonlarda, köşelerde ve stantlarda “tiyatro seti yaklaşımı”⁵ni görebiliriz.

Pavyonların yanı sıra tasarruf bilincini yerleştirmek ve yerli mal kullanımını özendirmek amacıyla Türkiye’de üretilen ürünlerin geniş kitlelerle aynı çatı altında bir araya toplandığı ve aynı zamanda satışta yapılan yerli malı sergileri açılmıştır. Bu amaçları gerçekleştirme doğrultusunda Ankara’da Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti tarafından “Ankara Sergi Evi” yaptırılmıştır.⁵ Yerli malları sergileri sergilenecek ürünler, ürünlerin sergileneceği stantlar ve tanıtımın aracıları afişler gibi farklı alanlarda tasarlama ve uygulama zemini hazırlamıştır. Yerli malları sergilerinin dışında “Küçük Sanatlar Sergisi”⁶ ve mesleki eğitime bağlı sanat okullarında ve kız enstitülerinde yetiştirilen gençlerin başardıkları işleri halka tanıtmak ve sanatkarlığa karşı yeni neslin sevgi ve ilgisini arttırmak amacıyla “Sanat Okulları Sergisi”⁷ gibi sergiler de düzenlenmiştir. Dönemin dekoratör-iç mimarlarının tasarladığı bu sergi stantları iç mekan tasarım tarihi açısından önemlidir. Sergi, pavyon ve fuar stantlarının yanı sıra iç mimarlar filmler için set tasarımları da yapmışlardır. Vedat Ar “İstanbul Sokakları”⁸, “Karım Beni Aldatırsa”⁹ gibi filmler için set tasarımı yapmıştır. Sergi stantlarında ve film setlerinde de “tiyatro seti yaklaşımı”¹⁰ karşımıza çıkar.

“Tiyatro seti yaklaşımı” tiyatroya özgü bir yaklaşımdır. Tiyatroda iç mimarlık mesleğinin uygulama alanlarından birisidir. Türkiye’de Mimar Kemaleddin Bey tarafından planlanan Birinci Ulusal Mimarlık döneminin önemli eserlerinden biri olan II. Evkaf (Vakıf) Apartmanı’nın¹⁰ içinde yer alan kültürel ve sosyal ihtiyaçları karşılayabilmek amacıyla yapılan Ankara’nın ilk tiyatro sahnelerinden “Küçük Tiyatro”yu incelemek bu noktada önemlidir. “Küçük Tiyatro” tiyatro tarihi için önemli olduğu kadar, iç mekan tasarım tarihi ve iç mimarlık mesleğinin kendini gerçekleştirme mecralarından biri olarak da önemli bir yere sahiptir. Bu inceleme gerçekleştirilirken aktörler ve oyunlar üzerinden değil bu oyunlar için tasarlanmış sahne tasarımları ve dekorlar üzerinden bir bakış açısı geliştirilecektir. Dekoratör-iç mimar olarak görev almış dönemin öncü isimlerinden Turgut Zaim, Tarık Levendoğlu, Sabih Kayan, Refik Eren ve Hüseyin Mumcu’nun Küçük Tiyatro’da görev aldıkları yıllarda tasarladıkları sahne tasarımları ve dekorlar bu çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır. Sahne tasarımları ve dekor konusunda kaynak çok azdır. Bu çalışmanın amacı sahne tasarımları ve dekorlara yönelik kaynağı Küçük Tiyatro’da görev almış kişiler üzerinden oluşturmaktır. Bu çalışma kapsamında büyük bir arşiv malzemesi belgelenmiştir. Bu malzemelerin hepsi üzerinden detaylı bir iç mekan okuması yapmak bu çalışma kapsamında olanaklı değildir. Sahne tasarımı ve dekor oyunun içeriğine göre değişiklik gösterir. Bazı oyunlarda iç mekana dair çok ciddi bir bilgi varken bazı oyunlarda bunu görmek mümkün değildir. Dolayısıyla Turgut Zaim, Tarık Levendoğlu, Sabih Kayan, Refik Eren ve Hüseyin Mumcu’nun tasarladığı sahne tasarımları ve dekorlar seçilerek analiz yapılmıştır. Bu seçim modern iç mekan tasarımına uygun, dönemin iç mekan bileşenlerini daha iyi yansıtan, kişilerin tasarladıkları diğer sahne tasarımları ve dekorlara göre daha nitelikli sahne tasarımları ve dekorlardan yapılmıştır. Bu sahne tasarımları ve dekorlar eskizler, fotoğraflar ve ulaşılabilen belgeler birlikte ortaya konularak iç mekan tasarım tarihi araştırmalarında yardımcı bir kaynak olması

ve gelecek çalışmalar için yol gösterici nitelikte katkı sağlaması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler

Modern iç mekan, Küçük Tiyatro, sahne tasarımı, dekor.

Notlar

- 1 Sparke 2008, 88.
- 2 Ünsal Gülmez ve Görgül 2015, 269.
- 3 Oygar 1941, 250-251.
- 4 Ar 1944, 255-256.
- 5 Akçura 2009, 122.
- 6 Celal 1936, 311-312.
- 7 “Sanat Okulları Sergisi” 1938, 187-190.
- 8 Mortaş 1932, 48.
- 9 Ar 1932, 260-261.
- 10 Yavuz 1981, 191.

KAYNAKÇA

Akçura, Gökhan. *Türkiye’de Sergicilik ve Fuarculuk Tarihi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2009.

Ar, Vedat. Yeni Film Dekorları. *Arkitekt*, 9 (1932): 260-261.

Ar, Vedat. İzmir Fuarında “Reassurans” T.A. Şirketi Pavyonu. *Arkitekt*, 11-12 (1944): 255-256.

Celal, Melek. Küçük Sanatlar Sergisi. *Arkitekt*, 10-11 (1936): 311-312.

Mortaş, Abidin. Film ve Dekor. *Arkitekt*, 2 (1932): 48.

Oygar, İsmail Hakkı. Bir Süsleyici Sanatlar Sergisi. *Arkitekt*, 11-12 (1941): 250-251.

Sanat Okulları Sergisi. *Arkitekt*, 7 (1938): 187-190.

Sparke, Penny. *The Modern Interior*. London: Reaktion Books, 2008.

Ünsal Gülmez, Nilay ve Emine Görgül. “İç Mimarlık Mesleğinin Gerçekleşme Mecralarından Biri Olarak Kültürpark ve İzmir Fuarı”, *İzmir Kültürpark’ın Anımsa(ma) dıkları; Temsiller, Mekanlar, Aktörler*. Der., Ahenk Yılmaz, Kıvanç Kılınç, Burkay Pasin. İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.

Yavuz, Yıldırım. *Mimar Kemalettin ve Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliğı, 1981.

12
KAMUSAL İÇ MEKAN:
TİCARİ VE
ENDÜSTRİYEL

TÜRKİYE' DE MODERN OFİS: GRÜNBERG İŞ MERKEZİ VE CHEMICAL MITSUI BANK

Sena Hande Emre

Bahçeşehir Üniversitesi, İç Mekan Tasarımı Yüksek Lisans Bölümü

ÖZET

Mobilyanın kronolojik yolculuğunda, önemli basamaklardan biri de ofis mobilyasıdır. Mobilya evin sınırlarının dışına çıkıp, iş hayatında da yer edinmiş sosyal hayatın bir objesi olmuştur. Ofis mobilyasının ortaya çıkışı elbette ofis kavramının ortaya çıkışıyla mümkün olmuştur. Ofis mobilyasının değişim-gelişim sürecinde, iç mekanla birlikte tasarlanması gerektiği anlaşılmıştır.¹ Bu noktada, teknolojinin malzemeye getirdiği yeniliklerle işlevi birlikte yorumlamak gerekmektedir. Bu süreçte, tasarımcı önemli bir rol oynamaktadır. Dünya genelinde bir inceleme yapıldığında, modern ofis mobilyasının Türkiye'ye oranla daha hızlı bir gelişme gösterdiği anlaşılmaktadır. Örneğin günümüzde de önemli mobilya üreticisi firmalarından olan Herman Miller'in kurucusu olan Dirk Jan Da Pree, 1949'da Eames kontrplak mobilyalarının ve ofis için tasarladıkları sandalyelerinin üretim haklarına sahip olmuştur. Türkiye'de ise 1940 yılından 1960'lara kadar ofis mobilyası üretimi sınırlı kalmış, çelik ve ahşap örneklerin dışına çok çıkılamamıştır. Daha sonra teknolojinin etkisiyle metal gibi farklı ve yenilikçi malzemeler de kullanılmaya başlanmıştır. İş Merkezlerinin, bankaların ofis iç mekanında yeni arayışlara girmesi ise daha çok 1980 ve sonrasında gerçekleşmiştir. Bu arayışla birlikte iç mekan kurgusunun parçası olan modern ofis mobilyası tasarımları görülmeye başlanmıştır.

Bu çalışma kapsamında Türkiye'de modern iç mekan ve ofis mobilyasının evrimleşmesi incelenecektir. Ulusal ve uluslararası literatür taranırken, Türkiye'deki ve dünya genelindeki aynı dönem tarihlenen modern ofis örnekleri karşılaştırılacaktır. Bu çalışmada Türkiye'de yakın tarihlerde iki önemli tasarımcı tarafından iç mekanı düzenlenmiş Grünberg İş Merkezi ve Chemical Mitsui Bank örnekleri karşılaştırılmalı olarak analiz edilecektir. Bunları yaparken ise monografiler ve SALT Araştırma gibi veri tabanlarından yararlanılacaktır.

Sirkeci'de yer alan Grünberg İş Merkezi'nin iç mekan düzenlemeleri 1984 yılında Türkiye'de modern mimarlık ve tasarım pratiğine önemli katkıları olan Utarit İzgi ve Nihat Gök tarafından gerçekleştirilmiştir. İş merkezinin sahibi olan Grünberg ailesi, plakçılık, cd, kaset üretimi ve buzdolabı distribütörlüğü alanlarında sektörün öncülerinden olmuştur.

ŞEKİL: a. CLEMENS HOLZMEISTER'İN ANKARADA'KI ÇİNİCİ MİMARLIK'A ZİYARETİ 1970'LER SONU, b. SİRKECİ'DEKİ GRÜNBERG İŞ MERKEZİ'NİN İÇ MEKAN DÜZENLEMESİ, c. CHEMICAL MITSUI BANKASI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ İÇİN İÇ MEKAN TASARIMI, d. EAMES KONTRPLAK MOBİLYALARININ VE OFİS İÇİN TASARLADIKLARI SANDALYE 1942

Kaynak: bkz. Kaynakça.

Türkiye’de teknoloji ve malzeme ile birlikte gelişen modern mimarlık, ofis yapılarında ve mobilyalarında en çok kendini göstermiştir. Utarit İzgi 1970 yılında Ali Muslubaş, Mustafa Demirkan ile kurduğu “ARMO Mimarlık, Mobilya Dekorasyon” ortaklığında pek çok proje için iç mekan düzenlemesi, ve yapı kurgusu ve mobilya tasarımı yapmıştır.² Utarit İzgi, Türk modern mimarlık tarihe meslek hayatının yanı sıra önemli modern iç mekan kurguları ve mobilya tasarımlarıyla da katkı sağlamıştır. 1953 yılından 2003’e kadar süren meslek hayatında teknolojik gelişmeleri takip ederek, yaratıcı teknik çözümler bulmuş ve bunu yaparken mimarlık- sanat birlikteliği anlayışını benimsemiştir. 1980’lerde daha çok modern iç mekana odaklanan İzgi için Nişantaşı ofisi (Utarit İzgi Mimarlık Bürosu), iç mekan çalışmalarına yoğunlaşması açısından önemli bir kaynak olmuştur. Grünberg İş Merkezi’nde daha sonra Nihat Gök ile birlikte çalıştığı Nova Baran Plaza’da kullandığına çok benzer mobilyalar tercih etmiş, kontrplak, deri, ahşap gibi farklı malzemeleri birlikte kullanmıştır. Türkiye’nin nadir yüksek katlı yapılarından Nova Baran Plaza ise 1989 yılında Utarit İzgi’nin yenilikçi bakış açısıyla birlikte Nihat Gök ile tasarlanıp uygulanmıştır.³

Grünberg İş Merkezi, Nova Plaza gibi Türkiye’nin modernleşme sürecinde ilk iş merkezi sayılabilecek yapıların ve modern iç mekan kurgularının anlaşılması, ofis mobilyalarının malzeme ve teknolojiyle birlikte değişim ve tasarım sürecinin anlaşılması açısından önemlidir. Mimarın tasarladığı modern ofis mobilyalarının görülmesi ayrıca günümüzde de sıklıkla tercih edilen hazeran malzemenin mobilyada kullanım örneklerini incelemek mümkündür. Benzer ofis mobilyası örneklerini Doğan Tekeli ve Sami Sisa’nın iç mekan düzenlemelerinde de görmek mümkündür. Hazeranın ofis mobilyasında kullanıldığı bir diğer örneği ise aynı dönemde iç mekan düzenlemesi Doğan Tekeli ve Sami Sisa’nın 1985’de gerçekleştirdiği Chemical Mitsui Bank’tır. Tekeli ve Sisa’nın 1954’te kurduğu SİTE isimli ortaklığı 1965’te Doğan Tekeli Sami Sisa Mimarlık’ olarak isim değiştirmiştir. Mimarlığa yaptıkları katkılarla 1994’te Mimarlar Odası tarafından “Sinan Ödülü” alan bu ikilinin birçok modern iç mekan düzenlemesi mevcuttur.

Finansbank Genel Müdürlüğü, Chemical Mitsui Bank gibi Tekeli’nin daha önce de ofis iç mekan düzenlemesinde tercih ettiği açık renkler, asma katta dekor amaçlı kullandığı canlı bitkiler, İzgi’nin tercih ettiği koyu mobilyalardan ayrılrsa da mobilya da hazeran kullanımını ortaktır. İkisinin de ofis iç mekanında koyu renk ahşabı yoğun kullandıklarını ve organik formda kullandıkları ofis sandalyelerini görmek mümkündür. Ayrıca sıklıkla malzeme ve aydınlatmaların gridal formda düzlemleri böldüğü görülmektedir. Tekeli’nin Chemical Mitsui Bank’ta duvarda bitkiler için bıraktığı grid açıklıklar günümüzde kapatılmıştır. Ancak gridal görüntü bozulmamıştır. Chemical Mitsui Bank’tan farklı olarak İzgi ve Gök’ün Grünberg için kullandığı ofis mobilyaların mekana özel ölçülerde tasarlandığı düşünülebilir. Grünberg İş Merkezi’nde açılan masa, köşe koltuk gibi modüler tasarımlardan bahsetmek mümkündür. Geleneksel malzemenin yenilikçi bakış açısıyla yorumlandığı Grünberg İş Merkezi’nde metal strüktürlü sarmal merdiven de ahşap detaylar barındırır. Mekanda işleve uygun iç mekan tasarımı ön plandadır. Bunun yanı sıra Chemical Mitsui Bank’ta ortak çalışma alanında masalar havuz sistemine göre dizilmiş, kullanıcı mahremiyeti göz önüne alınmamıştır. Masalar arası bölücü eleman kullanılmamış, mekana özel bir masa tasarımı söz konusu olmamıştır. Bu yazı kapsamında aynı dönemde tasarlanan iç

mekanların farklılıklarını ve benzerliklerini kavramak kadar, Türkiye’deki ofis iç mekan sürecini yorumlamak önemlidir.

Bu çalışmada, Türkiye’nin 1980-1990 arası modern ofis iç mekanının ve mobilyasının farklı örneklerini incelenecek ve aynı dönemde tasarlanan iç mekanlar seçilen örnekler üzerinden karşılaştırılacaktır. Ayrıca belgelenmemiş ofis iç mekan örneklerinin de incelenmesi açısından önemlidir. Bu çalışma, günümüze kadar ulaşan ofis detaylarının anlaşılmasına fırsat sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler

Ofis iç mekanı, modern iç mekan, ofis mobilyası, Utarit İzgi, İlhan Tekeli.

Notlar

- 1 Güler, 2017.
- 2 Nezih, 2018.
- 3 Erkol, 2009.

KAYNAKÇA

Aysel, Nezh. “Utarit İzgi Mimarlığında Konut ve Teknoloji: Kısa bir Bakış”, *Mimarist Dergisi*, no.69 (2020): 18–24.

Erkol, İdil. “Utarit İzgi ve Türkiye’ de Modern Mimarlık”, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, 2009.

Güler, Esra. “Ofis Mobilyası ve Günümüz Türk Tasarımcıların Tasarım Bağlamında İrdelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, 2017.

URL1:SaltArşivE.T:05.03.22,https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/90086.

URL2:SaltArşivE.T:05.03.22https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/211678

URL3:SaltArşivE.T:05.03.22https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/204548

Şekil Listesi

Şekil a: Clemens Holzmeister’ın Ankarada’ki Çinici Mimarlık’ a ziyareti 1970’ler sonu
Kaynak: Salt Araştırma Altuğ- Beyruz Çinici Arşivi.

Şekil b: Sirkeci’deki Grünberg İş Merkezi’nin iç mekan düzenlemesi Kaynak: Salt Araştırma Arşivi

Şekil c: Chemical Mitsui Bankası Genel Müdürlüğü için İç Mekan Tasarımı Kaynak: Salt Araştırma Arşivi

Şekil d: Eames kontrplak mobilyalarının ve ofis için tasarladıkları sandalye 1942 Kaynak:
Güler, Esra. “Ofis Mobilyası ve Günümüz Türk Tasarımcıların Tasarım Bağlamında İrdelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, 2017.

KAMUSAL İÇ MEKANDA MODERNİZMİN İZLERİ: HAVUZLUBEY ÇARŞISI, KEMERALTI, İZMİR

Yaren Kurt

Yaşar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Gülnur Ballice

Yaşar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

Eda Paykoç Özçelik

Yaşar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

Gizem Güler Nakıp

Silesian Teknoloji Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

ÖZET

Kamusal alan kavramı, modern toplum kuramlarında, toplumun ortak yararını belirlemeye ve gerçekleştirmeye yönelik düşünce, söylem ve eylemlerin üretildiği ve geliştirildiği ortak toplumsal etkinlik alanına işaret etmek için kullanılmaktadır.¹ Kamusal mekanlar, toplumsal aktiviteyi barındıran, bulunduğu mekana kimlik sağlayan yönlendirici mekanlardır. “Kamusal” ve “iç” kavramları arasındaki artan bağlantı, kentsel ve iç koşullar arasındaki karmaşık ilişkiyi vurgulamaktadır.² Kamusal iç mekanlar mimarlık ve şehir planlamanın birleşimidir.³ Kamusal iç mekanlar; çağdaş teknik ve malzemelerin kullanılması, yapay iklimlendirmesi, yönlendirici ve akışkan iç mekan organizasyonu ile kullanıcı konforunu arttıran mekanlardır.⁴ Bir binanın ne ölçüde kamuya açık olduğu ne tür bir bina olduğuna göre belirlenir: tren istasyonu, pasaj, belediye binası ve kütüphane bunlardan bazılarıdır.⁵ Kamusal iç mekan örneği olan pasajlar, pek çok nesnenin sunulduğu, tüketicilerin kendilerini güvenli ve huzurlu hissetmelerini amaçlamış bir iç mekandır ve bir çeşit kitlesel özgürlük imkânı sunarlar.⁶ Walter Benjamin 1852 tarihli Paris rehberinde, “Endüstriyel bir buluş olarak sayılan pasajlar; bina kütlelerinin arasından geçen ve üstü camla örtülü olan geçitler” şeklinde tanımlanmıştır.⁷ Pasajların içinde perakende ticaret kullanımına olanak sağlayan bölümlerin yaratılması, bu alanlara geçit özelliğinin yanı sıra sosyal ve ekonomik bir önem de kazandırmaktadır. Çarşılar; kentte sokağın iki yanına dizilen ve tek seferde inşa edilen dükkanlardan oluşan, açık veya kapatılmış sokaklara sahip, içe dönük avlulu veya koridorlu plan şemaları olan, kumaş ve değerli eşyaların satıldığı, kubbe ile örtülü bedestenler ile kapalı ve açık olmak üzere iki fonksiyonu bulunan bir kamusal yaşamın gözlemlendiği geleneksel alışveriş mekanlarıdır.⁸ Çarşı ve pasajlar ortak özelliklere sahip yapılar olup çoğu yapıda birlikte bulunan fonksiyonlardır.

İzmir’deki tarihi Kemeraltı bölgesi, farklı çağları, kültürleri ve dinleri temsil eden, tarihi yapıları, mekansal değerleri ve mimari çeşitliliği açısından zengin 2500 yıllık geleneksel bir çarşığı da içerisinde barındırmaktadır.⁹ Kemeraltı Çarşısı’nda Cumhuriyet dönemi sonrasında oluşmuş geleneksel dokunun içerisinde yeni alışveriş biçimlerinin sunulduğu ticari yapılar da yer almaktadır. 2002 yılında hazırlanan Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar

ŞEKİL: a, b. HAVUZLUBEY ÇARŞISI ZEMİN KAT GENEL GÖRÜNÜŞÜ,
c. HAVUZLUBEY ÇARŞISI BİRİNCİ KAT DÜKKAN CEPHESİ,
d. HAVUZLUBEY ÇARŞISI GALERİ BOŞLUĞU *Kaynak: bkz. Kaynakça.*

Planı kararları doğrultusunda bu bölgedeki ince uzun parsellerin olduğu ve günümüzde toptan ticaret fonksiyonunun sürdürüldüğü alanlarda yer alan pasajlı yapılar koruma altına alınmıştır.¹⁰ Kemeraltı'nda yer alan pasaj ve çarşı işlevlerine sahip yapılardan bazıları Büyük Kardıçalı Hanı (1923), Kavafklar Çarşısı (1929), Öktem Pasajı (1955), H. Zencircioğlu Pasajı (1955), Albayrak Pasajı (1964-ilk dükkân kayıt tarihi) ve Havuzlu Bey Çarşısı'dır (1961-ilk dükkân kayıt tarihi).¹¹ Araştırma kapsamında Türkiye modern miras alanlarının kamusal iç mekanlar, pasaj ve çarşı özelinde sürdürülebilirliğinin sağlanması üzerine odaklanılmış, İzmir'in Konak ilçesinde yer alan, kent için tarihi öneme sahip ve dönemin karakteristik ticari yapılarından biri olan Havuzlubey Çarşısı çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Pasaj ve çarşı işlevlerini barındıran Havuzlubey Çarşısının mimarı Celal Şar'dır. 1967'de çatısı yanan yapının tadilatı mimar Ahmet Bilge tarafından yapılmıştır.¹²

Havuzlubey Çarşısı'nın ana giriş kapısı, Kemeraltı Çarşısı'nın ana aksı olan güney yönündeki Anafartalar Caddesi'ne açılmaktadır, çarşının diğer kapıları ise doğu ve batı yönlerinde bulunmaktadır. Giriş katta ana girişin iki tarafında yola cephesi olan dükkanlar mevcuttur. Kamusal iç mekanda yer alan bütüncül dolaşım aksı her iki katta da yönlendirme için geniş koridorlarla sağlanmıştır.

Üçgen formlu iç avlunun üzerinde çelik strüktür şeffaf örtülü beşik çatı uygulanmıştır. Birinci katın Anafartalar Caddesi yönüne bakan cephesinde dikdörtgen şeklinde metal kepenkli üç adet pencere bulunmaktadır. Kıрма çatılı yapının kısa bir saçağı mevcuttur.¹³ Yapının asimetrik plan şemasında her katın sağ ve sol kısımlarında çoğunlukla dikdörtgen formda dükkanlar yer almaktadır. Yapının giriş ve birinci katlarında ortak alanlarda zemin malzemesi olarak beyaz-gri tonlarında karo mozaik kullanılmıştır. Ayrıca giriş kat zemininde karo mozaikler arasında bordo tonlarında dikdörtgen şeritler kullanılarak farklı bir desen elde edilmiştir. Dükkânların kapı eşiklerinde ve iç mekanlarında ise zemin malzemesi olarak, içinde beyaz ve siyah mozaik parçaları olan gri ağırlıklı dökme mozaik kullanılmıştır. Dükkan cephelerinde giriş katında alüminyum, birinci katta ise ahşap doğrama kullanılmıştır.

Yığma yapının, silindir formdaki beton kolonları ve düşey sirkülasyon elemanları 1960'lı yılların yapım teknolojisindeki gelişimi ifade etmektedir. İki katlı yapının Anafartalar Caddesi'ne bakan ön cephesinde yalın bir tasarım yaklaşımı görülmektedir. Havuzlubey Çarşısı çevresindeki benzer yapılardan farklı bir kimliğe sahiptir. Bu farklılıklar arasında aşağıdaki özellikler sayılabilir: Anafartalar Caddesi yönünden arkaya (kuzey yönüne) doğru uzanan üçgen bir parselin içinde yer alması, asimetrik bir plana sahip olması, üç yönden girişi olması, merkezi konumda üçgen formlu bir iç avlunun bulunması, iç avluda üçgen formlu bir havuzun yer alması, iç avlunun şeffaf bir çatı örtüsüyle doğal ışık alması, zemin kat ve birinci kattaki tüm birimlerin merkezdeki iç avluyla ilişki kurması ve oluşturulan galeri boşluğu ile bütüncül bir iç mekan yaratılması.

Çalışmanın amacı, Havuzlubey Çarşısı bağlamında Kemeraltı'nda 1920'ler sonrasında yapılmış pasaj ve çarşı işlevlerini barındıran modern kamusal iç mekanları, kentsel ve kültürel dokuyu analiz etmektir. Bunun yanı sıra incelenen yapının mimari özellikleri, dönemin mimari kültürünü içeren yapım sistemleri, formu, işlevi, malzemeleri, yapımında

kullanılan teknolojik yenilikler ve özgün detayları belgelenecektir. Bu doğrultuda bildirinin tartışacağı konular olarak aşağıdaki araştırma soruları oluşturulmuştur:

- Kemeraltı'nda 1920'ler sonrasında oluşmuş pasaj ve çarşı işlevlerini barındıran yapıların Türkiye modern kamusal iç mekanları açısından önemi nedir?
- Kamusal ve ticari bir iç mekan olan Havuzlubey Çarşısı'nın analiz edilmesinin Türkiye modern kamusal iç mekan literatürüne katkıları nelerdir?

Ticari fonksiyonları olan ve pasaj/çarşı/alışveriş merkezi olarak nitelendirilen modern kamusal iç mekanların Türkiye, İzmir ve Kemeraltı kapsamında değerlendirilmesini konu alan yayınlar çalışmanın literatürünü oluşturacaktır. Pasajlar konusunda yapılmış önde gelen çalışmalara (Benjamin, 2016; Küçüktaşdemir, 2018) yer verilerek literatür zenginleştirilecektir.

Bu çalışmada modern kamusal iç mekan özelliklerini ortaya çıkarmak için Havuzlubey Çarşısı ile ilgili veriler bir araya getirilecektir. Bu kapsamda plan, kesit, cephe çizimleri yoluyla mimari ve iç mekan özelliklerinin analizi, yerinde gözlem, fotoğraf çekimi ve arşiv taramasından yararlanılacaktır. 3 boyutlu çizimler, illüstrasyonlar gibi dijital üretim teknikleri ile belgeleme çalışması detaylandırılacaktır.

Türkiye'deki Modern kamusal iç mekan mirası yapılarının önemli temsilcilerinden biri olarak seçilen Havuzlubey Çarşısı için analiz, belgeleme ve dijital üretim çalışmalarının yapılması ile Kemeraltı-İzmir bölgesindeki bu çarşının korunması ve böylelikle kentsel hafızadaki yerinin yaşatılması konusunda bir farkındalık yaratılacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler

Modern miras; kamusal iç mekan, pasaj ve çarşılar, Havuzlubey Çarşısı, Kemeraltı-İzmir.

Notlar

- 1 Şule Çolak, "Kamusal Alanda Kentsel İç Mekanlar: Kent Mobilyaları ve Moda Semt Üzerine Bir Analiz ve Tasarım Önerisi." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2012, 13.
- 2 Sahar Asadollahi Asl Zarkhah, "Evaluating Public and Urban Interiors in terms of Place Identity: The Case of Kızlarağası Inn, İzmir." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yaşar Üniversitesi, 2018, 5.
- 3 Marteen Kloos, *Public Interiors* (Amsterdam: Architectura & Natura Press, 1993), 26.
- 4 Nilüfer Sağlar Onay, "Kamusal İç Mekan ve Toplumsal Kimlik." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2005, 2.
- 5 Kloos, 1993, 10.
- 6 Mine Başta, "Walter Benjamin'in pasajlar yapısından yola çıkan bir perspektiften mekan vurgusu üzerine günümüz popülist AVM kültürü." *İstanbul Uluslararası Coğrafya Kongresi Bildiri Kitabı* içinde, der. Barbaros Gönençgil, Topçu Ahmet Ertek, İsmet Akova, Emre Elbaşı (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınevi, 2019.), 728.
- 7 Walter Benjamin, *Pasajlar* (çev. A.Cemal) (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1993), 258.
- 8 İnci Uzun, "Kamusal Mekan – Tüketim Olgusu Etkileşiminin İzmir'deki Alışveriş Merkezleri Bağlamında Değerlendirilmesi." Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2008, 24.
- 9 "Kemeraltı Hikayeleri." ET: 09.03.2022, <http://www.kemeraltihikayeleri.com/>
- 10 Tayfun Taner, vd., *Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyonu* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, 2002), 118.
- 11 Buket Ocak, Ekrem Tükenmez, *Onur Eryeşil ve APIKAM, İzmir Kent Ansiklopedisi-Mimarlık-Birinci Cilt* (İzmir: İBB Ahmet Piriştina Kent Arşivi ve Müzesi, 2013), 283.
- 12 A.g.e.
- 13 A.g.e.

KAYNAKÇA

Asadollahi Asl Zarkhah, Sahar. "Evaluating Public and Urban Interiors In Terms of Place Identity: The Case Of Kızlarağası Inn, İzmir." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yaşar Üniversitesi, 2018.

Başta, Mine. "Walter Benjamin'in pasajlar yapıtından yola çıkan bir perspektiften mekan vurgusu üzerine günümüz popülist AVM kültürü." *İstanbul Uluslararası Coğrafya Kongresi Bildiri Kitabı* içinde, der. Barbaros Gönençgil, Topçu Ahmet Ertek, İsmet Akova, Emre Elbaşı. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınevi, 2019.

Benjamin, Walter. *Pasajlar* (çev. A.Cemal). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1993.

Çolak, Şule. "Kamusal Alanda Kentsel İç Mekanlar: Kent Mobilyaları ve Moda Senti Üzerine Bir Analiz ve Tasarım Önerisi." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2012.

Kemeraltı Hikayeleri. ET: 09.03.2022, <http://www.kemeraltihikayeleri.com/>.

Kloos, Marteen. *Public Interiors*. Amsterdam: Architectura & Natura Press, 1993.

Ocak, Buket, Ekrem Tükenmez, *Onur Eryeşil ve APIKAM, İzmir Kent Ansiklopedisi-Mimarlık-Birinci Cilt*. İzmir: İBB Ahmet Piriştina Kent Arşivi ve Müzesi, 2013.

Sağlar Onay, Nilüfer. "Kamusal İç Mekan ve Toplumsal Kimlik." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2005.

Taner, Tayfun, vd., *Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyonu*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, 2002.

Uzun, İnci "Kamusal Mekan-Tüketim Olgusu Etkileşiminin İzmir'deki Alışveriş Merkezleri Bağlamında Değerlendirilmesi." Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2008.

Şekil: a, b. Havuzlubey Çarşısı zemin kat genel görünüş (<https://www.sondakika.com/haber/haber-kemeralti-kabuk-degistiriyor-2763627/>; İzmir Kent Ansiklopedisi-Mimarlık, 2013, 283).

c. Havuzlubey Çarşısı birinci kat dükkan cephesi (Yazarlar Arşivi, 2022).

d. Havuzlubey Çarşısı galeri boşluğu (Yazarlar Arşivi, 2022).

MODERN DENİZCİLİK KÜLTÜR MİRASI VE HAREKETLİ MEKANLAR: TÜRKİYE'NİN DENİZALTILARI

Özge Başağaç

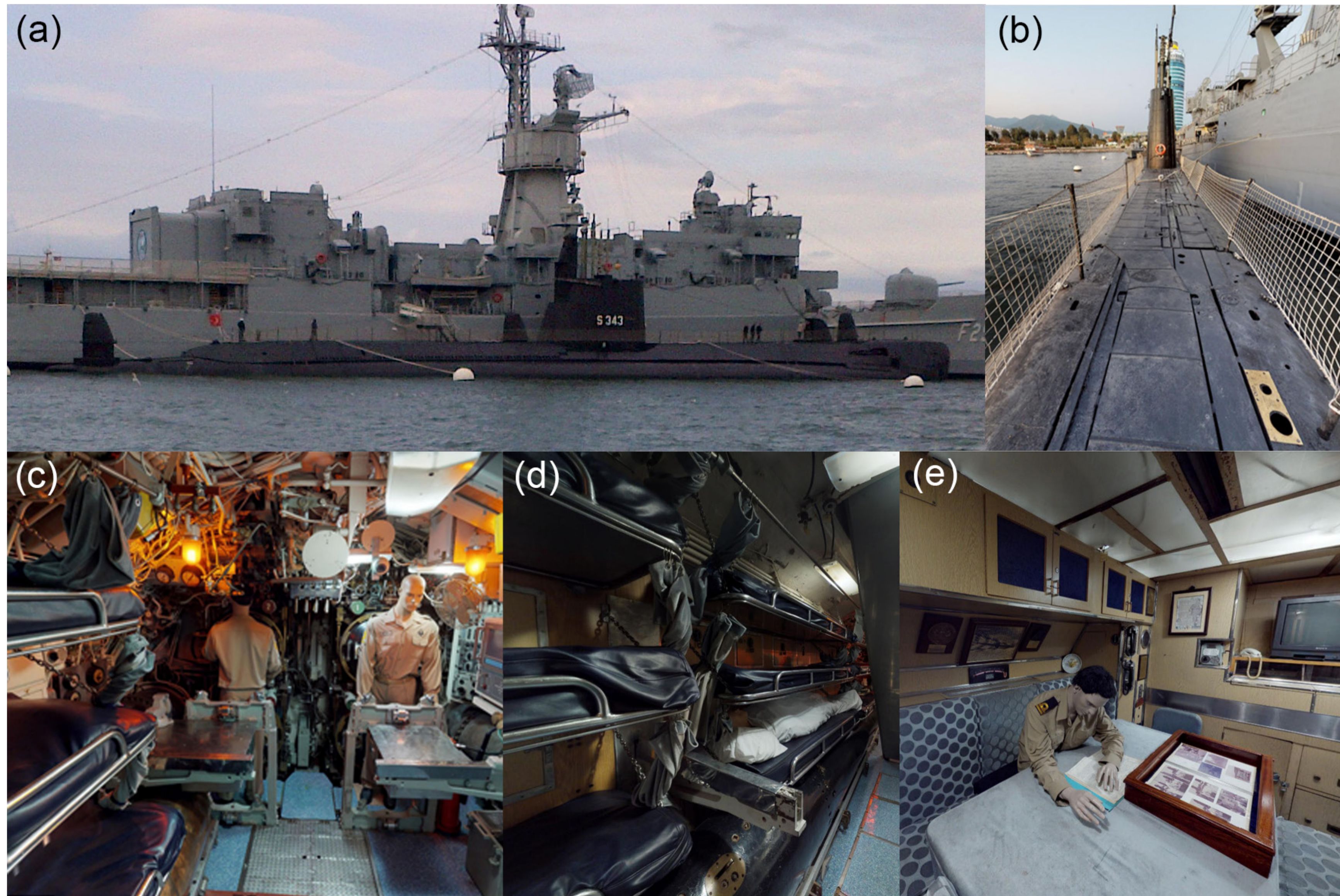
Yaşar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

ÖZET

İnsanlığın denizle kurduğu ilk ilişki bundan 8000 yıl öncesine uzanır. Suyun kıyısında başlayarak su üstüne yayılan etkinlikler, zamanla denizcilik adını alır. Denizciliğin somut ve somut olmayan tüm birikimi yüzyıllar içinde denizcilik kültür mirasını oluşturmuştur.

Su altına erişimin en eski izleri MÖ 3000 yıllarında Karnak Tapınağı'nda görülmektedir. MÖ. 332'de Büyük İskender'in geliştirdiği söylenen sualtı saldırı aracından 1535 tarihli De Lorena'nın dalış çanına, 1720'de İstanbul'da yapılan Taht-el Bahir'den, 1800'lerde Jules Verne tarafından meşhur edilen Nautilus'a kadar denizaltının atası sayılabilecek pek çok buluş karşımıza çıkar.¹ Yine de insanların su altında uzun süre kalabilmelerini sağlayacak denizaltıları üretmek için endüstri devrimini beklemek gerekecektir. Suyun altında kalabilme yetisi denizaltıları basit bir ulaşım aracı olmaktan çıkarmıştır. 19.yy ortasından başlayarak hakkında en çok kafa yorulan savaş makinelerinden biri olacaktır. Osmanlı Donanması'nın ilk denizaltısı Abdülhamit (Nordenfelt II) 1886 yılında İstanbul'da suya indirilmiştir. Denizaltılar artık istediği an istediği yerde bulunabilen, mikro ölçekli ama çok amaçlı mekanlara dönüşmüştür. Ülke sınırlarından bağımsız hareket edebilir, tüm dünyayı dolaşabilir hale geleceklerdir.

Bir denizaltının iç mekanı karada ya da havada yol alan diğer hareketli mekanlardan oldukça farklıdır. Kapalılık ve içedönüklük hissi çok baskındır. Çok dar bir alana cihazlar, insanlar ve silahlar sığmalıdır. Ve bu parçalar aynı mekanda sıklıkla yer değiştirmek durumundadır.² Mürettebat sayısından çok daha az miktarda, bir omuz genişliğindeki yataklar 8 saatlik vardiyalarla kullanılır.³ İlk torpidolar ateşlenene kadar açılmaları da mümkün değildir. Bir asker uyanırken diğeri onun yerini almalı, vücut ısıları sabit tutulmalıdır. Öyle ki denizaltı insan bedeninden devşirilen boyutlarıyla neredeyse insan bedeninin bir uzantısı haline gelir. Denizaltının seyrettiği derinliklerde periskop da lumbozlar da karanlığa açılır. Gece-gündüz, günler ve mevsimler okunmaz olur, denizaltı mekanı zamandan bağımsız hale gelir. Gecenin indiğini bir sinyal lambası, günlerden Pazartesi'yi de karavanadaki fasulye yemeği işaret eder.⁴ Sesler bu zamansız mekanın en önemli rehberidir.

ŞEKİL: TCG PİRİ REİS (S 343) DENİZALTISI. (a) DENİZALTI SANCAK GENEL GÖRÜNÜŞÜ; (b) DENİZALTI ÜST GÜVERTE. (c) BAŞ TORPİDO DAİRESİ; (d) BAŞ TORPİDOLAR VE ÖN YATAKHANE; (e) SUBAY SALONU, Kaynak: bkz. Kaynakça.

Bu bildiri, 1910lu yılların ortasından itibaren pekçoğu Türkiye sınırları dışında doğan ama sonradan Anadolu kıyılarına yerleşen ve yeniden isimlendirilen denizaltıların mirasına odaklanmaktadır. Bu mirasın somut kısmını denizaltıların bizzat kendileri oluşturmaktadır. Öncelikle denizaltıların mekansal kurguları ve dönüşümleri incelenmiştir. Denizaltıların dışarı ile bağlantısını sağlayan ve mühürlü girişlerini barındıran en önemli mekanı, yalnızca su üstündeyken kullanılabilen üst güverteleridir. Bu bölüm tüm mürettebatın rahatlıkla sığabileceği ölçülere sahiptir. Sualtında iken ancak periskop yardımıyla gözlenmesi mümkün olabilmektedir. İç mekana geçiş dik bir gemici merdiveni ile sağlanmaktadır. Bazen ikincil bir merdiven de olabilmektedir. Denizaltı iç mekanlarında silah depolama, gözlem/ bilgi toplama ve araç yönetimine ayrılan çalışma alanlarıyla mürettebatın yaşama/ dinlenme/ beslenme alanları iç içedir. Denizaltının tam ortasında yer alan ince bir koridor tüm bu alanları birbirine bağlayan dolaşım elemanıdır. Su sızdırmaz dairesel kapılarla alt bölümlere ayrılmıştır. Böylece bir kaza ya da saldırı anında tüm denizaltıya su dolmasının önüne geçilmektedir. Yaşam alanları mutfak, yemek yeme/ oturma/ dinlenme, yatma birimleri ile ıslak hacimlerden oluşmaktadır. Tüm bu hacimler ortak kullanımdadır. Bireysel kullanılan yegane öge düşey yüzeylerdeki küçük dolaplardır. Yalnızca gemi komutanı ince perdelerle ayrılmış bir yaşam alanına sahiptir. O da operasyon odasının hemen yanında konumlanmıştır ve göstergeler doğrudan kontrol edilebilir şekilde dinlenme alanına entegre edilmiştir. Hafiflik ve sağlamlık temel tasarım kriterleri olduğu için çelik ve paslanmaz çelik en çok kullanılan malzemelerdir. Bunlara az miktarda kullanılan tekstil ve ahşap yüzeyler eşlik eder. Örnek olarak seçilen E7 (İngiltere 1914-1915), TCG Atılay (TC 1939- 14.07.1942) ve TCG Dumlupınar (ABD 1944/ TC 16.11.1950- 04.04.1953) denizaltıları halen Çanakkale Boğazı'nda sualtında bulunmaktadır. Rahmi Koç Müzesi'nde İstanbul'da bulunan TCG Uluçali Reis (ABD 1944/ TC 02.07.1971- 2001/ 2001-...), İzmit Gemi Müzeler Müdürlüğü Gölcük'te bulunan TCG Hızır Reis (ABD 20.05.1950/ TC 06.08.1983-31.01.2004/ 29.10.2004-...), İzmir Gemi Müzeler Müdürlüğü'nde bulunan TCG Piri Reis (ABD 18.04.1949/ TC 08.02.1980-13.08.2004/ 2007-...) ise yeniden işlevlendirilerek müzeye dönüştürülmüştür. Yeniden işlevlendirme sürecinde denizaltıların iç mekanları ve üst güvertelerinde müdahaleler yapılmıştır.

Mirasın somut olmayan kısmını denizaltıların diğer kültür öğelerindeki izleri oluşturmaktadır: Denizcilik dilinden gündelik hayata, şiirlere, hikayelere sızan sualtı terimleri⁵, içinden denizaltılar geçen Yeşilçam Sineması^{6,7} ve belgesel filmler^{8,9} karadan ve havadan uzaklara haber götüren denizaltı pulları ile kartpostallar, talih kuşunu yakalayan denizaltılı milli piyango biletleri ve sessizliğe eşlik eden denizler altının şarkıları-türküleri...¹⁰

Denizcilik kültür mirasını oluşturan somut (limanlar, iskeleler, antrepolar, tersaneler, çekek yerleri, deniz fenerleri, balıkçı barınakları, tahlisiye yapıları, gemiler, denizaltılar, tekneler, batıklar, sualtı arkeolojik mirası, denizcilikle ilgili arşiv belgeleri vd.) ve somut olmayan (geleneksel balıkçılık, deniz mutfağı, geleneksel tekne yapımcılığı, denizcilik yapılarına dair zanaatlar, fener bekçiliği, deniz/ci şarkıları, deniz edebiyatı, efsaneler, denizle ilgili inanışlar vd.) pek çok öge bulunmaktadır. Denizaltılar bu miras içerisinde oldukça az bilinen mekansal öğelerdendir. Bu bildiri ile halen tamamlanmamış olan Türkiye

denizcilik kültür mirası envanteri içerisinde denizaltıların belgelenmesi, denizaltıların “miraslaşma” sürecinin irdelenmesi, bir miras olarak tanınması, bilinirliğinin artırılması ve yeni araştırmaların yolunun açılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler

Denizcilik, kültür mirası, hareketli mekan, modern mekan, denizaltı.

Notlar

- 1 Sabri Çağrı Sezgin, “Denizaltıların Tarihsel Gelişimi.» *Tauss Marine*. ET: 11.09.2013. <http://www.taussmarine.com/seyirdefteri/index.php/denizaltilarin-tarihsel-gelisimi/>
- 2 Özgür Taburoğlu, “Zamanda Hareketler: Denizaltı Filmleri Üzerine.» *e-skop bülten*, 03 05 2021.
- 3 Onur Kılıç, «Askeri Denizaltıların İç Mekan Kurgularının Ergonomi Kapsamında İrdelenmesi.» *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 19, no. 73 (Ocak 2020): 383-394.
- 4 Deniz Kuvvetleri Komutanlığı. *TCG Piri Reis*. ET: Mart 2015. <https://izmirmuzegemiler.dzkk.tsk.tr/tr>.
- 5 Mustafa Pultar, «Deniz Dilimiz ve Kültürü.» *Deniz Mecmuası*, no. 2 (Haziran 2016): 54-61.
- 6 Osman Fahir Seden (Yönetmen), *Kartalların Öcü Severek Ölenler*. 1965.
- 7 Muzaffer Arslan (Yönetmen), *Ankara Ekspresi*. 1970.
- 8 Gökhan Kaya (Yönetmen), *Ah Bir Ataş Ver*. 2019.
- 9 Erkan Özcan (Yönetmen), *Sonsuza Kadar Dumlupınar*. 2019.
- 10 Çetin Bozalan (Kaynak), Durmuş Yazıcıoğlu (Derleyen- Notaya Alan), TRT Müzik Dairesi THM Repertuarı Nota Yayınları, *Ah Bir Ataş Ver*. 1973.

KAYNAKÇA

Alaca, Nalan. «Denizaltı- Nautilus.» *Deniz Mecmuası* (Kırmızı Kedi Kitabevi), no. 9 (Mart 2018): 61.

Ankara Ekspresi. Yöneten: Muzaffer Arslan. 1970.

Bozalan, Çetin. *Ah Bir Ataş Ver*. Yön. Durmuş Yazıcıoğlu. Bes. TRT Müzik Dairesi THM Repertuarı Nota Yayınları. 1973.

DKK. *TCG Piri Reis*. 2015. <https://izmirmuzegemiler.dzkk.tsk.tr/tr>.

Ah Bir Ataş Ver. Yöneten: Gökhan Kaya. 2019.

Kılıç, Onur. «Askeri Denizaltıların İç Mekan Kurgularının Ergonomi Kapsamında İrdelenmesi.» *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 19, no. 73 (Ocak 2020): 383-394.

Sonsuza Kadar Dumlupınar. Yöneten: Erkan Özcan. 2019.

Pultar, Mustafa. «Deniz Dilimiz ve Kültürü.» *Deniz Mecmuası*, no. 2 (Haziran 2016): 54-61.

Kartalların Öcü Severek Ölenler. Yöneten: Osman Fahir Seden. 1965.

Sezgin, Sabri Çağrı. «Denizaltıların Tarihsel Gelişimi.» *Tauss Marine*. 11 09 2013. <http://www.taussmarine.com/seyirdefteri/index.php/denizaltilarin-tarihsel-gelisimi/> (erişildi: 03 2022).

Taburoğlu, Özgür. «Zamanda Hareketler: Denizaltı Filmleri Üzerine.» *e-skop bülten*, 03 05 2021.

Görseller;

Kaynak (a,b): Özge Başağaç Arşivi, Mart 2014.

Kaynak (c,d,e): İzmir Müze Gemiler Müdürlüğü Web Sitesi, 360 Sanal Tur. ET: 01.05.2022. <https://izmirmuzegemiler.dzkk.tsk.tr/tr>.

13
KAMUSAL İÇ MEKAN:
SOSYAL KÜLTÜREL 2

ANKARA'DA BATILI ANLAMDA SOSYALLEŞME, BULUŞMA VE YEME- İÇMENİN MEKANI: ULUS VE KIZILAY AKMAN BOZA VE PASTA SALONU

İbrahim Anıl Durmaz

Başkent Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi

ÖZET

27 Aralık 1919'da Atatürk'ün Ankara'ya gelmesiyle yeni bir yönetim biçimi olan Cumhuriyetin temelleri atılmış ve bir kentin kaderi değişmiştir. 23 Ekim 1923'te Türkiye'de Cumhuriyet ilan edilmiş, bu yeni Cumhuriyetin başkenti Ankara olarak belirlenmiştir. Bu yeni yönetimin başkenti, Batılı anlamda yaşamının da yeni merkezi olarak kabul edilmiştir. Cumhuriyetin birçok temel amacı olmasına rağmen Batılı yaşam tarzına, kültürüne ve sosyal yaşamına entegre olmak bu amaçların en önemlileri arasında yer alır. Bunun için toplumsal ve kamusal yaşantıyı düzenleyen birçok uygulama gerçekleştirilmiştir. Yapılan devrimler, çıkarılan yeni kanunlar Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına ve özellikle Ankaralılara Batılı yaşam tarzını benimsetmeye çalışsa da başkentin eski ve yeni sakinlerinin yaşamlarını sürdürebilecekleri, sosyal yaşama katılabilecekleri yani Batılı yaşam tarzını sürdürebilecekleri modern mekanlara ihtiyaçları vardı. "Ankara'da sözü edilen her iki grupta, ilk yıllarda -hatta 1940'lara değin Ulus'u merkez olarak kullanmış, gündelik uğraşlarını Ulus çevresinde sürdürmüşlerdir. (Anafartalar ve çevresi). Küçük bir kent olan ve yenilenen Ankara'da eğlence-dinlenme türü eylemlerin merkezi de burası ve yakın çevresi olmuştur".¹ Ulus kentin yeni çekim, ticaret ve sosyal merkezine dönüşmüştür. Bu merkezde *İş Bankası*, *Ziraat Bankası*, *Birinci ve İkinci Meclis* binaları gibi resmi, ticari ve bürokratik yapılarla birlikte *Belle Vue Palas*, *Lausanne(Lozan) Palas*, *Taşhan Palas*, *Aydın Palas*, *Meydan Palas* ve başkentin modern olanaklara sahip konaklama mekanı olan Ankara Palas bulunmaktadır. "Ankara Palas 1927 yılında hizmete açıldığı zaman, basınçlı su ve merkezi ısıtma sistemleri, Batılı tarzdaki tuvaletleri ile banyo küvetleri ve gaz lambalarının loş ışığına alışkın bu kırsal Anadolu kenti için eşsiz bir özellik olarak görülen güçlü elektrik jeneratörü ile modernliğin ve uygarlığın sembolü olarak kabul edilmiştir".²

Bu palaslar sadece konaklama amacıyla kullanılmıyor aynı zamanda Ankara'da bulunan devlet görevlileri ve bürokratların birbirleri ve aileleriyle yemek yedikleri, sohbet ettikleri, resmi toplantı ve buluşmalar düzenledikleri, politik kararların alındığı, eğlence etkinliklerinin yapıldığı çok amaçlı mekanlar olarak da kullanılıyordu.

ŞEKİL: AKMAN BOZA VE PASTA SALONU(ULUS CİHAN SOKAK) İÇ MEKAN,

Kaynak: Numan Akman Arşivi.

Ankara'da modern ve batılı tarzda yapılar yükselirken, kentin nüfusu ve kenti ziyaret eden bürokratların sayısı da hızla artmıştır. Ankara'da insanların resmi ve özel görüşmelerini yapabilecekleri, konaklayıp, yemek yiyebilecekleri, aileleri, sevgilileri ve nişanlılarıyla zaman geçirebilecekleri, Cumhuriyet düşüncesine uygun, modern, asri(çağdaş) bir biçimde hizmet veren mekanlara ihtiyaç duyulmuştur. Ankara'da buluşma, yeme-içme mekanlarına olan ihtiyaçta hızla artmaktadır. "Ankara'nın ilk Avrupalı lokantası Taşhan'ın iç avlusuna bakan Şehir Lokantası idi; daha sonra Ulus Meydanının Ankara Palas tarafında belediyece yaptırılan tek katlı özel bir binada bulunan Karpiç'ti".³ *Karpiç* gibi Batılı tarzda hizmet veren *Smyrna Lokantası*, *İmren Lokantası* ve *Lezzet Lokantası* gibi mekanlarda bulunmaktaydı.

Lokantaların yanı sıra dönem içinde Ankara'da birçok mekanla birlikte pastaneler açılmış ve bu pastaneler özellikle kentte yaşayan insanların ve gençlerin Batılı tarzda, kadın erkek bir arada, sosyalleşip, farklı içecek ve yiyecekleri deneyimleyerek, boş zamanlarını değerlendirebildikleri mekanlara dönüşmüşlerdir. Bu pastanelerden bir tanesi de Ankaralıları Balkanlara ait bir içecek olan bozayla tanıştıran Akman Boza ve Pasta Salonudur. "Ailem Arnavut kökenli, Babam Vahap ve Amcam Muharrem Akman, Yugoslavya'da seyyar bozacılık yaparmış. 1910'lu yılların sonunda I. Dünya Savaşı'nın Balkanlar üzerindeki etkilerinden dolayı Yugoslavya'yı terk edip Bursa'ya gelmişler. Birkaç yıl sonra da Başkent Ankara'ya yerleşmişler".⁴ Vahap ve Muharrem Akman kardeşler 1920'li yılların sonunda Ulus, Zincirli Camii karşısında, Anafartalar Çarşısı'nda Balkanlara ait bir içecek olan bozayı, Anadolu ve Osmanlı kültürlerinde bulunan ürünleri servis ettikleri ilk dükkanlarını açarlar. İlk dükkanlarını kapattıktan sonra 1936 yılında Ulus Meydanı'ndaki Zincirli Camii'nin karşısında Cihan Sokakta, Ankara'nın ilk modern pastanesi olan ikinci dükkanlarını açarlar. Yıllar içinde 1953'te bugün Ulus İşhanı yerinde yer alan yapıda üçüncü ve 1956'da günümüz 100. Yıl Çarşısı yerindeki eski Şehir Çarşısı'nda dördüncü dükkan açılır. Markanın en çok bilinen beşinci dükkanıysa 1960 yılında Ulus Cihan sokakta açılır. Akman Boza ve Pasta Salonu'nun şehrin yeni merkezi olan Kızılay'da altıncı ve son şubesi 1987 yılında Selanik Caddesi, No:44/A'da açılmıştır. "Kızılay'daki dükkânın girişinde geri plandaki oturma yeri özgün bir yer olsun istedim ve oraya yumuşak malzeme koydum. Garbis adında çok iyi bir alçı ustamız vardı. Alçı işlerini o yapmıştı".⁵

Sonuç olarak Akman Boza ve Pasta Salonları Ankaralıların, arkadaşları, sevgilileri, nişanlıları ve aileleriyle buluştuğu, sosyal yaşantıya dahil olduğu, farklı coğrafyadan lezzetleri deneyimleyebildiği bir mekan olarak Ankaralıları Batılı ve asri(çağdaş) anlamda hizmet veren bir mekan olmuştur. "Bize gelen insanlar burayı bilen, çocukluğu burada geçmiş insanlar. O yüzden nostalji arıyorlar. Çocukluklarındaki dükkan nasılsa öyle görmek istiyorlar".⁶ Günümüzde markanın bütün pastane mekanları kapanmış ve başka mekanlara dönüşmüştür. Markanın Ankara ve Ankaralı'lar için olan önemi unutulmaktadır. Ankaralıları ve Ankara'da bir dönem yaşamış insanların nasıl ve hangi mekanlarda, özellikle Akman Boza ve Pasta Salonu'nda, Batılı tarza, nasıl bir mekanda yeme-içme kültürünü yaşayıp deneyimlediklerinin belgelenmesi ve geleceğe aktarılması önem taşımaktadır.

ŞEKİL 1-2: AKMAN BOZA VE PASTA SALONU(ULUS CİHAN SOKAK) İÇ MEKAN.

Kaynak: Numan Akman Arşivi

Yöntem

Bu araştırma Ankara'da Batılı anlamda hizmet vermiş olan Akman Boza ve Pasta Salonu'nun tarihsel süreç içerisinde Ankara ve Ankaralıları için önemini tartışmak amacıyla hazırlanmıştır. Gazete ve diğer basın yayın organlarında marka ve pastaneleriyle ilgili yapılan haber ve yazıları arşivlemek hedeflenmiştir. Akman Boza ve Pasta Salonu'nun ikinci nesil temsilcisi *Numan Akman* ve Kızılay Akman Boza ve Pasta Salonu'nun iç mimarı *Orhan Esen* ile sözlü görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışma hazırlanırken *Numan Akman* ve *Orhan Esen*'in arşivlerinden yararlanılmıştır. Araştırma, hakkında yeterli veri ve belgeye ulaşılabilen Akman Boza ve Pasta Salonu'nun Ulus Cihan sokakta bulunan beşinci dükkanına odaklanmıştır. Markanın ikinci nesil temsilcisi Numan Akman'ın, Ulus Cihan sokaktaki pastanede bir etkinlik sırasında çektiği fotoğraflarla iç ve dış mekanı belgelemek ve mekanı bu fotoğraflar üzerinden okumak araştırmanın en temel amacıdır. Markanın Kızılay dükkanı hakkında sınırlı veriye ulaşılmamasına rağmen, dükkanın tasarım ve çizimlerini yapan iç mimar (*Orhan Esen*) tarafından çizilmiş bir adet tavan planı ve iki adet iç mekan duvar görünümü çizimlerine ulaşılmıştır. Bu çizimlerin iç mekandan çekilen fotoğraflarla eşleştirilmesi ikincil amaç olarak belirlenmiştir. Bu çalışma nitel araştırma teknikleri kullanılarak oluşturulmuştur. Literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Yazılı ve görsel medya kaynaklarından yararlanılmıştır. Örnekler ve kavramlar üzerinden analizler ve karşılaştırmalar yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Ankara, yeme-içme kültürü, pastane, Akman.

Notlar

- 1 Tanrıku 1985, 23.
- 2 Yavuz ve Özkan 2007, 59.
- 3 Tanrıku 1985, 23.
- 4 Akman, N 2018.
- 5 Esen 2018.
- 6 Akman, A. 2007, 10.

KAYNAKÇA

Akman, Alper. 2007. *Bir Ankara Nostaljisi Akman Boza*. Star Ankara Gazetesi.

Akman, Numan. 2018. Röportaj.

Esen, Orhan. 2018. Röportaj.

Tanrıkulu, Deniz. 1985. *Ankara'da Eğlence Yaşamı 1928-38*. Mimarlık, 22-27.

Yavuz, Yıldırım ve Özkan, Süha. 2007. *Modern Türk Mimarlığı*. Tmmob Mimarlar Odası Yayınları.

BİR 'OFİS MÜZE'NİN ZAMANSALLIĞI ÜZERİNE ALTERMODERN BİR OKUMA DENEMESİ: BORUSAN CONTEMPORARY

Mustafa Kemal Yurttaş

Haliç Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

ÖZET

“Dünya şehirlerinin bireyselliğini yok eden ve dayanılmaz monotonlukta bir çevre yaratan kimlerdir? Tüklenen modern akımın en azından, bu ciddi suç için bir suç ortağı olarak sayılabileceğinden eminim.”

Tadao Ando, 2002

Bu çalışma 'ofis müze' olgusunu alternatif ve modern bir mekan tipolojisi olarak incelemeyi amaçlar ve Borusan Contemporary Müzesi'nin mimari programının hibrit yapısıyla ilişkilenen zaman-mekan-kullanıcı potansiyellerini kapsar. Bu kapsamda Latour'un modern yaşam üzerine tespitlerinden yola çıkarak Bourriaud'nun altermodern kavramına odaklanan bir kuramsal çerçeve oluşturulmuş; altermodern zamansallık ile mekandaki yaşantıların ilişkilerini gözlemlemeye ve deneyimlemeye dayanan fenomenolojik bir araştırma yöntemi belirlenmiştir.

Bruno Latour, Biz Hiç Modern Olmadık adlı kitabında “modern kalanların” modernleşmeye olan güvenlerinin sanat, ekonomi gibi alanlarda sarsıldığını savunur ve devam eder: “Konser salonlarında olduğu gibi resim galerilerinde de, gelişim enstitülerinde olduğu gibi binaların cepheleri boyunca da, kalbin artık orada atmadığı hissediliyor. Modern olma istenci kararsız... modası geçmiş görünüyor”.¹ Latour'a göre bu bir sona işaret eder ve moderniyeniden tanımlarken postmodernizmi de yorumlamak gerekir. Nicolas Bourriaud ise Altermodern Manifesto'da postmodernizmin sonunu modernist evrenselliğin yerine geçen kültürel görecilik ve kimlik söylemini ele geçiren gezegensel melezleşmeyle açıklar.² Altermodernizm ne sömürgeci Batı'nın soyut diliyle konuşan modernizm, ne de fenomenleri kimlikle değerlendiren postmodernizm gibidir. Altermodern “modernizmin 21. yüzyıl meselelerine göre bir yeniden yükleme süreci ve standartlaştırılmış bir dünyada tekillikler üretme olasılığı”dır.³ Postmodern sonrası ya da modernin alternatifi olarak yorumlansa da, “modernizmin günümüzdeki uzantısı kültürel verinin üzerinde oynanarak dönüştürülmesi, gündelik olanın keşfi veya yaşanmış zamanı düzenlenmesidir”.⁴ Altermodern, postmodernizmin ötesindeki sınırları belirlerken tek bir rota yerine bir

ŞEKİL 1: “DÜŞ SUDA KOLEKSİYON SERGİSİ'NDEN GÖRÜNTÜLER”

Kaynak: Borusan Contemporary Müzesi. “Düş Suda Koleksiyon Sergisi.”

olasılıklar ve alternatifler çokluğu önerir; böylece *alter* terimi modern alternatif ve çokluk kavramlarına bağlar.

Tadao Ando'nun modern mimarlık ve monotonlaşma arasında bir ilişki kurması gibi⁵ Bourriaud postmodern mimarlığın modernizmle ilişkisine değinir: "Postmodern mimari modernizmden miras aldığı... uzamı sil baştan inşa etmekten vazgeçmeye mahkumdur."⁶ Bu mirasçı bakış açısıyla modern mimarlık geçmişe dönük bir zamansallık içinde ele alındığında "bir karşıtlık içinde arkaik ve yerleşmiş bir geçmiş" olarak tanımlanır.⁷ Bu arkaik geçmişin bitiş noktası postmodern mimarlık ise, "bir ilkeler bütünü olmayan tarihsel akış"ın başlangıç noktası da "modernist historiyoğrafi"ye göre Endüstri Devrimi'dir.⁸ Türkiye'deki modernizmin tarihsel akışının Osmanlı İmparatorluğu'ndaki 1839 Tanzimat Fermanı ve bir dizi reformla başladığı kabul edilir. Modern mimarlık ise 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar etkin olan Balyan Ailesi ve sonrasında Mimar Kemalettin ve Vedat Bey'in eserleriyle anılır.⁹ Bu çalışma Türkiye'de modernleşen mekan olgusunu bu tür tarihsel okumaların içinden görmek yerine, altermodern kavramının tarih ve zamanı düz bir çizgi olarak değil çoklu ve karışık bir oluşum olarak gören bakışıyla araştırır. Zaman "tarihsel bir anın sonucu değil, sarmal olarak tarihin hizmetinde olan geçici döngülerin sürekli değişen oyununun sonsuz bir uzantısıdır."¹⁰ Bourriaud'ya göre bu tür bir zamansallık ve geçicilik 1960'ların mekana-özgü sanatına atıfla *zamana-özgü* olarak adlandırılabilir.

Bir 'ofis müze'nin altermodern okuması ise *zamana-özgü* ve *heterokroni* kavramlarıyla mümkün olabilir. Mekandaki yaşantıların değişkenliği ile mimari program tek yönlü ve sabit olmak yerine, birden fazla yöne açılabilen bir olasılıklar çokluğuna dönüşür. Borusan Contemporary Müzesi ise kendini dünyadaki ilk ofis müze olarak tanımlamaktadır. Hafta içinde Borusan Holding'in çalışanları için bir çalışma alanı, hafta sonunda sanat izleyicileri için kamusal bir sergileme alanı olarak çoklu bir zamana-özgü mekanı tarifler çünkü ne hafta içinde sadece bir ofistir, ne de hafta sonunda sadece bir müzedir. Hafta sonu gelen ziyaretçiler sanat işlerini ofis yaşamı rutininin izleriyle deneyimlerken, hafta içi ise ofis çalışanları için mekandaki sanat işleri 'suskun' nesnelere olarak kalamazlar. Mekanın zamana-özgülüğü artık modern bir 'çok amaçlı salon' şablonunun ötesindedir çünkü ofis ve müze gibi iki uyumsuz işlevi bir mimari programda süperpoze etmektedir. Böylesi bir süperpozisyon modernizmle ilişkili olarak Endüstri Devrimi'yle gündelik hayata giren serbest zaman ve çalışma zamanı düalitesini de tartışmaya açabilir. Çoğu zaman bir boş zaman eylemi olarak görülen sergi saatleriyle, düzenli ya da 'esnek' çalışma saatlerinin aynı mekanda buluşturulması "şimdiki zamanın tüm boyutlarını araştırarak, zamanın ve mekanın her yöndeki çizgilerinin izini süren pozitif bir yönelim bozukluğu deneyimi" olarak altermodern bir zamana-özgüğe işaret eder.¹¹

Çoklu zamansallığı ifade eden *heterokroni* kavramı ise bir şeyi belirlenmiş bir zamanla tanımlamadan *şimdinin* keşfedilmesini sağlayan güncel, tarihsel işaretlerin oluşturduğu bir zincirleme durumdur.¹² 'Ofis müze'deki yaşantı holding çalışanı için toplantı saatleri, son gönderme tarihleri, ajandalar, kahve molaları gibi belirlenmiş zamanlarla sürerken; sanat izleyicisi için bir video sanat işine sadece bir göz atmakla aynı işi defalarca izlemek arasında salınan öznelmiş zamana-özgüklere olanak sunabilir. Bu kullanıcılar çalışan ve ziyaretçi gibi ayrılmadığı zamanlarda heterokroniler gerçekleşebilir çünkü

sanat işlerinin talep ettiği zamansallıkla ofis rutinine ait zamansallıklar yaşantılarda kesişir ve modernin bugüne özgü bir yeniden yüklenmesi olan altermodern bir mekan açığa çıkabilir.

Sonuç olarak, bu çalışma bir 'ofis müze'nin geçici / zamansal döngüleri ile değişen zaman-mekan kurgularını araştırırken alternatif bir modern mekan fikrini tartışmaya açarak lineer olmayan bir zamansallık ile ilişkilenen modern mekana dair ürettiği sorulara cevaplar arayacaktır. Bu tartışmanın modern mekanın sınırlarının deneyim ve yaşantı bağlamında yeniden tanımlanması için olasılıklar sunması ve mekan olgusunun disiplinlerarası karakterine katkı sağlaması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler

Altermodern, Borusan Contemporary, heterokroni, ofis müze, zamansallık.

Notlar

- 1 Latour 2008, 17
- 2 Bourriaud 2009, 13
- 3 Bourriaud 2005b, 38
- 4 Bourriaud 2005a, 25
- 5 Ando 2005, 481
- 6 Bourriaud 2005a, 78
- 7 Latour 2008, 17
- 8 Tanyeli 2002, 66
- 9 Holod 2005, 132
- 10 Bourriaud 2009, 22
- 11 Bourriaud 2009, 24
- 12 Tate 2009, 1

KAYNAKÇA

Ando, Tadao. “Modern Akımdan Bir Şeyler Öğrenmek” *Modernizmin Serüveni* içinde, ed. Enis Batur, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002.

Bourriaud, Nicolas. *İlişkisel Estetik*, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2005a.

Bourriaud, Nicolas. “Modern, Postmodern, Altermodern?”, *Art Association of Australia & New Zealand Conference*. 2005b.

ET: 26.04.2022 https://web.archive.org/web/20080723130718/http://www.artgallery.nsw.gov.au/aaanz05/abstract_s/nicolas_bourriaud

Bourriaud, Nicolas. *Altermodern: Tate Triennial*, London: Tate Publishing, 2009.

Holod, Renata. *Modern Turkish Architecture*, Ankara: Mimarlar Odası, 2005.

Latour, Bruno. *Biz Hiç Modern Olmadık*, İstanbul: Norgunk Yayıncılık, 2008.

Tanyeli, Uğur. “Modernizmin Sınırları ve Mimarlık” *Modernizmin Serüveni* içinde, ed. Enis Batur, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002.

Tate Modern Müzesi, “Explore Altermodern.” 2009. ET: 26.04.2022 <https://www.tate.org.uk/altermodern/explore.shtm>

The Oxford Dictionary of Phrase and Fable, Oxford: Oxford University Press, 2006.

1950-1980 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE DEĞİŞEN SERGİLEME KAVRAMINI MODERN İÇ MEKANLAR ÜZERİNDEN OKUMAK: SANAT GALERİSİ ÖRNEKLERİ

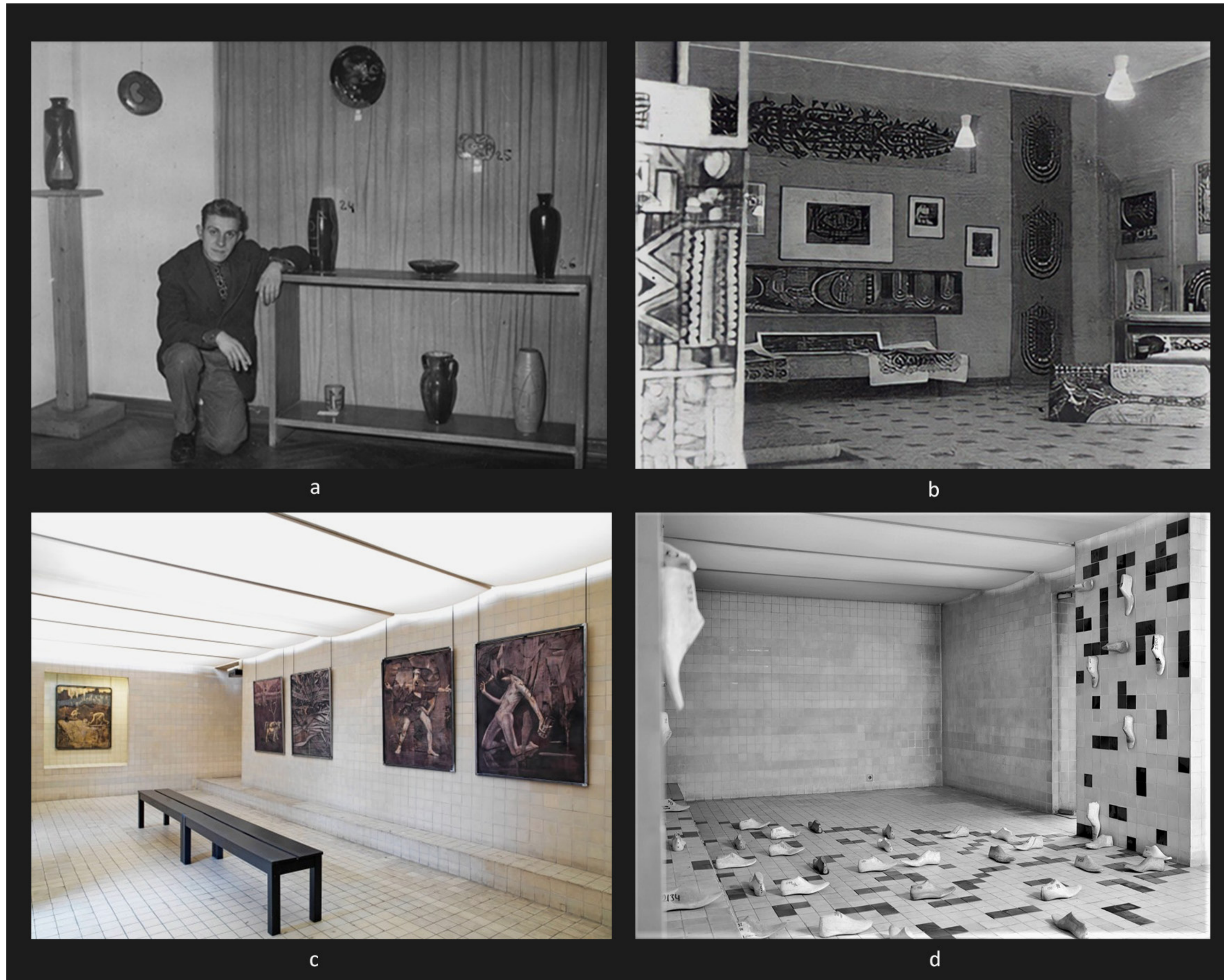
Melis Yıldırım

Yaşar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

ÖZET

Sergileme eylemi insanların sahip oldukları eşyalarını saklamak, biriktirmek, içgüdüsel sergileme hissini gidermek ve yaşanmışlıklarını göstermek gibi isteklerinden doğmuştur.¹ Geçmişten günümüze kadar farklı biçimlerde ve mekanlarda karşımıza çıkan bu kültür, insanlık tarihi kadar eskidir. Orta Çağ'da sergileme dini mekanlarda yer alan objelerin gösteriminden oluşurken 17. ve 18. yüzyıl ile birlikte, zengin kesimin sahip olduğu değerli eserleri gösterme isteği haline gelmiştir.² 19. yüzyıl sonlarında sanayi ve tarım ürünlerinin tanıtmak için açılan fuarlarla birlikte sergileme tasarımında yeni oluşumlar ortaya çıkmıştır.³ 20. yüzyılda sanat merkezleri kurulmuş ve sergi düzenlemelerindeki etkileşimler ön plana çıkmıştır. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte, Atatürk sanat eğitiminin gelişmesi, yeni sanatçıların yetişmesi ve modern Türkiye'yi temsil eden sanat anlayışının desteklenmesi konularında oldukça istekli davranmıştır.⁴ 1926'da Güzel Sanatlar Birliği'nin kurulmasıyla Güzel Sanatlar Sergileri her yıl Ankara'da düzenlenmiş, önceleri Etnografya Müzesi daha sonra da Türk Ocağı sergi mekanı olarak kullanılmıştır. Cumhuriyet'in 10. yılından başlayarak 1936'ya kadar devam eden İnkılap Sergileri, 1937-1938'de kurulan Halkevleri Birleşik Resim Heykel Sergileri, 1938'den itibaren her yıl genç sanatçıların farklı illere gönderildiği Yurt Sergileri ve 1939 yılından itibaren yılda bir kez düzenlenen Devlet Resim Heykel Sergileri açılmıştır.⁵ Tüm bu çabalara karşın, Cumhuriyet'in ilk yıllarında, yetişmiş sanatçıların üretken olabilecekleri sergi mekanlarının mevcut olmadığını ve neredeyse sadece devlet desteğiyle ayakta duran bir sanat ortamının hakim olduğunu söylemek mümkündür.

1950'ler ile birlikte devletin sergileme etkinliklerine katkısı oldukça azaldığından özel kuruluşların bu alandaki etkinliği artmıştır. Bu yılların en karakteristik özelliği, kültür ve sanat dünyasına özel galerilerin girmesi ve kişisel sergilerin gözle görülür biçimde artmasıdır.⁶ 1950'lerin sonuna doğru ve 1960'ların başından itibaren Türkiye'de Batı'ya göre az sayıda sanat galerisi olduğu ve dolayısıyla az sayıda sergi düzenlendiği anlaşılmaktadır. Bu sergilerde tuval üzerine yapılan resimler, galeri duvarlarında üst üste istifleme ile ev dekorasyonunu anımsatan bir düzenleme içinde izlenebilmektedir.⁷ 1970-

ŞEKİL 1: a. MAYA SANAT GALERİSİ (1950), b. MİLAR SANAT GALERİSİ (1957), c-d. MAÇKA SANAT GALERİSİ (1976). Kaynak: bkz. Kaynakça.

1980 yılları arasındaki on yıllık dönemde sanat etkinlikleri/sergiler, devlet, özel sektör, kişisel çabalar, çeşitli kurumlar ya da dernekler aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Sergi mekanlarındaki artışla birlikte düzenlenen sergileme etkinliklerinde doğru orantılı olarak çoğaldığı gözlemlenmiştir.⁸ Bu dönemde sanatçıların izleyiciyi alışılmış sanat tanımlarını değiştirmeye zorladığı, mekan ve boşluk olgularının ön planda tutulduğu, kütle sorununun ikinci planda olduğu görülmektedir.⁹ Öncesinde sadece nesnelere korumak ve teşhir etmek amacıyla kullanılan sergileme tasarımında 1970’ten itibaren sergi mekanının kendisi bir sanat eseri haline gelmiştir. Sanat galerilerinde mekan karakterini belirleyen iç mekan tasarımı ve mobilya alanlarının yanı sıra edebiyat, resim, heykel, grafik gibi birçok disiplinin bir araya gelmesiyle birlikte sergilenen eserlerin mekanla birlikteliği vurgulanmış ve bu sayede bütüncül bir modern iç mekan algısı yaratılmıştır.

Bu bildirinin amacı, 20.yüzyıl modernizminde 1950-1980 yılları arasında Türkiye’de sergileme kavramının gelişmesiyle birlikte artış gösteren disiplinlerarası birlikteliği ve çok katmanlı iletişim kurmak için mekanın kendisinin tasarıma dâhil edilmesi faktörünü modern iç mekana örnek gösterilebilecek nitelikteki sanat galerileri üzerinden tartışmaktır. Araştırma kapsamında, belirtilen yıllar arasında sergileme kavramının gelişim sürecinin gözlemlenebilmesi adına etkili olacağı düşünülen üç sanat galerisi seçilmiştir. Bunlar sırasıyla; Maya Sanat Galerisi (1950), Milar Sanat Galerisi (1957) ve Maçka Sanat Galerisi (1978) dir. Seçilen örneklerden birincisi Türkiye’nin ilk uzun soluklu özel sanat galerisi olan Maya Sanat Galerisi (1950), Sabahattin Eyüboğlu’nun büyük desteği ile Adalet Cimcoz tarafından Beyoğlu’nda açılmıştır. Galeri iki küçük odadan oluşan, ulaşımı kolay bir mekan olmakla birlikte özel galeri geleneğini başlatan önemli bir değerdir. Maya Sanat Galerisi’nin Türk kültür ve sanat dünyasına en büyük katkılarından birisi, sanatçılarla sanatseverler arasında köprü vazifesi görmesidir. Galeride sadece plastik sanatlar değil, karikatür, fotoğraf, edebiyat vb. diğer sanat dallarına da yer verilmiştir. Çalışmada seçilmiş örneklerden ikincisi olan Milar Sanat Galerisi (1957), mimar ve galerici kimliğiyle tanınan Selçuk Milar tarafından Ankara’da kurulmuştur. Modern mobilyanın ve resimlerin sergilendiği bir galeri olmasının yanı sıra resmi, heykeli, mobilyayı Ankara’ya tanıtmıştır. Galeride plastik sanat eserleri ve Milar’ın hem tasarladığı hem de imal ettirdiği mobilyalar sergilenmiş, böylelikle yeni bir mobilya anlayışına öncülük edilmiştir. Çalışma için önemli bir varış noktası olan üçüncü örnek Maçka Sanat Galerisi’dir (1976). Tasarımı mimar Mehmet Konuralp’e ait olan galeri, Maçka semtinde Mimar Kemal Öke Caddesi üzerindedir. Mütevazı bir apartman yapısının bir kısmı gömülü bodrum katında yer alan galeri, mevcut yapısal taşıyıcıya uyumlu bir mimari üslupla tasarlanmış üç adet sergi mekanından oluşmaktadır. Galerinin iç ve dış mekanlarının zemin ve duvarlarının bütünü, 10x10cm. ebatlarında seramik karo ile kaplanmıştır. Seramik karo süslemelerinin yapıtaşısı olan kare formundaki her bir parça sergilemede rol oynamıştır. Buna örnek olarak, 2014’te “Murat Ertel’in gözünden Mengü Ertel Sergisi”nde Mengü Ertel’in portresinin mevcut seramik karolar üzerinde 99 adet kareye bölünerek sergilenmesi verilebilir.¹⁰ Bir sergi alanının klasik sergileme yöntemleri arasından çeşitlenerek buna benzer özelliklerle sergilemeye katkı sağlaması da bir galericilik vizyonu olarak değerlendirilmektedir.

Araştırma kapsamında, makaleler, dergiler, kitaplar, araştırma tezleri, sosyal medya

adresleri, ropörtajlar gibi yazılı ve görsel kaynaklardan literatür taraması yapılacaktır. Ayrıca dijital arşivlerden seçilen örnek galeriler hakkında mimari, iç mekan ve dönem bilgilerine bakılacaktır. Bildiride üç ana bölüm yer alacaktır. Birinci bölümde, sergileme kavramı ve sergileme tasarımı üzerinde durulacaktır. İkinci bölümde, 1950-1980 yılları arasında sergileme kavramının gelişim süreci kronolojik sırayla ele alınacaktır. Üçüncü bölümde ise seçilmiş üç sanat galerisinin renk, malzeme, mobilya ve aydınlatma gibi iç mekan detayları ve bu detayların modern iç mekanlardaki sergileme tasarımına katkıları tartışılacaktır. Çalışma, 1950-1980 yılları arasında tohumları atılmış ve günümüze kadar çeşitli gelişimler göstermiş olan sergileme eyleminin modern iç mekanla kurduğu iletişimi ve sanat galerilerinin modernitenin mekansal bir simgesi haline gelme sürecini ele alarak literatüre katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler

Modern iç mekan, sanat galerisi, sergileme tasarımı.

Notlar

- 1 Burcu Melike Subaşı, “Müze Sergileme Tasarımında Bir Bütüncül Yöntem Olarak Hizmet Tasarımı PTT Pul Müzesi ve Erimtan Arkeoloji ve Sanat Müzesi Örneği”. Yüksek Lisans Tezi, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, 2019.
- 2 Handan Duyar, “Sergileme Elemanlarının Türkiye’deki Endüstrileşme Düzeyi.” Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2011.
- 3 Ceren Çalışkan, “Sergileme Tasarımının Gelişimi ve Müze ile Sanat Galerilerinin Karşılaştırılması”. *Yıldız Journal of Art and Design* 3, no.1 (2016): 26-42.
- 4 Mehmet Üstünipek, “1923-1950 Yılları Arasında Açılan Sergiler”. *Türkiye’de Sanat* 40, (1999): 40-48.
- 5 Banu Çolak, “On Dokuzuncu Yüzyıldan Günümüze Türkiye’de Değişen Sergileme”. *Sanat Dergisi* 0, no.19 (2011): 1-8.
- 6 Emir Can Güzel, “Türkiye’de 1950-1960 Arasında Kültür Politikaları ve Müzelere Etkileri”. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2006.
- 7 Ebru Dede, “1950-1970 Yılları Arasında Batılı Sanatçılarla Türk Sanatçıların Sorunları Sergisinin Karşılaştırılması”. *International Journal of Interdisciplinary and Intercultural Art* 4, no.9 (2019): 75-93.
- 8 Güler Bek Arat, “1970-1980 Yılları Arasında Türkiye’de Kültürel ve Sanatsal Ortam”. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2007.
- 9 Özer Aktimur, “Türkiye’de 1970’ den Günümüze Sergi Mekanları ve Sanatçıların Eserleriyle Kurduğu İlişki”. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2009.
- 10 Özgür Kocacı, “Maçka Sanat Galerisinin Tanıtımı ve Faliyet Yılları İçerisindeki Konumu”. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2008.

KAYNAKÇA

Aktimur, Özer. “Türkiye’de 1970’ den Günümüze Sergi Mekanları ve Sanatçıların Eserleriyle Kurduğu İlişki”. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2009.

Bek Arat, Güler. “1970-1980 Yılları Arasında Türkiye’de Kültürel ve Sanatsal Ortam”. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2007.

Çalışkan, Ceren. “Sergileme Tasarımının Gelişimi ve Müze ile Sanat Galerilerinin Karşılaştırılması”. *Yıldız Journal of Art and Design* 3, no.1 (2016): 26-42.

Çolak, Banu. “On Dokuzuncu Yüzyıldan Günümüze Türkiye’de Değişen Sergileme”. *Sanat Dergisi* 0, no.19 (2011): 1-8.

Dede, Ebru. “1950-1970 Yılları Arasında Batılı Sanatçılarla Türk Sanatçıların Sorunları Sergisinin Karşılaştırılması”. *International Journal of Interdisciplinary and Intercultural Art* 4, no.9 (2019): 75–93.

Duyar, Handan. “Sergileme Elemanlarının Türkiye’deki Endüstrileşme Düzeyi.” Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2011.

Güzel, Emir Can. “Türkiye’de 1950-1960 Arasında Kültür Politikaları ve Müzelere Etkileri”. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2006.

Kocacı, Özgür. “Maçka Sanat Galerisinin Tanıtımı ve Faliyet Yılları İçerisindeki Konumu”. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2008.

Subaşı, Burcu Melike. “Müze Sergileme Tasarımında Bir Bütüncül Yöntem Olarak Hizmet Tasarımı PTT Pul Müzesi ve Erimtan Arkeoloji ve Sanat Müzesi Örneği”. Yüksek Lisans Tezi, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, 2019.

Üstünipek, Mehmet. “1923-1950 Yılları Arasında Açılan Sergiler”. *Türkiye’de Sanat* 40, (1999): 40-48.

Şekil: a. Maya Sanat Galerisi (1950), b. Milar Sanat Galerisi (1957), c.d. Maçka Sanat Galerisi (1976).

Kaynak a: Sadi Diren Arşivi, 1953. <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/203353>

Kaynak b: Başak Önsal, “ Ankara’da Sanat Galeriliğinin Oluşumu - 1950’lerin Öncü Üç Galerisi Üzerine Bir Çalışma”. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, 2016. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=-4MIsvR7pq17->

L4xwXpz5A&no=eIvDmdDG13qP0z246FW60w

Kaynak c,d: Maçka Sanat Galerisi Arşivi. <http://www.mackasanatgalerisi.com/2021oncesiturkce/Exhibitions/Yusuf-Taktak-2014--2015-0>

POSTER ÖZETLERİ

TAKSİM BELEDİYE GAZİNOSU İÇ MEKANLARI

Cansu Değirmencioglu

Münih Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü

Deniz Avcı Hosanlı

Haliç Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

ÖZET

Taksim Belediye Gazinosu 1939 yılında, İstanbul'un imarı kapsamında Henri Prost tarafından hazırlanan projenin ana unsurlarından biri olan İnönü Gezisi'nde inşa edilmiştir. Kadın ve erkeğin bir arada eğlendiği gazino, Lütfi Kırdar'ın belediye başkanlığı dönemindeki kentsel yatırımları simgeleyen bir prestij mekanı olmuş; halka verdiği hizmetin yanı sıra protokol etkinliklerine ev sahipliği yapmıştır. Yapının mimarı o dönem İstanbul Belediyesi İmar Bürosu'nda çalışmakta olan Rüknettin Güney'dir. Güney bu projede, Akademi'de tezyinî sanatlar şubesinde ders vermekte olan Fransız Art Deco'sunun da öncü figürlerinden mimar-dekoratör Marie Louis Süe ile iş birliği yapmıştır. Paris Ecole Nationale des Beaux-Arts mezunu olan Güney'in Fransız mütehassıslar Prost ve Süe arasında kurduğu ölçekler arası ilişki, İstanbul için öngörülen kültürel dönüşümlerin kent ölçeğinden iç mekan ölçeğine aktarılmasında rol oynamıştır.

Betonarme karkas ve tuğla ile inşa edilmiş yapı, alt katta bir gece kulübü, ana gazino salonu, üst katta localar, teraslı yazlık salon ve küçük toplantı salonları barındırır. Cephe tasarımından iç mekan detaylarına kadar Art Deco etkisi hakimdir. Tasarım pratiklerinde pür işlevselliği savunan modernist mimarlardan farklı bir tutuma sahip olan Güney ve Süe, klasik ve modern mekan anlayışını bağdaştıran bir yaklaşım ile gazino iç mekanlarını biçimlendirmiştir. Tasarımcıların bu tutumu, anıtsallığın ve klasisist atıfların yükselişe geçtiği geç 1930'lar için çağdaştır da. Soyut sütun ve silmeler, simetrik düzenlemeler ve merdivenlerin mekan ölçeğini baskılamayan anıtsallığı klasisizm etkisi taşıırken, metal korkuluklar, yalın ve hafif mobilyalar mekana modern karakterini vermiştir. Aydınlatma detayları özellikle dikkat çekicidir: Art Deco stili peyzaj armatürleri, giriş bölümünün tavanında dairesel ışıklıklar, iç mekanda geometrik ve kütesel yüzeyleri vurgulayan dramatik ışıklandırma, bir kısmı buzlu camla kapatılmış ışık havuzları ve duvarlarda yine Art Deco aplikler görülmektedir.

Gazino, tasarımın farklı kollarını bir araya getiren; bulunduğu parktan başlayarak tüm çevresini yaydığı elektrik ışığı ile birer görünürlük mekanına dönüştüren; en önemlisi de erken Cumhuriyet ideolojisinin sekülerleştirici programına hizmet eden bir modernlik

ŞEKİL: TAKSİM BELEDİYE GAZİNOSU ANA GAZİNO SALONU,
Kaynak: Daver, Abidin, Sefa Günay, ve Mazhar N. Resmor. *Güzelleşen İstanbul:*
XX. Yıl İstanbul: İstanbul Maarif Matbaası, 1944.

vitriini olmuştur. Şehrin merkezinde yer alan bu eğlence mekanı, faal olduğu dönemde popöler basında sıkça yer almış; Sheraton Oteli'nin yapılması amacıyla yıkılacağı 1960'lı yılların ortalarına kadar Cumhuriyet İstanbul'unda eğlenme kültürünün simgelerinden biri olarak varlığını sürdürmüştür.

OPERA ONUR ÇARŞISI

Canay Tunçer Yıldırım

Bahçeşehir Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi

ÖZET

Uluslararası öncüllerini takiben, 1950lerden itibaren Türkiye’de mimarlık-sanat birlikteliği gündeme gelmiştir. Bu yaklaşımın tespit edilebildiği yapılardan biri 1976-78 yılları arasında inşa edilen, Opera Pasajı olarak da bilinen Opera Onur Çarşısı’dır. Çarşı Kadıköy’de, Bahariye Caddesi (General Asım Gündüz Cd.) üzerinde konumlanmaktadır. Adındaki “Opera” kelimesi, 1940’ta bu parselde inşa edilen ancak 1976’da yıkılan Opera Sineması’na atıfta bulunmaktadır. “Onur” ise yapının sahiplerinden olan bir ailenin soyadıdır. Parselin cadde sınırını sinemanın ön cephesinin biçimlenişi belirlemiştir. Çarşı cephesinin de bu hattı takip ederek tasarlanması, döneminin önemli bir kültür yapısı olan Opera Sineması’yla ilişki kurulmasını sağlamakta; cephenin çarşı girişini tanımlayan girintisi, oluşturduğu alanla dar ve yaya yoğunluğunun yüksek olduğu cadde üzerinde bir durma-buluşma noktası yaratarak kentsel mekana katkıda bulunmaktadır.

Çarşının cephelerindeki sadelik ve geometrik hatlar iç mekanın dikdörtgen planlı galerili organizasyonunda, dairesel merdivenler ve kolonlarında takip edilebilmektedir. 4 bodrum, zemin, asma ve 3 normal kattan oluşan yapının otopark olan 3 bodrum katı haricindeki tüm katları çarşı olarak kullanılmaktadır. Çarşı iç mekanının karakteri, yapının merkezinde yer alan dar ve uzun galeri boşluğu ile tanımlanır. Asma kattan başlayıp 3. kata kadar galeri boşluğunu sararak yukarıya çıkan rampa halindeki sirkülasyon elemanından yanyana sıralanmış dükkanlara giriş yapılır. Galerinin iç kısmında rampaları birbirine bağlayan merdivenler yer alır; galerinin dış çeperindeyse ikili asansör, dairesel merdiven ve yangın merdiveni bulunur. Girişten ve çatı ışıklığından yeterince doğal ışık alamayan iç mekandaki özgün olmayan parlak yüzey malzemeleri ve yapay aydınlatma elemanları nitelikli bir mekan algısından uzaklaştırırsa da, biçim-işlev ilişkisi mekansal deneyimi ilginç kılmaktadır.

İç mekanda kültür varlığı değeri taşıyan en önemli bileşen “Gorbon Işıl Tacı 1980” imzalı, Tacı Alpaslan’ın tasarlayıp Gorbon Işıl firmasının ürettiği, soyut motiflerin kullanıldığı rölyef seramik panolardır. Girişte iki yanda simetrik olarak 1. bodrum ve asma kata bağlanan dairesel merdivenlerin duvarları ile asansör kapılarının etrafı

ŞEKİL: OPERA ONUR ÇARŞISI, SERAMİK PANOLARIN KARAKTERİZE ETTİĞİ GALERİLİ İÇ MEKANDAN GİRİŞE DOĞRU BAKIŞ, Kaynak: Tunçer Yıldırım, Canay. 2022. Fotoğraf.

karolarla kaplanmıştır; kat dõřemelerinin galeri boşluğuna bakan yüzlerinde ise sürekli bir pano tasarımı görölmektedir. Mekansal kurgu ile oluşturduğu bütönlük ve iç mekan tasarımına sunduğu özgün katkı dolayısıyla panolar yapının karakterinde baskın bir roledir. Bu bağlamda panoların, yapının kentsel ve toplumsal bellekte yer etmesindeki önemi de büyüktür. Eser sanatsal değerinin yanı sıra, söz konusu dönemde etkili olan ve özel/kamusal birçok yapıda uygulama bulan mimarlık-sanat birlikteliği yaklaşımının bir örneği olarak da değerlidir.

HEYBELİADA SANATORYUMU, TEVFİK İSMAİL GÖKÇE KADINLAR PAVYONU, YEMEK SALONU İÇ MEKANLARI

Deniz Avcı Hosanlı

Haliç Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

Cansu Değirmencioğlu

Münih Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü

ÖZET

Heybeliada sanatoryumu, Türkiye Cumhuriyeti'nin verem hastalığıyla mücadelesinde önemli bir konuma sahiptir. Komplekste Blok (A), Türkiye'de sanatoryum mimarisinin öncüsü olmuş; kompleksin ikinci bloğu olan Tevfik İsmail Gökçe Kadınlar Pavyonu'nun (Blok B) inşasında yol gösterici olmuştur. Sağlık Bakanlığı ve Kızılay Derneği'nin desteğiyle inşası gerçekleştirilen ve 1947 yılında kullanıma açılan B Blok'un mimarı Rebi Gorbon, yüklenicisi ise Haymil inşaat firmasıdır. Bu çalışma, bu yapının yemek salonu mekanını incelemektedir.

Sahile paralel uzanan bloğun batı kanadının sonunda, birinci katta yer alan salona, hasta koşulları aksındaki koridordan erişilmektedir. Koridorun açıldığı ve salona hakim olan karakteristik sıra kemerlerle çerçevelenen hol, mekanı simetrik olarak ikiye bölmektedir. Salon güney ve kuzey cephesi boyunca geniş cam açıklıklara sahiptir. Mekanın kuzeybatı tarafında teras; güneybatı tarafında ise servis mutfağı ve depo alanı vardır.

Zengin ve kontrollü beslenmenin temel prensiplerden olduğu sanatoryum tedavisinde, yemek yeme mekanlarına özel önem atfedilmiştir. Hastaların öğünleri kontrol edilirken, günde üç kez gerçekleşen bu aktivitenin keyifli hale getirilmesi hedeflenmekte; hastaların ruh sağlığı da önemsenerek sosyalleşme aktiviteleri önerilmektedir. Yani, salon çok işlevlidir; çeşitli etkinlikler, konserler ve film gösterimleri için de kullanılmıştır. Mekan, hastane mimarisinin soğuk dilinden uzaklaşarak daha dekoratif ve hareketli bir tasarım diline sahiptir; 20. yüzyıl modern mimarisinin yalınlığı tarihçi yaklaşımla harmanlanmıştır.

Salon hacmi, kemer ayakları, sütunlar ve bunları bağlayıcı kirişler ile kompartimanlara bölünmüştür. Döşeme malzemesi dökme mozaik karo taştır, kiriş izdüşümlerinde koyu bir türü kullanılmış; böylece kompartimanların sınırları döşemede de tanımlanmıştır. Sütun başlıkları, duvar yüzey kabartmaları ve tavan göbekleri gibi detaylarında alçı kabartma tekniği kullanılmıştır. Yassı sütunlarda ve süpürgeliklerde siyah-beyaz-gri damarlı mermer dokusu yalın yüzeylere hareket vermektedir. Tarihçi yaklaşımla ulusal

ŞEKİL: (SOL) YEMEK SALONU HOLÜNDE ZEKİ MÜREN KONSERİ;
(SAĞ) 2013 YILINDA YEMEK SALONU,

Kaynak: (Sol) Alyanak, Arşavir. Son Beste. Erman Film, 1955, (Sol) Avcı Hosanlı Arşivi, 2013-2014.

mimariye referans veren elmasi (*Usul-i Mimari-yi Osmani, 1873*) benzeri sütun başlıkları ve lale motifleri kullanılmıştır. Yemek salonu kullanımını gösteren eski tarihli fotoğrafta, masaların dört kişilik sıralar halinde organize edildiği görülmektedir. Masalarda hijyeni simgeleyen beyaz örtüler kullanılmakta; sağlık mekanlarında tercih edilen kolay silinebilir yüzeylere sahip yalın, fakat, sade de olsa dekoratif karakterli ahşap sandalyeler tercih edilmiştir. Sandalyelerin sırtlıklarındaki lale formları iç mekan tasarımıyla dil bütünlüğü oluşturmaktadır.

Günümüzde Diyanet Kurumu'nun dinlenme tesisi olarak kullanılması hedeflense de, bu işlev değişikliği kararı kamuoyunda tartışma yaratmış ve askıda kalmıştır.

OĞUZ RAMADAN KORHAN EVİ

Hasan Altan

Yakın Doğu Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

Huriye Gürdallı

Yakın Doğu Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

ÖZET

Korhan Evi (Oğuz Ramadan Korhan Evi), Lefkoşa'nın Köşklüçiftlik olarak bilinen bölgesinde bulunmaktadır. Bürokrat ve politikacı Oğuz Ramadan Korhan, eşi ve üç oğlu için tasarlanan ev, bölgede yapılan ilk evlerdendir. Korhan Evi'nin tasarımı adeta 1960ta kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluş misyonu olarak ortaya koyduğu tarihselcilikten, etnik kimlik temsiliyetinden uzaklaşarak yüzünü uluslararası olana ve geleceğe dönme görüşünün gerçekleşmiş halidir.

Ermeni ailelerin de yaşadığı ve çoklukla tarımsal arazi olarak kullanılan bölgenin, bir boşluktan bir semte dönüşmesinde Kıbrıslı Türk mimar Ahmet Behaeddin'in, Abdullah Onar konut tasarımlarının etkisi büyüktür.

Ahmet Behaeddin binalarıyla bir boşluğu bir semte dönüştürmüştür ama boşluğu tasarlamak sadece kentsel ölçekte kalmamıştır. Behaeddin Korhan Evi'ndeki mimarisinde de yüzeylerle, doluluk ve boşluk dengesiyle boşluğu yalınlıkla sınırlamış, zerafetle dışı içeriye almış, içeriye dışı taşımıştır.

İç avlulu bir plan tipine sahip evin zemin katında giriş holü, misafir tuvaleti, çalışma odası, günlük oturma odası, mutfak, yemek odası, misafir odası (oturma ve yemek) bulunmaktadır. Üst katta üç yatak odası ve banyo/tuvalet bir koridorla bağlanmaktadır.

Ayrı bir merdiven holü olmadığı gibi koridorlar da ana mekanlara entegre olmuş gibidir. Günlük oturma odasında tek kollu heykelsi merdivene eşlik eden heykelsi şömine de iç mekana çok güçlü bir etki kazandırmıştır.

Bahçe duvarından başlayarak kullanılan kırmızı tuğla duvar, evin dış ve iç duvarlarında da devam etmektedir. Çıplak kırmızı tuğlalar, cam, ahşap parke ve günün saatlerine göre değişen ışık tasarımının başrolünü paylaşmaktadır. Behaeddin'in modern yorumu yerle, yerel olanla ve iklimle de ilişkilidir. Bugün hala çalışan orijinal ahşap pancurlarla (rolling shutters) güneş kontrolü yapılmış, misafir odasının üzeri teras olarak bırakılarak yatak odaları özellikle yaz gecelerinin serinleten hakim rüzgarına açılmıştır.

ŞEKİL: OĞUZ RAMADAN KORHAN EVİ, 1962, LEFKOŞA (KORHAN EVİ),

Kaynak: Gürdallı, 2019.

Evin bugünkü kullanıcısı oğul Ali Korhan eve taşındıkları Ağustos 1962 tarihinde Baf'taki evlerinden getirdikleri klasik ve art deco mobilyaları kullandıklarını ancak 1970lerde özellikle Fransız Lisesi mezunu annesinin zevkiyle yeni mobilyalar alındığını aktarmıştır. Behaeddin Alman Knoll firmasından mobilyalar getirmekte ve satmaktaydı. Bazı mobilyaların da bu yolla alınmış olabileceği tahmin edilmektedir.

Korhan Evi mimar Ahmet Behaeddin'in koruma altına alınmış on mimari eserinden biridir. Ancak evin i mekanlarının da tümüyle original olarak korunması (ahşap panjurların doğramaların, louvre pencerelerin, mobilyaların, mutfak dolaplarının, ahşap parkelerin, hatta buzdolabının) evin kullanıcısı Ali Korhan'ın kişisel bilinci ve çabalarıyla gerçekleşmektedir.

KAYNAKÇA

elik, D. (2010). *İz Bırakmış Kıbrıslı Türkler - 5: Ahmet Vural Behaeddin, Ali Atakan*, Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları, KKTC.

Korhan A. (2019). Ali Korhan'la 18 Aralık 2019 da yapılan görüşme.

Uraz, T., Pulhan, H., Uluçay, P. (2010). Ahmet Vural Behaeddin Mimarlığı: Bir Modernistin Yerel Açılımları. *İz Bırakmış Kıbrıslı Türkler - 5: Ahmet Vural Behaeddin, Ali Atakan*, Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları, KKTC.

YÜZEN EVLER

Fulya Melis Akbay

Yaşar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

ŞEKİL:YÜZER EV PROJESİ, AHSEN YAPANAR, 1939,

Kaynak: bkz. Kaynakça.

ÖZET

Mimar Ahsen Yapanar tarafından ilk örneği 1939 yılında inşa edilen yüzer evlerin iç mekanı bir yatak ve oturma odası, mutfak ve tuvaletten oluşmaktadır. Üç veya beş kişilik bir grubu veya aileyi barındırabilecek genişlikte tasarlanmış olan evlerin, ön tarafında bulunan teraslar dinlenmek ve denize girebilmek amacına hizmet edebilecek bir konseptte inşa edilmişlerdir. İki adet oturma sediri bulunan teras kısmı aynı zamanda girişi tanımlamaktadır. Bu alanda masa yerleşimi yapılarak kullanımı sağlanan örnekler de bulunmaktadır. İç mekana geçerken zemin alçaltılarak oda yüksekliği arttırılmış ve daha ferah bir alan sağlanması hedeflenmiştir. Kapalı alanda, dört veya beş kişinin konaklayabileceği şekilde tasarlanmış bir oda bulunmaktadır. Oda, iki adet tek kişilik yatak, bir elbise dolabı, bir kitaplık ve küçük bir masa yerleşecek şekilde tasarlanmıştır. İç mekanda alan kullanımının daha verimli hale getirilebilmesi için duvar içinde saklanan modüler ve dönüşebilen yatak üniteleri bulunmaktadır. Yataklar gündüz kapatılıp oturma alanı olarak kullanılmakta gece ise açılarak yatak haline getirilmektedir. Bu şekilde iç mekanda farklı fonksiyonlar için dönüşümlü olarak kullanılmaktadır. Oda düzeninde her iki uzun duvara da ranza sisteminde ikişer yatak yerleşimi yapılabilmektedir. Oturma alanında bunların yanı sıra depolama işlevini üstlenmesi amacıyla bir dolap ve bir komodinin bulunmaktadır. Odanın diğer yönünde mutfakla açılan bir kapı yerleştirilmiştir. Mutfak bölümü asgari ihtiyaçları sağlayacak şekilde bir tezgâh ve lavabo bölümü, bu bölümün üzerine yerleştirilmiş bulaşık rafları, bir adet ocak ve bir adet buzdolabı sığacak şekilde tasarlanmıştır. Mutfaktan ise tuvalet olarak kullanılan alana geçiş sağlanmaktadır. Yapının 1947 yılında geliştirilen plan tasarımında iç mekandaki depolama alanları azaltılarak elde edilen alan, yarı açık kullanıma uygun bir hale getirilmiştir. 1970li yıllarda mimarları Melih Koray ve Ergin Gömüç olan 'Katamaran Evi' ise o güne kadar inşası yapılmış tüm yapılardan farklı olarak iki katlı ve daha zengin iç mekanları olan bir yapıdır. Denize girme işlevinin yanı sıra sosyal bir yaşam alanı olarak tasarlanmıştır. Yapısal olarak dağ evini andıran bu tasarımda alt kat eğlence alanı olarak düzenlenmiştir. Bu alanda Amerikan Bar şeklinde çözümlenmiş bir açık mutfak bulunmaktadır. Yapının üst katı ise yaşama ve uyuma alanı olarak işlevlendirilmiştir.

KAYNAKÇA

Bükey, A. İki katlı dağ evini denize indirdi, *Günaydın gazetesi*, İstanbul. (Bugörsel Melih Koray arşivinden temin edilmiştir. Tarih bilgisine ulaşılammıştır.)

Ekenyazıcı Güney, E. (2019). “Deniz ve Mimarlık İlişkisi: Kalamış’ta bir Deniz Evi”, 6. *Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Kongresi, Bildiri Kitabı*, 26-27 Nisan 2019, s.95-103, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Gaziantep

Yapanar, A. (1939). Yüzen Ev, *Arkitekt*, 1939-01-02 (97-98), s. 18-19

Yapanar, A. (1947). Yüzer Ev, *Arkitekt*, 1947-09-10 (189-190), s.204-206.

Görsel 1 Maket: “Yazlık: Şehirlinin Kolonisi” Sergi, 2014, SALT Beyoğlu, Pattu Mimarlık;
Kesit: Yüzer Ev 1947 Kaynak: *Arkitekt Dergisi*, 1947 (189-190) Sayfa: 204-206 ,referans alınarak oluşturulan kolaj çalışması.

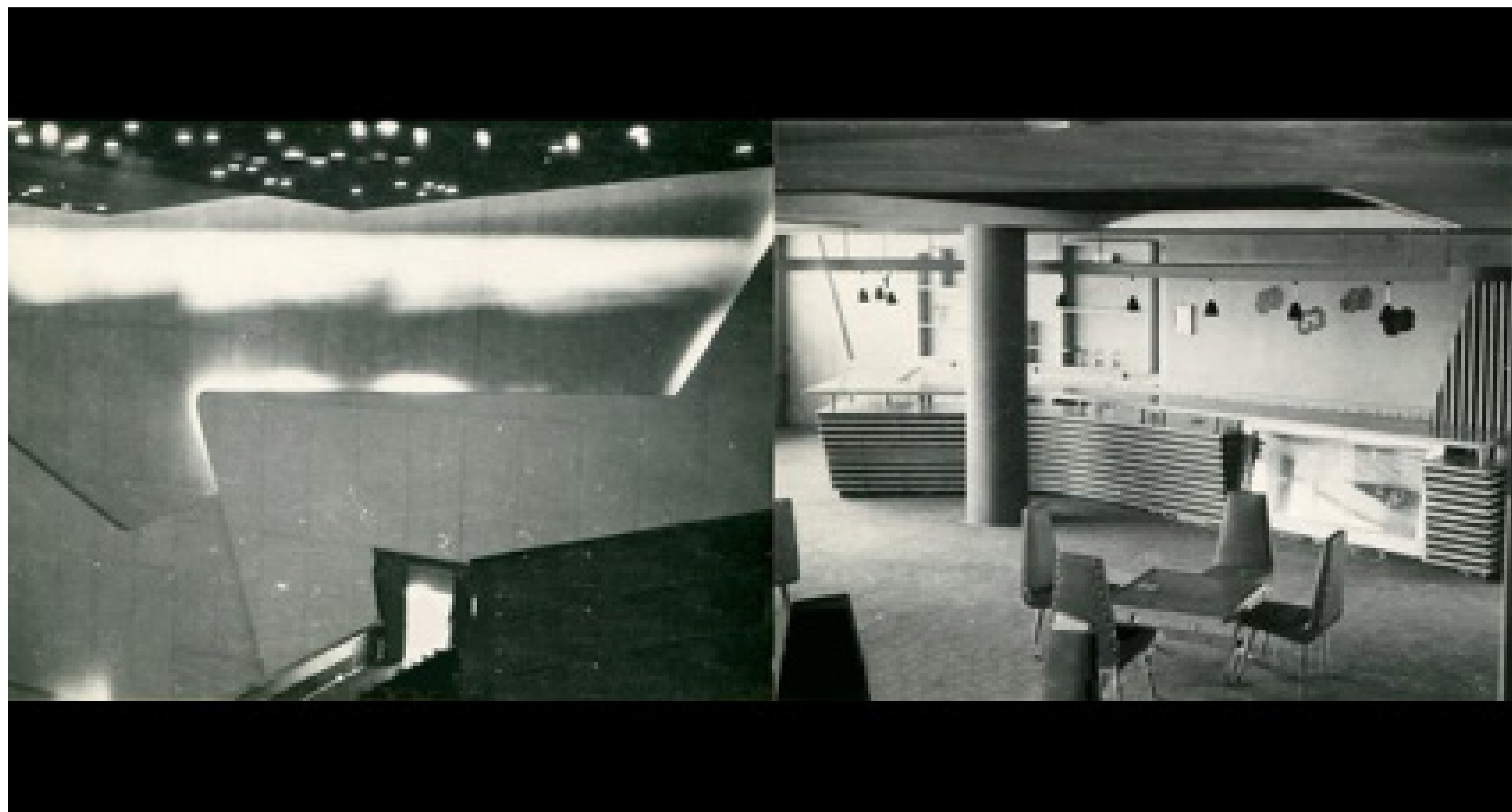
YILDIZ SİNEMASI

Klaris Roditi

Yaşar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

ÖZET

Yapı ilk olarak 1950 yılında Ulvi Başman tarafından açık hava sineması olarak tasarlanmıştır. 1951 yılında Mimar Ferrari'ye çizdirilen kapalı sinema salonu projesi belediye tarafından tasdik edilmiş, ancak uygulamaya geçilmemiştir. Onun yerine Şükrü Gökay'ın 1951 tarihli projesi uygulamaya konularak bugünkü Yıldız Sineması inşa edilmiştir. Yapı 1953 ve 1956 yıllarında kapsamlı bir tadilatтан geçmiştir. Yüksel Kazmirci projede orta kısımda bulunan kolonların projeye uygun olmadığını düşünerek tadilata karar vermiştir. Erdoğan Tözge ile tadilat projesi için anlaşılır. Tözge, çizdiği proje ile sinemanın dört duvarı dışında hem ağır beton tavan ve kapakları, hem de kolonları yıkarak ortadan kaldırmıştır. Cephe duvarı Gaziler caddesinden biraz içeride olan yapının fuayeleri genişletilerek modern bir görünüm kazandırılır. Öte yandan yeni çatı, çelik konstrüksiyondan imal edilir. Bu çatı da açılır-kapanır sürgülü kapaklara sahiptir ve sistem bu kez elektrikle çalışmaktadır. Böylelikle yeniden inşa edilen Yıldız Sineması ülkemizde bir ilkin gerçekleştirildiği "açılan çatı" özelliğine sahip ilk bina olmuştur. Sinemanın adının da geceleri bu kapakların açılmasıyla görülebilecek yıldızlardan geldiği bilinmektedir. Erdoğan Tözge sinemaya ayrıca yine çelik konstrüksiyondan bir balkon eklemiştir. Balkonun arka üst bölümünde aileler için özel localar bulunmaktadır. 1989 yılında yapılan tadilat projesinde ise sinema yapısı spor salonuna dönüştürülmüş, sinema salonunun balkonları yıkılarak, kademeli olarak yükselen koltukların sıralandığı bölüm (parter) halı sahaya çevrilmiştir. Ayrıca, 1950'li yıllarda ulusal üslupların yerini Uluslararası Stil'e bıraktığı dönemde yapılan bir bina olması, cephesinde ve iç mekanlarında modernist ve sade bir tasarım dilinin kullanılması, cephede yapının özgün giriş kapısında kullanılan üçgen formlar ve birinci katta bulunan eğimli ritmik pencerelerin kullanımı, gridal demir doğramalar, iç mekan döşemelerinde döküm mozaik üzerinde kullanılan geometrik formlar, dönemin modernist anlayışına atıfta bulunan özelliklerdir. Bunun yanı sıra dikey yüzeylerde seramik kullanımı, nişlerde ayna kullanımı, ahşapta torna işçiliği, aydınlatma elemanları üzerinde vitray kullanımı, modernist bir nesne olarak bardo masasının kullanılması, dairesel pencereler, bakır duvar aplikleri ve lakeli yüzeyler de görülen önemli iç mekan özelliklerindedir.

ŞEKİL: YILDIZ SİNEMASI VE ZEKİ MÜREN'İN İZMİR GÜNLERİ, İZMİR HAKKINDA NOTLAR, Kaynak: Ürük, Yaşar. "Yıldız Sineması Ve Zeki Müren'in İzmir Günleri", İzmir Hakkında Notlar, Kent Yaşam. Mart 24, 2021.

KAYNAKÇA

Aydeniz, Ebru ve Esenalp, Emre Can. (2016, Kasım) “Yıldız Sineması” *Docomomo_Türkiye Ulusal Çalışma Grubu Yapı/Yerleşim Tanıtım Formu*

Kaya, Dilek. (2017) “Eski İzmir Sinemaları ve Yıldız Sineması: Mekân, Toplum, Seyir”, *Sinecine: Sinema Araştırmaları Dergisi*, 8 (2) , 93-138 Metin DOI: <https://doi.org/10.32001/sinecine.536527>

S. FERİT ŞİFA ECZANESİ

Yağmur Saburlu

Yaşar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

ÖZET

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında eczacılık mesleği, azınlıkların ve yabancı uyruklu kişilerin yönetiminde bulunmaktadır. Türk eczacılar halk tarafından kabul görmeyip bu sektörde yer edinemedektedir. Baş eczacı Ahmet Hamdi Bey, 1890 yılında İstanbul'da yapmış olduğu girişim ile Türk eczacıların bu alanda önünü açmış ve diğer büyük illerde de Türk eczacıların faaliyet göstermesine zemin hazırlamıştır. Ahmet Hamdi Bey'in öğrencilerinden olan Süleyman Ferit Eczacıbaşı da bu faaliyeti İzmir'e taşıyarak İzmir'de bulunan en ünlü Türk Eczanesi olarak S. Ferit Şifa Eczanesi'ni kurmuştur.

Şifa Eczanesi aktif olduğu dönemi kullanılan malzeme, mobilya ve araç gereçlerle bugüne taşıyan bir iç mekan özelliği taşımaktadır. Tüm ekipmanın orijinal haliyle korunması Cumhuriyet dönemi iç mekan anlayışının kavranabilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Eczaneye ait her parçada o dönemin izi bulunmaktadır. Bulunduğu dönemin konut ve ticari iç mekan tasarım öğelerini karşılaştırmayı ve bu alanda veri elde etmeyi mümkün kılmaktadır.

Mekanda kullanılan tüm mobilyalar doğal ahşaptan yapılmış olup, üzerlerinde el oyması işlemler mevcuttur. Aydınlatma bakır çerçeveli klasik avizelerle sağlanmaktadır. Zeminde monokrom karosiman desenli yer karoları kullanılmıştır. İç mekan anlayışı olarak karşılaştırıldığında kullanılan mobilya ve malzemeler, oyma ve işlemler ve tüm bunların ticari olmalarına rağmen her bir mekanda yarattığı otantik atmosfer ile, Türkiye'den bir örnek olarak Şifa Eczanesi 19. ve 20. yüzyıl Avrupa'sı eczane iç mekanlarıyla paralellik göstermektedir.

İçinde barındırdığı mobilyalar, kullanılan zemin ve aydınlatma malzemeleri ile bir iç mekan tasarım dili oluşturarak ticari amaç gütmeyen dışında o dönemde faaliyet gösteren İstanbul'da Rebul Eczanesi, Eskişehir'de Sıhhat Eczanesi'nin yanında İzmir'de S. Ferit Şifa Eczanesi eczane iç mekanlarında yenilikçi bir tasarım yaklaşımı sergilemesi açısından önemlidir. Mekanı oluşturan iç mimari öğeler dışında mesleki olarak yer alması ve kullanılması gereken malzeme ve araç gereçlerin aynı tasarım yaklaşımı ile

ŞEKİL: S. FERİT ŞİFA ECZANESİ MÜZESİ İÇ MEKANI,

Kaynak: Saburlu Arşivi, 2022.

kullanılan malzemeler aracılığıyla bağdaştırılıp mekana yerleştirilmesi Şifa Eczanesi'nin endüstri ve iç mekan tasarımı alanlarını bilinçli bir şekilde, o dönemin tasarım anlayışı ile entegre ettiğini vurgulamaktadır. Bu anlamda, S. Ferit Eczacıbaşı Şifa Eczanesi iç mekanda modernleşme sürecinde kendi alanında örnek teşkil etmekte ve önemli bir yer edinmektedir.

KAYNAKÇA

Ege Üniversitesi Bilgi İşlem Daire Başkanlığı, “ E.Ü. Eczacılık Fakültesi” Erişim tarihi: 28 Mayıs 2022. https://eczacilik.ege.edu.tr/tr-3090/suleyman_ferit_eczacibasi_sifa_eczanesi.html.

DİYARBAKIR TREN GARI

Zilan Çağan

Yaşar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

ÖZET

Diyarbakır Gar Binası, Cumhuriyet'in ilanından sonra 1935 yılında TCDD (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları) tarafından inşa edilmiştir. Atatürk'ün 15 Kasım 1937 tarihinde ziyaret ettiği yapı, 2015 yılında TCDD tarafından restore edilmiştir. Yapı, günümüzde tren garı işlevini sürdürmektedir.

Modern mimarinin özelliklerini yansıtan Diyarbakır Gar Binası, kentin batı kesimindeki düz alanda geniş bir bahçe içerisine betonarme sistem ile inşa edilmiştir. Zemin katta uzun cephe boyunca ritmik bir düzende sıralanan dikdörtgen pencereler, üst katta aynı düzende kare forma dönüşerek sıralanmaktadır. Cephede kütlelerin farklı kat yükseklikleri, yatay çizgiler ve geometrik cephe kompozisyonları ile yaratılan yatay-düşey etkisinin izleri iç mekanda da geniş ve ferah bir mekan algısı oluşturmaktadır.

Yapının orta aksında bulunan ana giriş kapısı geniş bekleme alanına açılmaktadır. Bekleme alanından perona geçiş için ikinci bir masif ahşap kapı bulunmaktadır. Yapının merkezinde yer alan bekleme holü iki kat yüksekliğinde çözülerek hem kütlede hem de iç mekanda önemli bir mekan olarak vurgulanmıştır. Bu alanda yer alan dikey pencereler ve duvar yüzeylerindeki nişlerle bu anısal vurgu daha da kuvvetlendirilerek bekleme alanındaki yükseklik etkisi artırılmıştır.

Yapının zemin katında bekleme holü dışında, arşiv, yazı işleri, müdür odası, üç adet müdür yardımcısı odası, depo, bilet satış, iki adet güvenlik odası, tuvaletler, r müdür odası, bagaj odası, kombi odası ve elektrik odası bulunmaktadır. Zemin kat yerleşiminde binanın orta aksında yer alan giriş kapısının açıldığı bekleme holünün sağında ve solunda yer alan alanlarda merdivenler, ofisler ve tuvaletler ve bilet satış ofisleri bulunmaktadır. Zemin kotunun altında merkezdeki bekleme alanının iki tarafında yer alan kütlelerde bodrum kat yer almaktadır. Bodrum katta beş adet depo, üç adet arşiv odası ve teknik merkez odası bulunmaktadır. Yapının birinci katında ise iki lojman birimi vardır. Bu katta üç adet mutfak, trafik baş kontrolör odası, trafik denetim kontrolörlüğü, tuvaletler, arşiv, elektrik odası, banyo, iki adet depo, yatak odası, çocuk odası, oturma odası, salon ve iki adet teras

ŞEKİL: 2022 DİYARBAKIR GAR BİNASI FUAYE ALANI,
Kaynak: Diyarbakır Tren Garı Çalışanı Murat Aktaş Arşivi.

yer almaktadır.

Gar binasının sağ ve sol kısmında spiral şeklinde iki adet merdiven bulunmaktadır. Merdivenlerin basamaklarında doğal taş dōřeme kullanılmıştır. Merdivenin korkulukları demir olup kōpeřtesi masif ahşaptan yapılmıştır. Merdiven restorasyon aşamasında değiştirilmemiş ve özgün haliyle korunmuştur. Bekleme alanının zemininde doğal taş kullanılmıştır. Ortakalan, mutfaktuvaletvekoridorlarınzeminindeseramikkullanılmıştır. Ofisler ve lojman odalarında ise zeminde parke dōřeme uygulaması görölmektedir.

Bekleme alanına, ofislere ve birinci kattaki lojmanlara doğal ışık sağlayan cephedeki geniş pencereler haricinde bekleme alanının yüksek tavanından sarkan kristal bir avize bulunmaktadır. Restorasyon aşamasında odalarda asma tavan sistemleri ve tavan sistemine yapay aydınlatma elemanları eklenmiştir. Yapıda bulunan pencere pervazları, kapılar ve kapı kasaları restorasyondan sonra yine özgün haliyle masif ahşap olarak kalmıştır. Mekanda kullanılan mobilyalar ise restorasyon aşamasında değiştirilmiştir. Fuaye alanında bekleme yapılırken hareketli oturma üniteleri kullanılmaktadır fakat bu oturma üniteleri restorasyon sonrasında yenilenmiştir.

KAYNAKÇA

Başar, Mehmet Emin ve Hacı Abdullah Erdoğan. “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Türkiye’de Tren Garları.” Selçuk Üniversitesi Mühendislik, Bilim ve Teknoloji Dergisi 24.3 (2009): 29-44.

Dalkılıç, Neslihan ve Halifeoğlu, F. Meral. “Erken Cumhuriyet Döneminde Diyarbakır’da Kamu Binaları: 1923-1950 Dönemi”, *Mimarlık Dergisi* 358 (2011): 74-84. <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=372&RecID=2615#>

“Diyarbakır Tren Garı 81 yıldır bölgeye hizmet veriyor”, *Ray Haber*, 26/01/2016, <https://rayhaber.com/2016/01/diyarbakir-tren-gari-81-yildir-bolgeye-hizmet-veriyor/>

ÖZGEÇMİŞLER

Sena Abdulmelik

İzmir Ekonomi Üniversitesi 4. Sınıf İç mimarlık ve Çevre Tasarımı Öğrencisi İzmir, Türkiye’de 2000 yılında doğmuştur. Lise eğitimini 2018 yılında Mustafa Kemal Anadolu Lisesi’nde tamamlamıştır. Lise mezuniyetinden sonra 2018 yılında İzmir Ekonomi Üniversitesi İç mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde %50 burslu olarak okumaya hak kazanmıştır. Üniversite eğitimi sürecinde 2019 yılının Haziran ve Temmuz aylarında AKTAŞ MERMER Sanayi ve Ticaret A.Ş.’nde atölye stajını, 2020 yılının Ağustos ayında 2H Bektaş Ekmekçilik Unlu Mamuller İnşaat Taahhüt Mimarlık Pazarlama San. ve Tic. Ltd. Şti. tarafından yürütülen apartman projesinde şantiye stajını, 2021 yılının Ağustos ayında Massa Mobilya’da ofis stajını yapmıştır. İzmir Ekonomi Üniversitesi tarafından yürütülen Üç Kuşak Usta-Çırak projesi ve Eğitim Sepeti tarafından verilen Kalite Yönetim Sistemi Temel Eğitimi’ni tamamlayıp sertifika almıştır. 2022 Mayıs ayı itibarıyla 4. Sınıf öğrencisi olarak eğitimini sürdürmektedir.

Fulya Melis Akbay

Yaşar Üniversitesi Mimarlık Bölümünde 2016 yılında başladığı lisans eğitimine halen devam etmektedir. 2016 yılından itibaren Nesin Sanat Köyü’nde düzenlenen mimarlık ve tasarım atölyelerinde gönüllü-katılımcı olarak yer almaktadır. 2018 yılında Çatkın Yapı ve İnşaat firmasında yaz dönemi stajını tamamlamıştır. 2021 yılında Cİ yapı firmasında kısa bir dönem çalışmıştır. 2018 yılından itibaren Mimarlar Odası Öğrenci Temsilcileri Kurulu tarafından oluşturulan ‘Çatıdakiler’ adlı oluşumda yer almaktadır. 2020 yılında İyi Tasarım ve İYTE ortaklığında gerçekleşen ‘Geleceğin Üniversite Kampüslerini Tasarlamak’ adlı atölyede katılımcı olarak yer almıştır. 2022 yılında İzmir’de düzenlenen ‘Mimarlık Öğrencileri Forumu’nda ev sahibi ekipte yer almıştır. Eskişehir’de XI.si düzenlenen ‘Mimarlık ve Eğitim Kurultayı’na İzmir öğrenci temsilcisi olarak katılım sağlamıştır, yine 2022 yılında MİAK Akreditasyon Kurulunun ziyaret takımında gözlemci katılımcı olarak görev almıştır. Soykan Yapı firmasında çalışmayı sürdürmektedir.

Sevinç Alkan Korkmaz

Sevinç Alkan Korkmaz, lisans eğitimini Uludağ Üniversitesi Mimarlık Bölümünde (2005), yüksek lisans (2011) ve doktora eğitimini (2017) ise, Dokuz Eylül Üniversitesi Bina Bilgisi Programı'nda tamamladı. Bursa ve İzmir'de çeşitli tasarım ofislerinde ve İzmir Yaşar Üniversitesi'nde çalıştı. 2018 yılından bu yana akademik çalışmalarını İstanbul Rumeli Üniversitesi bünyesinde Dr. Öğretim Üyesi olarak sürdürmektedir. Çalışmalarında ağırlıklı olarak dijital üretim teknolojileri, haritalama, dönüştürülmüş malzeme kullanımı, konut tasarımı ve tasarım eğitimi konularına eğilmektedir.

Hasan Altan

Lefkoşa 20 Temmuz Fen Lisesi'nde orta eğitimini görmüş ve 2004 yılında Yakın Doğu Üniversitesi Mimarlık Fakültesinden mimar olarak mezun olmuştur. Mesleki öğrenimine Wolverhampton University Güzel Sanatlar Bölümünde iç mimarlık eğitimi alarak 'İç mimar' ünvanı almış ve üniversite bünyesindeki yüksek lisans proje sergisine katılımı ile yüksek lisansını 2007 yılında tamamlamıştır. 2007-2010 yılları arasında Girne Amerikan Üniversitesi, İç mimarlık Fakültesinde öğretim görevlisi olarak çalışmıştır ve 2017 yılından itibaren Yakın Doğu Üniversitesinde İç Mimarlık doktora eğitimini almaya devam etmektedir. 2010 yılından bu yana Yakın Doğu Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümünde öğretim görevlisi olarak çalışmakta, tasarım stüdyosu ve kuram dersleri vermektedir. İç Mimarlıkta süsleme, iç mimarlık teorisi ve mekanda yeniden kullanıma adaptasyon konuları ilgi alanıdır. Eğitimlik görevinin yanı sıra aktif olarak profesyonel mimarlık ve iç mimarlık yapmaktadır.

T. Elvan Altan

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümünde lisans eğitimini (1989), Mimarlık Tarihi alanında yüksek lisans eğitimini (1991) ve SUNY Binghamton Üniversitesi'nde Mimarlık ve Sanat Tarihi alanında doktora eğitimini (1999) tamamladı. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapan Profesör Altan, lisans ve lisansüstü düzeyde mimarlık tarihi dersleri vermektedir. Araştırma konularının odağını on dokuzuncu ve yirminci yüzyıl mimarlığı ile mimarlık tarih yazımı alanları ve özellikle geç Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti bağlamları ile başkent Ankara'nın yapı çevre tarihi oluşturmaktadır. İlgili akademik ve mesleki kuruluşların komite ve kurullarında görev yapmakta olan Altan, DOCOMOMO_Türkiye'nin de Yürütme Kurulu üyesi ve Ankara temsilcisidir.

Diğdem Angın

Diğdem Angın 1988 yılında İstanbul'da doğdu. 2011 yılında İTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümünden mezun oldu. 2013-2017 yılları arasında İTÜ Mimarlık Tarihi Bölümünde aldığı yüksek lisans eğitimini, Doç. Dr. Gül Cephaneçigil danışmanlığında "Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Ortamında Aptullah Ziya Kozanoğlu" teziyle tamamladı. İstanbul'da çeşitli mimarlık ofislerinde çalışmanın yanı sıra, 2016-17 yılında SALT Araştırma'da Çinici Arşivi'nde proje asistanlığı yaptı. 2020/21 öğretim yılında ODTÜ Mimarlık Tarihi programında doktora eğitimine başladı. 2021 yılı Şubat ayından beri Mersin Üniversitesi Mimarlık Tarihi Bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

Deniz Avcı Hosanlı

Kültürel mirası koruma uzmanı iç mimar ve çevre tasarımcı (MSc, ODTÜ; BSc, Başkent Ü.) ve mimarlık tarihçisi (PhD, ODTÜ) Deniz Avcı Hosanlı, çeşitli restorasyon, mimari ve iç mimari projelerinde çalışmış; 2018-2022 yılları arasında I.D. Bilkent Üniversitesi ve Kadir Has Üniversitesi, İç mimarlık ve Çevre Tasarımı bölümlerinde lisans dersleri vermiştir. 2022 yılında Haliç Üniversitesi, İç mimarlık Bölümünde Dr. Öğretim Üyesi olarak çalışmakta; mimarlık tarihi, iç mimarlık tarihi, iç mimarlık ve çevre tasarımı stüdyoları, çevresel analiz teknikleri ve sinema/mimarlık/mezan ilişkileri üzerine lisans ve yüksek lisans dersleri vermektedir. Uzmanlık alanları, Ankara’da erken Cumhuriyet döneminde konut mimarisi, üretimi ve aktörleri; yeniden işlevlendirme (adaptive re-use) yaklaşımıyla kültürel mirası koruma; tarihi yapıların geçmişte ve günümüzde süregelen mekansal dönüşümleri ve dönüşen iç mekanları; Modern Hareket kültürel mirasının ve iç mekanlarının belgelenmesi ve korunması olarak sıralanabilir. Geç Osmanlı ve erken Cumhuriyet dönemi sağlık mimarisi üzerine araştırmalar ve çalışmalar yapmaktadır. Sinemada, özellikle Yeşilçam sinemasında temsil edilmiş iç mekanları formal ve sosyokültürel bağlarıyla incelediği çalışmaları vardır. “Ankara’da İz Bırakan Mimarlar” araştırma projesinde çalışmıştır. “docomomo_tr İç Mekan Komitesi’nde komite üyesi olarak faaliyet göstermektedir.

Büşra Balaban

İstanbul Teknik Üniversitesi’nden Mimarlık lisans programını ve Endüstri Ürünleri Tasarımı yandal programını tamamlayarak 2018 yılında mezun oldu ve ardından yüksek lisans eğitimine başladı. Lisans ve lisansüstü eğitimi süresince Erasmus değişim programı kapsamında Università Iuav di Venezia (2016) ve KU Leuven Sint-Lucas Faculteit Architectuur’da (2021) eğitim gördü, ulusal ve uluslararası birçok çalıştay ve etkinlikte katılımcı ve yürütücü olarak yer aldı. Şu an İTÜ Mimari Tasarım Programı’nda yüksek lisans eğitimine “Sinematografik Tekniklerin Toplumsal Cinsiyet Normlarını Ev Mekanında Yeniden Üretimi” başlıklı tez çalışması ile devam ediyor ve İstanbul Bilgi Üniversitesi Mimarlık Fakültesinde araştırma görevlisi olarak çalışıyor. Mimarlık kuramları, eleştirel mekansal pratikler, toplumsal cinsiyet çalışmaları, sinematografi ve film yapma pratikleri odağında çalışmalarına devam ediyor.

Gülnur Ballice

Lisans eğitimini Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümünde, yüksek lisans eğitimini Orta Doğu Teknik Üniversitesinde ve doktora eğitimini Dokuz Eylül Üniversitesinde Mimarlık Anabilim Dalında tamamlamıştır. 1991-2005 yılları arasında mimarlık ofislerinde çalışmalarını sürdürmüştür. Yaşar Üniversitesinde 2005 yılında Öğretim Görevlisi olarak başladığı görevine, 2006 yılında Yardımcı Docent kadrosuna atanarak devam etmiştir. Aynı bölümde 2006-2013 yılları arasında Bölüm Başkanlığı yapmıştır. 2016 yılında yine aynı üniversitede Doçentliğe atanmıştır. Halen Yaşar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. TMMOB Mimarlar Odası ve 4T Tasarım ve Tasarım Tarihi Topluluğu üyesidir. Başlıca araştırma konuları arasında kentsel dönüşüm/yenileme, kent kimliği, yaratıcı konut projeleri, modern mimarlık/iç mimarlık tarihi ve kuramı, tasarım stüdyosunda öğretim metotları, sağlık iç mekanları, konut ve kültür yer almaktadır. 2021 yılında tamamlanmış olan “Yüzyıl Ortası Çok Katlı Konutların Mekansal Analizi ve Sanal Ortama Üç Boyutlu Aktarımı; Karşıyaka, İzmir” adlı bilimsel araştırma projesinde yürütücü olarak görev almıştır.

Özge Başağaç

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümünden 2001 yılında mezun olduktan sonra aynı üniversitede Restorasyon alanında “Klasik Arkeolojik Alanların Sanal Çevrede Sunumu Örnekleme Çalışması: Sagalassos” başlıklı teziyle Yüksek Lisans (2005), Kültür Mirasını Koruma alanında “Denizcilik Kültür Mirasının Parçası Olarak Deniz Fenerlerinin Korunması: Ege Kıyıları Deniz Fenerleri Örneği, Türkiye” başlıklı teziyle Doktora (2019) derecelerini almıştır. Özel sektör kurumlarında ve kendi ofisinde 20 yıldan fazla süreyle mimari koruma alanında çalışmalarını yürütmüştür. 2008 yılından itibaren yarı zamanlı öğretim görevlisi olarak akademik çalışmalarını sürdürmüş, 2020 yılında Yaşar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümüne katılmıştır. Kültür mirasının korunması, yeniden işlevlendirilmesi, arkeolojik çevrede tasarım, deniz fenerleri alanlarında araştırma ve uygulamalarını sürdürmektedir.

Hacer Başarır

Mimar ve akademisyen Hacer Başarır, lisans öğrenimini 2003 yılında Doğu Akdeniz Üniversitesi (DAÜ) Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümünde tamamladı. Ardından, yüksek lisans derecesini (MA) 2004 yılında İngiltere - Wolverhampton Üniversitesi'nde İç Mimarlık alanında yenileme - müze tasarımı odaklı olarak tamamladı. Doktora çalışmalarını ise, yine İngiltere'de, Manchester Üniversitesi'nde, Mimari ve Kentsel Koruma üzerine kaleme aldı ve 2009 yılında doktor ünvanını aldı. 2018 yılında ise "Koruma ve Yenileme" alanında Doçent (DAÜ) ünvanı alan Başarır, 2011 yılından bu yana Doğu Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümünde akademisyen olarak tam zamanlı çalışmaktadır. Başarır, İç Mimari Tasarım Stüdyolarının her kademesinde görev almakta, Röleve, Yenileme ve Koruma ile ilgili Lisans ve Yüksek Lisans dersleri vermektedir. Başlıca araştırma alanları kentsel ve mimari koruma ve yenileme, modern miras, politika, bellek, müze tasarımı, Kıbrıs ve Gazimağusa'dır ve bu konular üzerine sunduğu bildirileri ve yazıları çeşitli kitap ve dergilerde yayınlanmıştır.

Selva Başçı

Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünden 2017 yılında mezun olmuştur. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İç Mimarlık Programı'nda "Bilim kurgu Sinemasında İç Mekan Tasarımını Şekillendiren Karakter-Mekan Bütünlüğünün Star Wars Filmleri Üzerinden İncelenmesi" başlıklı tez çalışmasını 2020 yılında tamamlamıştır. 2020 yılında başladığı Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Doktora programında aktif öğrenci olup; "Sinema ve Edebiyatta Kurgusal Mekan Üretiminde Yaratıcılığın Geliştirilmesine Yönelik Bir Yöntem Önerisi" başlıklı tez çalışmasına devam etmektedir. 2019 yılından itibaren İstanbul Gedik Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde araştırma görevlisi olarak görev yapmaktadır. Kurgusal mekan, sinemada mekan, edebiyatta mekan, tasarım eğitiminde yaratıcılık çalışma konuları arasında yer almaktadır.

Gaye Birol

Lisans eğitimini 1992 yılında Yıldız Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümünde, Yüksek Lisans eğitimini 1996 yılında Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalında, Doktora eğitimini 2003 yılında İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Doktora programında tamamlamış, 2012 yılında Üniversitelerarası Kuruldan Doçentlik unvanını almıştır. Akademik kariyerini 1993-2017 yılları arasında Balıkesir Üniversitesi Mimarlık Bölümünde Araştırma Görevlisi, Yardımcı Doçent ve Doçent olarak sürdürmüştür. 2017-2018 yılları arasında Doçent olarak görev yapmış olduğu İzmir Demokrasi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümünde 2018 yılında bu yana Profesör olarak görevine devam etmektedir. Yayınlanmış çok sayıda akademik çalışması ve yönetiminde tamamlanmış yüksek lisans tezi bulunmakta olup, halen yönetiminde devam eden dört adet doktora tezi bulunmaktadır. 'Modern Mimarlık Mirası, Türkiye'de Modern Mimari, Kentsel Tasarım, Mekan ve Tüketim İlişkileri, Küreselleşme ve Mekan' konuları, üzerinde yoğunlaştığı çalışma alanları arasında yer almaktadır.

Ayşe Cansu

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümünden 2014 yılında mezun olmuştur. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Tarihi Programı'nda 2020 yılında başladığı yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. 2017-2018 yıllarında Gebze Teknik Üniversitesi Yapı Bilgisi Bilim Dalı'nda araştırma görevlisi olarak görev yapmıştır. 2019 yılından itibaren İstanbul Gedik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde araştırma görevlisi olarak görev yapmaktadır. Geç Dönem Osmanlı Mimarlığı, Erken Dönem Cumhuriyet Mimarlığı ve Modern Mimarlık Tarihi, çalışma konuları arasında yer almaktadır.

Özge Cordan

Özge Cordan, lisans (1992), yüksek lisans (1995) ve doktora (2002) derecelerini, Karadeniz Teknik Üniversitesi'nden, mimarlık alanında almıştır. 1992-2004 yılları arasında Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde araştırma görevlisi, 2004-2007 yılları arasında İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde uzman doktor olarak görev yapmıştır. 2007 yılından bu yana İTÜ İç Mimarlık Bölümünde, öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. 2007-2008 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri University of Cincinnati'de ziyaretçi araştırmacı olarak bulunmuştur. 2008-2010 yılları arasında İstanbul Teknik Üniversitesi İç Mimarlık Bölümünde bölüm başkan yardımcılığı görevini, 2008-2018 yılları arasında İstanbul Teknik Üniversitesi İç Mimari Tasarım Uluslararası Yüksek Lisans Programı-IMIAD'da program koordinatörlüğü ve 2010-2015 yılları arasında IMIAD Programı uluslararası koordinatörlük görevlerini üstlenmiştir. Başlıca araştırma alanları iç mimarlık eğitimi, kültür, göç ve mekan çalışmaları, yeniden kullanım ve kentsel iç mekandır.

Zilan Çağan

Bornova Koleji Anadolu Lisesi'nde 2015'te mezun olmuştur. 2015 yılında İzmir Ekonomi Üniversitesi'nde İngilizce Hazırlık eğitimini tamamlamıştır. 2016 yılında İzmir Ekonomi Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde başladığı lisans eğitimine 2019 yılından itibaren Yaşar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde devam etmektedir. 2021 yılında İZKA İnşaat'ta yaz döneminde ofis stajını tamamlamıştır ve aynı yıl İzmir İçmimarlar Odasına öğrenci üye olarak kayıt olmuştur.

Cihat Çağlar

Cihat Çağlar, 2012 yılında TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümüne, 2014 yılında Mimarlık Bölümü Çift Anadal eğitimine başladı. 2017 yılında İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünden üniversite birinciliği ile mezun oldu. 2017-2019 yılları arasında TOBB ETÜ İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde asistanlık yaptı. 2019 yılında Mimarlık Bölümünden mezun oldu. Ulusal ve uluslararası öğrenci yarışmalarında birincilikler kazandı. TED Üniversitesi Mimarlık ve Kent ve Çalışmaları Programı'nda yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. Halen TED Üniversitesi İç mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktadır. Türkiye'de modern iç mekanı araştırma, belgeleme ve koruma amacıyla kurulan DOCOMOMO Türkiye İç Mekan Komitesi'nde Komite Üyesi olarak faaliyet göstermektedir.

Kübra Çeber

Kübra Çeber 1986 yılında Trabzon'da doğmuş ilk, orta ve lise eğitimini burada almıştır. Hacettepe Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümünden 2010 yılında üçüncülükle mezun olmuştur. Yüksek lisans eğitimine yine aynı üniversite ve bölümde devam ederek, "Osmanlı Modernleşmesi Sürecinde Sanayi Mektepleri Bağlamında Ankara Sanayi Mektebi" başlıklı tez çalışmasını 2017 yılında tamamlamıştır. Tez çalışması kapsamında Ankara Rahmi M. Koç Müzesi tarafından düzenlenen Çevrimiçi Endüstri Tarihi Konuşmaları (5 Kasım 2020) ile HÜTKAM tarafından düzenlenen Kültürel Bellek 2021'e (20 Şubat 2021) davetli konuşması olarak katılmıştır. Vekam Yerel Bellek Sertifika Programı'nı (2022) başarıyla tamamlamıştır. Araştırma konuları arasında; modernleşme, sanat okulları ve üretimleri, Erken Cumhuriyet Dönemi mimarisi ve Türkiye'de modern mobilya yer almaktadır. Şu an ise, Ankara Rahmi M. Koç Müzesi'nde açılması planlanan "Marangozluk Tarihi" sergisinde araştırmacı olarak görev almaktadır.

Beyza Çermikli

Lisans derecesini 2005 yılında İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Orman Mühendisliği Bölümünden, 2007 yılında İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümünden aldı. 2010 yılında “Yaya Bölgelerinde Kullanım Analizi Üzerine Bir Araştırma: Beyazıt Meydanı ve Çevresi Örneği” başlıklı tez çalışması ile İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Bölümünde yüksek lisans programını tamamladı. 2016 yılında “Tarihi Kent Merkezlerinde Mekan Kalitesinin Okunabilirliği Üzerine Araştırmalar” başlıklı tez çalışması ile İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Bölümünde doktora programını tamamladı. İÜ Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü, Bimtaş, Meta, Mescioğlu gibi şirketlerde çok çeşitli peyzaj ve kentsel tasarım projelerinde çalıştı. 2021 yılından beri İstanbul Atlas Üniversitesi Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde Dr. Öğretim Üyesi olarak görev almaktadır.

Cansu Değirmencioğlu

Cansu Değirmencioğlu, 2019'dan bu yana Münih Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümünde doktora adayıdır. Lisans derecesini İç Mimarlık alanında, yüksek lisans derecesini Mimarlık Tarihi alanında İstanbul Teknik Üniversitesi'nde tamamlamıştır. Berlin'de ikamet etmekte ve DAAD doktora bursu ile desteklenen, erken Cumhuriyet Türkiye'sinde hijyen ve sağlık temalarının yapıları çevre ile ilişkisine odaklandığı doktora tezi üzerinde çalışmaktadır. 2017'den bu yana mimarlık ve mobilya tasarımının tarihi üzerine lisans dersleri yürütmekte olan Değirmencioğlu'nun aralarında uluslararası bildiri ve yayınların da bulunduğu çalışmaları hijyen, tıp ve modern mimarinin kesişen tarihlerine ve ayrıca aydınlatma tasarımının tarihine odaklanmakta.

Alara Demirci Canbulat

Lisans eğitimini 2013-2017 yılları arasında Bilkent Üniversitesi Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde, yüksek lisans eğitimini 2017-2020 yılları arasında Başkent Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde tamamlamıştır. 2020 yılında Başkent Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde başlamış olduğu doktora eğitimine devam etmektedir. 2020 yılında Başkent Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde başladığı görevine yarı zamanlı öğretim görevlisi olarak devam etmektedir. Başlıca araştırma konuları arasında engelliler için iç mekan tasarımları, evrensel tasarım, herkes için tasarım, erişilebilirlik kavramları yer almaktadır.

Hamdi Doğruer

1996 yılında Ankara'da doğdu. Lisans eğitimini 2019 yılında Başkent Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde tamamladı. Aynı yıl Başkent Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde yüksek lisans eğitimine başladı ve halen ‘İç Mekan Tasarım Tarihi Çerçevesinde Türkiye'deki Tiyatro Dekorlarının Tarihine Bir Bakış: Küçük Tiyatro Örneği’ başlıklı teziyle yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. Aynı zamanda kendi iç mimarlık ofisi ve mobilya imalat atölyesinde proje ve uygulama alanlarında çalışmaktadır.

Deniz Dokgöz

1976 Çorum doğumlu. 1998 DEÜ Mimarlık Fakültesi mezunu. 2002 İYTE Mimarlık ABD Yüksek Lisans (B.Arch); 2012 DEÜ FBE Bina Bilgisi ABD Doktora (Ph.D) derecesi aldı. Halen DEÜ Mimarlık Fakültesinde Doç. Dr. olarak çalışmakta. 2005 yılında Orhan Ersan ve Ferhat Hacılibeyoğlu ile birlikte kurdukları İkiartıbir Mimarlık bünyesinde katılmış olduğu ulusal mimari proje yarışmalarında çeşitli ödüller aldı. İzmir Mimarlık Merkezi, Kadırlı Belediye Hizmet Binası ve Kültür Merkezi, DEÜ Doğu Kapısı, Lüleburgaz Yıldızları Kadın Akademisi, Mezitli Belediye Hizmet Binası gibi yapıları inşa edildi. Uluslararası, ulusal ve öğrenci mimari proje yarışmalarında çeşitli jüri üyelikleri yaptı. Mimarlık çalışmalarının yanı sıra eskiz ve karikatür alanında da çalışmalarını sürdürmekte ve çeşitli ödülleri bulunmakta.

İbrahim Anıl Durmaz

08.10.1991 tarihinde Ankara'da doğdum. 2010 yılında Ted Ankara Koleji'nden mezun oldum. 2015 yılında Başkent Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünü bölüm birincisi olarak bitirdim. 2019 yılında Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü Tezli Yüksek Lisans Programı'nı bitirdim. 2020 yılında Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Doktora Programına başladım ve eğitimime burada devam etmekteyim. 2016-2018 yılları arasında İki Derece Mimarlık'ta iç mimar ve çevre tasarımcısı olarak çalıştım. 2020-2021 güz döneminde, Başkent Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladım. İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı, tasarım ve kuram alanlarında akademik çalışmalarına devam etmekteyim. Ankara Atılı Spor Kulübü'nde lisanslı sporcuyum.

Efsun Ekenyazıcı Güney

Efsun Ekenyazıcı Güney, 2002 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümünden mezun oldu. Yüksek lisans derecesini 2005 yılında, doktora derecesini ise 2013 yılında aynı üniversitenin Bina Araştırma ve Planlama Programı'ndan aldı. 2006 yılında Bahçeşehir Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesinde asistan olarak çalışmaya başlayan Ekenyazıcı Güney 2013 yılından itibaren aynı fakültede öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde, lisans ve yüksek lisans seviyelerinde Tasarım ve Mimarlığa Giriş, İç Mimarlığa Giriş, Görsel Medya, Yeniden İşlevlendirme gibi çeşitli derslerde görev alan Ekenyazıcı Güney ikinci sınıf tasarım stüdyosu koordinatörü olmakla birlikte çeşitli yüksek lisans tezleri yürütmektedir. DOCOMOMO_Türkiye Çalışma Grubu, Modern İç Mekan Komitesi üyesi olan Ekenyazıcı Güney'in ilgi ve araştırma alanları arasında İstanbul'un konut kültürü ve apartmanlaşma süreci, modern mimari mirasın belgelenmesi ve korunması, yeniden işlevlendirme, kentsel kimlik, kentsel dönüşüm ve tasarım eğitimi gösterilebilir.

Hikmet Eldek Güner

Hikmet Eldek Güner lisans eğitimini Erciyes Üniversitesi (2003) Mimarlık Bölümünde tamamladı. Yüksek lisans eğitimini (2004-2007) Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde Mimarlık Fakültesi, Restorasyon Ana Bilim Dalı'nda, "Value Assessment For Defining The Conservation Principles For Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası" başlıklı tezi ile, Doktora eğitimini (2008-2014) Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Restorasyon Ana Bilim Dalı'nda, "Türkiye'de 1930-55 Yılları Arasında İnşa Edilmiş Modern Yapıların Koru(n)ma Sorunları" başlıklı tezi ile tamamlamıştır. 2019 yılında Doçent olan Hikmet Eldek Güner İzmir Demokrasi Üniversitesi Mimarlık Bölümünde görev yapmaktadır. Çalışma alanı olan Erken Cumhuriyet Dönemi ve yapıları, modern mimari miras, 20.yy yapılarının koruma sorunları, restorasyon uygulamaları, kentsel koruma planlaması konularında yayınlanmış çalışmaları bulunmaktadır.

Sena Hande Emre

Sena Hande Emre 2019 yılında Bahçeşehir Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Mimarlık bölümünden lisans derecesini almıştır. 2020 yılında Bahçeşehir Üniversitesi İç Mekan Tasarımı Bölümünde yüksek lisans eğitimine başlamıştır. Aynı zamanda profesyonel çalışma hayatına bir mimarlık ofisinde devam etmiştir. Çalıştığı ofiste, İTÜ uzay uçak ek binası, kafe, vakıf tasarımı gibi hem iç mekan, hem mimarlık alanındaki projelerde görev almıştır. Yüksek lisans eğitimi sırasında kamusal alan, kamusal sanat ve toplumsal bellek gibi konuların üzerine eğilmiştir. Şu anda tez aşamasında olan yazar "1960-2000 yılları arasında Türkiye'de Kamusal Sanatın Toplumsal Bellek Üzerine Etkisi ve Atatürk Kültür Merkezi Örneği" başlıklı tezin çalışmalarına devam etmektedir.

Selcan Erbay

Denizli, Türkiye’de 1999 yılında doğmuştur. Lise eğitimini 2017 yılında Fethiye Ömer Özyer Anadolu Lisesi’nde tamamlamıştır. 2017 yılında İzmir Ekonomi Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi İç mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümüne %100 burslu olarak giriş yapmıştır. Hazırlık sınıfını tamamlayıp 2018 yılında bölüme başlamıştır. Üniversite eğitimi sürecinde 2019 yılının Ağustos ve Eylül aylarında AFC Mermer Atölyesi’nde atölye stajını, 2021 yılının Temmuz ve Ağustos aylarında ise Çelebi Mimarlık ve İnşaat Ofisi’nde şantiye stajını yapmıştır. İzmir Ekonomi Üniversitesi bünyesinde yürütülen Usta-Çıracak ve Mentorluk projelerinden sertifika almıştır. 2022 Mayıs ayı itibariyle 4. Sınıf öğrencisi olarak eğitimini sürdürmektedir.

Su Kardelen Erdoğan

2016 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümünden mezun olmuştur. Yüksek Lisans eğitimini, 2018 yılında araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladığı İzmir Demokrasi Üniversitesi’nde, “Mekansal Arayüzler: 1960-1980 Yılları Arasında İnönü Caddesi’nde İnşa Edilen Modern Apartmanlar Üzerine Bir Araştırma” başlıklı tezi ile 2020 yılında tamamlamıştır. Aynı yıl İzmir Demokrasi Üniversitesi Mimarlık Anabilim Dalı’nda doktora eğitimine başlamıştır. Çalışma konuları, “Modern mimarlık mirası, Türkiye’de modern mimari ve konut, kentsel mekanda konut ve mekan kuramları, edebiyat-mimarlık ilişkisi” başlıkları üzerine yoğunlaşmaktadır.

Ceylan Gezer Çatalbaş

İstanbul Teknik Üniversitesi’nde Mimari Tasarım alanındaki doktora eğitiminde tez aşamasında olan Zeynep Ceylan Gezer Çatalbaş, Mimari Tasarım alanındaki yüksek lisans (2010) ve Mimarlık Bölümündeki lisans (2006) derecelerini İstanbul Teknik Üniversitesi’nden almıştır. İngilizce ve Almanca bilen Ceylan Gezer, Socrates-Erasmus bursuyla 2004 yılında Münih Teknik Üniversitesi’nde okumuştur. Doktora çalışmasında Teşvikiye-Nişantaşı ve çevresindeki, sosyal ve fiziksel dönüşümü aktörlerine odaklanarak, toplumsal bellek çerçevesinde ele almaktadır. Çeşitli ofislerde farklı ölçeklerde mimari ve iç mimari projelerine katkı sağlamış, halen çeşitli uygulama ve tasarım projelerinde rol almaktadır. İstanbul Teknik Üniversitesi’nde ‘Methods of Environmental Analysis in Architecture’ adlı dersi vermiştir. 2018 yılından bu yana Bahçeşehir Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesinde, 2022 yılından beri Kültür Üniversitesi Mimarlık Fakültesinde yarı zamanlı öğretim görevlisi olarak ders vermektedir.

Beril Gök

Mimar, iç mimar ve akademisyen Beril Gök, lisans öğrenimini mimarlık ve iç mimarlık bölümlerinde çift lisans yüksek onur derecesi ile 2020 yılında tamamladı. Lisans eğitimi sürecinde İtalya Milano Istituto Marangoni’de Interior&Product Design eğitimi de alarak disiplin içi ve disiplinlerarası farklı alanların dinamiklerini tasarım eğitimi sürecine yansıtmıştır. Ulusal ve uluslararası platformlarda etkinlik koordinatörlüğü, temsilcilik, sosyal sorumluluk projesi ve atölye yürütücülükleri yapmıştır. Ayrıca çeşitli yarışma projelerine katılarak ikincilik ödülü, özel jüri ödülü ve mansiyon ödülü olmak üzere farklı derecelerde ödüllere layık görülmüştür. Eğitim sürecine İstanbul Teknik Üniversitesi Mimari Tasarım Yüksek Lisans Programı’nda yüksek lisans öğrencisi olarak devam etmekte olan yazar, Bahçeşehir Üniversitesi İç mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde araştırma görevlisi olarak akademik çalışmalarını yürütmektedir.

Damla Göre

Damla Göre 2014'te Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümünde lisans, 2017'de İstanbul Bilgi Üniversitesi Mimarlık Tarihi, Teorisi ve Eleştirisi Programı'nda yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. Şu anda ETH Zurich, Institute for the History and Theory of Architecture (gta) programından aldığı bursla Prof. Maarten Delbeke'nin kürsüsünde doktora çalışmalarına devam etmektedir. Doktora araştırması, geç Osmanlı'dan erken cumhuriyet dönemine uzanan dönemde salonun psiko-sosyal bir mekan olarak gelişimine ve bununla ilgili olarak iç dekorasyon, modernite ve toplumsal cinsiyet arasındaki bağlara odaklanır. İlgi alanları, on dokuzuncu ve erken yirminci yüzyıl mimarlık tarih yazımı, akdeniz coğrafyasında maddi kültür tarihi, domestik mimari ve cinsiyet çalışmalarını kapsar. Damla Göre, Historismus (Réseau Suisse de l'historicisme) organizasyonunun bir parçasıdır ve yayınları çeşitli akademik, ulusal ve uluslararası dergilerde yer almaktadır.

Gizem Güler Nakıp

Gizem Güler Nakıp, Yaşar Üniversitesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünden 2019 yılında bölüm üçüncüsü olarak mezun olmuştur. 2021 yılında Yaşar Üniversitesi, İç Mimarlık Bölümünde "Kentsel, Mimari ve İç Mekan Elemanı Olarak Cephe: 1950-1980 Dönemi İzmir Karşıyaka Apartmanlarında Somut ve Soyut Değerlerin Yorumlanması" başlıklı teziyle yüksek lisansını tamamlamıştır. 2019-2021 yılları arasında Yaşar Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde araştırma görevlisi olarak görev yapmıştır. 2021 Ekim ayı itibarıyla Silesian Teknoloji Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Teori, Tasarım ve Mimarlık Tarihi Bölümünde doktora eğitimine devam etmektedir. Başlıca araştırma alanları arasında mimarlık/iç mekan tarihi ve teorisi, modern konut kültürü, kültürel/sosyalsürdürülebilirlikve mimari/kentsel/kültürel mirasın korunması yer almaktadır.

Çağla Gümüştü

Lisans eğitimini Altınbaş Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde 2016-2017 akademik yılında bölüm üçüncüsü olarak tamamladı. Kocaeli Üniversitesi İç Mimarlık Yüksek Lisans programında eğitimine devam ederek 2021 yılında mezun oldu. Aynı yıl İstanbul Atlas Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak göreve başladı. Güncel süreçte Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi İç Mimarlık Doktora programında öğrenimine devam etmektedir.

Huriye Gürdallı

İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesinden mezun oldu. Aynı kurumda Mimarlık Anabilim Dalı Tasarım alanında yüksek lisans ve doktora programlarını tamamladı. Halen Yakın Doğu Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık ve İç Mimarlık Bölümlerinde proje yürütücülüğü yapmakta ve lisansüstü programlarında ders vermektedir. Mekanın dönüşümü, İdeoloji-mekan, kültür-mekan ve modern iç mekan konularında çalışmalarına devam etmektedir.

Şengül Has

2018 yılında MEF Üniversitesi Mimarlık Bölümünü birinci olarak tamamladı. Lisans eğitimi sırasında, "Hayallere Köprü" ve 4. Antalya Mimarlık Bienali için "Akdeniz Üçgeni" gibi tasarla-yap projelerinde ekip üyesi olarak yer aldı. 2019 Bahar döneminde AURA'da sertifika programı araştırmacısı olarak yer aldı. Yüksek Lisans çalışmalarına İTÜ Mimari Tasarım Bölümünde devam etmektedir. Ağırlıklı olarak mimarlık kültür ortamı ve yayıncılığı üzerine araştırmalarına devam etmektedir.

Deniz Hasırcı

Deniz Hasırcı, Reading-İngiltere’de doğmuş ve doktora derecesini Bilkent Üniversitesi, İç mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünden almıştır. Fulbright bursuyla gittiği North Carolina State University’de okumuş ve projelerde yer almıştır. İzmir Ekonomi Üniversitesi’nde yedi yıl İç mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölüm başkanlığı yapmıştır. DATUMM: Dokümantasyon ve Arşivleme - Türkiye’de Modern Mobilya (datum.org) projesinin iki yürütücüsünden biridir. DOCOMOMO Türkiye-İç Mekan komitesinin kurucu yürütücülerinden ve TAPLAK (Tasarım ve Planlama Akreditasyon Derneği) kurucu üyesidir. Fulbright Alumni, Türkiye İç mimarlar Odası, Environmental Design Research Association (EDRA), 4T (Türkiye Tasarım Tarihi Topluluğu), Bilkent Üniversitesi Mezunlar Derneği, TED Ankara Koleji Mezunlar Derneği ve Docomomo Uluslararası İç mimarlık Uzman Komitesi üyesidir.

İrem Hıdır

İrem Hıdır, Yaşar Üniversitesi’nde İç mimarlık tezli yüksek lisans programında eğitimine devam etmektedir. Lisans eğitimini Yaşar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde 2021 yılında tamamladı. Lise eğitimini güzel sanatlar lisesinde tamamlamış olup, yaklaşık 9 senedir resim sanatı ile ilgilenmektedir. 2021 yılının şubat ayından beri bir mimarlık ofisinde tam zamanlı iç mimar olarak çalışmaktadır.

Bilge Ekin İnan

Bilge Ekin İnan, 01.04.1991 tarihinde Ankara’da doğmuştur. Lise eğitimini TEV İnanç Türkeş Özel Lisesi ve Ankara’daki Gazi Anadolu Lisesi’nde tamamladıktan sonra, tam burslu olarak kazandığı Yeditepe Üniversitesi Mimarlık Bölümünden 2016 yılında mezun olmuştur. 2015 yılında Erasmus programı kapsamında Fransa’da Strazburg ilindeki L’École Nationale Supérieure d’architecture de Strasbourg (ENSAS)’ta bir dönem eğitim görmüştür. Lisans eğitiminin son yılları ve mezuniyeti sonrası Mimarlar Odası’nın düzenlediği Kent Düşleri Atölyeleri’nde yürütücü yardımcısı ve yürütücü olarak görev almıştır. Ayrıca Tasarım Atölyesi Kadıköy’deki yaz stajında bir ay atölye yürütücüsü olarak çalışmıştır. İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Tarihi Yüksek Lisans Programını, Prof. Dr. Zeynep Kuban’ın danışmanlığında çalıştığı, Halit Femir’in (1910-1954) Hayatı ve Mimarlığı başlıklı yüksek lisans tezini 2020 senesinde teslim ederek tamamlamıştır. 2018 Nisan ayından beri Nişantaşı Üniversitesi’nde Mimarlık Bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. 2020-21 Bahar Dönemi’nden beri İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü’nde Mimarlık alanında doktora öğrencisidir.

Büşra Kara

Lisans eğitimini, 2018 yılında Altınbaş Üniversitesi Mimarlık Bölümünde tamamlamıştır. 2019 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi’nde başladığı Mimari Tasarım Yüksek Lisans Programı’na, “Evcil Pratikler” başlıklı tez çalışmasıyla devam etmektedir. Bu süreçte çeşitli atölyelerde yer almış, yarışmalara katılmış, ödüller kazanmış ve arşiv çalışmalarında bulunmuştur. Mimarlığın disiplinler ötesi potansiyelleri, toplumsal cinsiyet, mekan-temsil-bellek ilişkisi ve gündelik hayat üzerine yoğunlaşan araştırmalarını sürdürmektedir.

Yaren Kurt

Yaşar Üniversitesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde 2021 yılında Lisans eğitimini tamamlamıştır. Yaşar Üniversitesi, İç Mimarlık Tasarım ve Kültür Yüksek Lisans Programı'nda eğitimine devam etmektedir. 2018 yılında Artı4 Mimarlık Şirketi'nde, 2019 yılında Uka İç Mimarlık Şirketi'nde, 2020 yılında ise ByKepi Mobilya ve Dekorasyon Şirketi'nde yaz döneminde stajlarını tamamlamıştır. 2020-2021 yılları arasında Yaşar Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü 4. Sınıf Öğrenci Temsilcisi olarak görev almıştır. 2021 yılında Kaya İnşaat ve Peyzaj Şirketi'nde kısa bir dönem çalışmıştır. Araştırma konuları arasında mimarlık/iç mimarlık tarihi, evrensel tasarım ilkeleri, herkes (farklı kullanıcılar) için tasarım, kültürel ve sosyal sürdürülebilirlik, kentsel/kamusal/ ticari iç mekanlar, tarihi yapılarda evrensel tasarım ilkeleri ve farklı kullanıcı türleri açısından dönüşüm/yenileme ve mimarlık mirası yapılarının korunması yer almaktadır.

Hafız Muhammed Ahmed Nadeem

Hafız Muhammed Ahmed Nadeem, İzmir Yaşar Üniversitesi'nde İç Mimarlık tezsiz Yüksek Lisans programında yüksek lisans öğrencisidir. Mimarlık lisans eğitimini Pakistan'ın Lahore şehrinde bulunan University of Management and Technology'de 2020 yılında tamamladı. Yaşar Üniversitesi'nde uluslararası öğrenci olarak eğitimine devam etmektedir.

Gökhan Okumuş

Gökhan Okumuş mimarlık bölümü lisans eğitimini 2014 yılında Uludağ Üniversitesi'nde fakülte birinciliği ile tamamladı. Çeşitli mimari tasarım yarışmalarında ödüller de kazanan Okumuş, 2016 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümünde araştırma görevlisi olup, Kültürel Mirası Koruma Yüksek Lisans Programı'nda yüksek lisans eğitimine başladı. "Karmaşık Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanlarının Korunması ve Yönetilmesi için İlke ve Stratejiler: Gölyazı (Apolyont) / Bursa Örneği" (Principles and Strategies for Conservation and Management Of Complex Multi-Layered Cultural Landscapes: The Case Of Gölyazı (Apolyont) / Bursa) başlıklı teziyle 2019 yılında yüksek lisans derecesini aldı. Ayrıca ulusal ve uluslararası çeşitli çalıştaylarda, sempozyum, panel ve sergi organizasyonlarında çeşitli görevler yürüttü. Okumuş'un araştırma konuları olan doğal ve kültürel miras alanlarının, karmaşık çok katmanlı kültürel peyzajların korunması ve yönetilmesi, kentsel morfoloji, modern mirasın korunması gibi konularda çeşitli uluslararası ve ulusal konferans sunuşları ve yayınları bulunmaktadır. Halen ODTÜ Mimarlık Bölümünde araştırma görevlisi olarak görev yapmakta ve doktora çalışmalarını sürdürmektedir.

Gürkan Okumuş

Gürkan Okumuş, Yüksek Mimar. Lisans derecesini 2014-2019 yılında, yüksek lisans derecesini ise 2019-2021 yılları arasında Bursa Uludağ Üniversitesi Mimarlık Fakültesinde almıştır. Lisans ve yüksek lisans eğitimi süresince birçok ulusal ve uluslararası sempozyum, yarışma, etkinlik ve organizasyona katıldı. Bunlardan bazıları; Mimarlık Eğitimi Derneği (Mimed), Nesin Matematik Köyü, Depo Pergamon ve İSAR Roma etkinlikleri. Ayrıca çeşitli mimari dergilerde makaleleri bulunmaktadır. Başlıca araştırma ilgi alanları arasında Kamusal Alan ve Heykel, Kentsel Morfoloji, Doğal ve Kültürel Miras Alanlarının Korunması ve Modernin Korunması yer almaktadır. 2015 yılından bu yana Docomomo Türkiye organizasyonlarına bildirimlerle katılmakta ve modern mimari mirasın belgelenmesine katkı sağlamaktadır. Okumuş, şu anda Bursa Uludağ Üniversitesi Mimarlık Fakültesinde doktora öğrencisidir.

Güliz Öktem Taşdemir

Ted Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde öğretim üyesidir. İç mimarlık ve çevre tasarımı eğitiminin ardından, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinde Türkiye’de Turizm Mimarisi Örneğinin Yerden Bağımsızlık, Yeniden İşlevlendirme ve Kimliksizlik Kavramları Açısından İrdelenmesi başlıklı teziyle, yüksek lisans derecesini aldı. 2018 yılında, aynı üniversitede, Kentin İç Mekanları: Ankara Belleğinde Pasajlar, (1950-1980) başlıklı teziyle doktora derecesi aldı. Kentin alternatif hikâyelerini sözlü tarih aracılığıyla çalışmakta, kimlik/anlam/bağlam ilişkilerini tartışmakta, mekan ve sosyal tarih bağlantısı üzerine araştırmalarını sürdürmektedir. Docomomo _Türkiye İç Mekan Komitesi’nde yer alan Taşdemir, TOBB Ekonomi Üniversitesi’nde yarı zamanlı olarak ders vermeyi faal olarak sürdürmektedir.

Begüm Sena Önal

Begüm Sena Önal, İzmir Ekonomi Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünden 2016 yılında mezun olmuştur. Lisans eğitimi sırasında değişim öğrencisi olarak İngiltere’de bulunmuş; Sheffield Hallam University’de İç Mekan Tasarımı dersleri almıştır. JASSO bursu ile Japonya’da bulunan Chiba University Mimarlık Bölümünde stajyer öğrenci olarak görev almıştır. İtalya Dışişleri Bakanlığı tarafından verilen “Invest Your Talent in Italy” bursu ile Politecnico di Milano İç Mekan Tasarımı Bölümünde yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. Yüksek lisans tezinde kamusal iç mekanlar, mekan oluşturma kuramı (placemaking), sosyal doku ve toplumsal bağlılık konuları üzerine Doç.Dr. Davide Fassi danışmanlığında çalışmıştır. 2020 yılından itibaren Yaşar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı bünyesinde bulunan Mimarlık Doktora Programı’na Prof. Gülsüm Baydar danışmanlığında devam etmekte ve İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktadır. Araştırma konuları arasında modern iç mekanlar, kamusal iç mekanlar, mekansal-kültürel çalışmalar ve mekan-cinsiyet ilişkisi bulunmaktadır.

Melis Örnekoğlu Selçuk

2016’da İzmir Ekonomi Üniversitesi İç mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünden lisans derecesini almış, bir dönem Slovenya’da Univerza v Ljubljani, Endüstriyel Tasarım Bölümünde okumuştur. 2019’ da İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Endüstriyel Tasarım Bölümünden yüksek lisans derecesini almıştır ve doktora eğitimine Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Endüstriyel Tasarım Bölümünde başlamıştır. 2021’ den beri “T-CREPE (Eğitimde Birlikte Yaratma Paradigmaları için Tekstil Mühendisliği)” Erasmus+ KA2 projesinde araştırmacı olarak çalışmakta ve Ghent Üniversitesi, Endüstri Sistemleri Mühendisliği ve Ürün Tasarımı Bölümünde doktora eğitimine devam etmektedir. 2017-2021 yılları arasında İzmir Ekonomi Üniversitesi, Endüstriyel Tasarım Bölümünde araştırma görevlisi olarak görev yapmıştır. DATUMM: Dokümantasyon ve Arşivleme - Türkiye’de Modern Mobilya (datum.org) başlıklı bilimsel araştırma projesinde asistan olarak; “Sözlü Tarih Yöntemiyle Türkiye’de Mobilya ve İç mimarlık Tarihini Okumak” başlıklı bilimsel araştırma projesinde araştırmacı olarak görev almıştır. DOCOMOMO_ tr İç Mekan komitesi üyesidir.

Dilay Özcan

2019 yılında Bilkent Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünden onur derecesi ile mezun oldu. Aynı yıl İstanbul Teknik Üniversitesi’nde İç Mimari Tasarım Uluslararası Yüksek Lisans programına kabul almış ve program dâhilinde, 2020 yılının bahar döneminde Almanya’da Stuttgart Hochschule Für Technik ‘de değişim öğrencisi olarak bulunmuştur. Halen yüksek lisans eğitimine devam eden Özcan, kurumsal bir şirkette mobilya tasarım uzmanı olarak çalışmaktadır. Araştırma alanı, 20.Yüzyıl Modern Mimari Mirasının Korunması ve Yeniden Kullanımıdır.

Lale Özgenel

ODTÜ Mimarlık Fakültesinden lisans, yüksek lisans (mimarlık tarihi) ve doktora dereceleri aldı. Oxford Üniversitesi, Atina Amerikan Akademisi ve Roma Amerikan Akademisi'nden burslar alarak doktora sonrası araştırma yaptı. Antik döneme yoğunlaşan konut ve gündelik yaşam tarihi odaklı araştırmaları ve yayınları vardır. Türkiye'de tenis sporunun ve mekanlarının tarihi, güncel araştırma konuları arasındadır. Uluslararası arkeoloji projelerinde mimar ve yüzey araştırması yürütücüsü olarak çalışmıştır. ODTÜ Mimarlık Fakültesinde mimarlık tarihi dersleri vermekte, 4. Sınıf mimari tasarım stüdyosu yürütücülüğü yapmaktadır. Akademik çalışmalarının yanı sıra mimarlık yarışmalarına katılmakta, mimari tasarım araştırmaları, çalışmaları ve danışmanlıkları yapmaktadır. Aralarında ODTÜ Rektör Danışmanlığı, ODTÜ Müzik ve Güzel Sanatlar Bölüm Başkanlığı, ODTÜ Mimarlık Tarihi Lisansüstü Program Başkanlığı, TED Üniversitesi Mütevelli Heyeti Üyeliği ve Mimarlar Derneği 1927 Yönetim Kurulu Başkanlığı olmak üzere çeşitli akademik ve idari sorumluluklar üstlenmiştir. Ankara Kent Konseyi Yürütme Kurulu üyesi olan Özgenel, mimarlık eğitimine, mesleğine, kültürüne ve Ankara'ya katkıda bulunan çalışma ve projelerde yer almakta ve destek vermektedir.

Sude Pamuk

Balıkesir, Türkiye'de 2000 yılında doğmuştur. Lise eğitimini 2018 yılında İzmir Gaziemir Uğur Anadolu Lisesi'nde tamamlamıştır. Bunun ardından 2018 yılında İzmir Ekonomi Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi İç mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümüne %50 burslu olarak giriş yapmıştır. İngilizce hazırlık sınavından aldığı puan sayesinde hazırlık sınıfını okumadan bölümü üzerine eğitim almaya başlamıştır. Üniversite eğitimi sürecinde 2019 yılının Ağustos ve Eylül aylarında Ege Vitray Cam Atölyesi'nde atölye stajını, 2021 yılının Ağustos ve Eylül aylarında ise Konfor A.Ş. tarafından yürütülen Landor Gaziemir projesinde şantiye stajını yapmıştır. İzmir Ekonomi Üniversitesi bünyesinde yürütülen Usta-Çırak ve Mentorluk projelerinden sertifika almıştır. 2022 Mayıs ayı itibarıyla 4. Sınıf öğrencisi olarak eğitimini sürdürmektedir.

Eda Paykoç Özçelik

Bilkent Üniversitesi, Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde 2010 yılında Lisans ve 2013 yılında Yüksek Lisans eğitimini tamamlamıştır. 2010-2011 yılları arasında Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü yüksek lisans programı kapsamında yürütülen "Herkes için Tasarım" projesinde çalışmıştır. 2019 yılında ise İzmir Yüksek Teknoloji Üniversitesi, Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı'nda Doktora eğitimini tamamlamıştır. 2010-2013 yılları arasında Bilkent Üniversitesi'nde, 2013-2019 yılları arasında ise Yaşar Üniversitesi'nde araştırma görevlisi, 2019-2020 yıllarında ise Yaşar Üniversitesi'nde doktor öğretim görevlisi olarak sürdürmekte olduğu akademik kariyerine 2020 yılı itibarıyla Yaşar Üniversitesi'nde doktor öğretim üyesi olarak devam etmektedir. 2021 yılında tamamlanmış olan "Yüzyıl Ortası Çok Katlı Konutların Mekansal Analizi ve Sanal Ortama 3 Boyutlu Aktarımı; Karşıyaka, İzmir" isimli bilimsel araştırma projesinde araştırmacı olarak görev almıştır. Araştırma konuları yürünebilirlik/yürüme ve mekan, herkes (farklı kullanıcılar) için tasarım, modern iç mimarlık ve mimarlık tarihi, konut kültürü, kültürel ve sosyal sürdürülebilirlik konularını kapsamaktadır. TMMOB İç Mimarlar Odası, 4T Tasarım ve Tasarım Tarihi Topluluğu ve Bilkent Üniversitesi Mezunlar Derneği üyesidir.

Klaris Roditi

Klaris Roditi, 1999 İzmir doğumludur. Yaşar Üniversitesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü 4.sınıfta okumaktadır. Haziran 2022 yılında lisans eğitimini tamamlayacaktır. 2021 yılında Kar İnşaat firmasında ofis stajını ve Orjin Grup bünyesindeki ZKZY İnşaat Firmasına bağlı olarak, İstinye Park projesinde yaz dönemi şantiye stajını tamamlamıştır. İlgilendiği konular arasında mimarlık/iç mimarlık tarihi, sanat ve kültür tarihi, mimarlık mirası yapılarının korunması ve yenilenmesi, ticari ve kamusal iç mekanlar, set ve sahne tasarımı ve iç mekanda akustik yer almaktadır. Yakın zamanda, Yaşar Üniversitesi tarafından üniversite kampüsünün yenilenmesi için düzenlenen Y Binası Plaza Tasarım yarışmasında, mimarlık bölümündeki öğrencilerle grup olarak hazırladıkları projede 2.lik ödülü kazanmışlardır.

Yağmur Saburlu

2 Ocak 1996 yılında İzmir’de doğmuştur. Lisans eğitimine Bilkent Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde başladıktan sonra, 2019 yılından itibaren Yaşar Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde devam etmektedir. 2018 yılında Usta İnşaat 1071 Ankara’da şantiye stajını tamamlamıştır. Alanında, yapıların işlevsel dönüşümü ve restorasyon, mekan ve psikoloji konularıyla ilgilenmektedir.

Şeyma Sarıbekiroğlu

Şeyma Sarıbekiroğlu 1991 yılında İstanbul’da doğmuştur. Lisans eğitimini Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümünde 2015 yılında; yüksek lisans eğitimini İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü (İYTE) Mimari Restorasyon Bölümünde, “Kültürel peyzaj özelliklerinin anlaşılması: Barbaros yerleşimi, Urla/İzmir” başlıklı tez ile 2017 yılında tamamlamıştır. İYTE Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümünde doktora öğrenimine devam etmektedir. 2017 yılından beri İYTE Mimarlık Fakültesinde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

Bahar Soykan Berber

Bahar Soykan Berber, Yaşar Üniversitesi’nde doktora öğrencisidir. Mimarlıkta PhD programında çalışmaktadır. İzmir Ekonomi Üniversitesi’nde 2018 yılında Mimarlık lisans eğitimini, 2021 yılında yüksek lisans eğitimini tamamladı. Yüksek lisans tezi “Covid19 Pandemisi Döneminde Banliyö Konutundaki Evselliğe Yeniden Bakmak” idi. Yüksek lisans ve doktora programları sırasında bir ulusal (MSTAS, 2020, “Erken Tasarım Aşamasında Sesin Mekan Yaratımındaki Önemi; Kemeraltı Bölgesi Örneği”) ve bir uluslararası sempozyumda (4T, 2021, “Covid 19 Pandemisi Sırasında Banliyöde Cinsiyet Roller ve Ev İşleri”) makaleleri yayınlandı. Eğitimine Yaşar Üniversitesi’nde devam etmektedir.

Bengi Şentürk

Bengi Şentürk Yaşar Üniversitesi, İç Mimarlık Bölümünde Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisidir. Lisans eğitimini 2021 yılında Yaşar Üniversitesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde tamamlamıştır. Lisans eğitimi sırasında, “Yüzyıl Ortası Çok Katlı Konutların Mekansal Analizi ve Sanal Ortama Üç Boyutlu Aktarımı; Karşıyaka, İzmir” başlıklı bilimsel araştırma projesinde ve “Yaşar Üniversitesi Sanal Kampüs Projesi” çalışma grubunda kısmi zamanlı proje asistanı olarak görev almıştır.

Umut Şumnu

Lisans eğitimini 2000 yılında Bilkent Üniversitesi Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, İç mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde tamamladı. Daha sonra aynı fakültede yazdığı Kollektif Bellekte bir Mekân: 1912 Galata Köprüsü başlıklı teziyle yüksek lisans derecesini aldı. 2012 yılında Varlık ve Varoluş Arasında: Kimlik, Yabancı Sorunsalı ve Türk Evi Olgusu başlıklı teziyle doktora derecesi aldı. Her iki lisansüstü çalışması da kitap olarak basıldı. Genel olarak, mimarlık, sanat ve tasarım tarihi, kuramı ve eleştirisi; mimarlık ve felsefe ilişkisi üzerine çalışıyor. En son Kitabevi Yayınları’ndan Mimarlar ve Apartmanları: Ankara’da Konut/Barınma Kültüründen Örnekler adıyla bir kitap yayınladı. 2012-2014 yılları arasında TMMOB İç mimarlar Odası’nın merkez yönetim kurulu üyesi olarak görev yaptı ve bu süreçte kurumun yayın faaliyetlerini yürüttü. Ankara’da Sivil Mimari Bellek Projesi’nde araştırmacı olarak görev yaptı. 2014 yılında Ece Akay Şumnu ve Duygu Yarımbaş’la beraber yürüttüğü “Şimdi Yuva Sahibi Olmanın Tam Zamanıdır: Türkiye’de İkramiye Evleri Olgusu” başlıklı araştırma projesi SALT Araştırma Fonu tarafından desteklendi. Ankara’da İz Bırakan Mimarlar adlı projenin yürütücülerindendir. Türkiye’de modern iç mekanı araştırma, belgeleme ve koruma amacıyla kurulan DOCOMOMO Türkiye iç mekan komitesinin üyelerinden biridir.

Sena Tuğcu

Sena Tuğcu 1995 yılında Bursa’da doğdu. 2018 yılında Özyeğin Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Mimarlık Bölümünden mezun oldu. Lisans eğitiminin 2016 yılı yaz döneminde Erasmus Staj programı ile İtalya’nın Genova kentinde bulunan bir mimarlık ofisinde çalıştı. Bu süreçte firmanın Mimar Renzo Piano ile birlikte yürüttüğü kilise yurdu tasarım projesinde stajyer mimar olarak görev aldı. Mezun olduktan sonraki iki yılda Bursa’da faaliyet gösteren bir mimarlık ofisinde proje mimarı olarak çalıştı. 2020 yılında İstanbul Kültür Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü İç Mimarlık yüksek lisans eğitimine ‘Türkiye’de Modernizmin Erken Cumhuriyet Dönemi Konutları İç Mekan Tasarımına Etkisinin Arkitekt Dergisi Üzerinden İncelenmesi’ başlıklı tez çalışması ile halen devam etmektedir. 2020 yılında yaşamakta olduğu Bursa şehrinde kendine ait mimarlık firmasını kurmuş ve halen aktif olarak mimari ve iç mimari proje çalışmalarını sürdürmektedir.

Hande Tulum Okur

Hande Tulum Okur, 2010 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Bölümünden, 2012 yılında ise aynı üniversitenin Mimarlık Tarihi Anabilim dalındaki yüksek lisans programından mezun olmuştur. Tulum Okur, 2018 yılında, Bahçeşehir Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Bölümünde, doktorasını “1950-1970 aralığında Türkiye’de Mimarlık Sanat Sentezi” isimli tez çalışmasıyla tamamlamıştır. Bahçeşehir Üniversitesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde, 2018 yılında öğretim üyesi olarak görevine başlamış olan Tulum Okur, halen Dr. Öğretim Üyesi (2018) ünvanıyla aynı üniversitede tam zamanlı olarak çalışmaya devam etmekte ve iç mimarlık ve çevre tasarımı proje, mimarlık tarihi, iç mimarlık tarihi üzerine lisans dersleri, araştırma yöntemleri, çağdaş tasarım yaklaşımları, iç mekan tasarım tarihi, mimarlık, mekan ve sinema ilişkisi üzerine yüksek lisans dersleri vermektedir. Başlıca ilgi alanları arasında 20.yüzyıl modern mimarlık tarihi, modern iç mekan tarihi, mimarlık ve sinema ilişkisi, mimarlık ve sanat ilişkisi, kentsel dönüşüm, İstanbul’da konut kültürü, İstanbul’da 20.yüzyılda apartman üretimi, modern mirasın belgelenmesi ve korunması gösterilebilir. Hande Tulum Okur, DOCOMOMO Türkiye İç Mekan komitesi üyesidir.

Zeynep Tuna Ultav

Lisans ve yüksek derecelerini mimarlık alanında sırasıyla 1999 ve 2002 yıllarında Orta Doğu Teknik Üniversitesinden, doktora derecesini yine mimarlık alanından 2008 yılında “Mimarlık ve Bilim Kurgu Edebiyatı Arakesitinde J.G. Ballard’ı Okumak” adlı doktora tez çalışmasıyla Gazi Üniversitesinden almıştır. “Reading Manfredo Tafuri: Architecture and Utopia-Design and Capitalist Development” adlı yüksek lisans tez çalışmasıyla 2005 yılında Mimarlık Vakfı Ödüllü Seçkisi “Mimarlık Tarihi Bilim Dalı” Yüksek Lisans Tezi Ödülü’ne lâyık görülmüştür. 2004-2014 yılları arasında İzmir Ekonomi Üniversitesi İç mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde öğretim elemanı olarak çalışmalarını sürdürmüştür. 2009-2011 yılları arasında bu üniversitede Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesinde dekan yardımcısı olarak görev yapmıştır. 2014 yılından beri Yaşar Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölüm ve Anabilim Dalı Başkanlığı görevlerini sürdürmektedir. Araştırma konuları arasında, Türkiye’de iç mimarlık, mimarlık ve mobilya tarihi; Türkiye’de 20.yy turizm mimarlığı tarihi ve yazınsal mekanlar yer almaktadır. “DATUMM_Dokümantasyon ve Arşivleme Türkiye’de Modern Mobilya” başlıklı bilimsel araştırma projesinde yürütücü ve araştırmacı olarak görev almıştır.

Canay Tunçer Yıldırım

Canay Tunçer Yıldırım, St. Georg Avusturya Lisesi mezunudur. Lisans eğitimini İTÜ Mimarlık Bölümünde (2012), yüksek lisans eğitimini İTÜ Restorasyon Programı’nda “Kadıköy Yeldeğirmeni - Tevfik Tura Apartmanı Koruma Projesi” başlıklı teziyle (2016) tamamlamıştır. Halen aynı kurumda, Mimari Tasarım Programı’nda doktora çalışmalarına devam etmektedir. Koruma, arkeoloji ve tasarım alanlarında çeşitli projelerde yer almıştır. 2014’ten beri Bahçeşehir Üniversitesi Mimarlık Bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmakta; akademik yayın ve araştırmalarını modernleşme ve konut olguları ile bu bağlamdaki kültür-mekan etkileşimlerine odaklanarak yürütmektedir.

Ayşe Nur Tür

Lisans eğitimini, 2019 yılında Başkent Üniversitesi Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde onur derecesiyle tamamlamıştır. 2020 yılında Başkent Üniversitesi'nde İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Tezli Yüksek Lisans programına başlamıştır. 2021 yılında yayımlanan Tasarım ve Cinsiyet kitabında, Grafik Tasarım Bağlamında 1960-1980 Yılları Arasındaki Kadın Dergilerinin Kapak Tasarımlarının İncelemesi başlıklı makalesiyle bölüm yazarlığı yapmıştır. Yüksek lisansına, İç Mekan Bağlamında Modern Mimarlık Mirasının Korunması: Kavaklıdere Sineması Örneği başlıklı teziyle halen devam etmektedir. Aynı zamanda kurucusu olduğu iç mimarlık ofisinde proje ve tasarım uygulamaları yapmaktadır.

Gülay Usta

Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümünden 1985 yılında derece ile mezun olan Usta aynı yıl araştırma görevlisi olarak çalışmaya başlamıştır. 1988 yılında "Konut Plan şemalarındaki Değişimin Grafik Tekniklerle İncelenmesi" konulu yüksek lisans çalışmasını, 1994 yılında "Anadolu Osmanlı Mimarisinde Mekan Analizi-Han ve kervansaray yapılarında uygulama" konulu "Doktora" çalışmasını Bina Bilgisi-Tasarım ana bilim dalında tamamlamıştır. 1996 yılında doçent, 2004 yılında profesör unvanı kazanmıştır. Yurt içi ve yurt dışında çeşitli ulusal ve uluslararası kongrelerde bildirileri, hakemli dergilerde makaleleri ve çeşitli bilimsel ve akademik çalışmaları yayımlanmıştır. Prof. Dr. Usta akademik ve bilimsel çalışmalarının yanı sıra çeşitli ulusal ve uluslar arası mimari proje yarışmalarına, mimarlık sergilerine katılmış ve ödüller almıştır. Mimari proje yarışmalarında 40 a yakın sayıda ödülü olan Usta, Ulusal Mimarlık Sergisinden Grafik Sunuş dalı ödülü kazanmıştır. Çeşitli kongre, seminer, sergi, workshop düzenlemiş, bilim kurulu üyeliği, hakemlik, bilimsel araştırma yöneticiliği, tez yürütücülükleri yapmış olan Prof. Dr. Gülay K. Usta, 2012' den beri İstanbul Kültür Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünde öğretim üyesidir.

Olgun Üzer

Olgun Üzer, Beykent Üniversitesi Mimarlık Bölümünde 2009 yılında Lisans eğitimini tamamlamıştır. Yaşar Üniversitesi'nde Mimarlık (Tezsiz) dalında 2021 yılında başladığı yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. Doğup büyüdüğü yer olan Bodrum'da yaşamaktadır. 2010-2012 yılları arasında Modek Mobilya Dekorasyon firmasında iç mimari, mobilya ve tekne tasarımı konusunda çalışmış olup, 2013 yılından beri Aem Mimarlık bünyesinde konut ve turizm projeleri üzerinde çalışma hayatını sürdürmektedir. Eğitim hayatında bitirme projesi olarak iki katlı binaların eğimli araziler ile ilişkisi, doğaya az müdahale etmesi ve sürdürülebilirliği üzerinde çalışmaktadır. Bodrum'da çağdaş yaşamla örtüşmeyen eski imar kanunları, çarpık kentleşme, yok olan tarih, kaynakların tükenmesi ve hızlı göçün yerel kültürlerle ve mimariye etkileri ilgili olduğu konulardır.

Hülya Yavaş

2019 yılında İTÜ Mimarlık Bölümünden mezun oldu. 2019 Bahar döneminde AURA İstanbul Mimarlık ve Şehircilik Araştırmaları Akademisi kapsamında "İstanbul Üzerine Duyusal Bir Deney: Sinestezik Deneyimlerle Çoklu Mekan Tarifleri" isimli bir araştırma çalışması yaptı. İTÜ Mimari Tasarım Yüksek Lisans Programı'nda eğitimine devam etmekte ve İstanbul Aydın Üniversitesi Mimarlık Bölümünde araştırma görevlisi olarak görev yapmaktadır. Ağırlıklı olarak atipik (mekansal) algı biçimleri, nöromimari, kognitif nörobilim alanlarında araştırmalarına devam etmektedir.

Melis Yıldırım

Melis Yıldırım, 2016 yılında özel öğrenci statüsünde lisans eğitimine başladığı Yaşar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünden 2020 yılında mezun olmuş ve kayıtlı olduğu Bilkent Üniversitesi Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümünden diplomasını almıştır. Lisans eğitimi süresince Otel Tasarımı, Ofis Tasarımı, Mobilya Tasarımı, Yeniden İşlevlendirme, Palyatif Bakım, Toplum Merkezi, Marina Tasarımı, Kurumsal Kimlik ve Yat Tasarımı gibi birçok konu başlığı altında proje tasarımları yapmış ve portfolyo yelpazesini genişletmiştir. İzmir Yaşar Üniversitesinde 2021 güz döneminde başladığı Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İç Mimarlık İngilizce Tezli Yüksek Lisans programında çalışmalarını sürdürmekte ve tez danışmanı Doç.Dr. Gülnur Ballice ile birlikte “Duyusal Uyarılar Kullanarak Sergileme Tasarım Kalitesinin Arttırılması: Expo 2020 Dubai Pavilyonlarının İç Mekanları” başlıklı tez konusu üzerindeki araştırmalarına devam etmektedir.

Mustafa Kemal Yurttaş

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Kemal Yurttaş, 2001’de İTÜ Mimarlık Fakültesinden Mimarlık Bölümünden; 2003’te İTÜ FBE Mimarlık ABD Bina Bilgisi Yüksek Lisans Programı’ndan “Mimarlıkta Postorganik Paradigma Bağlamında Beden Mekan Hibridleşmesi” başlıklı teziyle mezun olmuştur. 2011 yılına kadar İstanbul ve Antalya’da mimarlık ofislerinde konut, otel, yat projelerinde çalışmıştır. 2011’de YTÜ SBE Sanat Tasarım ASD Sanatta Yeterlik eğitimine başlamış ve beraberinde müze, sergileme tasarımı konularında kültür ofislerinde çalışmış, Okan ve Haliç Üniversitesi’nde yarı zamanlı Müze Tasarımı, Portfolyo gibi dersler vermiştir. Çağdaş sanat alanında kişisel ve karma sergilerde yer almış ve İstanbul Pera Müzesi, Ankara Müze Evliyagil gibi müzelerde, Berlin, Hong Kong’ta performanslar gerçekleştirmiştir. 2019’da “Günümüz Çağdaş Sanatında Disiplinlerarası bir Kavram olarak Posthuman Beden” başlıklı teziyle Sanatta Yeterlik derecesini ve 2021’de Amerikan Türk Derneği Sanatçı Ödülü’yle SVA New York’ta eğitim almıştır. Yurttaş, 2020’den beri Haliç Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık Bölümünde tam zamanlı olarak Proje, Temel Tasarım stüdyoları yürütmeye ve sanat çalışmalarına devam etmektedir.

Merve Yüçetürk

28 Ağustos 1996’da İstanbul’da doğdum. Nişantaşı Anadolu Lisesi’nden 2014 yılında mezun olduktan sonra lisans eğitimime İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümünde devam ettim. Üçüncü sınıfta Erasmus programı ile Università degli Studi di Ferrara’da eğitim görme hakkı kazandım. Bu dönemde İtalyan mimarisini ve kültürünü inceleme fırsatı buldum. Mimarlık tarihine olan ilgim sebebiyle 2020 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Fakültesinde Mimarlık Tarihi Yüksek Lisans Programı’na başladım. Aynı yıl, şu anda da çalışmakta olduğum İstanbul Galata Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümüne Araştırma Görevlisi olarak kabul edildim. Akademik görevim başladığından itibaren, Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Rum mimarların İstanbul ve Atina şehirlerindeki yapılarını karşılaştıran bir araştırma üzerinde çalışmaktayım.

